

8.942
886. 09

Н. С. Попович

Примеры из сръбске м-
исраитуре

Београд, 1896

8 942
Број читаоца

~~5222~~

~~ДУВАЈТЕ КЊИГУ~~

Колетички #

886. 29

Занимање

Примери из срп. језика

Адреса

Београд 1896

Сигнатура
књиге

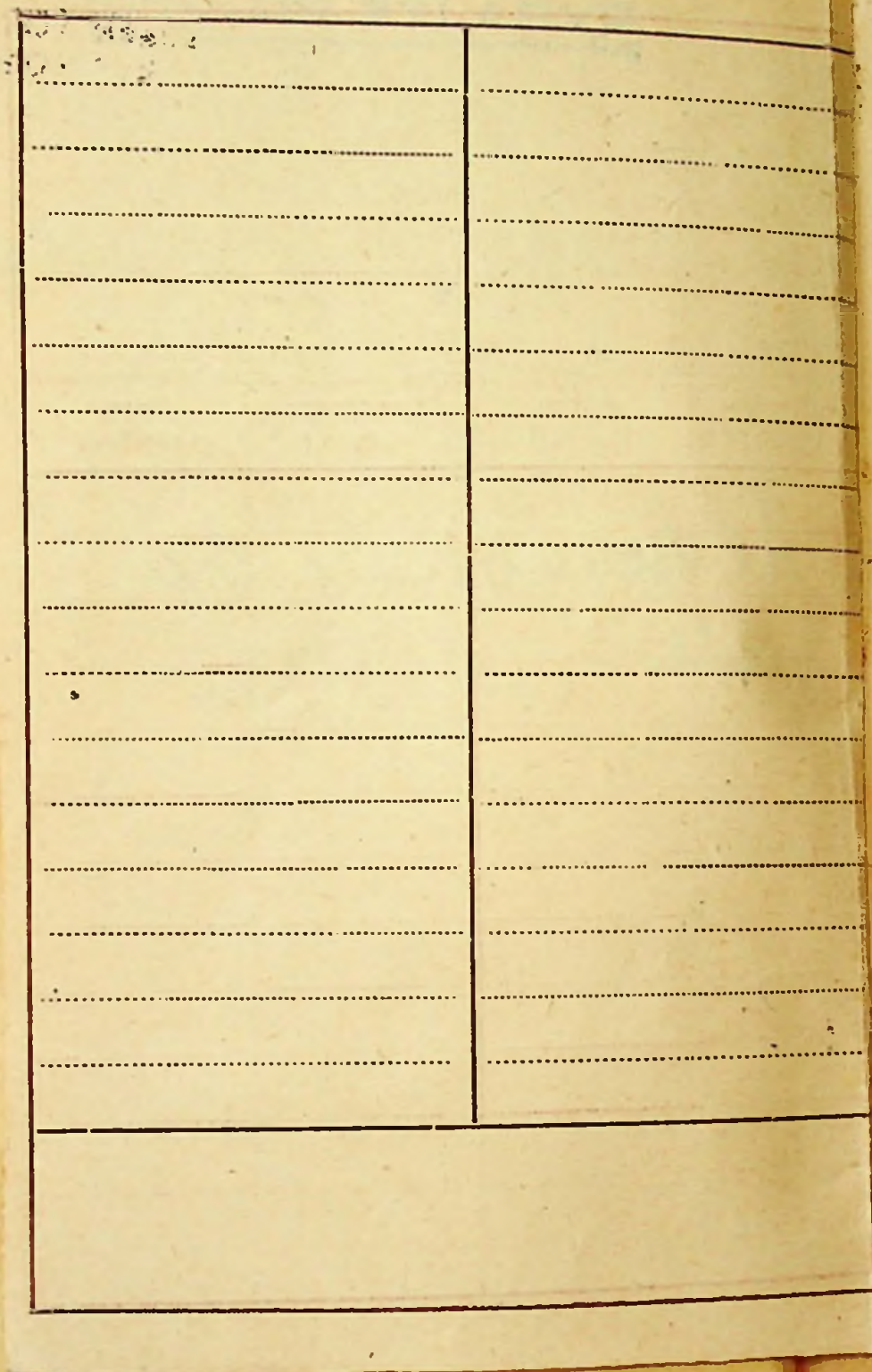
Датум
враћања

Сигнатура
књиге

Датум
враћања

Не изгављати ваи
Бил.

Дир.

625

307

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
„РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ“
БЕШОВАЦ

ПРИМЕРИ

ИЗ

СРПСКЕ ЛИТЕРАТУРЕ.

Уредио

Ж. С. Поповић.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

ГРАДА БЕШОВЦА

Бр.

2942

Струка

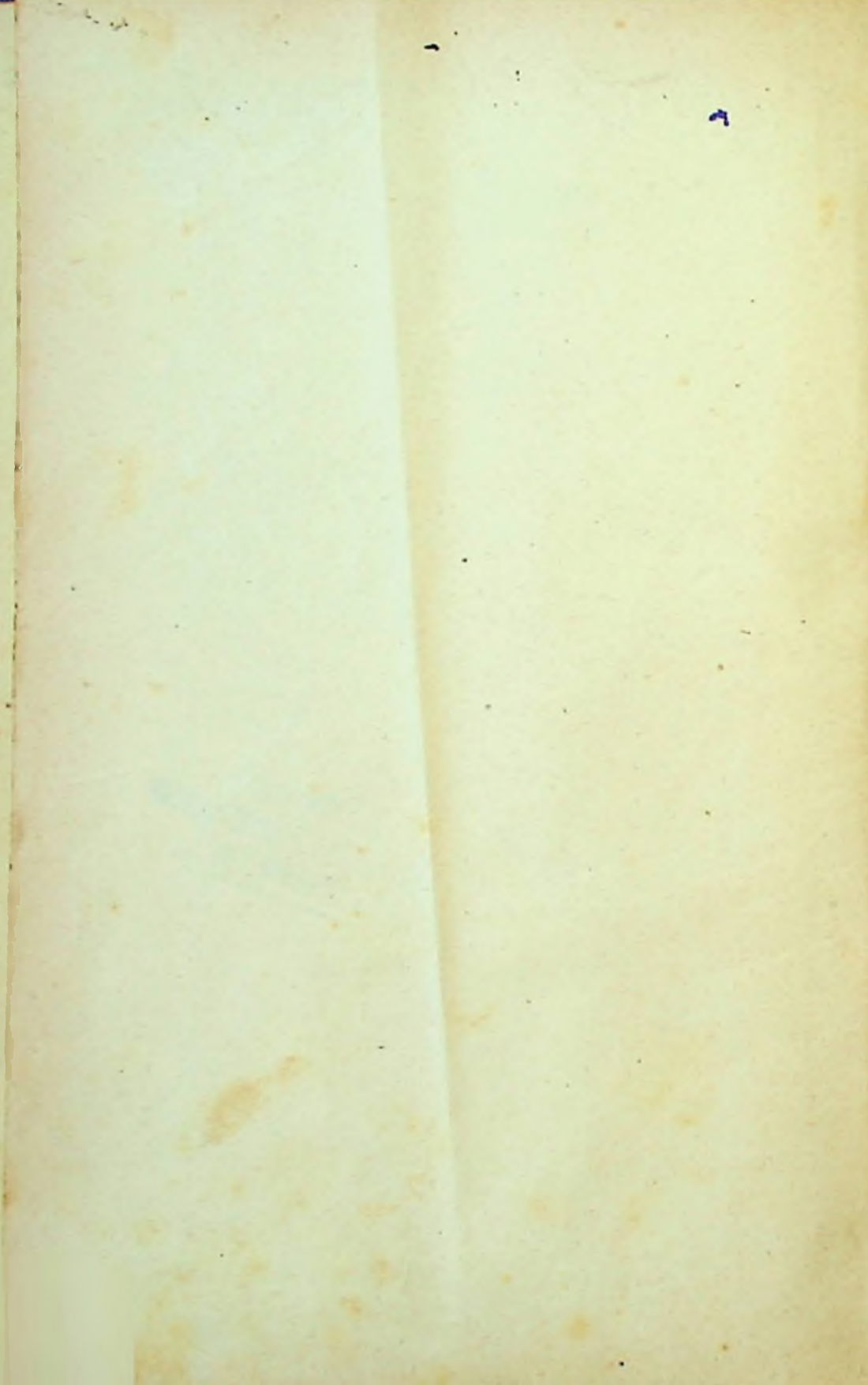
886.89

КНИЖНИЦА
СРПСКОГ УЧИТЕЉСКОГ
КОНВЕНТА

БЕОГРАД

ИЗДАЊЕ И ШТАМПА КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНЕ ШТАМПАРИЈЕ

1896.

625 301 301 301 301 301
301 301
ПРЕДГОВОР. 207
301 301 301 301

У читанкама, које се у вишим разредима средњих и стручних школа наших при предавању историје српске књижевности употребљиваху, несу били приказани многи знатни писци наши. Тако у њима не беше ни једнога комада ни од Гундулића, Качића, Рајића, Његоша, Прерадовића, Радичевића и Даничића, да друге мање знатне писце и не спомињем.

Да би се у настави што више олакшало практично познање с реченим писцима, издао сам 1887. године приватним средствима „Примере из српске литературе“ и то у два дела, сваки у засебном свеску. У први су дош, који је 1891. године с неким изменама и прештампан, ушли старији а у други новији писци према том, како је наставним планом дооба наше књижевности на стару и нову утврђена.

Ово се, државно, издање разликује у где чем од пређашњих мојих.

Тако, у овом је издању место где којег писца, који је био у пређашњим издањима, стављен други. А услед тога је код појединих задржаних писаца где који чланак замењен подеснијим.

Даље, у овом су издању приказани латинском буквицом чланци оних писаца српских, који су се том буквицом искључиво служили.

За тим, штампан је у овом издању код више писаца по један комад ортографјом и пунктуацијом оригиналном или, ако се оригинал неје сачувао, њему приближном. Такав по један комад има: Даниш (с. 46.), Копстаптин (с. 64.), Држић (с. 96.),

Надмотић (с. 143.), Ђорђевић (с. 186.), Качић (с. 204.), Дошеч (с. 225.), Обрадовић (с. 257.), Кенгеланц (с. 289.), Хаџић (с. 424.), Гај (с. 446.), Мажуранић (с. 490.) и Суботић (с. 504.).

На послетку, састављена су у овом издању оба дела у један свезак.

И у овом издању мењао сам ортографију, стављајући код писаца словенске буквице Караџићеву, а код писаца латинске буквице Даничићеву ортографију. И интерпункцију сам исправљао, али само код писаца, у којих је толико погрешца, да већ удн разумевању.

У чланцима пак од Караџића, Даничића и Рачкога пеје ни у ортографији ни интерпункцији ништа мењано.

Мимогред споменућу како мислим да би ова књига могла, докле се нарочита читанка не напише, послужити и у разредима, у којима се учи теорија књижевности, пошто су у њој готово све литературне врсте и облици заступљени.

У Београду 26. фебруара 1896.

Ж. С. Поповић.

ГДЕ ЈЕ ШТО.

1	<i>Стефан</i>	с.	1
	Житије и жизан светаго и блаже- наго и преподобнаго оца нашего Симеона, преже бивнаго наставника и учитеља, господина же и самодрнца стачаствија си васе српскије земље и поморскије . . . „ 1		
1	<i>Сава</i>	„	9
	О наследованији светаго манастира сего преподобним оцем нашим и хтитором, господином Симеоном, и о житији јего, каквово бист пред богом и човеки . . . „ 9		
	Образник студеничаски	„	12
	<i>Доментијан</i>	„	16
	Житије и жизан преподобнаго оца нашего и богоноснаго наставника васеје српскије земље и поморскије архијепис- копа, Сави „ 16		
	<i>Теодосије</i>	„	25
	Житије и подвизи ва пустињи с оцем и особ хожденија и от чести чудес спо- веданија иже ва светих оца нашего Сави, прваго архијепископа и учитеља српскога „ 25		
	<i>Даниил</i>	„	33
	Житије и повести богоугодних деја- ниј христољубивих краљ српскије и помор- скије земље „ 33		

Сказаније о житији преосвештених архијерейског епископије и поморскије земље с.	43
<i>Григорије</i> „	50
Житије и житељство светог велико- мученика ва царех, Стефана епискога, иже ва Дечах „	50
<i>Константин</i> „	59
Сказаније изјављено о писменех „	59
Житије и живот приснопомниаго сло- вутаго благочастиваго господина дес- нота Стефана „	61
<i>Šiško Menčetić</i> „	66
Pjesni ljuvezne „	66
<i>Mavro Vetrančić</i> „	71
Remeta „	71
Posvetilište Abramovo „	78
<i>Andrija Čubranović</i> „	86
Jeđupka „	86
<i>Marin Držić</i> „	91
Komedija, prikazana u Vlaha Srko- čevića na piru „	91
Dundo Maroje „	96
<i>Dinko Rašina</i> „	113
Pjesni razlike „	113
<i>Ćivo Gundulić</i> „	116
Suze sina razmetnoga „	116
Osman „	124

<i>Ćono Palmotić</i>	c.	138
Pavlimir	„	138
<i>Ćivo Bunić</i>	„	153
Mandaļena pokornica	„	153
Plandovaña	„	160
<i>Jaketa Palmotić</i>	„	162
Dubrovnik ponovļen	„	162
<i>Petar Kanavelić</i>	„	175
Sveti Ivan	„	175
<i>Ignacije Đorđić</i>	„	185
Pjesni razlike	„	185
<i>Andrija Kačić</i>	„	189
Razgovor ugodni naroda slovinskoga	„	189
<i>Antun Kanižlić</i>	„	208
Sveta Rožalija panormitanska divica	„	208
<i>Vid Došen</i>	„	219
Aždaja sedmoglava	„	219
<i>Joan Pajui</i>	„	227
Историја разних славенских народов, паипаче: Болгар, Хорватов и Сербов	„	227
<i>Matija Relković</i>	„	231
Satir iliti divji čovik	„	231
<i>Доситеј Обрадовић</i>	„	241
Живот и прикљученија Димитрија Обрадовича, нареченога у калуђерству До- ситеај	„	241

Езопове и прочих разних баснотвор- цев басне	с.	260
<i>Герасим Зелић</i>	„	268
Житије, спрјеч : рожденије, воспита- није, странствованија и различна по свјету и у отечеству прикљученија и страдања Герасима Зелића, архимандрита свето-ус- пенске обители Крупе, у Далмацији	„	268
<i>Григориј Терлајич</i>	„	284
Стихотворенија	„	284
<i>Павел Кенгелач</i>	„	289
Јестествословије	„	289
<i>Јоаким Вујач</i>	„	293
Путешествије по Србији	„	293
Јоакима Вујача, славено-серпскога списатеља, животоописаније и чрезвнчајна његова прикљученија	„	298
<i>Лукијан Мушички</i>	„	304
Стихотворенија	„	304
<i>Матеј Пенадовић</i>	„	313
Мемоари	„	313
<i>Милован Видаковић</i>	„	321
Усамлени јуноша	„	321
Љубомир у Елиспуму	„	329
<i>Павел Соларић</i>	„	345
Ново грађданско земљеописаније	„	345

<i>Antun Kaznačić</i>	c.	349
Pjesme razlike	„	349
<i>Вук Караџић</i>	„	353
Грађа за српску историју нашега времена	„	353
Ковчежић за историју, језик и оби- чаје Срба сва три закона	„	365
О српскоме језику и правопису	„	376
<i>Димитрије Давидовић</i>	„	388
Дјејанија к историји српскога народа	„	388
<i>Симеон Милутиновић</i>	„	394
Србијанка	„	394
Историја Србије од почетка 1813. до конца 1815. године	„	400
<i>Георгиј Магарашевић</i>	„	406
Писма Филосерба	„	406
<i>Никола Боројевић</i>	„	417
Пјесме	„	417
<i>Јован Хаџијић</i>	„	421
Пјесме изворне	„	421
<i>Nikola Tomašić</i>	„	426
Iskrice	„	426
<i>Јоан Поковић</i>	„	430
Београд некад и сад	„	430
Даворје	„	435
<i>Ludevit Gaj</i>	„	443
Pravopis	„	443

<i>Stanko Vraz</i>	c.	449
Glasi iz dubrave žerovinske	„	449
Razlike pjesme	„	453
<i>Petar Petrović Begoš</i>	„	457
Горски вијенац	„	457
Лажни цар Шћепан Мали	„	475
<i>Ivan Mažuranić</i>	„	484
Smrt Smail-age Čengijića	„	484
<i>Josif Pavlik</i>	„	493
Конаоник и његово подгорје	„	493
<i>Jovan Subotić</i>	„	500
Краљ Дечански	„	500
Јакшита	„	508
<i>Fraño Jukić</i>	„	513
Putovanje iz Sarajeva u Carigrad go-		
dine 1852. mjeseca svibnja	„	513
<i>Petar Preradović</i>	„	519
Prvenci	„	519
Nove pjesme	„	524
<i>Medo Rucić</i>	„	527
Pjesne	„	527
<i>Бранко Радичевић</i>	„	531
Песме	„	531
<i>Стјепан Ђубиша</i>	„	545
Проклети кам	„	545
Причања Вука Дојчевића	„	551

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
„РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ“

<i>Ђуро Даничић</i>	ПЕСНИОРА	557
Рат за српски језик и правопис	„	557
Нови српски буквар	„	566
<i>Јаков Пгњатовић</i>	„	576
Крв за род	„	576
Једна женидба	„	580
<i>Богобој Атанацковић</i>	„	587
Два идола	„	587
<i>Љубомир Пенадовић</i>	„	594
Песме	„	594
Поема	„	600
<i>Франо Раčki</i>	„	614
Pokret na slavenskom jugu koncem XIV.		
i početkom XV. stoljeća	„	614
Bogomili i Patareni	„	623
<i>Ђуро Јакшић</i>	„	630
Лирске песме	„	630
Епске песме	„	639
<i>Речник</i>	„	I.

СТЕФАН.

11.. — 1223.

ЖИТИЈЕ И ЖИЗАН СВЕТАГО И БЛАЖЕНАГО И ПРЕПОДОБНАГО ОЦА
НАШЕГО, СИМЕОНА, ПРЕЖДЕ БИВШАГО НАСТАВНИКА И УЧИТЕЉА,
ГОСПОДИНА ЖЕ И САМОДРШЦА ОТАЧАСТВИЈА СИ ВАСЕ СРПСКИЈЕ
ЗЕМЉЕ И ПОМОРСКИЈЕ.

[II.]

Тем же, о госпoде бoзе светитељије, пјерарси, пјереји же и чрнорисци, љубимци же и братија моја, аз скажу вам, недостојни грешни и унили бив пред ошаствијем јего, рождени јим, паче же и васпитани јим, Стефан, сего светаго господи својего рождаство и житије и добродетели. Аште и не суишту ми тагда ни помнешту бивших јеже о рождастве јего, на слишанијем ми слинешту, јеже бившу велику мегежу ва стране сеј српскије земље и Диоклитије и Далмације и Травуније, и оземаљствовану сушту родитељу јего от братије својеје завистију дијавољеју, они же ишад от крамоли јих ва место рожденија својего, рекомоје Диоклитија, и изволепијем божијем и пречистије јего матере роди сего светаго отрока, хотештаго бити божијем промислом свакупитеља поганишим странама отачаствија јего, пастира же и учитеља, паче же и поганишим обновитеља, на месте рекомем Рибица. У храму суштим ва земљи тој и латинским пјереом, изволенијем же божијем сподоби

1871
1872
1873
1874
1875
1876
1877
1878
1879
1880
1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900

СТЕФАН.

11.. — 1223.

ЖИТИЈЕ И ЖИЗАН СВЕТАГО И БЛАЖЕНОГА И ПРЕПОДОБНОГА ОЦА
НАШЕГО, СИМЕОНА, ПРЕЖДЕ ЖИВШАГО НАСТАВНИКА И УЧИТЕЉА,
ГОСПОДИНА ЖЕ И САМОДРИШЦА ОТАЧАСТВИЈА СИ ВАСЕ СРПСКИЈЕ
ЗЕМЉЕ И ПОМОРСКИЈЕ.

[II.]

Тем же, о госпoде бoзе светитељије, пјерарси, пјереји же и чрнорисци, љубимици же и братија моја, аз скажу вам, недостојни грешни и упили бив пред ошаствијем јего, рождени јим, паче же и васпитани јим, Стефан, сего светаго господи својего рождаство и житије и добродетељи. Аште и не сушту ми тагда ни помнешту бивших јеже о рождастве јего, на слишанијем ми слишешту, јеже бившу велику мегежу ва стране сеј српскије земље и Диоклитије и Далмације и Травуније, и оземаљствовану сушту родитељу јего от братије својеје завистију дијаволеју, они же ишад от крамоли јих ва место рожденија својего, рекомоје Диоклитија, и изволенијем божијем и пречистије јего матере роди сего светаго отрока, хотештаго бити божијем промислом свакупитеља поганишим странама отачаствија јего, настира же и учитеља, паче же и поганишим обновеља, на месте рекоме Рибница. У храму суштим ва земљи тој и латинским пјереом, изволенијем же божвијем сподоби

се и латинскоје пријети крштеније. Вазврашу же се оцу јего на столноје место, и паки сподоби се ватороје крштеније пријети от руки светитеља и архиијереја по среде српскије земље у светију и васеславнију и врховнију аностолу Петра и Павла, послествује владице својему пастиру Христу, јакоже писаније вештајет, јако: „Обоју сасцу млеко сасал јеси,“ рекше ветхаго же и новаго закона свршаје. Цитајушту же јему ва благовернију и богочастиву родитељу јего, вазираста же родитеља јего на отроче, не ведушта божије тајни и милосрдија пучини, хотештеје бити на њем, јакоже царствовати јему земаљними и ва небесних вадварати се с ангели.

[V.]

Разгнавшу же и расејавшу же тогда сему светому враги своје по странама иноплеменим за злаја безаконија јих, и мисли јих неподобније створише паважденијем сотошном у грчасцем царстве, јакоже ту помошт улучити, таштеште се на закољеније светаго, и намети јего добрије и дела јего разорити и искоренити до конца, јихже не послуша бог. И најемше грчаскије воје, Фруги же и Турки и иније језики, и пријдоше на светаго, и улезоше у отачаствије јего на место рекомоје Пантино. Он же ваздвиг очи и рuce своји на небо, вапијаше ка владице својему из глубини срдачније и ка страстотрицу Христову Георгију: „Суди, господи, обидештим ме, и вазбрани боруштим се са мноју; пријми оружије и

штит, и стапи ва помошт мне; заври пред го-
нештим ме; рци души мојеј: „Спасеније твоје
јесам аз.“ И вазам знаменије животворца крста
и копије дано јему от владыки, идејаше с дрзно-
вепијем противу лицу многим језыком. Бившу
же јему близ града глагољемаго Звечан, на њемже
бејаше црквица утврђена светаго и преслав-
наго мученика Христова Георгија, и избрав от
правоверних својих цјереј, посла јего молбу об-
ношнују творити, паки же и литургију и васу
службу пошнују и дпевнују по реду. Почившу
јему от труда, приде свети скорп помошник и
јави се презвитеру ва војинсцем образе. Вапра-
шаше же јего цјереј: „Кто јеси, господи?“ Он
же рече: „Аз јесам раб Христов Георгије, пди
на помошт господину твојему, победити и враги
јего.“ Јиже ва заутрњи дан абије спидоше се на
бран кренкују и силнују. Божију же помоштију
и светаго и преславнаго мученика Христова Ге-
оргија победи враги своје, иноплеменіје језыки,
и падоше оружијем васи, и вазет се памет јих
от земље. Здејав же бран ту, једип от законо-
преступније братије сего сконча се потопљен
водами: да збудет се слово пророка Давида: „Ров
изри, ископа, и ванаде се в јаму, јуже створи.
И по истине обрати се болезан на главу јего,
и на врх јему неправда јего сниде.“ Вазвращу
же се светому ва владычствије своје па стол
отачаствија јего, пребиваше благодаре господа
бога нашего Исус-Христа, и пречистују јего и
непорочнују матер приснодеву богородицу, и

светаго и чудотворца и скорога ва делах помошника и архијереја Николаје, и сего светаго и великаго страстотрпца и ва бранех поборника, мученика Георгија, схранивша и укрепаљша и невредима от противних ничимже, дневније же и пошњије служби преизбило свршајушта пред господем.

[VI.]

Пришатшу же јединому от правоверних војни јего, и поклоњ колене своји с умиљенијем и смиренијем многим, глаголаше јему: „Господи, аз једин от хушних служештих ти мањи јесам, и видев срдобољство твоје ка владнице твојему господу Исус-Христу, и ка пречистеј владичици богородици, и ка сим светим угодником јеју, поборником твојим, јиже кренкоју дланију подржет власт твоју невредиму, дрзнух вазвестити државе твојеј, јеже нељубештаја ти вера и трклетаја јерес јуже укоренајет се ва владичаствији твојем.“ Си же преподобни свети мој господни, ни мали закаснев, скоро призвав својего архијереја, Јевтимија глагољема, и чрице с игумени својими, и часпије ијереје, старце же и велмуже своје, от мала и до велика јих, глаголаше светитељу и чрицем сунтим и васем збраним с њими: „Пријдете и видете, оци и братија, јеже аште и хуши јесам от братије својеје, на господ бог и пречистаја владичица богородица мати јего не зри на лице чловече, на сподоби мене хушаго, верујушта в јединосушнују нераз-

делимју тројицу, сабљудати сије предавоје ми
 јим стадо, јеже и видите ниња, јако не васејати
 се плевелу злоказанаго и непријазанаго дијавола.
 И никакоже мнети ми, јеже бити тому в области
 мојеј, јуже бо ниња слишу вакоренившу се ва
 мале злоказаному, и хулу приносешта на свети
 дух, и раздејајушта педелимоје божество, јеже
 глаголаше безумни Ариј, пресекаје јединосущну
 тројицу. Јеже прорекше свети богоносни оци:
 „Кто ти, спасе. ризи раздра?“ „Ариј,“ рече,
 „безумни, иже тројицу пресече.“ Тем же и си
 безумни последујут того ученију, не ведуште
 окајани, јакоже спити јим веровавшим и с онем
 трклетим ва дно адов скровишт.“ Си же глаго-
 љушту светому сему и распри велице бивши,
 пријде данти јединого велмож јего правоверних,
 обручена бивши за муж от кривоверних тех, и
 сушти ва њих и сабљутши нечистије мрзости јих,
 и ни мали прикоснувши се вере јих, и припатши
 к ногама светому исповедаше јасно, глагољушти
 јему: „Господи, господи мој, се јеже вижду сте-
 зајушту се владичаствију твојему о вешти сеј
 мрскије и непријазаније вери, истиноју, господи
 мој, испрошена бих по закону брачному от оца
 мојего, раба твојего, мнешту јединоверство сушту
 владичаствију твојему, и бих у законопреступних
 тех, и видех истиноју, господи, служеште јих
 отпатшому слави божје самому сотоне. И не
 могушти трпети смрада глухих кумир и мрскије
 јереси, истркши се из руки јих и пребекши, ва-
 нију државе твојеј: порази крстом боруштих се

с нами, да навикнут нечастиви врази, како может вера твоја, господи.“ Свети же извед сију пред збор свој збраши па јерес ту лукавују, изобличив кривоверије јих, и збеседовав се са светитељем си, Јевтимијем, и с часним чрици и с велможамн својимн, и ни мали закаснев посла на ње, оружив от славних својих, глагоље: „Ревнује поревновах по госпoде бoзе васедржителн.“ Јакоже иногда пророк Илија па бестудније ијереје вастав и обличи безбожаствије јих, и ових иждеже, и других казанми различнимн показа, иних оземљествн от владичаствија својего, и домове јих и пменија јих васе свакуив, разда ја прокаженимн и ништим. Учитељу же и начелнику јих језик уреза у гртани јего, не исповедајушти Христа спна божија, и књиги јего нечастивије иждег, и того в изгнаније створи, запрешт не исповедати ни поменовати отнуд трклетаго имене. И отнуд искорени проклетују ту веру, јакоже ни поменовати се јеј отнуд ва владичастве јего, па славити се јединосушнеј и перазделнеј и животворептеј тројнци, оцу и сину и светому духу, васегда и ниња и присно а ва веки веком, амин.

[XVI.]

По сем же пребивајушту мне недостојному рабу јего, и молитвами сего светаго господи мојего облакчушту се от васех тежестиј мојих, и пекушт се заповедмн јего, и ва мире и ва тишине пребивајушту ми, помонтију преподобнаго отрешу от себе васе противније варвари, бив-

шеје на отачаствије јего, завида бист от близ живуштаго законопреступнаго цара болгарскаго, рекомаго Борила, јегоже безаконије васему миру не утаји се; преспе бо Иродово безаконије по истине. Си оплчи се с васеју силоју својеју, појам са собоју зети својего грчаскаго цара, Филандра глаголема, иже ва славном Константине граде. И вазнесоста мисал своју височе, јако потребити отачаствије светаго и мене до конца озлобити, и анте мошно, и прогнати ме от владичаствија мојего; рикаста бо јакоже лава, и поглатити ме хотеста, и ваздвигнути силу, и похвалу вазнести на ме. Видев бо ја непреклоно и неваздржано шаствујушта сверепставно и неукротимо до парипајемаго Ниша града, не ими иного помагајушта ми от земаљних, такмо господа мојего Исус-Христа и пресветије богородице и сего светаго господи мојего, вапијях ва болезни срца мојего: „Владико господи Исус-Христе, и пресветаја моја богородице човекољубице, ти свеси помисли и делеса и немошт худи вешти; тебе предлагају душу моју, јуже оскврних грехми. Избави ме от паходештих ме озлобити ме; се бо јако пси обидоше ме, и збор злобивих оседоше ме, и нападоше на ме крепци. Вастани, господи, ва сретеније моје и вижд, да не рекут врази моји: „Пожрехом и;“ јако ти јеси заступник мој и прибежиште моје; о тебе се оправдају. Ти же, прендобне, господи мој, имеје дрзповеније ка господу и ка пресветеј владичици богородици, не презри мољенија, јегоже важљуби и

васнига в јадре часнем твојем; не дажд врагом
 в радост отачаствија твојего, јегоже притежа
 о господи бозе васедржитељу. Веде бо, господи
 мој, јеже и по смрти жив јеси, п тому престо-
 јиши непоколебљем ва веки; и преже ва те-
 леси твојем пеки се нами, и ниња на лучшаја
 прешад не остави нас. Амин.“ И ва незану ва
 полуноштији вапаљ бист, и расина преподобни
 оплачвше се враги наше невидимо. И страхом
 великом објети, јављенијем господи светаго мо-
 јего п знаменијем јединем, јеже от њего побеж-
 дени, одбегу, сасецајуште сами себе друг друга.
 И победа јим бист между собоју, и до конца
 скрушише се; и отидоше посрамљени ва поги-
 белн и ва поношенији велице.

САВА.

1173. — 1236.

О НАСЛЕДОВАНИИ СВЕТАГО МОНАСТИРА СЕГО ПРЕПОДОБНИИ ОЦЕМ
НАШИИ И ХИТТОРОМ, ГОСПОДИНОМ СИМЕОНОМ, И О ЖИТИЈИ ЈЕГО.
КАКОВО БИСТ ПРЕД БОГОМ И ЧЛОВЕКИ.

[IX.]

Ва .ві. дан того месеца видех јего, јако
готовит се к отхожденију, и глаголах јему: „О
блажени господине Симеоне, се уже благи твој
готовит се исход ва покој твој; да јуже слишал
јесам, јеже јеси благослови наследје своје, па
и ниња своје последњеје благословеније дажд
јим.“ Он же ваздев руце, начет са слзми гла-
голати: „Тројице светаја, боже наш, слављу те
и благословљу те и мољу те и воображају те; тре-
тије бо благословеније дају паследију мојему.
Господи васедржитељу, боже отац наших, Авра-
мов, Исаков, Јаковаљ и семен праведнаго, схрапи
и укрепи ва државе бивнаго владичаствија мо-
јего; и помост пресветије богородице и моја
аште и грешна молитва да јест с њими от ниња
и до века. Заповед же прежњују вадају јима:
имајта љубов междо собоју; иже ли јеју исту-
пит с устављенаго јима мноју, гнев божији да
појаст јего и семе јего.“ Мене же о васем том
рекшу: „Амин!“ Ва .ві. дни пришатшу того
месеца, рече: „Чедо моје, принеси ми пресве-
тују богородицу; таково бо имам обетованије,

јако да пред њеју испушту дух мој.“ И створену бившу повеленију, к вечеру бившу, глагола: „Чедо моје, сврши љубов, вазложи на ме расу, јеже јест погребенија мојего, и устрој ме свршено образом светим, како и ва гробе ми вазлешти. И простри рогозину на земљи, и положи ме на њеј; и положи камик под главу моју, да ту лежу, дондеже посетит ме господ вазети от суду.“ Аз же васа исплнив, створих повелена ми јим. Васем же нам зрештим и плачуштим се горко, зрештем па сем блаженем старци таковаја неизреченаја божија смотрењиа; јако бо и zde проси у бога, и даст јему ва државе јего, тако и до сего часа не васхоте ни једине вешти лишити се духовније, па васа бог исплни јему. В истину бо, братије моја љубимаја и оци, чудо бе зрети: јегоже бојаху се и трепетаху васе страну, тај видим бе јако једин от страних, ништ, расоју обит, лежешт на земљи па рогозине, и камн јему под главоју, васеми клањајему и умиљајушту се и просешту у васех проштенија и благословенија. Ношти же бивши, простившим се и благословившим се у њего васем, отидоше ва келије служби творити и неколико мало покоја вакуспти; аз же и једин јереј оставих са собоју, и пребихове у њего васу ту пошт. Полуноштији же бившу, ватиша блажени старац, и к тому не је глаголати ка мне. Бившу же времени утрње и зачаншу петју црковному, абије просвети се лице блаженому старцу, и ваздвиг на небо и рече: „Хвалите бога ва светих јего,

хвалите јего и на утвржденији сили јего.“ Аз же рех јему: „Оче, кого виде говориши?“ Он же вазрєв на ме, глагола ми: „Хвалите јего и на силах јего, хвалите јего и по премногому владичаствију јего.“ И се рекну јему, абије пребожаставни дух свој испустив успе о госпode. Аз же пад на лица јего, плаках се горко на дг час, и вастав благодарих бога, о сикој кончине видеv сего преподобнаго мужа.

[X.]

Учувшим же васем, приходеште дивљаху се просватенију лицу јего, глагољуште: „О блажен Симеоне, сподобиви се таково виденије впдети ва конад, владикy светаго благодет ти ваздајушта за подвиги труд твојих. Тем же и веселе се слатки глас изрекал јеси в исхожде- нији души својей: „Хвалите бога ва светих јего, хвалите јего и в утвржденији сили јего, хвалите јего и по премногому владичаствију сили јего.“ Блажен бо будеши васуду, тем же и блажени глас пзрекал јеси.“ И по сем преподобноје тело јего вазамше с частију, и поставихом је среде цркве, јакоже обичај јест. Кончавши же се утрњи, и збраном бес числа чрицем, таже и начеше обич- није неспи пети окрст преподобнаго тела часно, и исплише глаголемоје: „Бојештеји се господа славет.“ Тем и мнози језици тогда пријдоше, поклонити се јему, и с великоју почастију одати цепије, певше прво Грци, по том Иверије, таже Руси, по Русех Блгаре, по том паки ми, јегово

стадо свакупљеноје. Мипувшу же времени по литургији, и кончавши се службе васеј обичнеј, целовавши васи преподобпоје тело, и објем је аз грешни, блаженоје тело, и положих је ва новом гробе, јакоже ми бе повеле, и исплих заповед jeho. Свакупаљшим же се множаству чрпац, не отпустих јих даже до .X. дне, на васак дан твореште јему светују службу.

[ОБРАЗНИК СТУДЕНЧАСКИ.]

О како подобајет стати игумену.

Глава .li.

Подобајет же прочеје и о постављенија игумена првоје вашеј љубви творити непреложно и непреступно. Аште хощете игумена поставити, сико указујем: јако наш свети сај манастир пресветије владичице наше госножде богородице благодетнице почтен бист от благовернаго и христољубиваго краља, блаженаго оца нашего и хтитора господина Симеона, да јест ва почти манастир, и игумен си да јест васех игумен виши и да парцајет се први. Јегда же сего ставити, сико да бивајет: да збрав се иконом и јеклесијарх са старејшов братов, и да иду ка самодржавному господину васе српске земље и молбу јему вашљут, јако да пришествије створит ва манастир си; и да појмет са собоју епископа и игумене светаго Георгија в Расе, и светије богородице градачке, и светаго Николи у Топлици, и другаго Николи у Казновићих, и другаго светаго Николи у Дабри

и светаго Георгија у Дабри. И с теми при-
шатшу јему, да збирајет иконома и јеклиси-
јарха сего места и ине старце, јиже су подобни
ва свет, и вашад ва црков владичаствујеј и тем
васем с њим, да свет створет, и да изберут
мужа преподобна, иже будет архимандрит ва
васех игуменех и пастир стаду сему. Сице же
да бивајет јему постављеније: пришатшу вре-
мени светије службе, да облачит се светитељ
епископ и с васеми теми игумени и с инеми
часними јереји, и да приведут хотештаго бити
пастира ва сем светем месте. И поставив јего
пред собоју епископ с васеми теми игумени ва
виденије васем, паче же господствујушту пре-
стојешту, и са благословенијем да облечет јего
епископ ва светије ризи по реду, јакоже подо-
бајет; и светују набедрици сам пискуп са бла-
гословенијем да навешајет јему на левују бедру.
Сим бо образом архимандрит си и служби све-
тије да творит. И влешу јему ту с епископом и
с игумени, и скончавшим јим светују литургију,
и положену бившу светому евангелију на светој
трапезе, а стан пред пресветоју, и рекше трсвето
и тронар: „Помилуј ни, господи, помилуј ни,“
други: „Господи, призри с небесе и вижд,“ и
рекше тронар и кондак усценију светије бого-
родице, и подајет се од светитеља и от васех
игумен постављајемому светоје евангелије; и ве-
дут и пред двари. И приходить државни госпо-
дин васе српскије земље и појемљет и за руку
от светих двариј, и приводит јего ка пресветеј,

и вазам стан јако и от руке саме пресветије, и подавајет јего игумену, и вед поставит јего на игуменском месте и речет јему: „Достојан;“ и ту абије рекут ва глас васи .г.шти: „Достојан.“ И будет целив јему прво господи́нствујеј, по том прочи часни старци по реду, и појут кондак Златоусцу глас .д.: „От небесе победу пријет,“ и по том јектенију и отпуст. И по том славит се господи́нствујеј и по том архимандрит постављени. Сего бо деља повелевајем самому владичаствујушту васеју срискоју земљеју, да приходе постављајет архимандрита сего, того постављајет и господина и хтитора у себе место, да јест осветитељ и сабљудитељ сего светаго манастирја. И просто реку: јако имет набдети светоје се место, тако пак пресвета владичица, госпожда богородица благодатница да ваздаст јему zde владичаству јего и ва ватороје принаствије Христово; zde бо не имат области никто, ни епископ ни ип кто. Сију заповед дају вам от господа бога и спаса нашего Јисуса Христа и от пресветије владичице наше, госпожде богородице благодатнице, јако да не будет zde игумен постављен по некојему наговоренију или по маздовазданију, а не буде достојан. И наки: да не изметет се постављени zde, аште не будет јему некоторије вини велије, и обличајему пред васеми, и не могушту јему исправити се или не могушту јему покајанија о том пријети.

О како подобајет пети панахиде ктитором.

Глава .ле.

Довлејет убо о мапастирских довољно же
и јако подобно заповеданими, и усапших отац
наших и братије да убо пријем светло. И васе-
ношним пенијем почисти вам памет трблаженаго
и преподобнаго оца нашего и хтитора господина
Симеона мниха, јеже јест месеца фервара ва
.гі., јеже празновати вам светло пенијем и све-
штими и јаденијем и питијем до обилно. Паче же
и на врата подобајет дати и јаденија и питија,
кто се прилучи на тај дан. Сије же заповедајем
игуменом, јако предјуду сего празника да поси-
лајет и на дунајскују страну и на зетску и да
купујет рибу, да будет обилно на празник пре-
подобнаго оца нашего и хтитора, господина Си-
меона. Паче же на памет ту узивати владичаст-
вујуштаго сеју земљеју и игумене прочеје. И
сије вам водети, јере многашти прилучајет се
си празник у великије посте; да аште будет си
празник у великије посте, то повелевајем праз-
новати преже поста. А вечер на панахиде по-
дати васеј братији по свешти, да поју стојеште
над гробом, и васем јереом облченом суштим.
Сим же образом пети творити вам и на памети
блаженочившеје, бивше ипогда подружија јего,
Анастасије мнихи, јеже бивајет месеца ијуља ва .ка.

ДОМЕНТИЈАН.

12.. — 12..

ЖИТИЈЕ И ЖИЗАН ПРЕПОДОБНАГО ОЦА НАШЕГО И ЗОГОНОСНАГО
НАСТАВНИКА, ЗАСЕЈЕ СРПСКИЈЕ ЗЕМЉЕ И ПОМОРСКИЈЕ
АРХИЕПИСКОПА, САВИ.

[I.]

...И премилостиви бог услыша молитву сво-
јега љубитеља, и ваведе и ва гору светују своју,
и васели јега ва дом светаго Пантелејмона, в
рушаски монастир. Се првоје чудо створи о њем
бог пришатше јему ва Светују Гору. Ту јему
живушту, не по многу же времени постигоше
воји избрани, послани от оца јега, и ини мпо-
жајши от солунскије области, повеленије цара
кяр Исака и запрештено великописаијем ка
проту и к васем Светогорцем, јако никому ни-
како не удржати јега. И пришатше и обретоше
и ва дому светаго Пантелејмона. И велику ра-
дост пријемше о њем, и хвалу ваздаше о њем
богу, мненше јако вазвратити јим јега васнет к
родитељема јега, јако да бољшу част пријмут
от господина си, от оца јега, паче же и похвалу.
И тако начеше јега тврдо стрешти, јако наки
да јим не ујдет некамо. И случи се дап праз-
ник недељни; ва дап же суботни ва навечерпје
недеље створи велико веселије и љубов са слу-
гами својими пришатшими по њем и с ту живу-
штимя. И тако свенгав с богочастивим игуменом

места того светаго, јако лешти јим починути, том часе да ударет ва било, и тако стати јим на службе црковнеј, на пенији того празника. И бденију же многу бившу, и на чтенији седе- штим, и от многа труда стражем усапшем, агње же Христово ка пастиру својему Христу с ве- ликим срдачним риданијем вапјаше: „Благо човекољупче и душељупче, услиши молитву моју, и ванаљ мојего срца к тебе да пријдет. И при- клони ка мне ухо твоје; и ускори изети ме; и буди ми помошник и заштититељ; и да пријдет на ме милост твоја; и покриј ме кровом пребо- гатије ти милости. Радости моја, избави ме от оншатних ме; и ускори изети ме, и ва дому прибежишта спаси ме; јако утвржденије моје и прибежиште ти јеси.“ И прештедри бог близ васех призивајуштих истиноју, и творе вољу ва- сем бојештим се јего, и богоразумни свет посла ва срце јему, и призва јединого от слуг својих, и облече и ва своје одејаније, рек јему стојати на месте јего до свршенија служби. Он же ва- ниде в олтар свети по првому прошенју, и ту пожре жртву господеву својему, горкими и вели- кими слзама омочи светилиште светоје, и упо- доби се господеву својему, ва гробе стрегуштим војином пречистаго тела јего, и того силоју не- видноју покрвеи изиде инем образом по среде стрегуштим јего војином. И тако прошад по среде јих, и влез ва пирг, и ту затвори се, и прослави избавитеља својего, толику милост створша с њим, и поклони господеву колене своји душевне

и телесне, створ молитву, и закла се госнодеви својему, и остриже власи глави својеје, и облече се ва мнишаскије ризи, и по том коначне бивши службе црковнеј, и пошт успе а дап приближи се, и стрегомаго не обретоше. Досажденију же бившу велику на игумена и на васе чрице, и велицеј мlave бивши по мапастиру, јако велика зла и досади и бијенија чрнице, и јако да дадет јим господина својего, виде, же богомудри ју-поша велико сверепоство и метеж и досади чрнице велику, и позвав ис црнга војеводу војем својим, и рече јим: „Ово где јесам; не штете мене, ни братијам не творите досади; јегоже ради пријдох ва Светују Гору, того зрите.“ И показа јим главу своју острижену и на себе ризи чрна-часкије; и пода јим власи своје, и рек јим: „До-несете родитељема мојима, да ви веру имут о мене.“ Они же велик плач створше о господине својем, и тако с великоју горестіју васпет ваз-вратише се, ничтоже успевше. Овче же Христово, јеже јест себе набележил владика цар небесни, ни звер јего може најести, ни љубов родитељска ни слава земаљна ни ина која твар не может јего отлучити от љубве христови; пребиваје же ту начетак положи добрим делом и злато много вадав на ваздвиженије маонастира светаго Пантелејмона.

[XXX.]

Пребивајушту же богопоспому кпр Савс ва Светеј Горе в рукотвореном јему маонастири, и богом пастављајем, богоразумни свет пријем ва

срци си, и подвиг се иде на восток ка свату си, царогратскому царју, кир Теодору, рекомому Ласкару. И пријет бист царем с частију великоју јако по подобију светих; ведеше бо јеште ис прва из млада ва свештенији васпитава и до конца мира отлучша се, и по истине бога важљубивша, и служешта јему по подобију светих; и того ради преизлиха љубљаше и тај благоверни цар, желаје како би причесник бил светињи јего. И многије дни царју држешту јего у себе, и исправив работи мапастирскије богоносни, и по том приложи слово решти ка царју о земљи својего отачаства, рек: „Скрбно и печално ми јест, царју, за ње не имајет ми земља својего архиепископа; наче же и земље многије сут окрст отачаства ми в области државе нашеје, на не достигнути сут исправљенијем божаставним. Да хотел бих да повели великоје ти царство патријарху, да ми освети архиепископа једного от братије мојеје суштеје са мноју, да си га имат земља отачаства ми на освештеније си, и држава великаго ти царства тем да величајет се.“ Цар же, отвештав преподобному, рече: „С великоју радостију богосветноје и богомисалпоје прошеније да исплњу ти, богу волешту; и хошту да вижду того, јегоже благоволи светаја душа твоја на светитељство то.“ И призваши бише братија пред цара сушти с преподобним, и ни о једномже јих благоволившу царју, и рече ка преподобному цар јако: „Ни једин од тех пест подобан толикој светињи разве твојего пре-

подобија и светлости ти благодарније.“ Преподобни же отвештав рече јако: „Ни аз песам достојан того степене.“ Цар же рече: „Јеште преже твојего принаштваја извештеније имам, јако твојеј светињи спрестолнику бити апостолскаго седанија, и тебе достојна бог ми показал јест; да не пререкуј.“ И преподобни же рече: „Мне на то не готовившу се, где да обрешту толик јексод и толики потреби, јеже требует закон црковни?“ Цар же рече: „Васе от полати царства ми да постављу, јеже јест на потребу твојеј светињи, толико не прекослови светаго духа благодети; недостојно ти јест противити се божију повеленију; извештено бо ми јест светим духом, и богом поручено ти јест стадо отачаства твојего; за ње ни никто не может поболети о стаде твојем јакоже ти, истини настир.“ Много же отежшту се преподобному от сана того, и не може преслушати божија повеленија и царева, и рекшу јему: „Буди воља господња,“ поведе же цар патријарху васа, јаже о преподобном и о земљи отачаства јего. И свет божији пријем часни патријарх Берман и царев, јако тому бити по вољи божијеј и царева, и бившу дни нарочиту, и обљашу се патријарху по чину великије васељенскије цркве са многими митрополити и јепископи и с попови и дијакони, и приведен бист и си преподобни кир Сава на освештеније, и постављен бист архијеписконом рукоју васеосвештенаго патријарха васељенскаго Бермана и повеленијем царогратскаго цара кир Теодора Ласкара. Чудесни же

бог прослављаје светије своје, и сего светого избрави себе јеште из чрева матерња, и јеште из јупости јего обогатив и ва Светеј Горе добрим дели божаставними, и на вастоце паки известиви цару о достојанији светитељства јего, и службе светој и божаставнеј свршене бивши, и изиде богоносни квр Сава, призобило благодети светого духа сиодобљен. Благоверни же цар створи празник ва тај дан в име нарек новосвештенаго архијепископа, квр Сави, тржаствује радосно, призобилно васего довоља подав васему пароду; часнаго же патријарха великими дарми почте, митрополити же и јепископи суштеје с њим и попи и дијакони, вас клирос по закону, јакоже имат великаја патријархија васељенскаја. Цар же не такмо закопоје пода, на и превише противу части великаго си царства и сего дела многољубовнаго си свата, и многу же злату разданије цар створи ва тај дан васе от полати својеје, јакоже и више рекохом, хоте имати чест от светиње јего, јакоже и бпст. И држаше богоноснаго у себе васечасни патријарх васе дни, јелико преби ту с царем, увештаваје и о божаставних исправљенијих и о ползи душевнеј и о васех предложених васакх образ чива светого и апостолскаго предаппја. И паки тај светл патријарх велми важљуби и, и призлпха обогати сладосми духовними и љубовију божаставноју, ризами својими патријаршаскими и одејанијем својим и маски са седли васем багреном царскоју частију почте јего. И васу власт божастав-

ставну по вољи оца небеснаго, давашаго власт сину својему небеснују и земаљнују и суд вас творити, по томужде образу и си свети отац оцем васеје васељеније сему љубимому новоосвештеному и духовно рождепому сину својему даџт јему васе потреби прсосвештенаго чина јего и стап свој пречашњејши с васокоју властију божаставноју, написав јему повеленије ва васу васељенују сице: „Преосвештени патријарх васеје васељеније Герман поставих сего кир Саву архијепископа васем српским земљам и поморским, и јако сина својего важљубљенаго посилају јего ва васу васељенују, что јест област мојего светитељства правоверније вери христијанскије, да пмат област по мојему образу над васеми гради же и земљами, над митрополити же и јепископи и попи и дпјакони по правилом божаставним, кождо по достојанију и васе учити в име оца и сина и светаго духа, и јако и мене того васи да послушајете, јиже јесте о Христе правоверни Христијане.“ И испљъ се васакого богоразумија, и светим духом прозре последи хотештеје бити беди и папасти и немошнејшу силу на конад, и разумев длготу великаго пути и многога злата изданије и многотрудноје ходатајство того светитељства, и васемошноју силоју божијеју, и богу посонствујушту јему, васа вазможнаја имеје, и испроси благословеније от часнаго патријарха и от васега збора васељепскаго, јако к тому паки не ходити иному архијепископу ва васељенују на освештеније, на толико помено-

ваније јего ва првих, и самоосвештену бити отачаству јего, јакоже и божијеју помоштију самодржавно јест. По тому же чину и се створи, јако да јест обојуду беспечално, на тому самому архијенископу збравшу се са збором својих јепископ, и тако освештати јим себе архијенископа. Пријем от светаго благословеније себе и својему отачаству, и поклонив се часпому патријарху, и благословен бив светим, и обилнеј благодети светаго духа сподобив се, п светим повеленијем јего поднебеспују власт пријем, и изиде от патријарха с великоју частију божаставноју, јакоже по подобију светиње јего. И паки пријде на поклоњеније ка благоверному царју, свату си; пријет же и цар љубазне с васакају частију царскоју, и паки па једине много беседовав с њим о ползе душевнеј и о мимотеченији сего преласнаго житија, и много молив преосвештенога, да молит се о њем и о државе царства јего, и рек јему: „Веде те подобна ученика оца небеснаго, сејавнаго словеса семене животнаго;“ и много злата дав јему, рек: „Расеј и се тамо ва Светеј Горе по заповеди и по новеленију оца небеснаго;“ и васакими дарми царскими почте јего и васу љубов срдачну показа јему богољубни цар. А како ли бо бе кому сего не љубити, носештому ва срци својем скровиште небесноје љубви рачитеља Христа истинаго бога нашего? Не такмо бо царије и светитељије љубљаху и, на васи гради и земље и васе племе рода човечаскаго живоје о Христе, васпимеху и јако бисер

небесни, милостију и повелепијем вишњаго подобије Христово па њем видеште. Не можаше бо град укрити се врху гори стоје, верујушту бо от бога васа вазможна сут. И порадовав се радостију с царем, изиде обојуду обогатев, духовно и телесно.

ТЕОДОСИЈЕ.

12.. — 13..

ЖИТИЈЕ И ПОДВИЗИ ВА ПУСТИЊИ С ОЦЕМ И СОСОЗ ЖИЗНЕНИЯ И
ОТ ЧЕСТИ ЧУДЕС СПОВЕДАНИЯ ИЖЕ ВА СВЕТИХ ОЦА НАШЕГО
САВЫ, ПРВАГО АРХИЕПИСКОПА И УЧИТЕЛЯ СРПСКАГО.

[X.]

На иже чудесем бог древље принаштивијем
ва туждестранствији умножив и распрострапив
Јакова с прекрасним Јосифом плтски в Египат,
сај пињашиаго оца Симеона иоваго Исраиља и
с прекрасним душеју Савом не плтскими на ду-
ховними чеди ва пустини ва туждеј стране при-
наштивијем умножити и распрострапити хоте, ва
Светој Горе поустив подвиже некојего старца
богобојазнива пријти ка блаженому Саве, и гла-
голет јему: „Странољубија и ништениченија с
оцем твоја и јуже о господи љубов имате ка
светим манастирем, паче же к Ватопеду, добре
творите, добро бо и пријетно пред богом јеже
васако о бозе. На убо самех тачију ва време
живота вашого спасајете, убо благоразумне јако
благ пријми мој свет, јако от бога благаја ти ис-
ходатајушту. Васа вам пиња о господи вазможна
сут, ва својеј земљи самодршци јесте, и ниња
царствујуштим по плти сродни јесте, аште что
просити благоволите, прошепија ваша не сујетна.
Поташтав се место или запустевни манастир
испросивше, и сего обповаљше, својему отачеству

утврдите српски манастир звати се, јако да јиже от вас љубештеји бога и житија мира одбегаште, приставиште спасенију по вас обретајут, и многих ради спасајемих бољших от бога почасти пријмете.“ Блажени же Сава не змијеваче же от бога и ангелов свет расудив, добре ва срци пријем, бога похваљајет, старцу же јако ангелу божију поклонив се, и сего љубазно утешив ва своја отпуштајет. Абије ваходит ка преподобному си оцу, сказајет јему васа реченаја от старца. Преподобни же јако от сна вазабнув, и за ње старостију колене ослабљене ими, поштепијем же до конца суште изнемокнуе, и једва сином подјет ваздвиге се, и сим јако жазлом потпирајем на молитве став, преподобнеји же руке своји ваздев, о такомем свете са слзами бога похваљајет, и к љубимому сину глаголет: „Веруј ми, господи мој, чедо божије, бог хотеји нашему спасенију, јако да и ми ва пришалствији под повелитељи поживем, и туждестранствујаште не својевольне изводим се, на инеми обладајем и смиреније стежим, и такови до пиња помисал от нас покри, ангела или ангелом паче же богом нештују старца того послана. Убо с поспехом да будет богопослани свет делом свршајем. Блажени же Сава вашад к игумену с оцем својим помисал казујет. Игумен же с многими свештав се, спротиван помисал и не от бога бити глаголют. И тако не остављајут јих таковаја начети, јако хотеште јих у себе имети. Многаја бо благаја от ис прва пребиванијем јих пребише мона-

стиру. Богомудри же Сава вашад ва Кареје, и васа помишљенија јих с оцем казују проту. Прот же глаголет: „Дело по њеже о бозе и вам суштим јако мошним, добро ваше помишљеније. Убо који хоштеши монастир ва Светеј Гори патши се, сего ваздвигнете вашему отачаству, аште ли Хиландар јако царем вам дан првеји, или где инде важљубите.“ Пришад же ка преподобному си оцу, протову љубов и прошеније јих испљајемо поведајет јему. Старац же свети топлотоју движем хотејаше згледати место, идеже богу помагајушту монастир хоште саставити. На јакоже рекохом, старостију и постом изнемог, јако ни на коњу бе мошно седети јему, богоносни же Сава по среде двоју коњу јако на одре сего ваздвижет, и обносни згледајет, пигдеже важљуби тачију Хиландар, и абије ва Ватонед вавраштајут се. Игумен же с братијеју осетивше бивајемоје, свештавше се, ка себе глаголаху: „От мног лет от сих колика пам блага знајем прибавших, и до ниња с богом крмтеље јих имуште, ниња ли прогневани от нас изидут? Убо аште хоштем имати јих к нам пријазпиви, монастир Хиландар, јегоже они у цара испросише нам подаше, паки ми от нас тем того подами, и тако о сих с нами љубов здржет.“ Призвавше светаго Саву, и тако с васеју љубовију подавше јима Хиландар, јегоже бе и важљубил свети старац, завет положивше, јако Ватонед и Хиландар љубовију једин бити монастир. Васписујут же ка самодршцу Стефану, поведајуште јему, јако

хотет манастир саставити „Ва пречестије тебе,“ глагољуште „и по тебе сином синов твојих.“ Благочастиви же и христољубиви он зело о сем вазрадова се, много множаство злата послав к њим и маски на послуженије јим, јакоже вазвештине јему, моле јих послати и вазимати васе јеже јим на потребу, благодареније же к њим ваздаје о васех благих јеже о души јего вазискајушта.

[XLV.]

Лету же минувшу, и светаго телу ва граде Трнове ва земаљних јадрех храпиму, часни же и васеблажени иже светаго престола бив памесник Арсеније архиепископ, јако за својего оца и учитеља за светаго поболев, ка благочастивому и државному Владиславу краљу припад глагола: „Не лено јест ни прилично от бога и човек оставити пам оца нашего, иже равно апостолом от Христа нам дарована учитеља, иже многије подвиги и бешчисланије труди о српскеј земљи подјемна, како сију црквама и краљевством, архиепископом же и епископи и васеми устави и закони украсити, и кроме својего отачаства и престола своје цркве ва туждеј земљи светим лежати моштем јего. Убо, јелика сила, о туждеј страпе ва своје отачаство ти принести попечено ти буди.“ Краљ же о сем и зело вазрадова се, и часнејшаго же от својих благородних ка својему тастеву Асану цару послав, прошеније своје јеже о светем цару ваз-

вештајет, и аште повелит исплнити се. Цар же от писанија и от посланаго таковоје прошеније услишав, и зело о сем оскрбев, глагола к њему: „Аште би светаго и светому телу бешчасну и не брегому лежати, ва правду вам, јако да и почитете, просити би. А по њеже ва нас јакоже би и ва вас самех покој светому о бозе пријемшу, и ва божијей цркви великоју почастију, јакоже видини, светому телу јего лежешту, по што убо светому и нам труди дајете просените и?“ И тако безделпа отпусти. Паки же краљ множајших благородних ка цару послав моле и глагоље: „Аште јесам обрел благодет пред тобоју, мојим родитељем, не затвори от мене отачаскаго благоутробија, не остави мене скрбију ва животе потапљати се. Дажд ми светије мошти светаго господина мојего и оца, да и принесу ва своје отачаство.“ Цар же недоумеваше се што створит, јако царства бо светаго лишити се нештеваше, наче же и за ње бе ва својем јему манастири положено. Призвав же патријарха и својих светник, и аште подаст светаго, вапрашаше. Опем же никакоже того створити велештим, „Велможе бо,“ рече, „и град вас и зело о сем негонујут,“ цар же паки ка својему зету Владиславу краљу утешна васписав, и се приложив глагола: „Аште богу изволившу и ва нас ва Христа верних светому покој пријети, кто јесам аз вољи божији противити се или дрзнути потрести гробом или светими мошми светаго, и светому же о препесенији својему ни малп завештавшу? [Васа убо јелика аште

волиши от мене просити, не вазбрано ти јест, сину мој," рек „а јегоже не удобно ми јест подати, нудити ме остави, и патриархом бо и велможамн и васем градом о таквих вазбраћајем јесам." И тако посланих довољне одаровав отпуштајет. Краљ же Владислав виде цара не умолима, и что створити недоумеваше се. Укоризну бо от људиј и поношеније и от бога гнев на себе нештиваше, дондеже ва туждеј стране светому и кроме људиј својих лежати. Умисли же сам цар дојти и прошеније своје получити. Појем же са собоју множаство својих благородних, епископи же и игумени, посла же пред собоју весники, приход свој цару вазвештаје. Даст же јим и злато много носити, јеже патриарху и светником царевем подати, да јегда ка цару пришатшу, ва помост својего прошенија готових сих обрести. Пришатшу же Владиславу краљу, таѣст јего цар Асан далече из града того усрет, и с васакоју же почастију и љубовију пријет и. Краљ же Владислав ва град пришад, проси у цара првеје манастир, идеже свети лежаше, пријти и поклонити се, хоте и гроб светаго видети и поклонити се. Пришад же и с епископи својими и с васеми благородними, и достојно поклоњеније јако својему оцу и учитељу и божију угоднику створише. Краљ же Владислав слзам мерп не имеше, главоју же бије пред гробом светаго, и аште что к њему згрешил јако живу исповедује се, проштеније от њего прошаше глагоље: „Вем, оче, моје згрешеније првеје бегуца от мене створи-

те, и кроме својего ти отачаства вазбрани преставити се, и пиња паки не подати те нам царско срце ожесточајет. На убо умилосрди се ка мпе, презрев ми, неподобних аште и грех мојих ради несам достојап наредити се син твој, па јако својего ти брата рожденије не отрини мене, раскај се о злобе мојеј, кајушту ми се в тебе, оче. Вижд моју скрб и труд иже о тебе, и ванми вере мојеј. Не остави својего си отачаства, о њемже многије подвиги и бесчисалније труди и болезни подјел јеси, ни мене ва студ и попошеније обличени, ва туждеј стране пребиваје. Твојими молитвами ка богу цара наставиши прошеније моје јеже о тебе свршити, да не вазвращту се ташт и безнадежан, и јако поруган буду, тебе, оче, не ими са собоју.“ И сија убо и прочита с плачем краљу над гробом изглаголавшу, јако и от многих слз онухнувшу лицу јего, и тако ка цару призвап, и умив се ваниде. Тржаству же велику сушту, и многују љубов и веселије цару о својем зети стварајушту, ва настојештују же пошт саним јављенијем образом светаго божји апгел цара препирајет подати светаго, и ва земљу људиј својих отнесепу бити. Цар же о сем и зело в ужасе бив, па утрија же призвав патријарха и својих светник, сказаше јим саноје виденије. Они же пстпноје виденије и божје посештеније светаго ради бити глаголаху. Много же молише цара, јако подати светаго и ва своја отнесепу бити, „Да не некоје,“ рече, „ненадежно сего ради царству ти прилучит се.“ Призвав же цар зети

својего краља Владислава, краљ же преже обеду вахода с епископи и с благородними својими приступише ка цару, мољепије о светем приносет, подати јим того просеште. Цар же и зело печалован бив о сих, јављенија же ради светаго, да не што постраждет, бојаше се того удржати. И јако благодет зетевн својему Владиславу краљу творе, јављаше се, глагоље: „Аз убо јако богом дарована ми светаго ва мојем монастири хотех у себе имети, и свети гроб јего почтох и украсих, јакоже јеси видел, и никакоже от нас светому изнесену бити помишљах. На по њеже висоту краљевства ка мне својему оцу потрудив, и сам пришах јеси, скрбна отпустити те, сица мојего, не хошту. Пријми убо својего си о господи оца, и ва своја си отпеси, јакоже хоштеши.“ Краљ же Владислав с епископи и с благородними својими јеже не удоб коли пријети от цара помишљаху, сије убо ва незапу дарујемо јим слншавше, от недоуменије радости на земљу патше, цару поклонише се, и ва правду, многим бо богаством паче царских скровинит светим обогативше се, и тако васи с царем на светлеј трапезе в радости и ва мнозе веселији срца утешеније приимаху.

ДАНИИЛ.

12... — 1338.

ЖИТИЈЕ И ПОЗЕСТИ ЗОГОУГОДНИХ ДЕЈАНИЈ ХРИСТОЉУБИВИХ КРАЉ
СРПСКИЈЕ И ПОМОРСКИЈЕ ЗЕМЉЕ.

Житије благочастиваго краља, Стефана сремскаго, нареченаго
Драгутина, в иноцех же Теоктиста монаха.

[III.]

И сицевеије глаголи вештав, и тако ва тај час посла сли своје ка брату својему младејшему Милутину, глагоље јему: „Скоро створи шаствије ка мне, јако велики тајни вештаније имеју с тобоју.“ Он же паче слишав о таковој болезни јего, ташпо иде к њему. И припатиу јему ва место, глагољемоје Дежево, в области жуни рапаскије, и ту велико ридације и плач створи над братом својим. И глагола јему благочастиви краљ Стефан: „Љубими мој брате, се убо вилишц, јакоже створих, ваздаст ми се; да ка сему убо прочеје не имам владичаствовати на престоле сем, пже вазех силоју родитељу мојему; па по сих аште пребуду на престоле сем краљевствује, тело моје љутими казанми не-исповедимими имејет искушено бити от господа. По делом бо мојим, јелико створих, васа сија имут пријти па ме. Помишљају бо, како ва веки царства будуштаго отпадох, васхотев маловременеј славе. Болезан бо јаже от гејени ождајет ме, присније узни и тма ванешњаја, чрв ја-

довити, скржат зубом, скрб и туга огњанице реки. Да које слово измет ме, важљубљене, кто ли престанет ми и поможег мучиму? Ти же, драги мој и љубими брате, вазми венац мој царски и седи на престоле родитеља својего; бог бо повелевајет тако; и ва многолетнем животе буди краљевствује и бране отачаство твоје от насиљја војујуштих на те. Господ же мој да утврдит те и укрепит, и сила духа светаго да окрилит те, заштиштајушти те от нападенија лукаваго; ангел господањ буди присно с тобоју, спешту ти и ходешту, хране те и веселе душу твоју.“ И по сих дарова јему престол свој, и по достоянију прославише и рекуште: „Многа лета створи бог благодастивому и христољубивому Стефану краљу Урошу!“ И васа сушта по сих јаже на потребу даст јему дари многочасни и злато и свити многоцени царски, коња же својего и оружије своје, јеже на себе сам пошаше, сија васа даст јему глагоље: „Препояши се оружијем сим по бедре својеј, силне; спеј же ва бољшаја ка богу, владичаствује в отачаствији својем. Того бо владики васех, Христа, не очај се, родитеља не бешчаствуј, јако да приложет ти се лета живота; убога не презри, да не с богатим опем љуте постраждеши; и истини не отступи, глаголет бо владика наш Христос, в јевангелији: „Аште в истине пребудете, истина сабљудет ви.“ Мољу же те о господи важљубљени мој брате, сија васа скрани, и не имат ти најти зло; аште ли и најдет, буди хвале име господње благо-

словено ва веки. И васегда именем господњем противљај се јему; и јему же недоумејеш се јаже сут богу угодна, у того јединого проси, и по пророку испавит господ васа прошенија твоја. И мене же љубимаго ти брата не очај се ва љубви срца твојега; аз же в отлучени ждребиј мпе господем иду.“ Утврдив же јего глаголи богоразумними, и тако створи растаице с братом својим, идеже дарова јему краљевство в Расе, ва месте рекоме Дежеве. Сам же сај христољубиви краљ Стефан, јегоже, о љубимици, дрзну решти ватораго Јова многострадалнаго, или скореје решти Авраама праведнаго и страпољубиваго, иже гости љубе и ангели приобрене на старост себе, јакоже и сај господин мој тех правом добродетељиј ревнује, славу земаљнаго царствија и престол свој оставив, и с проста же от тех маловремених ничесомуже васхоте, и вастав и иде в област држави својеје, ва земљу нарицајемују Мачва, јуже дал јему бе таст јего краљ угрски. Тамо бо пришад с подружијем својим благочастивоју краљицеју Кателиноју и с неко-тороју честнју властел својих, сај благочастиви носе ва срци својем скровиште многоценаго би-сера Христа, и того васеподагельноју благодетију хоте обогатити се, и ту земљу пришад ва њу осветити ју, и људи по ученијем божаставних писаниј ва тме и мраце сумним перазумним ка свету вазвести спаснаго живота. Что бо реку, о љубимици, аз смиренн Даниил, или что првеје вазглагољу? откуда ли пачну сего благочастив-

ваго мужа толикије труди и страсти, подвиги же несповедими и бденија и обпошнаја стојапија, непресихајемце же источники слз јего? Кто бо обрештет се от таквих хоте по имени предложити вам сего неизглаголанаја чудеса, јелко милостиње к ништим, и малодушним утешенија, и скрбештим спостраданија, и обидним избавитеља, божаставним же црквам многосветлаго светлника? Сему бо господ посилајет свет свој и истину, да та убо наставита и и ваведета и вавелико и васесрдачно покајаније и труди богоугодније, о њихже понудихом се слово саставити јелко вазможно.

Житије богоугодноје и жизан непорочнаја благочастивије и христољубивије госпожде нашеје, блаженије Јелени монахије.

[VIII.]

II спја блаженаја Јелепа ва сласт васе примаше глаголи и поученија отац сих, и красујушти се радоваше се рекушти: „Кол слатка гртану мојему словеса поучениј сих, и паче меда устом мојим! ва сих бо утврждајушти ум свој таштит се искушену себе поставити пред господем, јако решти делатеља непостидна. Аз же не престаје глагољу сеје блаженије богоугоднаја дејанија, јелко страсти јеје и трпенија, молби же и молитви и обношнаја стојапија, устави же црковније, јимиже бог славит се; васа си збираше блаженаја, подвизајушти се подвигом добрим, и непрестано пекушти се даи и ношт, како угодити госнодеви, и о сих труждајушти се, је-

лико о вадаванији милостињ ва храми божаставније, васа јаже на потребу, књи́ги божаставније ва дому својем састављајушти, такожде и сасуди свенитеније злати и сребрни украсени бисери и каменијем многоценим, ризи же ијереом избрани и васаквије правди дрковније, јелико на потребу, сија вадаваше непрестано веселешти се о господи и таковије дари приносешти от земаљнаго житија својего, јему́же васа ценсташтимаја скровишта в руку, сице глагољушти: „Вазвеселу се и вазрадују се о тебе јако обретши корист многу.“ Тајде бо рече глагоље: „К веселију не применајет се скрб, от лика бо праведних одбеже печал и ваздыханије.“ И паки: „Зрешти очима добраја веселита срце.“ Сија бо Јелена блаженаја толикоју љубовију вери распропинајушти плат своју, јимни́же би вазможно угодити госнодеви, не такмо јединоју душеју својеју пекуншти се, на јелико вадовицам и сиротам и ништим и васем требујуштим, толико богаство земаљнаго царствија јеје нештедно раздаваше; таковије бо јако и даштери хранешти је ва дому својем, и сије вадаваше за муже пти ва дома своје, васаким богаством псплајајушти јих, тепле послествујушти тому јединому, ни́же пас ради вољноје распетије пострада, и богат си обништа вољеју нас обогаштаје божаством, молешти се са слзми тепле и глагољушти: „Светодавче благи Христе, омраченим тмоју греховноју просветитељу, и предаштајемим обратитељу, бескопачноје слово, мене убо грешнују и страсми омраченују

и почрневшују васуду просвети и очисти, јако да ва дан страшнаго ти пришаствија не осудиши мене ва преисподњих земљи. Се бо преже смрти мојеје мртва бивају, и преже бескопачније муки собоју јесам мучима от печајанија мојего. Које бо слово измет ме ва страшноје твоје пришаствије, не имушти плода добрије детељи принести тебе? На убо послн свет твој и истину твоју и просвети ми очи срдачнеј, да зру љубовију срца красоти твоје. И ка сим убо приложу и мољу се тебе: јелико и нишчедија чрева мојего, суште сини моје и раби же твоје, и сини раби твојеје, и о сих мољу те, владико господи, утврди је ва страх твој бојати се немпе твојего светаго и творити ва васем вољу твоју.“ О љубви срдачпаја, о болезни матерња, вижд како молит се за сини своје ка господу молбу творенити о згрешениј јих, подобна сушти праведному опому мужу Јову, иже вазношаше жртву за сини своје ка господу моле се и глагоље в уме својем: „Једа како забудут синове моји закон господањ в јуности својеј.“ Два бо сина јеје беста ва дни тије, крепка и самодржавна краља в отачаствији својем, српсцеј земљи, многи страни језик предржешта, реку благочастиваго краља Стефана Уроша и брата сему Стефана краља. О сих мољаше се ка господу не увезнути се јима ва сети греховнеј, сама богоразумними глаголи увештавајушти ја, глагољушти: „Моји чеде љубиме о господи, вама глагољу, ви же вацуншта глаголи моје, и не отришита наказанија матере вају;

помнита јако вери христијанскије и језика благоверна рожденије и васпитеније јеста, от јуности вају водима и крепима духом светим, николиже бојешта се от супротивљепија насилствујуштих ви поплемених језик, на крспим знаменијем ограждајема таквих победи низложиста, богу за великоје јего човекољубје утврдившу престол вају непоколебимо владичаствовати в отачаствији својем. Да за васа благаја, јелико створи вама, джна јеста јему служити преподобијем и правдоју васе дни живота вашого, јако да и аз грешнаја, зрешти вашого доброга исправљенија, препровожду жизан моју ва веселији срца радујушти се душеју. Привјет дап господањ велики, ва њже јест васем нам обрести се пред престолом владики Христа, ответ твореште о здејанијих зал, јелико мала и велика. Које бо јестаство човечаскоје стрпнт пришаствију јего, јегоже пришаствије прозре пророк Даниил глаголаше: „Аз видех допдеже престоли поставише се, и ветхи дапми седе, и књиги разгнуше се.“ И сија сматраје трепеште глаголаше: „И власи глави мојеје сметоше се.“ И богоотац пророк Давид такожде проведи пришаствије јего, и духом светим прописује глаголаше: „Земља убоја се и умача ва његда васкрснет на суд бог.“ Тем же и аз вама глагољу, важљубљенеји чеде моји, понеченије створита јаже на ползу душам вашим: лет бо вама јест, разве аште не хоштете. Добрије бо детељи и подвиги јелико ка богу јавише преродитељи вају, земаљноје бо царство предр-

жеште, и ва том богоугодно живунте, смисално и разумно именија своја стројеште, јелико даровапја ка цркви божаставпије, милостиње же к пиштим и страним, та бо твореште господа милостива себе јавише, и ва вишњих с ангели жити сподобише се некончаноје блаженство пријемше от господа, имена же своја написахше ва књиги животније, молитви же јих богопријетније утврждајут доми ваше. Да достојно јест вама житију јих ревновати, да и ви не лишита се вечних благ о господи. Ви же убо љубовију срца здржпта се сама једипомисалну вољу имунта ва телеси по пророку хвалешту љубов братскују и глагољунту: „Се кол добро и кол красно јеже жити братома ва куле.“ Сего ради вештају вама да пребивајета ва љубви; пребивајей бо ва љубви ва бозе пребивајет. Глагољет бо ва причи: „Јакоже рој пчел делајут сати медовин, тако и љубов братња царство божије; разлучајей бо се брат от брата љубовију, такови подобан јест птици отлетевши својего гнезда и в инаја места парешти, јаже удоб уловима јест васаким имелником и ловцем. Брат бо от брата помагајем јако град тврд и висок; унша по два паче јединаго, јединому бо љуте.“ Сија же сина јеје христољубива краља ва сласт и с бојазнију приимаста глаголи и поученија блаженије матере својеје Јелени, повишујунта се јей с васакоју радостију сладосне.

[XV.]

И по таквом растанији јеју малу времени минувшу, бог преблаг и хоте јако да васи чловци пребивајут ва љубви, сам бо рече: „Идеже јеста два или трије збраи в име моје, ту и аз јесам по среде њих.“ Таковим бо именем господњим и того љубовију вери срдачније и сија госпожда моја вразумивши се, реку, благочастиваја краљица Симонида, дашти светаго и великаго васељенскаго цара Грком кир Андроника, подружије же сушти великаго краља Уроша, начет молити се јему глаголюшти: „Мољу те, господи мој, повели ми да иду до важљубљеније сестри мојеје, снахи же твојеје, благочастивије краљице Кателини; достојно бо јест видети се нама, да да и ве створиве љубов между собою, јакоже и ти с важљубљеним ти братом. Анте бо не презриши мољенија мојега и повелиши ми ити к њеј, то бољши љубви имејет бити между вама о господи. И сај христољубиви господин Урош краљ, ревнитељ васакіје љубве правије, и пријем ва сласт молабније глаголи јеје и повеле јако да иде. И избрав великоименитије своје властели са женами њих јихе суште јему јако важљубљена братија, и тем вадаст јаже на потребу њим, и посла њих с подружијем својим благочастивоју Симонидоју. И тако иде с великоју и предивноју частију, јелико васем зрештим удивљати се види њих. Тако бо бе видети шаствије њих украшено одејанији царским и појаси златими, бисери же и камени многоценими, чрвљени царскије и баг-

ренице јако и пољски цвети многоразличним добротама испаштрепи. И тако идући са славоју царскоју чрез васе држави своје, и приђе ва славни Белиград па брегу реки Дунава. И ту поклонили се образу чудотворному пресветије. И ставили се с благочастивим краљем Стефаном и с подружијем јего Кателиноју, и ту велицеј радости и веселију бившу ва принаштивије сеје благочастивије и љубви несповедимеј; сај бо благочастиви краљ Стефан разумел бе принаштивије јеје, и повелел бе, јако да свакупет се к њему васи јелици силни држави јего; и от угрскије земље идејаху несунте дари различније јелико па дивну хвалу јего; и ту дари многим почте сију благочастивују јакоже по достојанију царску. И по сих благочастиваја краљица Симопида свепта се с Кателиноју, јако да обе шатиш поклонита се гробу блаженије Јелени; и јависта глаголи своје благочастивому краљу Стефану. Он же о сих вазрадова се, и такожде избрав славније своје властели с подружијама јих, и васла јих ити с богољубивоју Кателиноју. И тако идоста обе радујушти се о господи, велику љубов имушти между собоју. И пришатиш ва дом пресветије богородице, ва место рекомо Градац, и поклонивши се образу пресветије, и по том придоста над гроб блаженије; и љубовију лобизавши и, и омочиста раку јеје топлими слзама. И ту многочасније дари и приношенија даровавши дому пресветије богородице, и гроб блаженије Јелени покрише плати златими, игумена же и васе чрпце обда-

ровавши и ту порадоваше се духовно и телесно. И ваздвикше се от туду и паки обе идоста ка превисокому краљу Урошу. И велико веселије и радост створи господин краљ о припаствији јих. И многи дни препроводише ва велицеј славе и радости сунте ва купе; благочастивују же краљицу Кателину сај господин краљ Урош многим дарми избраними почте и васе властеле важљубљенаго си брата краља Стефана, и тако отпусти ју са славоју ва дом свој.

СКАЗАНИЕ О ЖИТИЈИ ПРЕОСВЕЩЕНИХ АРХИЕПИСКОП СРПСКИХ И ПОМОРСКИХ ЗЕМЉЕ.

Арсеније, архиепископ српски.

[IV.]

Ва та же времена Саве првому архиепископу српскеј земљи, по повеленију небеснаго оца правешту божаставнаја преданија закопими устави, јаже утврждена светими апостоли и богоносими оци, ва дни бо сего преосвештенаго праваја и свршенаја вера објави се в отачаствији јего. Бањеју бо божаставнаго крштенија окропи људи своје, јиже некогда ва мраце тми греховније живуште, сије обновив вероју и створи јих сини свету, остављеније грехом благовештаје јим. О сем бо преосвештенем слишав и сај свети Арсеније, и извесно ванам за таково дивно житије, јелико божијеју силоју проповедајет покајаније, човекољупствије ваводит, мудрости же учит, и о гредушних васпоминајет, и о сих слишав сај блажени и радости недоведомије исплни

се, и желанијем истовије љубве подвизаје се, ни мали закаспеније створ, и вастав иде ка преосвештеному Саве, тогда јему сушту в рукотворенеј јего архијенископији на место рекомо Жича. И пришатшу јему ва монастир и обрете некојего чрица от ту суштих, и умоли јего глагоље: „Господи мој и оче, иди и вазвести о мне преосвештеному,“ васа изрек јему јаже о себе, от кпје страни земље јест и како пришаствије јего. И вазвештено бист о сем преосвештеному, и новеле навести и к себе. И вашатшу јему, сај преосвештени јако ими обилну благодет духа пресветаго ва себе, прозорљивима очима јако смотри јего, и тогда прозре васакије прави јего и обичаје благи, и благоугодна мисал вазиде на срце јему, јако да с љубовију пријмет јего, и добро-разумними глаголи поучениј својих наставит, јегоже и сам шаствовав и васхити царство небесноје. И начет јего вапрашати: „От кпје страни јеси и кпје ради вини пријде zde?“ И сај блажени отвешта глагоље: „Јелма слишах добри дегељи светости ти, јако пријемљени васакого приходештаго к тебе и васем васак довољ бого-разумних поучениј твојих дајени. Того ради и аз пријдох ка светеј ти молитве, јако надеје се пријет бити тобоју.“ Сија же слишав преосвештени, и тако с благодаренијем пријет јего реки работати јему ва монастири с братијеју, јаже повелевајут јему, хоте искусна показати јего ва васаком деле, и по том на бољши сам устројити, јакоже и бист. Дејствијем бо пресветаго духа

па пресветли свет божаставнаго разума вазведе
и, и јако от методочнаго источника поучепиј и
глагол својих напоји душевније бразди срца јего,
јако ва тех поучати се јему дан и ношт. И прво-
образно добро вавет јеже хвално ва васем сме-
репа мудрост и послушаније, и тако живи между
братијеју блажени сај светителъ Арсеније на је-
дино вазираје јеже помошти пријети от вишњаго,
и ва васаком деле јелико работи монастирскије
лише преспеваје васех, и ва молитвах же поспе-
шап јако васакого устава и исправљенија црков-
наго јеже ва дни и ва ношти николиже погреш-
ити јему, или котороју вивоју когда укаснети,
смадраје подвиги и труди неизглаголаније благаго
учитеља својего Сави, и того ревнује детеши. И
пребист ту с великим млчанијем и кротостију
живи ва дому спасове, и николиже ума си не
подвиже нападениј бесовскими, ва меру хлеб
јадн и ва меру воду пије, и то ва неки уречени
год, и николиже ва ношти даје ва сласт сна телу
својему или покоја, желаје јавити се царствију
небесному истови жителъ и вишњаго Ијерусалима
некончајемн граждинн, глаголе сам себе: „Ох
убогаја и грехољубиваја душе моја, подвизај се,
аште би вазмогла угодити господави, јегоже це-
ноју часније крве икупљена јеси от клетви зако-
није. Да что уживајемн и васкују греху работајушти
лежиши? На подвизај се, јако и скончати се ва след
јего гредушти и тому јединому работајушти и того
желајушти ненасиштајемнје красоти. Слиши бо
богооца и пророка глагољушта: „Приле по тебе

душа моја, и мене же пријет десница твоја;“ и
паки јако: „Лучши милост твоја паче живота
мојего.“ Сај же светитељ Христов, јегоже реку
блажена и непорочна пребивајушта ва законе
господњи, ва поштепији и слзах васу силу створша,
васакоју бо детељију ревнује житију светих, и
ту живи ва предреченом монастири дому сна-
сова, и малу времени минувшу тако прослу се,
јако превазиде житије јего васе суштеје чрнце
ва месте том.

Јоаникије, архијепископ српски.

[V.]

Малоу бо крѣпни мноувышоу сего Саки
преосвещенааго архијепископа прѣсталаша се, и
по прѣставленни јего приемишоу прѣстола свѣ-
тительскии Данилау архијепископу, иже нѣко-
торааго ради дѣйствиа, иакоже и къ прѣвѣмъ пи-
сании оубазахомъ, измѣненъ бысть такоаго прѣ-
стола, и по измѣненни јего бысть възисканне
веле, иѣже обрѣсти достоинна и когочудна
којего моужа въ урьнуьсцѣмъ правнаъ могоуца
въсприѣти съ выне власть прѣстола светительска
по правообразуьнъ уьсти божьствнааго и за-
конааго прѣданна светынии апостола и бого-
послынии ѿци, и по сихъ поковаьныиъ и
блаженниъ оучителиъ нашихъ и наставникомъ
кирь Сакою; и на мнозѣ искавыне не обрѣтоше
ниого никогоже такоуи власти светѣи достоинна
тъуно сего блаженнааго Иоаникина, и ѿ тоудоу
призваноу јемоу бывшоу, и късемоу събороу съ-

браноу земли сръбскыи епископъ и нгоумень,
 младосрѣднемъ же владыкы кьсѣхъ Христа и бла-
 гоколеннѣемъ всего събора священникъскаго и
 мовокню благоуствивааго краля Стефана Оуроша
 възведенъ бысть на прѣстолъ светааго Савы, и
 нареуень бысть саакою имене божьствнааго Но-
 никни прѣосквереныи архиепископъ. и виде се
 яко великоименитъ славъ и уѣсти съподобленъ
 бысть ѿ господа и даръ дарова се ѿмоу ѿ выш-
 нѣе прѣмоудрости имѣти власть доуховноу пра-
 ковѣрныи вѣры християнскыи, непоруѣто жи-
 тие ѿ юности своиѣ живы, и до нынѣ невредимоу
 кѣроу съхранивъ, тѣмъ обоюдоу богомъ дарованоу
 власть приѣти, небесноу и земьноу, и больше
 науѣтъ подвижати се къ исправленію доуховному,
 съ всакыиъ богобожъствомъ съблюдаѣ гос-
 подемъ пороуѣеноу ѿмоу паствиноу, и въсе недо-
 статкы иелико прѣжде іего троуждыиныхъ се све-
 титель съ блаженъи самъ собою испльняѣ и съвѣ-
 ршѣ къ правдоу, желѣѣ въсприѣти троудомъ
 своимъ къ вѣуьнымъ въздѣланіи, аже и прѣзъи
 въсприѣше мало троуждыи се къ жизни сен. въ-
 сѣмъ бо иелико богомъ дарована ѿмоу уѣда засъ-
 вѣдѣтельствоуѣ нмъ и оуѣааше глаголю по апосто-
 лоу: братіи и друужи и уѣда възлюбѣна, кѣсте яко
 гредѣтъ днь господень великыи и страшныи. да
 ни о уѣмъже неѣте се, нь въсѣгда молитвою и
 моленіемъ съ похвалоу приношеніи ваша да
 съказоуѣтъ се господоу, братолюбіе же да прѣ-
 бываѣтъ въ васъ, и странникомъ не забываѣте.
 господь бо заѣца намъ животь вѣуьныи, уѣто

БО ТОГО ДОУУМНЕ НЕ ВІДѢТИ СМЕРТИ КЪ ВѢКЪ?
 СНІА БО СЪКАЗОУЮ КАМЬ ДА ІЕСМЫ КЪСН ЖИВОУЩІЕ
 ПРЕПОДОБНѢ И ПРАВЕДНѢ ИЗЪОБІАЛОУЩІЕ КЪ КЪСА-
 КОМЪ ДѢЛѢ БЛАЗѢ, СЛОВО БОЖЬСТВЕННАГО ПАКЛА
 ИСПЛНИЮЩІЕ; ПОКЕЛѢВАЮТЪ БО ГЛАГОЛАЮ: ДРОУГЪ ДРОУГА
 ТЕГОТЫ НОСИТЕ. И ПАКЫ: НИКѢТОЖЕ НАСЬ СВОЕГО СІ
 ДА НІРѢТЬ НЬ ДРОУЖНИКАГО, ІЕДНИМЪН ОУСТЫ И ІЕ-
 ДНИМЪН СРЪДЦЕМЪ, ІЕДИНОЮ ЖЕ ВОЛІЮЮ И ХОТѢНІЕМЪ
 О ВСЕМЪ ДОБРѢ ПРОСЛАВЛЯЮЩІЕ БОГА СЛАВЕЦІААГО
 С: КЪ СІВѢТѢ СВЕТИХЪ.

[VI.]

Сему же преосвященному архієпископу Јо-
 аникију предржешу престолъ господемъ даровани
 јему, и тогда блазеј и безмутнеј жизни правіе
 вери окрмљајушти се, и вассемъ чловекомъ тихо
 житіе живущимъ, ва то време сущу благовер-
 ному и христолюбивому краљу Урошу, иже сего
 преосвященнаго зело љубљаше, по некоторыхъ же
 временехъ диаволъ ненависникъ рода христіанскаго
 ваздвиже љутују завистъ на сего краља отъ сина
 јему Стефана краља. Ваздвигъ бо се многоју си-
 лоју и вазетъ престолъ родитељу својему тако,
 јакоже указахомъ ва претписанемъ житіи о васехъ
 бывшихъ. Тај бо благодчастивъ краљ Урошъ, виде
 се лишена престола царскаго, ваставъ иде ва
 страну земље хлмскије; тамо бо и коначъ житія
 пријетъ. Сај же преосвященни Јоаникије, помис-
 љубовъ јего нелицемерну и јако обешталъ се бе
 јему, јако и до смрти својеје неразлучити се
 јего, оставаъ престолъ свѣтительски, и ваставъ иде

ва след јего; и тамо жив ва стране земље пилотскије, и по мале времени прејде от жизни сеје на блажени и некончајема живот, и пријет вечнују славу и почаст от маздоваздатеља Христа, и погребено бист светоје тело јего на стране тој.

ГРИГОРИЈЕ.

13.. — 1419.

ЖИТИЈЕ И ЖИТЕЉСТВО СВЕТАГО ВЕЛИКОМУЧЕНИКА ЗА ЦАРЕХ,
СТЕФАНА СРПСКАГО, ИЖЕ ЗА ДЕЧАХ.

[XII.]

Что јеже от суду петоје лето тогова пребиванија тамо уже свршаше се, и часнеј памети наставши чудотвориваго оца Николаја, бденије васеношноје ствараше се по обичному уставу обитељи, и свештам запаљеније беше много и каденије. Стојаше и Стефан в унареченом јему месте, из глинни душевније ваздыхаје, и мољенија творе срца скрушенијем. Да јакоже седоше по обичају, и чтенију на среде прочитајему, имушту житије купно и чудеса великаго сего оца, от труда многога на столе седе, Стефан ваздрема се. И зрит очима срца својего онога божаставнаго мужа, иже преже тому јављнаго се, и преставша и рекша к њему: „Имаши ли ва намети, јеже преже рех ти јављ се?“ Он же јакоже мнеше се, пад на земљу, того убо познавати глаголаше, Николаја бити великаго, реченаја же от њего не помети. И милостиви он: „Рех ти,“ рече, „не скрбети, ва мојој бо руце твоје зеници, и сих тебе показах.“ Он же ва намет сих приходитьи јављаше се, и к погама светитељу припадати и милованија просити. И јављеј се: „Јеже тогда рех ти,“ рече, „пиња послац јесам исплнити.“ И јакоже подаваше виде-

пије тога ваздвиг, и крсноје змислије на лицу створ, очију же краји прсними коснув се, рече: „Господ наш Јисус Христос, иже слепаго от рожденија вочесиви, и твојима очима први дарујет зрак.“ И ов убо невидим бист. Сај же трепетан бив, и ва себе пришад — о неизреченаго ти милосрдија, Христе! — зреше, јакоже и преже. И тако жазал вазам, јакоже хождаше, темже образом исходит из цркве; и ва ћелији бив, на земљу пад, слзи изливаше на многи часи от поводарованих оних зениц; слзнице дари приносе давшому ји, прси бијаше земљу и испел себе ваменапе, недостојна себе такову благодетељству глаголаше, на многим мукам и томљенијем. Такови бо сут свети: јегда величајним сподобљајут се, тогда смиренејшаја мударствујут. Да јакоже довољно ва слзах имеше, убрусом очи закрив, жазлом паки ва црков пријде, стоје по обичному. И тако васех утаји се премудрим умишљенијем, и ни от кого не познан бист, зрака имети силу, до дне, јегда избра јего бог, царствовати правдоју, и пастира постави својему јего отачаству, јакоже слово повест ва предњих, нам же ка последованију повест да обратит се.

[XX.]

Јелма же неизреченим желанијем божаставни кренчаје држим и „Что ваздам господави о васех, јихже ваздаст ми?“ присно па срци имеје, изводи храм здати ва славу Хрпсту васедржи-

тељу и ту своје усрдије положити васе; и места опходе по васеј својеј области многаја же и различнаја, искаше такову делу приличноје. Обретајет же некогороје место ва пределех хвостанских, Дечане именујемо, и јако сије добре згледа, слзани многими благодарстви божаставноје, и суштим с њим велмужем обрашт се: „Кол страшно место се!“ рече, „пест се на дом божији, јакоже рече Јаков.“ Они же: „Пророка убо, о царей светлејши, ва псалме слишахом глагољушта ка богу о цари: „Желаније срца јего дал јеси јему, и хотенија усву јего неси лпшил јего;“ ниња же самими дели навиком.“ И цар с обрадованијем к њим: „И что мне ино желатељнејше, о другов богољубазних изредпи, от таковаго места, мојему зглашајуштаја се усрдију.“ И тако са словом. На скоре повелеваше каменосечцем пријти, и от поморских градов начелники здапија тому преставити; сам же сени тому постављене ту пребиваше, месту красному удивљаје се. Јест бо на височајших местох лежените древеси васачаскими сачиштено, многоветавно бо и многоплодно јест место, равно купно и злачно. Води же васуду текут слачајшеје, велицем ту источником издајемом и рекоју бистроју напајајемо. Јејеже вода много убо преже вакуса красованије подајет лицу, множајше же по вакусу благораствореније телу, јако никоу же мошти наситити се љубочастија води. Височајшими же горами објемљено от западније страни и сих стрминами затварајемо и от суду здравими ваздухи обладајемо; от вас-

точније же страни поље велико сему приупо-
 добљајет се, тојужде рекоју наводњавајемо. И
 место убо таково; обитељи же устројеније часно
 и достохвално. Град првеје стварајет, окрст дл-
 готоју и ширицоју довољан, честими стлпи утвр-
 жден; врата же премо црковному лицу ка јуж-
 ној мало клонешта се страпе; врху же сих стлп
 превелији утвржден, јако црковному висотоју
 сравњати се врху. По стенах же града окрст
 ћелије иноком прилепљене, јакоже пекаја пти-
 чија гнезда, јимже и кључајет се пророчаскоје
 слово: „Вих јако птица особештија се на zde.“
 Трапезу же велику убо зданијем здела, величајшу
 же художаством делатеља. Мађерије же п ма-
 љинио ва пространство устројено, на и игуме-
 нију, чудно некоје дело и повести достојно тво-
 рит. И васа по реду и в лепоту саздав, оловом
 покривајет многим. По среде же сих васех бла-
 голепни он и боголепни ваздвиже храм: от вану-
 тар убо длготу и широту многу имеје, висоту
 же толику, јако и очи утруждавати зрештим,
 мраморонзвајаними стлпи подржиму и камарами
 различними испаштрени; от ване же уструганими
 мрамори састављен многочудне, багровидними
 купно и белими, и которагождо камене ка дру-
 гому сачлањеније дивно и художаства височајше,
 јако једни мпети се камен. Васего онога храма
 лице пречудно ка јединому срасалства виду, са-
 четано хитростију, ва невзречене педеј јављајемо
 доброте, јако благодет облиставати многаја зре-
 штим; присно каменаја доброта и величаство ве-

личајшу притварајет храму красоту извајавшим излишне, к достојнолепнју того зделавшим. Златих же и сребрних сасуд и јелика свештенства одејанија и спричаскаја тканија, бисери и многоценоје каменије имушта, каспепије не дајет ми сппсовати. Толик и таков храм саздав, васедрижитељу богу предаст. Таже и пастојатеља призвав равно ангелнаго опого брства, Арсенија именем, мужа ва добродетељех састаревина се и посничаскими поти довољно претруждена. Многаја села и приходи по различных местох тогови области обитељи приложи ка потребам братији, јакоже и ва премудром того хрусовољем стојет даже и до данас, тогово јеже ка богу показујуште желаније и усрдије, и сија васа тому вручи. Таже и црков ваздвиге о основанији доброму посетитељу великому Николају близ обитељи от вапе ва васегдашњеје того воспеваније; на и ванутар обитељи от јужније страни великаго олтара други олтар ва част и славу светаго сего оца јест. И сија убо таков имејаху образ.

[XXI.]

Ненадеждап же други подвиг цара усретапше, ибо болгарски цар Михаил, многими доброполученми и славоју царствија свасхитив се, на српскоје подвизаше се начелство, и то подвластију устројити таштапше се. И много убо того војниство суште, множајше же от различных језик присвакупаљ, јеште же и от об он пол реки Дунава живуштих Гот немалу помошт спривзав,

гредеше подобно мору влнујушту се; и јаже в уме поучаше се, сија дели јавити спешаше, толико зре числа више множаство. Стефан же сија от писаниј уведев, смути се убо, јакоже и лепо беше, и војпиством по њем ити распослав, сам ташташе се по јелико мошно предварити купно са сином Стефаном. И на месте бив Велбужд сице нарицајемем, ка Сардикији же прилежешти, ту зрет друг друга обоје страни, и зело мала беху наша к опем множаству, јакоже, аште би кто ркал, нет к тисушти. Посилајет убо християнставнејши Стефан цареви Блгаром смире-нију бити: „По что,“ глаголе, „туждајеш се погубљати блгарскије же и српскије роди, чест бо твојего достојанија в руку имаши, јуже бог дарова ти? Довољан својим буди, да благо ти будет; а не другаја желај, јаже бог инем дарова; богови бо приражајеш се, јако јаже от њего добре раздељенаја смуштаје и ратује. И убо аште толико војинставап јеси, на варвари вору-жај се, а не на Христови људи, јимже аз настир по того благодети, таже ничто же обидевшим те. Помисли: колико крви излијати се предлежит, колики матере обешчедет се, колика трупја от обоју страну птицам и зверем на спед предло-жет се, колико же о снх истезаније бити хоштет, снх бесловесне погубаљному прочеје нас миро-вати оставаљ. Сам подоблоје имеје ка својим обрати се; јпже бо туждаја таштуштеји се вас-хитити и јаже мнет се извесноје држати са сими погубљајут: тако васезритељному судешту оку.“

Сија он слишав и јакоже звер рикнув, метежа многа исилни престојених, бешчастија и прештенија језик подвизаше на Стефана. И конач јако: „Аште не пријдет,“ рече, „сплцу от восток јављајушту се за утра и над непобедимије нашеје држави погу на својеј вији поставит, свезана сице бешчасно того приведу, послав и по вних многих и великих муках пужнејшој того смрти предам.“ Что убо Стефан јако сија слиша — о благородније душе, о блаженије надежде! — из глинни ваздахнув: „Господ мене помомник,“ рече, „и не убоју се, что створит мене человек. Господ мене помомник, и аз вазру на враги моје.“ И војеводи призвав, уреждати повеле војниства и ка брапи уготовати се; сам же, ванутар сени једини стоје, мољаше се, непорочније руки ваздејав ка богу, и того призиваше на помомит, и тако васу вошт стоје сврши. Дни же бившу, исходит, светлост на лица имеје јакоже Мојсиј дровље, јегда от сени сведенија исхождаше; таково јест дело молитва: не јаковаја же пријмет моленштаго се, такова и отиуштајет, на много светлејша. Та же в једино свакунаљ браноје васе и сина Стефана по среде поставаљ, тому вручи: „Идете,“ глагоље, „чеда, в име Христово, да того праведни суд исилнит се; дрзајте же, пишет бо: „Си на колесницах и си на коњих, ми же в име господа бога нашего призовем,“ да не устрашајет се срце ваше, на множаство оних зреште. Јегда бо Јеросалим онстојаше Нахирим цара асиријскаго војевода, бог, виде в смиренније

и озлобљеније људиј својих, посла в јединој ношти јединога ангела и уби от илка асирскаго .рое. тисушт. И пиња, уновају, с вами пошљет ангела својега, вазразити грдаго пред лицем вашим; пишет бо: „Грдим бог противит се, смиренни же дајет благодет.“ Таковем премудри боговештаними словеси васех усрдни зделав и некују силу божаставноју тем ва срца вложив, ка брани отпусти. Тај же паки в обичнују сен вашад, колене же преклоњ и лице па земљу положив, источника судом слзи истекаје, мољаше се. Бог же својего угодника послушаше, и грди оп силни с васеоружаством својим побеждаше се по првому Амалику молитви дејством. И божију суду не вазмог убежати, иже Българом цар от војни српских јет бив, приводит се ка сину цареву Стефану. многаја тогда показујушту в рати храброванија. И ту живота лишп се умиљепо; јеже бо он готоваше се другому, па сије приведен бист праведно. И тако убо блгарскаја студа испљаше се, множајших же погубаљше своје јих сили; и того Михаила вазамше мртвоје и подобајушта о њем свршивше, обичними в јеже преудовљевати устројивше мртваго, и Александра, того петија, цара поставаше, ва своја отлучише се. Победитељ же Стефан, светлими красе се победама, ва своја вазврати се. Сретајуштим того народом и победними песаппи венчавајуштим, васхваљајуштим, чудештим се, благодарештим бога, јако таква цара стежаху, првих васех пзрочпејша. Таже в обитељи бив са славними кнези и много

тми људскими, победитељнаја написоваше Хри-
сте цару, радости же пензреченије исплъаше се,
зре таковаго својего усрдија устројепија, и от
суду к величајшим ташташе се.

КОНСТАНТИН.

13.. — 14..

СКАЗАНИЈЕ ИЗЈАВЉЕНО О ПИСМЕНОХ.

.iii.

...Аште кто хоштет по првому ученију учити, јакоже јест писано *букви* по аз, и по вазрокох, јакоже навикоме, да учит, ничтоже сим растлят, тачију писмена васа и право да глашајет јих, такожде и по одеждах и белегох, јакоже пазнаменахом да утврждајет се ва васех по преда нију. Степу не движиму мноземи јединому отро чету вадајут понести сими вазроки, того ради и даже псалтир уче потребујет казујуштаго. Аште ли по малу вазмет, многују грамаду ва скоре препесет, јеже јест по јему же глагољу ученију напред простираје се и до .е. или .s. дашчиц навикнет без казујуштаго учити, и ва скореје њеже ка часовом приходе начнет само себе пи сати, и ласнејши учештому и учештому се будет. Наниши писмена по числох, да вест се грчаскаја која сут, каја ли приобретенаја, по писменех бо грчаских числа гредут кроме .s., се бо тачију от чисал српско јест, и наки ва начеле да на викнеши васакој књижевској хрлости. Аште же кто и грчаских пријмет се по том, брзејши бу дет навик обојних јестаство, сице аз веде, не аз *букви*, бо ва грчаском глагољет аз веде, аште и неци бледет в указапих капоном јиже по алфа-

виту, и глагољут: „Сај канон по аз букви, или акатисту икоси, јиже сут по аз веде. Сице и нам подобајет ва начеле писати, да и о васакних вештех бадреји будем. Које бо веденије приносит аз букви? Аште ли же и тако списишеш уче, кроме вешего труда, ничто згрешини. По њеже крштенијем сраснехом се Христови ва начеле и спогребохом, сице и пачинајуште божаставнаја писмена, првеје васех крст мепити подобајет решти: „Крсте помагај!“ јакоже би решти по апостоу: „О крсте једином хвалити се господњи.“ На и zde неци хулу ваносет ва начеле глагољуште: „Крсте боже помагај!“ и обоженіје творет. Се же јест заменије божије на беси, а не божество. И не рци кто: се дело певежд јест а не васех.

ли.

Тамо бо ва пут божаставнаја писанија са-стојет се иже јест мати васем и иже от сих рожденим и јаже zde приложише се. Аште бо и кто нас множаство глаголанија вест от божаставних писаниј, и ва пут писмен не веде, подобан јест тому иже много шаствујеј по жестоких местех и ва пропасти испадаје и трпија и гадов и звереј и татиј, удоб улављајем, сицево бо јест сих не прва жилиште јеже беспутије љубити. Таже обретајем и намерејем сице много ведештих јакоже вретиншту слами исплњ, и на мере малих камениј не достизаје, јеже јест писанија јих. На се васе, иже назнаменах, не састављеније књизе на обличеније. И аште кто поречет јако кто јеси ти обличајеји, аз први

глагољу јако не јако что си или коју област ими, на ради божаставних писаних на смрт првеје себе предлож се створих, имам же упованије на благочастиваго рекшаго: „Аз ти повељавају о сих.“ И тако обличих, не јако от кого досаждајем на нрав пчеле васпријем, идеже препирајет се душа с телом. Тако не сушту ми спротив с књигами спреније створих, а јиже о сих са мноју спрети се о сих хоштет, сам васе ваносит се уничиженије, по њеже злим отмаститељ јест. А јеже о типикох писмен и прочих аште повељапије будет, много глаголанаја zde оставим, тачију пазнаменанија писменем вазамше и силам и прочим и јеште же от еротимати, и саставим књижицу на потребу јакоже и ва Грцех јест сице хотешти учити или писати. Аште ли же ни, то обретајут се мнози такови јиже и без писанија сицева пут управити хотеху, на повељанија не имут, бојут же се да не каменијем от прочих побијени будут.

ЖИТИЈЕ И ЖИЗАН ПРИСНОПОМНИМАГО СЛОВОУШТАГО БЛАГОЧАСТИВАГО ГОСПОДИНА. ДЕСПОТА СТЕФАНА.

.мг.

А јеже оставшеји сирѣи и от сих расхишчениј ужасајуште се, не бо тачију от Исмаилит беда палежаше, на и западни окрст на бран уготовише се. К тому же и междусобнаја раздељенија јеже сим подручни, ни же јако своји уди бившеји, јелико с Мардохејем ва гадавијих паче же пророчаствијих снових решти јему: „И

се глас и вапаљ, млви, громи и трус, и млава на земљи, и се не два змија на мнози с пресмикајуштим се, јеже пријдоше брати се. И бист глас, и смутише се васа от гласа вапља јих, васем људем днију тма и смрак и млви и брани, и уготови се васак језик брати се. И васпихом ка госноду от гласа вапља јих, и бист от источника мала вода многаја и река велика, свет и слице васија и реки вазвисише се и пожреше славних.“ Сим убо сице, посилајут се ходатаје от смисла великаго, и тај бо рече, јакоже Навуходопосор в уме својем: „Обиму васељенују јако и јајце рукоју мојеју.“ Ходатајем же згласившим с госнождеју благочастивоју о даштери јеј мањшој Оливере и са светом патријарха и васех свештених збора и васего синклита, вадајет сију ва жену амуре великому, в јеже спасено бити стадо христоименитпо от вак губештих је. Идет же тогда и приснопомними брат сеје ка самодршцу са сестроју, и от толе порабоштена бист српскаја страпа, јеже сам Стефан и с братом својим Влком и с благородними својими и с прочими на васако лето ва служеније јему приходити. Обаче же от толе велики цар он, не јакоже Максимијан љубочастијем красејаше се ластивне о велицем Константине в јеже погубити того, на с васакоју истипоју и чистоју љубовију јелико о сине важљубљене ка сему належанше, јакоже обрештени ва главизне, и пред васеми восточними сим светлејаше се јакоже неким слицем ваторим или пресветлоју даницеју.

.пв.

И убо сице сим бившим, бист цар Амурат, хан васточних и западних. Тај же посилајет к деспоту поклисара о васех благодаре; беше бо предварив деспот послал к њему поклисара влхва Мустафе. И пришатшу поклисару к деспоту, створи убо чрежденије велико с њим, јелико и по Дунаву и Саве ва катргах плаваје и пије срадовати се. Многаја же даровав отпусти. Сице пакн мирно и љубовно житељство устроји се. Васходит же Амурат на царствујушти град, прихидит же и на Влахи, створи же пакн с обојими мирно устројеније. Беше же и сај јакоже и отац јего васаким царским чипом, обаче же лукавнејши. Благочастиваго же деспота Стефана постивже множаје болест пожнаја, јејуже из давна страждаше. Тем же и множаје смрти убојав се, посилајет по нетија својего господина Турђа. И прихидит сај ва мсте нарицајемем Сребрница. И ту збирајет с патријархом збор часних архијереј и благородних васех властеј же и васех избраних. И благословљајет того збором на госноство, глагоље: „От пиња сего познајте господина ва место мене.“ Јегоже и молитвовавшие рук вазложенијем, таже и васех оклинајет јеже верном јему бити. Проклипајет же хотештих неверство које ваздигнути. Таже и самого заклинајет, јеже по чину јегова васнитенија не презрети: „На јакоже аз сам о васех прописал имети хотех, тако и ти. Ибо мнози послушеји сут мпе, јимже ваздати

не успех.“ И многаја поучив о благочастији и заповедав. Тем же от толе вернејши упожаје господину своему присвајаху се јуному неже првеје. Оздравев же благочастивн от опоје болести, хождаше благаја творе.

[сд.]

Сѣа збо написахомъ како житіе єдиного изъ како лѣтописецъ съ проуѣнни вѣсьми. Сѣа же краєгранссѣа наѣнѣ ѿ десетословнааго стран'но и изредѣно на земли владѣуєствовавшомъ стран'нынъ рабѣ приносить словѣцомъ деспотѣ Стефанѣ прѣводѣнникѣ Костадинѣ. А се стѣхъ краєгрансѣе се' стран'но странѣствоваѣ странѣствіе плаѣю.

Словесѣ сладкихъ и паѣе меда и сѣа
Тоуѣцѣнхъ изъ запечатѣна истоѣнника како
Равно вѣханіе збо и пиѣа
Аѣе мѣра поѣрѣпаѣцѣнхъ къ семѣ зрѣ
Нови иѣкако Давидѣ вротѣѣанни
Онѣмъ иже съблѣудѣшѣнѣмъ користи раздѣлѣ-
шѣнхъ

Соломонѣ иѣвѣ се дикѣнни
Тѣмѣмъ иже ѿ конѣѣ приѣнѣствовавшѣнѣмъ
Родѣ наѣелѣнникѣ како си
Авраамѣ стран'нынхъ жеждеѣ приѣмѣе
Изъ Нѣннѣ вѣстрашеніѣ приѣсно жеѣлаѣе
Слѣмѣ вѣторыѣ нсходѣ иѣвѣлаше
Тѣ дрягѣнъ красотѣ иже въ Єгѣпѣѣ
Вѣ мѣсто ѣѣшеніѣе златѣоподѣтелѣ
Орѣѣѣнникѣ въ бранѣхъ вѣдоѣеніѣ

Въ мѣсто Самъѡна крѣпкааго въ храбрыхъ
 Адамовыхъ порожденіи вѣтви
 Въ нихъ же изъ наудла подобныишїи възоръ
 Съ кѣторыи Нѡвъ богатъ подаиіемъ
 Тоуе независтно въсѣмъ кѣдомъ бывааше
 Рода въ гаданїихъ подобна сего оуїхъ
 Аще къ салыцѣхъ и сего лхун
 Нъ заре хбо оскѣщавше се прїемлемъ
 Схрїство же не хбо късако
 Таже въ кхнѣ обонхъ лишенїе
 Въ мѣсто бо главы подобныи винѣ
 Иже глава хбо свѣтлонзбраныи
 Еже прѣити въ мѣсто главы
 Плаун же пакн кѣлын граде оурьненїе свое
 Людемъ вождѣ яко цвѣть процвѣть и ѡпаде
 Аще же и земля сърыдаеть ти егоже не надѣе
 се къ скорѣ прѣеть
 Уаанїемъ лѣтъ текхщїихъ .лє.ынхъ
 Юже прѣшьдышїи .ц.ынхъ и .с.ынхъ тхсхщѣ.

ŠIŠKO MENČETIĆ.

1457. — 1501. + 1524. 07

[PJESNI LJUBEZNE.]

Posveta.

Koji čtiš sej pjesni,
Molim te veselo,
Tako ti ljuvezni,
Veseli tve čelo.
Ako što zađoh ja,
Ne prijaj tužicu,
Odvrgi draču tja,
A vazmi ružicu.
Toj li jur sad boje
Ti moreš, ti tvori;
Oto ti jur poje:
Što umiš, govori.
A meni jur kosti
Prigrizat'; čuj, nemoj,
Da još tej gorkosti
Ne ćutim uz trud moj.

Hoću da proslavim tvoju lepotu.

Sluga se tvoj volu
Neg' car zvat' u saj hip,
Ter boga sve moļu,
Da mi da razum lip;
Jer bih rad staviti
Na nebo ime tve,

Dostojno slaviti
 Od raja hvalom sve.
 Bog tebe krunicu
 Vrh gospoj satvori,
 Jak' svitlu danicu,
 Med' zvizdam ka gori;
 Svim vase angelom
 Izvrsne liposti,
 Za tebe veselom
 Uresit' svitlosti,
 Kom ovdi prisivaš
 Svakojzi jur vili,
 Lepos jim još skrivaš,
 Jak' zvizdam dan bili,
 Mogućim pozorom
 I licci, ki gore
 Sunaćcem i zorom
 I rozom od gore.
 Kad svrneš tvu mlados
 Toliko običnu,
 Mnimo te svi rados
 K nebesom priličnu.
 U mramor, pravo jes,
 Da pišu, dim uprav,
 Angelski tvoj ures,
 U kom je sva ljubav;
 Er bješe poražen
 Bez tvoje ljeposti
 Svit, kom je sad blažen
 I pun sve krjeposti.
 Ni drugo dobro mni

Na zemlji tve lice,
 Jak' i 'no veće ni
 Ner jedna fenice;
 Ter ti se dava čas
 Nad svaku gospoju,
 Da t' ptice slave glas
 U pjesneh, ke poju.
 Di svaka: čudan dar
 Bože da na sviti,
 Ne javi toj nigdar
 Ni, mnu, čes javiti.
 Ne mni pri proctit' cvit,
 Za vidit' tvu slavu,
 I da bi tebi svit
 U venčac na glavu.
 O strilo perena,
 Po moru svud plove
 Za tebe serena,
 Ter ime tve slove.

Volim poginuti nego toliko stradati.

Meni je bolje, znaj,
 Život oč' na službi,
 Neg' patit' sve dni vaj,
 Želeći tvoj družbi;
 Ali znam za što toj,
 Ma vilo, sve tvoriš:
 Jer trudan život moj
 Hoć želoj da moriš.
 Razderi svršeno
 Me tužno srce sad,

Da veće juveno
Ne patim tolik jad ;
Ako li jaoh služim,
Kruno, tebi verno,
Ne čin' već da tužim
U želah čemerno.

Oproštaj.

Uzinožna gospode,
Tko milos ku žudi,
A k tebi ne pođe.
On zaman sve trudi ;
On hoće kako stvar
Bez krila letiti,
Tko bude božji dar
Bez tebe želiti.
A za toj grem k tebi,
Dobro crv da sam ja,
A tvoje na nebi
Kralicom ime sja :
Otni me jur lavu
Od pakla iz usti,
Imat' ćeš ti slavu,
A mene ć sabljusti.
Jer ako ovi svit
Bi služen od mene,
Koji je kako cvit,
Ki procti ter svene :
Što ima jur tebi
Stvorit' me srdačce,
Koja si na nebi
Poludne sunačce ?

[Na narodnu.]

Pod nebom lepše ptice ni,
Nego li soko sivoper;
Da bi m' se nime stvoriti,
Letnuo si bih visoko,
Visoko soko pod oblak;
A padnuo si bih nizoko,
Nizoko soko na orah.
A pod orahom vila spi,
Ali je vila ali ni,
Ali je koja ina zvier;
Bože, liepo t' je stvorenie,
Lepše nego li letni dan.

MAVRO VETRANIĆ.

1482. — 1876.

PJESNI RAZLIKE.

Remeta.

I.

Stan'te zvieri, stan'te ptice
I ostali boži stvore,
Navlaš ribe pliskavice,
Ke plovete siine more,
Moju tugu i nevoļu
Da čujete i boleznī,
Što pripievam sam na škoļu
U jadovne moje pjesni.
O Neptune, i tebe moļu.
Zlosrdo se ti ne plaši,
I valovom ne daj voļu
Ner pučinom sve utaži.
I molim te rad' ljubavi,
Da namiriš trudna mene,
Iz pučine ter priplavi
Na kraj škoļa sve sirene:
Neka vide, neka čuju
Boležnive tužbe moje,
Gdi ja cvilim i tuguju
Sam na škoļu ovdi stoje.
Arione moj juveni,
Kad valovi stanu mirom.

Na kraj škoľa i ti k meni
 Na dupinu prijdi s lirom;
 Na kraj škoľa ter čes čuti
 Jadovite moje pjesni,
 Što srdačce moje čuti
 Od tužice i bolezni.
 Ako ľubav biti može,
 I ti tvoju otvor' spilu,
 O Eole plahi bože,
 Ter od vihar pošľi silu,
 Da opteku sve planine,
 Sve lugove i dubrave,
 I sva poľa i ravnine,
 Same vile gdi borave;
 Da od vihar priesne sile
 U pučini, gdi ja stoju,
 Na škol ždenu gorske vile,
 Da pjesance tužne poju.
 Neka vide, neka čuju
 Mene, velmi boľežniva,
 Gdi na školu sam tuguju,
 Gdi nie vidit' duha živa.
 Gdi sam ovdi boga slavľu,
 U okolo ter se vrtim
 Kako galeb na seňalu,
 Gdi tužice mnoge patim.
 Obrah dvore za pokoru,
 Gdi nie čuti razgovora,
 Da se s drazim razgovoru
 U pučini siňa mora.
 Za polače obrah spile,

Gdi su stiene i litice,
 Gdi su hridi i gomile,
 Kudi laze gušterice.
 Gdi pitome nie zeleni,
 Nit' je busa ni čepresa,
 Ner u hridju men grebeni
 Mnoštvo raste od čeplesa.
 Ošji badeļ jošte raste,
 I broća se još uahodi,
 U što žene jaja maste,
 Uskrseće kad prihodi.
 I drugoga nije lieka,
 Kad se koja boles zgodi,
 Ner bokvice, šleza i drienka,
 Što se u hridju iznahodi.
 I bieloga liera malo,
 Bobovnika i divja ruta,
 Što se e samo usijalo
 Pri međinah ukraj puta.
 Sred gomile kamenite
 Jošte rastu do dva busa
 Od travice zlamenite,
 Ka se zove medna rusa.
 Još su moji slavni stani,
 Tetivika gdi se plete
 I gdi čapje, morovrani,
 Oko mene svuda lete.
 Grličice a nie čuti
 Oko mene ni golupka,
 Za č ga soko podlabuti,
 Kom ga čuje da zaguka.

I ptičice nie čut' ine,
 Er kad prijde k meni koja,
 Od sokola taj pogine
 I ostavi perja svoja.
 Još nie čuti ni za želju
 Da u proletje slavic poje,
 Ner na suhu na badeļu
 Zlati popi svuda stoje...

Moja plavca.

...O višni moj bože,
 Ter ne viem što rieti,
 Tva pravda gdi može
 Tolik trud podnieti!
 Ah je li toj pravo,
 Da li sad ne cvieli
 Tečeće krvavo,
 Ko se zaman dieli,
 Potajom najliše,
 O visni stvorče moj,
 Da želno uzdiše
 Polača i dom tvoj,
 Gdi mmozi u družbi
 Svieta se ohaju,
 Da tebi na službi
 Svoj život potraju.
 A sade, a sade,
 Ne lipše tuj plača,
 Gdi se tvoj dom krade
 I tvoja polača,
 I vajmeli odira

Bez boja i rati,
Pokoja ni mira
Da nie moć imati.
Sinovi svi pravi
Ter veľmi tuguju,
Gdi krušac krvavi
Tudini blaguju;
Živući zvaki duh
Ter što sad ne cvieli,
Sinovi gdi tvoj kruh
Tudiem se razdieli;
A ki se rađaju
I u redu neguju,
Taj krušac stradaju
I veľmi tuguju,
I trudni i plačni,
Vaj, gdi se bog moli,
I žedni i lačni,
Odrti i goli,
Trpeći tolik trud;
A ne viem, moj bože,
Tvoj vajmeh pravi sud
Gdi trpjet' toj može,
Ter nećeš poslati
S nebesa krvav mač,
Da bude poklati
Svieh, koji griše tač.
Ni tvoju prisvetu
Desnicu prostrieti,
Tuj žilu prokletu
Da bude podrieti.

Neka se do traga
 Pogubi taj žila,
 Ka u dom od vraga
 Dušice posila;
 Sirote nejake
 Neka se izbave
 Od tužbe od take,
 Gdi s plačem borave.
 Nu ako je, što ću riet,
 Pravedno rečenje,
 Da ne gre na on sviet
 Nepravo tečenje,
 Hotil bih znat' sada.
 O višni bože moj,
 Kamo gre i pada
 Stečenje krivo toj?
 Za što se meni mui
 I tako sudim ja,
 Da u ponor pakleni,
 Pod zemljom koji zja,
 Vuče ga sto vraga
 U pakal ki gori
 S pjenezom jednaga.
 Tko takuj zled tvori.
 I stoka ostala,
 Što mu pak ostane,
 Teče mu do mala
 Kako vlas kad plane.
 I mimo sve ino
 Ki tako sagrieše,
 Stoto jim kolino

Višnji bog pediepše.
 Tiem rec'te za ljubav,
 Čemu se nadate,
 Crkovnu koji plav
 Lupeški vladate?
 Gdi e pravda, gdi e razlog,
 Ali ste sebe van,
 Gdi e duša, gdi je bog
 I gdi je sudnji dan?
 Ako vi scienite
 Da ćete umrieti,
 Što takoj plienite
 Boži stan na svieti?
 Neće li plačni vaj
 Skoro prijt' i on čas,
 Kad vam će rasap taj
 Vrh glave pasti vas?
 Koliko za sada
 Ovoj vam dosta bud',
 Za č ne viem od jada
 Pobrajat' tolik trud.
 Le ki ste u tomu,
 Tuj zlobu parjajte,
 A pismu ovomu
 Zabave ne dajte;
 Za č krivcem govorim,
 Koji su uzrok vas,
 A prave ne tvorim,
 Da jim se vazme čas.
 Nu molim ja boga,
 Jeda se kad zgodi,

Od raspa od toga
Da svoj dom slobodi...

POSTETILIŠTE ABRAKOTO.

Skazanie prvo.

Govor peti.

Sara, Izak.

Spraviše se da putuju.

Sara:

Izače sinko moj,
Djetece luveno,
Prikloni m' obraz tvoj
I lice rumeno,
Da otkle ćeš poć' tako,
Prie neg' se otpraviš,
Luveno i slatko
S majkom se pozdraviš,
Da t' majka starica
Draga i luvena
Polubi tva lica
I usta rumena.
Ter, sinko, sad hrli,
Ter, sinko, sad preši,
I majku zagrli
I trudnu utješi.

Pride Izak k materi, slimi klobuk s glave, zagrli
ga mati i celiva.

Izak:

Ostani s bogome,
I gojno počini,
A ćaćkom i mnome

Ništor se ne brini.
 Bog nas će provodit'
 I molitve tvoje,
 Svieh zliedij slobodit',
 O majko gospoje!
 I ufam u boga
 Višnjega na nebi,
 Da s puta ovoga
 Skoro ću doć' k tebi.
 Ne gledaj, er je noć,
 Ner božje ljubavi,
 Svi ćemo opet doć'
 Veseli i zdravi.

Sara :

Svudi bog s tobom bio,
 O dragi sinko moj,
 I angeo te provodio,
 Kud stupa stupaj tvoj!
 Božja te desnica
 Od zlotvor branila.
 I putem ružica
 Svudjer ti proctila!
 Još, dragi siuko moj,
 Govoru ja tebi,
 Boga se tvoga boj
 Višnjega na nebi;
 Nemu se pridaj vas
 S goruštom ljubavi,
 I mol' ga svaki čas
 I hvali i slavi.
 Roditeļu tvomu,

Kako je tvoja ćud,
 U djelu svakomu
 Poslušan vazda bud'.
 I ako ćeš miran bit'
 Bez vaja i tužbe,
 Nemoj se zahodit'
 Daleko od družbe;
 Pri ćaćku tvomu stoj,
 Ter ga služ' i dvori,
 Ter će se razum tvoj
 Tuj poznat' u gori:
 I tvoja dobrota
 Za ljubav, ku t' nosi,
 Ne bran' mu života,
 Ako t' ga usprosi.
 Vrh stvarij vrhu svih
 Spanetan još budi,
 I od zvierij pustošnih
 Čuvaj se i bludi,
 Od zmije najveće,
 U krugu ka leži,
 Ter se kazat' neće,
 Putnika ner preži
 U travi pokrovno,
 Kako se govori,
 Ter ga tač otrovno
 Čemerom umori.

Izak:

Sve ću toj opslužit'
 Na zapovied tvoju,

Bog nas će sadružiti,
Počivaj u goju.

Dijeliše se iz šatora, Sara jih otprati do vrata.

Govor sedmi.

Sara sama:

O višni bože moj
Jedini i pravi,
Što m' Abram prijatelj tvoj
S porodom rastavi?
Što svoja odluka
S mrakom se sad dieli,
Kako stril iz luka
Ter me trud prostrieli?
Nu ako je voļa tva,
Zbudi se sve takoj,
I moja dobra sva
I život vazmi moj.
Je ako se i tužu,
Ništor ti ne branim,
Ištom čin' da dušu
Pri tebi sahranim.
Od božanstva tvoga
Stekla sam svaku stvar,
I sinka dragoga
Dao mi si ti na dar.
Nu što mi da, bože,
Tva ruka prisveta,
Na voļu sve može
Vazet' mi opeta.
Samo te je moļu,
O višna ljubavi,

U ovu me nevoļu
 U zabit ne ostavi,
 Ter milos ne skrati,
 Ner, ljubavi prava,
 Sinka mi povrati
 Vesela i zdrava.
 Daj mojoj starosti
 Da budem na svieti
 Tolike radosti
 Prie smrti vidjeti.
 Za sad me slobodi
 U ovu nevoļu,
 A pak čin' što godi
 Od mene na voļu.

Skazańe tretje.

Govor tretj.

Anđeo, Abram, Izak.

Zamahnu Abram, anđel mu uhvati za ruku i uz-
 drža ga.

Anđeo:

Abrame! Abrame!

Abram:

Ovdi sam, bože moj!

Anđeo:

Prišal je prida me

Prislavni posluh tvoj;

Moju si zadosti

Zapovied ispunio

I sinku ne prosti,

Ki ti je toli mio.

Zaveća ovnić u travi, Abram odriješi Izaka.

Abram :

Ustani, ne kleči,
Moj sinko juveni,
Čujes li gdje veći
Tu ovnić u zeleni?
Bog nam ga objavi,
Ki tebe slobodi,
Oto ga u travi,
Sjemo ga sad vodi.

Izak dovede ovnića, Abram ga zakla i stavi na
otar.

Istočna svjetlosti,
O ljubavi prava,
Na ovoj milosti
Hvala ti i slava.
Tebi se namieni
Moj sinak vele drag,
A ti ga izmieni
Ovničem, bože blag.
A sada zakašam
Ovnića ovoga
I gori pošam
Prid tebe dragoga,
Da ovaj prtilos
I miris taj sade
Za ljubav i milos
Prida te vas pade.
Bože, ne pogrdi
Od mene ovi dar,
Neg' li ga potvrdi
Jak' i sve dragu stvar.

Za tvoje blaženstvo
 I tvoje slavno ime
 I tvoje kraljevstvo
 Molim te, sliši me,
 O slavo istina,
 Ka od zgar sve vidiš,
 U mjesto od sina
 Ovi dar da primiš.

Iza posvetilišta obrati se k Izaku.

Vidje li, moj sinu,
 Tuj svjetlos i tuj slas,
 Od zgara ka sinu
 Iz neba vrhu nas?
 Vidje li, sinko moj,
 Koli je slavan dar,
 Tko bogu život svoj
 Odluči dat' na har?
 Vidje li od zgora
 Vječni dvor od raja,
 Koji se otvora
 Bez tuge i vaja
 Onomu, ki svoj duh
 Bez truda i muke
 Pridava za posluh
 Višnjemu u ruke?
 Vesela svakoga,
 Kim ga bog dariva,
 Tko rado rad' boga
 Svoju krv proliva?
 Ter misli, moj sinu,
 Tuj veļu juvezan,

Tuj milos jedinu
 I božju prijazan,
 Ku nam bog objavi
 I božja dobrota;
 Za to ga sved slavi
 Do konca života,
 Za toj ga sved slavi
 Jak' i sveblagoga,
 Za č je on bog pravi
 Stvorenja svakoga:
 Pristolem on sjedi
 Vrh neba ognjena,
 Svakoja svud vidi,
 Stvor i pomisljena.
 On mi te k sebi zva,
 Da k nemu putuješ,
 Pak meni darova,
 Da sa mnom druguješ.
 Er posluh tvoj sveti
 Sad mi te ne zakla,
 Neg' li dvor prokleti
 Zatvori od pakla.
 A sada sidimo,
 Sve bogu bud' na čas,
 Ter družbu ištimo,
 Ka doli čeka nas.
 Siđoše s gore i nadoše djetice.

ANDRIJA ČUBRANOVIĆ.

14.. — 15..

ЈЕЗУПКА.

[Uvod.]

Višni gospod, gospodične,
Čestitiem vas vencem kruni
I želiće vaše ispuni,
Er ste suncu sve prilične!
Od onih smo, gospo, strana,
Od kud žarko sunce istiće,
Kletva hoće, svit protiče,
Da ne imamo nigdir stana.
Niti smiemo na ednom mjesti
Božjom kletvom da stanemo:
Gdi noćimo, ne svanemo,
Er nas pričnu crvi jesti.
Jur dva dela segaj svita
Izvili smo od tej strane
Radi naše brižne hrane
Jak' cić medna pčela cvita,
I prijмили, gospo, u putih
Probijući strane i luge,
Mnoge brige, jade i tuge
Cića zvirij tuj priľutih,
I cić guse, od ke riti
Ne dadu mi grozne suze,
Misleć' tužni što mi uze,
Spomena me čini mriti.

Imah sinke do četiri,
 Svaki biše kako rusa,
 Dančula mi odni gusa,
 Ka me u san jošte tiri.
 Prid kom biguč', planin hvojke
 Bile mi su brašno hode,
 I poskupo hladne vode,
 Ja trim dajuć' čedom dojke.
 S kima k moru pripadosmo,
 Za pribrodit' siće more
 Pri ner gusa dojde s gore,
 Brodaru se svi dadosmo.
 I brodeći Alivera
 Ištom ne bi, vaj, na broju,
 Iz korabje ljubí moju
 Zani vihar od sjevera.
 A Eleza moju diku
 Za brodidbu podah tužna,
 Lele, lele, veomi ružna,
 Da ne osušu ličca viku.
 Samo meni moj Đanio
 Od četiri jes ostao,
 Kako vidiš, ubah mao,
 Ali majci veomi mio.
 Koga sa mnom, gospo, obdari
 I ljubavi tve nadili,
 Tako ti bog ne uhili
 Od najdraže tvoje hari!
 Ne čim stane me dostoja,
 Da velikos tvoje slave,
 Er dostojiš vrhu glave

Krunu nosit' svih gospoja.
 A hoću ti bez varčice
 Čes i sriću kazivati,
 Tako mi se majkom zvati,
 Moja gospo i carice!

Šestoj gospodi.

...Ja ti, gospo, rekoh sreću,
 Ku ti visini ne poreci,
 Nego ti se sve toj steci,
 I još ti da svitlu i veću.
 A ti sada da obdariš
 Ovu tvoju, rih, Jedupku,
 Ku ćeš naći harnu i lupku,
 Ako za nju što pomariš.
 Daj mi zlaca, gospo mila,
 Koliko je tebi milo,
 Tako skori platno bilo
 Na tom siću prominila!
 Il' srebarca, ma ružice,
 U što skuju ušerezi,
 Tako srebro zlatom vezi
 Po sve danke, ma dušice!
 Il' vezenu, moja vilo,
 Tvojom rukom koprenicu,
 Čim utiram znoja licu,
 Ži ti liće tve pribilo!
 Il' ki godi broj pineza,
 Ki proseći svudi kupim,
 Jeda brižna jur otkupim
 Il' Dančula il' Eleza,

Pri neg' mi jih zaprodadu
 Tamo goru u zamore,
 Il' ne odvedu priko gore
 Moju, gospo, veļu nadu.
 Ako li ti nije godi
 Ništa toga meni dati,
 Nu mi daj to ne zakrati,
 Što t' za pinez ne dohodi,
 Daj mi na ov česmen danak
 Sladak pogled, slatku ričcu,
 Il' što je slaje u tvom ličcu
 Neg' li trudnu zorni sanak.
 Toj ti srce moje pita
 Već' ner biser, srebro i zlato,
 I već' duša hlepi na to
 Neg' na carstvo svega svita.
 Već' neg' zvizda nebo zdrži
 I pržine siine more,
 I sve listja na svit gore,
 Veće te se dobra drži;
 Pače ner bi um i misal
 Mogli izmislit' do vik vika
 I svih izreć' moć jezika,
 I nego bi svit upisal;
 I već' neg' bi sve želiine
 Moglo želom dosegnuti,
 I spomenom spomenuti,
 I zavelit' sve veliine.
 Sve što godi srića u sreći
 Il' je bilo il' će biti,
 Sve ti budi rikom pliti

Usred liže i s vrhom teći;
 I sva dobra, ka su u kipu
 U človičkom igda bila,
 Sva ti budi svršno cila
 U tvojemu slavnu hipu;
 I svi dari, ki se prave
 U svih naju duš na sviti,
 Svima duša tvoja sviti
 Već' ner sviti svitlos slave.
 Cavt'lo t', reslo i rodilo
 I delila i imila
 I gradila i novila,
 I naprid ti sve hodilo!
 Uzmnožaj ti moć i zdravje
 Sve to veće dugo lita,
 Moja kruno zlatom svita
 I me glave meko uzglavje!
 Razum, pravda, ljubav, vira
 Vazda u tebi stanom stale
 I kriposti sve ostale,
 Kojim nije broj ni mira!
 Svaku t' molbu višni usliši,
 Svića t' svitla, koju žežeš,
 Zemlja t' laka, u ku ležeš,
 A duh ti se goru utiši
 S borom, ki je od svih viši!

MARIN DRŽIC.

15.. — 1580.

KOMEDIJA, PRIKAZANA U TLAKA BRKČETIĆA NA PRU.

Drugi at.

Plakir govori sam :

Cvitje razliko cvitje i vi travice zelene, vam pridavam tvrde uze od zamčica, koje sam ovdi zapeo ; čuvate ih i skroveno ih držite. Ja ću poč' na tvrdi stan Diane božice, da spijam, gdje su bijele vile ; prv je vidim, hoću na ne udarit' slatkome riječi. One videći me samoga htjeće na mene udarit', er vile Plakira na samu istu ; a ja ću prid nimi uteć', trijeba je lisičit'. One se će za mnom tisknut', tjerat' me će ; tako jih ću dovesti na stupicu. Nije ga vazda strijelami igrat', varkami se je sada pomoć'.

Mudros govori :

Božice Diana, mudrost ne spi, tobom se brine, na tvoje dobro nastoji. Plako je zapeo zamčice, s varkami gre ; nije tvojim vilam sada Plakira samoga tjerat'. Otpri mu se iz dvora ; ne da sada vile na dvor.

Diana :

Mudrosti, hvala ti ; tvoje nespañe naše je shrañeñe. Divice, nijedna iz dvora da nije izišla ; ostavite sad lukove i strile, starijem oružjem od zgora udrite na nega.

Vila I.:

Da bude, slavna božice. Sada ćeš vidjeti, valamo li u boju.

Vila II.:

Ovo ga, sestrice, is cvijetja, kako lisica gdi se vuče. Hodi naprijeda i lisica upade u stupicu.

Vila III.:

Sestrice, be straha hrlo udrite na nega svaka svoga mjesta; ne slušajte negove slatke riječi, ni gledate negov veseli pogled. Pod onim medom jad skroven stoji.

Plako govori:

Bijele vile, drage vile, poļa pengana razlicijem cvijetjem, livade urešene bijelijem gili, rumenom ružom, gora odjevena zelenim liskom, studenci bistri hladni, žuber tihijeh slavica, prolitje veselo, gorske vile, zovu vas; i Plakir vas zove. Izidite, bijele vile; brijeme je kola vodit', brijeme je od pjesni, brijeme je od slatkoga mira; daleko od nas zli nemir!

Vila III.:

Slatki riječi, gorki srcu, zli hiniče, daleko od našega dvora! Ovo ti mir; prijmi ove jabuke.

Ovdi ga biju jabukami.

Plakir:

Neka, jeda vam Plako plakijerom plati.

Peti at.

Dragić:

Bijedan, Dragiću, išao za vilama, a tužan se tukao po pustoj gori i doli; bijedan, za vilama,

koje me uzeše, ter ni znam, gdje sam ni kamo grem. Ah, da mi e vjernu moju Grubu naći; šinom bih se domome vratio.

Miona:

Drago, tužan Drago, sjetna te izgubile i vile te uzele. Gruba se tuče, zove, a ne ima koga. Gdje se si izgubio? Onako li se djevojke puštaju; ah, jeda za šnome proplačeš, ter ti u kigodi boji junak ngrabi? Bijedan, što ti e pripalo, ter od djevojke bježiš?

Vukosava:

Ovo našega vilenika, Staniša.

Staniša:

Magaño, vileniče, kudije se tučeš, gdje si stado ostavio, kamo li si pošao?

Dragić:

Ćaća, bijedan, sve mi je srce izdrto; ni znam gdje sam ni kamo grem.

Vukosava:

Bijedna, ovo je dijete uzeto. Ne boj mi se, mile; hodimo doma, a Grube ti svega hrani.

Staniša:

Odrio se je. Nut, gdje se je ukuveočao! Za vilami e otišao. Gdi e živo, magaño? Mi smo krivi djeci: damo u ruke imaće: „Pođi, mile, budi dobar;“ a mile: „Ćaća, ćaća, doba ću bit;“ kad tamo, mile zlo i gore; zaboravi kućnu koris, zaboravi ćaću, nu veli: „Pušta se;“ kako ždrijebe bez uža udri u ludosti, slijedi vile, koje uzimlju; a paka bijedni, kad su rasuli dom: „Srce mi e

izdrto.“ Pridrli se i odrli se, ne vratili se taki doma! Magaño jedna, ja te ću...

Vukosava:

Nemoj ve, Stano, dobar će biti. Mladu je dano zgriješit'; ma, kad zgriješi, da se pokaje.

Miona:

Rasuta, zaklat' ga će, ako ga ima u ruke. A ovo i Grube; ako i ona ne ima kolača od maje, ona čestita. Ja t' mi ću strane stat'.

Vukosava:

A ovo mi ove moje skitaše! Gdje si pošla, gospo, kamo si išla?

Grube:

Dragića sam zvala.

Vukosava:

Zvala i ne dozvala, zvali te i ne ozvala se; već ako ću ja bijedna. Nuta djevojaka sadašnjih! U naše mlade dni, i stara sam bila, nijesam gospodara moga imenom zazvala. A u kući, koliko da nijesam ni vjerena bila, nijesam smjela vjerenika u oči pogledat', i kako od tuđega od néga sam bježala. Neg' kad bi mi majka rekla: „Sjedi tu,“ tako bih zacrčlenivši se i sjela; od srama ne bih znala, ali uz majku sjedim ali uz vjerenika. A sada: Dragića mi pošla po gori tjerat'. Koji Dragić? Dragić je za vilami išao; a ti, sjetna pošla, hod' doma najbrže! Dragić neka tjera, koga tjera.

Dragić:

Bijedan, tko se ne bi privario! Ne bješe vila, neg' sunce; i ako me je uzela, što sam ja kriv? Vile uzimlju ljudi, a oni što će?

Staniša:

Uzimlju ljudi! Što će! Vukosava, idi s kéerom, a neka on ostane vilenik s vilama.

Miona:

Tužan Dragić, Grubu mu uzeše. Sjetan vile tjerao!

Dragić:

Kudi mi Grubu vodite? Ja neću za vilami veće it'.

Vukosava:

Doma, doma, tuge naše!

Staniša:

Doma i ti, bijedo naša!

Miona:

Brižna, nut kako pođe za nom, ozdravi; a kad mu je ktješe odvesti, sjetan ne može trpjet', da ne ide š nom. Za to se reče: „Što imam, ne marim, što ne imam, žudim; a pritio lonac ne okusivši zasića, a mledam i jedući glad budi.“ Sad mu je Gruba mila, er mu je hoće uzet'.

Radoje:

Miona, Mione brajo, vidje li?

Miona:

Rade, medu, što vidje?

Radoje:

Stignu Dragić Grubu i reče: „Moja si, bogme é sa mnom.“ Mati o se nasmjeja, reče: „Hodite, starali se zajedno;“ a Staniša reče: „Za to ću ti ja napit',“ ize mješćić, zaupi k meni: „Radoje,“ reče, „zdrav si!“ Ja zahvalih i napih se. Mione, sada a mi?

Miona:

Uhit'mo se u dva igrat'.

Radoje:

Da, pak?

Miona:

Što maja reče, nijesam li ti rekla?

Radoje:

Da pod'mo ovako igrajuć' doma!

Mionica:

Majdet', Radoje, da sviri pride. Ostaj z bogom
tko piruje; a mi ovamo imamo posao.

DUNDO MAROJE.

Treti at.

Scena sexta.

Signora *Laura* i' kuchie, *Petrugnela*, *Sadi*, *Popiva*,
Maro.

Petrugnela:

Tko kuza doli?

Pomet:

Priategli.

Petrugnela:

Pomete, nie gospoghie; ima potriebru.

Pomet:

Signora *Laura*, dvie rieci, ako je tvojoj mi-
losti drago. Jeda je signor *Marin* gori?

Petrugnela:

Doli gori, moli tvori;

Nechiu sada, hod' otada;

Nuti vruga: otvor', draga;

Nut napasti, Pomo tosti.

Pomet:

Petrugnelice, draga pticize, ostav'mo salaz;
vasc je posao; seces riedi signori Lauri.

Sadi:

La signora è signora;
Fratel, andè in bona hora;
Oggi non si da ricetto
Nè a pomo nè a pometto.

Pomet:

Ki je vrag ovo? Ova se ceglad ruga mnom.
Non si potria dir due parole a la signora Laura?

Petrugnela:

La signora dorme, Pomo;
Non averze a nìgun homo;
Tentatiun staga fora;
Andè a bever che xe hora.

Pomet:

Nebore, Petre, seto su ti rufi? I prie si sa
mnom govorila. Nut vraga, nechie da svoj posao
cuju; vasc je posao. Petrugnela, po karsctegnie,
koje na sebi nosim, ostav'te te cance.

Petrugnela:

Drufi nam kolac ufesce,
Tebe nam vuhvu riesce.
Vuhvo, ifidi; gospo, sidi,
Da te napas ne naghie ov cas.

Pomet:

Je li vrag xene uleo? Vasc je posao, Petru-
gnela; vi niste u svoj pameti.

Popiva :

Lupexu, gospar je Maroje doscao; je li seto drugo? Lakomaz je; je li seto drugo? Konte chie Maru iskat'; je li seto drugo? Maro je spenghao; je li seto drugo? Otaz ga chie u Dubrovnik povesti; je li seto drugo? Ti s Tudesckom idesc f dukatmi; nechie te. Sentenziju ti dava ova kuchia: nechie te ni f dukatmi ni s niciem, lupexu. Dovabio se si na odor od gniekieh kapuna, koji se u signore peku veceri; ovdi nie tvoje pichie.

Maro :

Nu ceka, mariolu jedan! na ti nacin, ribaode jedan!

Pomet :

Signor Marino, ja ne fnam, seto sam tebi ucinio.

Maro :

Utece ribalad jedan; ne stignut' te chiu, ne boj se.

Laura :

E, lascialo andar, signor Marin; è un poltron; neka ide flom cesti.

Popiva :

Da na se nechie ostat' ribalad jedan.

Maro :

Nechie mi skapulat' drugovja.

Popiva :

Gospodaru, da se opravi, seto se ima opravit'; a gniega udri s vragom. Signora, hochiu li pochi ja Gianpaula, faktura od Oligiata, doivat', da asikura ovdi Sadi fa tri tisuchie dukata?

Laura:

Poghi, poghi; ja sam kontenta. Signor Marin, a vi nechiete li ufich' gori?

Maro:

Signora, pochiu ja opravit', seto imam: ja chiu se opet k tebi vratit'. Kad doghie Gianpaulo, da mu riec.

Laura:

Hochiu.

Maro:

Petrugnela, piglia questa spada. bene mio.

Laura:

Spomeni se doch' na veceru.

Maro:

Hochiu. Dobro po muku boxiu, dobro; ifeh tri tisuchie dukat od signore. Oni flicin mario malo mi vas posao ne iscteti. Pomete, Pomete, naucit' te chiu xiviet'! Basta, sada ovdi nie trieba spat'; fortuna je s nami. Pochiu se svuch' if veluta i obuchiu se na targovacku i otit' k ozu i fengat', da ga prie niesam vidio. Ovdie trieba obraf od flize ucinit'; trieba se je ubefocit', riet': „Ja niesam te prie vidio; to t' je tkogodi k meni pri-likovao; vrag!“ Kad pratex ukaxem, sve se chie nacinit'. Ah, Xudio osta u signore: poch' ga chiu dofvat'. Sadi!

Sadi:

Signor Marin, caminate.

Laura:

Signor Marin, ordenala mu sam, da mi donese seto lakat kurdiele od flata tri parste sciroke fa pavijun: ti ga chiese tamo platit'.

Maro :

Dobro, moja draga; sve, seto je tebi drago. Sadi, ascolta me bene. Voglio, che quei tre milia ducati di panni non moviamo altrimenti del vostro magazin; e c' é più panni dentro che per valuta di tre mila ducati.

Sadi :

Misser, non venete voi a veder il fatto vostro? e vedete se sono per valuta di tre milia ducati. Son tutti panni fini di otanta; ci sono anche ma pochi panni legieri. Venite a veder il fatto vostro.

Maro :

Non accade, che io più guardi; mi fido di voi. Non mi potreste dar adesso la chiave del magazin?

Sadi :

Besogna prima, che 'l banco me faccia sicuro.

Maro :

Parlete ben. Haverete voi un sajo et capa di panno tutto schieto da prestar a nolo?

Sadi :

Ne ho venti cinque, se pur vi bisogna.

Maro :

Mi bisogna un sajo et una capa schieta; solamente andemo a la butega vostra, fin che 'l mio servitor torni con la cosa acconcia con banchiere.

Sadi :

Andiamo.

Četvrti at.

Scena prima.

Maroje i Bokčilo.

Maroje:

Što se veće živi, to se veće i uči. I star sam, a ne umijem živjet', i počeo sam na skulu hodit', i učim bogme i učim, a za me stoji: ako ne naučih, zlo moji posli idu. Sin mi je meštar; on mi sad špamate dava, normu mi čini; on me uči, a ja primam. Ma jaohi, strah me je, er će zaludu ova skula bit'. Poplavio je sve dinare moje; pet tisuć dukata utonule su u morsku pučinu, bogme utonule. Nije veće remedija, ma ću provat', jeda se što može skapulat', i iskat' ću repozano; veće se neću š' nim u koloru stavlat', promijenit' ću ćud. Na brijeme vaļa umjet' fengat', od n'ega sam naučio. Čini me se ne znat': „Šuma t' mati, non ti cognosco;“ a ja, a ja ću fengat' da vjerujem. Tako je; jeda što lavu iz nokata izmem, pak i ja ću kako i on: „Non ti cognosco; izvuc' se, ne meni na oči veće;“ ne bude veće on moj sin bit'. Lijepo, kom dođem u grad, da testament pričim; komunu, sve komunu; neka se druzi nim kastigaju. Is kuće mu sam skupio, što sam malo našao: gaća frapanijeh, sajuna od veluta vaera, što je po kući nosio; i s ovizijem će što godi bolje bit', jeda frankam spenze od ovoga nevojnoga puta, bogme nevojnoga puta. Jaoh, gdje moji dukati podoše! Ma gdje Bokčilo osta s prateži? da s' je zašao? Ah santa Maria, Bokčilo! U tovjernu

je gdje godi šinom upao; ovo mi u bradu kako oslu. Bokčilo! L' è fatta: pouzda se, pod' se uzda. Bokčilo!

Bokčilo:

Koju me sjetu bogaš?

Maroje:

Hvala bogu!

Bokčilo:

Ovo jedva idem pod ovizijem bremenom.

Maroje:

Najlakše, Bogo.

Bokčilo:

Najlakše; ovo mi si dao kutalac vinca; za bastaha me si sobom poveo. Ubio bog i moje pošastje s tobom i tvoju hranu. O tebe nije ino čut' neg' plakat'; kad se ćeš nasmejat' i ja s tobom! Ubio bog imaie, za koje se tako sve plaće. Hoću li se kada dobit' moga uboškoga stana, da mi e s mojijem kutaozem vina popijevat', a ti da bez mene plaćeš z dukatmi.

Maroje:

Bogo, sve se će načinit', sve će bit'. Oto je sad vrijeme od tuga; jeda bog da, da se kad i nasmejemo.

Bokčilo:

Kad me ukopaš, ti ćeš nasmejat' mnom. Na, gdje ćemo ovo vrc'; prikinu me ovo vrijeme teško.

Maroje:

Vjerujem ti, da je teško; i meni je teško, i ja to vrijeme nosim; tu su moji dukati obrnuli se u gaće frapane.

Bokčilo :

Na, ubio bog i riječi, malo ne pukoh pod nim.

Maroje :

Santa Maria, tuga mojijeh, što patim. Bokčilo, što to učini?

Bokčilo :

Učinih. Pridira se ti, ako ti je trijeba; ja se hoću zdrav vratit', zahvale djevi, k mojoj domaćo.

Maroje :

Ne imat' sluge, zlo; a imat' ih, zlo i gore, na ovaki način. Bokčilo, tako se moja pratež guverna.

Bokčilo :

Gosparu, da ovako li se sluge hrane?

Maroje :

Rugaš se mnom?

Bokčilo :

A ti mniš, pagañela si sobom doveo, da ga mjendeokom hraniš? Ako hoć, da ti ovaka brjemeni nosim, daj mi kutao ručku, na obrok dva alimanka, kad hoću leć' jedan, nea mi snaga, kad počivam, dode.

Maroje :

Ja ne činim te spenze, brajo. Pod' u siñora Marina, u moga sina; u toga ćeš pjan bit' s jutra i večer; ja davam, što mogu.

Bokčilo :

Da amo kotalac vinca.

Maroje :

Biti će, Bokčilo. Dvigni to, da ponesemo na voštariju.

Bokčilo :

Što ve mu ove prapane gaće uze, bog te ne ubio?

Maroje :

Ja razdrte, nosim, a on ih frapa.

Bokčilo :

Bijednijeh parlašuša, gdje na mahaču svilu nose.

Maroje :

E, mahač mi su počeli svilom optakat'. Oci im su sve krivi; mi smo sve krivi, er tako hoćemo. Luda djeca sad u gaće zlate pendaju, a mi se oglašamo.

Bokčilo :

Nea ti našijeh bragešica; u kojijeh se oženimo, u tizijeh nas i ukopaju.

Maroje :

E, čoze i mi naše mlade dni užahomo, i kostahu, ma durahu vijek. Još bih ja našao od moga djeda čoza u kući; ne mogahu se razdrijet'. Ma ovo nekoga vidim odovuda.

Bokčilo :

Gosparu, bogme je ovo Popiva.

Maroje :

Para i oni moj meštar; nije sad u velutu; počeli smo malo po malo; bogme ga ću još vidjet' u suknu. Nešto se dogovaraju.

Bokčilo :

Da, da se, gosparu, gđjegodi skrijemo, jedamo možemo znat', što vijećaju.

Maroje :

Neka vijećaju; dovijećaće za mene, a bogme i za sebe.

Bokčilo :

Oni su ovdje vješti mjestu i koštumanci; mogu nas prodat', ako hoće.

Maroje :

Bogme, Bokčilo, nijes' glumu rekao; mogu zlo učinit', kao su i učinili. Pod'mo s prateži u voštariju. Oto jih; dvigni.

Bokčilo :

Ja ovo dvignut'? vragut ped! Bastaha. gosparu, nadi.

Maroje :

Ah Bokčilo, šteto moja; išteti mi vas posao ova pjanica.

Bokčilo :

Ah gosparu, smrti moja; kutlom me vina nećeš slobodit'.

Maroje :

Bokčilo, je li to pravo, da mi išteti vas posao?

Bokčilo :

Nea, gosparu, naspi se.

Ovdi Bokčilo kabanom svite pokrije, a Maroje uleze u voštariju.

Scena seconda.

Maro, Popiva, Maroje, i Bokčilo.

Maro :

Ah Popiva, izgubljen sam; ne scijeñah na ove termine doć'.

Popiva :

Ne vaļa se na potrebu gubit' ovdi ovoliko; a što se strašiš, k oeu ideš!

Maro:

K ocu idem, k bazilišku idem, koji me će očima otrovat'. Idem k čovjeku, koji samo dinar lubi, a veće ne zna, ni što je ljubav od sina ni od kuma ni od prijatelja.

Popiva:

Paciencijom se sve dobiva, a umjetelan čovjek svemu vrha dohodi. Ti, kad dođeš prida n, fenga, da ga nijesi prije vidio; z dobrom dodi, kad se si resolvao prida n doć'; čin' da vašaš. Ja bjeh od opinionii, da s ove tri tisuće dukat pjantamo i nega i siñoru i da promijenimo mjesto.

Maro:

Da ja pjantam siñoru?! Ajme Popiva, što govoriš? Prije bih umro, neg' bih to učinio.

Popiva:

Da ako t' otac, čovjek avar, agranča ove svite, neće li siñora ostat' pjantana?

Maroje s voštarije.

Maroje:

Dobro o svitah nekijeh govore, kako mi jih će moć' agrančat'. Igraćemo š nima; 'l più sapiente, ži'n't', a più saper; dobro!

Maro:

Popiva, oni moj neotac ima dinara kao sovrne: ne bih rad, da me dezeredita.

Maroje:

Bogme će to bit', i ugonenuo si.

Popiva:

Oršu, ovdí nije drugo, neg' da ga nađemo.

Maro:

Gdje ga ćemo, bože, nać'? Ah jeda se izgubi za vazda, ter ga vijeku ne nađemo.

Maroje:

Ne boj se, izgubio se si ti, da se neć nać skoro.

Maro:

Tko je ovo ovdi? Ovo Bokčila po muku bo-
žju! Bokčilo, što si tu?

Bokčilo:

Che Bokčilo scparlar, andar, non Bokčilo.

Popiva:

Nuti pjanice, bofun se je učinio. Pjanico, tko te iz grada dovede, da nam karestiju od vina u Rimu činiš?

Bokčilo:

Gosparu Maro, da mi t' je ručicu celivat'. Ovo mi moje krune, ovo mi meda; blagosovljeno mlijeko, koje sisa, moj dobri gospodaru; a i ćaćko je ovdi.

Maro:

Gdi e otac?

Bokčilo:

Gosparu, meni kolač, a tebi Maro.

Maroje:

Maroje, ben vegnia!

Maro:

Ćaćko, kako si?

Maroje:

Koliko te sam žudio vidjet'.

Popira:

Dobar početak, muči

Maro:

Kako mi bi rečeno, da si došao, obiskao sam vas Rim, ištući te.

Maroje:

Rim je veličak, nije se tako lasno nać'.

Bokčilo:

Nije ti nat ćaćkom; ovo je vazda negovo bludilo bilo, a moja speranca; zlato je, kruh je.

Maro:

Koje te su u Rim dovele?

Maroje:

Došao sam jedno na prošteće, drugo za vidjet' tebe, kako si, jesi li se guvernao. Ma oto si dobre čijere

Maro:

Dobro, ćaćo, zdravo sam, zdravo sam. A ti jesi li sveder zdravo bio? Nijesi ni ti zle čijere.

Popira:

Nut vragovi gdje ućigaju; da bi bog dao, da jim su onaka srca.

Maro:

Ćaćo, dvigni se s voštarije, da idemo doma. Jesi li ku pratež donio?

Maroje:

Stan'te vi tamo strane.

Popira:

Bože, što li će bit'?

Bokčilo:

Ćaćo i sin, milosti božje!

Maroje :

Maro, hoću, da mi istinu rečeš — ne htjeh te pitat' prid onizijem — bi li ti ono, koga najprvo vidjeh; paraše mi, puki ti. Ako se si cijec česa bio sramio, ne taji od mene, i ja sam mlad bio.

Maro :

Ja, čačo, ter se ja tebi ne bih javio?! Nebore, što mi to govoriš? Ma ne čudi se, čačko, i druzi se su prevarili tako; jes jedan, koga zovu siñor Marin, u velutu, s kolajnom na grlu — ja sam siromah trgovac — čovjek, koji vas meni prikladuje.

Maroje :

Basta, pokli je tako, ja se privarih.

Maro :

Ah, kolici se su privraili!

Maroje :

Drugo ti ću rijet'. Donio sam nešto veoga zlata i nešto pañule; to sam učinio krijući. Imaš li magazin, gdje prateži držiš?

Maro :

Imam pun svita.

Maroje :

Per amor de dio, čemu ti ne pođe u Fie-rencu, kako ti ja rekoh?

Maro :

Čačko, sve ćeš znat'; imaćemo se brjemena razgovorit'.

Maroje :

Ovo zlato i ovu pañulu rad bih pod ključ stavit'.

Maro :

Ja ti ću dat' skriću, u što ćeš moć' to stavit'.

Maroje :

Ja imam skrićicu, u što to držim; ma bih ju rad stavit', gdje mi vele ne bižigaju djetići. Ti magazin je li sikur?

Maro :

Sikurisim.

Maroje :

Tu će dobro stat' ma na moru; i pod'mo, ter ću te svite vidjet', pak da podemo doma, da malo repozam. Dobru stanciju držiš, komoda je?

Maro :

Veoma je komoda.

Popira :

Pusti vijeće; lisiće otac i sin; bože, tko će dobit'?

Bokčilo :

Drag a z dražijem. milosti božje!

Maroje :

Nu čeka, Maro, Bokčilu ću rijet' dvije riječi. Bokčilo, ovamo hodi; na ti ovu munitu za vino.

Bokčilo :

Ah, svijetla ti vazda ruka!

Maroje :

Bogo, ako mi si igda vjeran bio, sad mi posluži: a vidjećeš, što ću ja tebi učinit'.

Bokčilo :

Kad mi si dao za vince, da mi i za smok.

Maroje :

Doma ti ću dat' svega.

Bokčilo :

Pikat mi, gospodine ; usta mi pucaju na jetru.

Maroje :

Pikat da ti bude, Bogo.

Bokčilo :

Nea mi ti e ručicu celivat'.

Maroje :

Bogo, uzmi tvoj kaban i zavi ovu pratež, da se ne vidi ; er, ako ju ovi vidješe, išteti vas moj posao.

Bokčilo :

Brini mi se kolačem ; znaš, er ti sam kolač uzeo na Mara.

Maroje :

Biće i kolač.

Bokčilo :

Neću imati čijem svezat' ; ma nea je meni ; naspi se, bud' miran.

Podiva :

Koga vruga šapće ? Kao rabote prohode ?

Maro :

Ne zlo, ako mi se dava razumjet'.

Popiva :

Ne imam ja zlu sperancu ; otac je napokon otac.

Maro :

Ćaćko, je li mi kniga od vjerenice ?

Maroje :

Nije. Kako se u preši dvignuh, ter im se ne javih ; ma su svi zdravo. Ovo su minuto godište

velike nemoći bile; oto mi stari dekrepiti i još smo živi.

Maro:

Ži' m' ti, ćaćko, još nijesi star, jošte si frešak.

Maroje:

Tuge me postaraše. Ti, ki si mlad, ne davaj tuge na srce; nije gore stvari neg' malankonije.

Maro:

Na to nastojimo.

Popiva:

Na što li se će ono uniğaće obratit'?

Maroje:

Bokčilo, hod' tako za nami; u onomu zavi to. Nosim onu stvar, ku ti rekoh.

Maro:

U ime božje.

DINKO RAŃINA.

1536. — 1607.

ПЕСНИ РАЗЛИКЕ.

Odjeleće.

Pokli se odili
Od mene daleče, priateļu moj mili,
Vjetri te i more svud zdravo nosili.
Boles, ka svies mi ubi,
Sve bi rek' da veli: stvar, koja se ļubi,
Kada se odieli, polu se izgubi.
Vidu sad da duša
Na svitu ovomu ino vik ne kuša
Razmi jad, kim naš sluh smetno se zagluša.
Pravo ti sad veļu.
Er bez tve priazni, priaznivi priateļu,
Malo se viku ja s družima veseļu.
Ti s' hrabren u boju,
A na tvu vridnu svis riti ovo dostoju,
Da s' velmi nadišal svim dušu svakoju.
Od srca hvaļena
Od tvoga pri meni ostaje spomena,
I staće pri meni sve vike vremena.
Er ļubav, kome svies
Od mudrih veže se, na grlo moje jes
Postavil', dobro znaj, neizdrišan prem tvrd vez.

Nadgrobje Šišmunda Menčetića.

O Šiško razumni,
Čestiti odveće,

Koga glas, svim se mni,
 Da lipsat' vik neće.
 Luvenim ki nekad
 Goril si plamenom,
 Pokoli ležiš sad
 Pod ovim kamenom,
 I pokli t' nikada
 Ne vidih priliku,
 Ovu t' rič ja sada
 Govoru za diku.
 Među sve gizdave
 Blažena gospoja,
 Ka dike i slave
 Na svitu dostoja.
 Razliki ovi broj
 Od cvitja zelena
 Postavljam sad na tvoj
 Grob svitla kamena;
 I čim čas pripivam,
 U koj glas tvoj slovi,
 Suzami polivam
 Mramorni grob ovi.
 Užival' duša t' raj
 U društvu tvoje vil,
 A zemlja na svit saj
 Laka ti kostem bil'!

Razgovor u tuzi človiku.

Človiče, život tvoj ne drži u vaju,
 Er stvari sve na svit promjenu imaju.
 Života čim konac našega se prede,
 Okoliš od sreće u okolo sve grede.

Nebo se ne vrti na naše hotiće,
Ni može doć' na stvor sve naše želiće.
Čes silom svojome, što hoće, sve čini,
Jak' vihar od listja u gustoj planini.
Kako noć za dnevi izlazi i hodi,
Tako jur huda zgod za ugodnom dohodi.
Naličje sve ima svaka stvar na sviti,
Ki se lip prem za toj možc zvat' i riti.
Ne scin' se samo ti nesrećan i tužan,
Na svitu ovemu sjetuje svak sužan.
Vid srca sva lucka, ki živuć' dni traju,
U sebi sva svou slas i grkos imaju.
Živote sve lucke uzmi sve i njih čes,
Jedan dan neć jim nać', da sasma svital jes.

— • —

ĆIVO GUNDULIC.

1587. — 1638.

SUZE SINA RAZMETNOGA.

Plač drugi.

Spoznaće.

...Ah, i ostavih mjesto rodno,
Probijući strane i luge,
I ištući, što je ugodno,
Nadoh jade, brige i tuge,
I u doba toj smeteno
Ostah kao driebvo otsječeno.
Eto život moj svjedoči,
Kakav svit je i što daje :
Kad se smije, plač uzroči,
A kad blazni, tad izdaje ;
U uresnu liepu sudu
Zdrži nalip i smrt hudu.
Celovom te slaciem truje,
Grleći te, smrtno ubija ;
U hvalah te istieh psuje,
A u krepčinah svieh privija ;
Razlik obraz stavļa na se
Kao zvier, ka se vjetrom pase.
Tiho s hitrim zasjedami
Tjera iz srca svih bojazni ;
I uñeguje s prva i mami
Pod prilikom od prijazni,
Paka silnik pleše i meće

Tko se uzda u ņ najveću.
Tako i more u tišini
S kraja pomorca u plav zove,
A kad ga ima u pućini,
Skoči i uzavri na valove
I u potopu, ki na ņ ori,
Prije smrti grob mu otvori.
Ah, sad imam pamet hitru,
Sve je, što sviet gleda i dvori,
Na ognu vosak, dim na vitru,
Snieg na suncu, san o zori,
Trenutje oka, strila iz luka,
Kiem potegne snažna ruka.
Ah, nie život lucki drugo,
Neg' smućeno jedno more,
Neg' plav jedna, ku u dugo
Biju vali kako gore;
I sred ovieh netom tmina
Čoek se rodi, mriet' počina.
Bježi, kud znaš, što hoć, čini,
Zapad i istok vas ophodi
I beskrajnoj po pućini
Sviet kružeći Indie brodi;
Kri se u jame gorskieh hridi:
Smrt svuda te slidom slidi.
I nie stvari, koja može
Ubjegnuti togaj suda;
U pokoju sred raskoš
Stoj bez misli i bez truda.
Bran' se oružjem, zlato trati,
Nećeš joj se odrvati.

Smrt ne gleda ničie lice,
 Jednako se od nje tlače
 Siromaške kućarice
 I kraljevske tej polače;
 Ona upored meće i vaļa
 Stara i mlada, roba i kraļa;
 Vedre krune, teška rala
 Jednom kosom ona slama;
 Lepos, blago, snaga i hvala.
 Sve je prid nom na ognju slama.
 Gluha i sliepa bez ozira,
 Kud prohodi, sve satira.
 Zgrade ohole, ke visješe
 Nekada se do nebesa,
 Sad rvane po tleh leže,
 Gnusnim stopom stado ih splesa:
 A od unuk se carskiah hrane
 Kostu gore neukopane.
 Slavne gospode i kraljice,
 Kih liposti još se hvale:
 Zlatne kose, drago lice,
 Ljuven pogled ke su imale,
 Ah, viđ, što su u ovo doba:
 Malo praha udno groba.
 Gdi su mlaci prigizdavi,
 Plemeniti i bogati,
 Ki cieñahu negda u slavi
 Pored suncem u vik sjati?
 Ah, što je od njih sad ostalo,
 Neg' li u zemlji zemlje malo.
 Gdi junaci, koji snagom

Lave rvaše i medvjede?
 Gdi razumni s rieči blagom,
 Ki daždiahu med z besjede,
 Gospodeći srca umrla?
 Smrt u pepeo sve je strla.
 Gdi oni, ki se od svih ljudi
 Dobitnici ogłosiše?
 Gdi li uzmožni, kih požudi
 Krug malahan vas svit biše?
 I ostali nebrojeni?
 Svi su u laktu zemlje zbjeni.
 Gdi su istočna carstva stara,
 Gdi gospostvo od Rimljana?
 Svi pod plugom, kiem svit hara.
 Od bremena su uzorana;
 Jes, tko negda svietom vlada,
 A ne zna mu se ime sada!
 Mru krajevstva, mru gradovi,
 I njih plemstvo trava krije;
 A er je umrli život ovi,
 Čoek u srcu miran nije;
 A svaki dan vidi očito,
 Da nie ništor vjekovito...

Plač tretí.

Skruseńe.

...Eto ustajem iz gnusobe,
 Sad, sad poč' ću k ćaćku momu,
 Suzam peruć' tamne zlobe
 U životu nečistomu;
 I po zemlji prostrt paka
 Rieću, i molba biće ovaka:

Oče vječni, ne uniem rieti,
 Paček jezik moj je svezan,
 Kroz grieh hudi i prokleti
 Koju ćutim ja bolezan :
 Zgriješih tužan protiv nebi
 I mom ocu zgriješih tebi.
 Zgriješih, zgriješih teško odveće
 Prid tvojijem, ćaćko, obrazom,
 I s toga sam, jaoh, sred smeće
 Pribjen lutim sad porazom ;
 Nu je milost tva velika
 Vrh skrušena pokornika.
 Ćaćko dragi, ćaćko mili,
 Ja se vraćam k tebi opeta,
 Za sve da me ti odini,
 I ja otidoh s tašta svjeta :
 Jaoh, sin tvoj sam, ah, spomeni,
 Da ti život poda meni.
 Ah jaoh, treptim vas u trudu,
 Razmišljajuć' rieči ove :
 Da ako t' ocem ja zvat' budu,
 Tvoj glas mene ne uzove
 Zlobnim raspom svojih dara,
 Ćim me u srěbi tako uskara :
 Ti li, izrode, ime od sina
 Dostojan si nosit' moga?
 Gdje izlazi noćna tmina
 Iz obraza sunčanoga?
 Bieli golub sred kili strana
 Roditelj je crna vrana?
 Ja sam dobar i pravedan ;

Ti hud i opak u životu;
 Vrh naredbe ja naredan
 Resim sobom svu lipotu;
 Ti od smeće smeten gore,
 Tobom crniš tve prikore.
 Od čistoće ja vir živi;
 Ti od gnusobe mrtvo blato:
 Svietu i bogu ti sakrivi;
 Ja prav sudac biću na to;
 Razum, mudros, znaće je u meni;
 Sliepa nescies tebe opsjeni.
 Ja se bojim, da ovako
 Ne uzvapiješ ti na mene;
 Nu ako s' otac moj svakako
 Pun milosti neizrečene,
 Ko te imenom zvati neću?
 Ah jaoh, ćaćko, rieću, rieću.
 Nu što velim? Ne dostojim,
 Ne, jaoh, sin se tvoj nazvati;
 Ah, daj među slugam tvojim
 Ufam li se mjesto imati?
 Bit' najmañi ma je slava
 Od tvojijeh svieh pristava.
 Bježeć' razlog, sliedeć' voju,
 Negda hogat, negda služen,
 Sad sam upao u nevoļu,
 I potišten i porušen.
 Sahnem, ginem, mrem od glada,
 Ubog, tužan, go, pun jada.
 Ah, kad smislim, ki čestiti
 Vodah život ja kon tebe,

Spomena me čini mriti,
 Jaoh, ishodim izvan sebe:
 Neg' mi ufañe krepko ostaje,
 Da ti praštaš, tko se kaje.
 Eto, eto, slatki oče,
 Ja se kajem od svieh zloba,
 Grozne suze toj svjedoče,
 Ke u svako lievam doba:
 A ovi uzdasi otkrivaju,
 U kom ja sam tešku vaju.
 Ubogar sam, ah jaoh, oni
 Ja ubogar, ki da gane
 Svieh na milos, ne zakloni,
 Neg' otkrije skrovne rane;
 Vid me rane nebrojene,
 I imaj milos vrhu mene!
 Umoli se, ćaćko, umoli
 Sinku tvomu u žalosti,
 Ki ti prostrt po tleh doli
 Grleć' noge vapie: prosti,
 Smiluj mi se po mnogomu
 Milosrdju, ćaćko, tvomu!
 Sam spoviedam i ne tajim,
 Velici su griesi moji;
 S ispraznijem pošetajim
 Pred očima grieh mi stoji,
 I nečista i nemila
 Sva ostala huda dila.
 Pomiluj me, ćaćko mili.
 Niesi, niesi tvrda stiena.
 Da od grešnika, koji cvili,

Pokajana i skrušena,
Jaoh, molitvu nećeš čuti
I od srca glas ganuti.
Sladak ti si, i toj pozna
Svaka duša k tebi idući,
Ako jedna suza grozna,
Ako jedan uzdah vrući
Probie nebo i izdvori
Milosrdje tvoje gori.
Ah, besjedom rieč smetena
Ne može izriet', što bi htjela;
Nu ti misao nie skrovena,
Ka se u srcu mom začela;
Jaoh, i boles, koja uze
Za glas uzdah, za rieč suze!“
Skrušen grešnik reče ovako,
I ne ckneći k ocu odleti;
Nu istom na put dobar tako
Krenu stupaj od pameti,
A otac ga blagi srete
Pun dobrote vječne svete.
Primi od sina ponižena
Molbu, i celov da mu tada.
I sred dvora razvedrena,
Gdje viek sunce ne zapada.
Povede ga rukom svojom,
Da rasladi trud pokojom.
Tuj čim svietle prve odjeće
Od čistoće na n postavi,
I prsten mu poda veće
Za zlameće od ljubavi,

U veseļu i u radosti
Hvali božje svak milosti.

OSTATN.

Pjevanje prvo.

Ah, čiem si se zahvalila,
Tašta ļucka oholasti!
Sve što više stereš krila,
Sve ćeš paka niže pasti.
Vjekovite i bez svrhe
Nie pod suncem krepke stvari;
A u visociēh gora vrhe
Najpriē ognēni tries udari.
Bez pomoči višne s nebi
Svieta e stavnos sviem bjeguća:
Satiru se sama u sebi
Silna carstva i moguća.
Kolo od sreće u okoli
Vrteći se ne pristaje:
Tko bi gori, eto e doli,
A tko doli, gori ustaje.
Sad vrh sabļe kruna visi,
Sad pod sabļom kruna pada,
Sad na carstvo rob se uzvisi,
A tko car bi, rob je sada.
Proz nesreće sreća iznosi;
Iz krvi se kruna crpe;
A oni, kieh se boje mnozi,
Strah od mnozieh i oni trpe.
Od izdajstva i od zasjeda
Ogradena e glava u cara.

I u čas se zgoda ugleda,
 Od ke ne bi pametara. —
 O djevice čiste i blage,
 Ke vrh gore slavne i svete
 Slatkom vlasti pjesni drage
 Sviem pjevocim naričete,
 Narecite sad i meni:
 Kako istočnom caru mladu
 Smrt vitezi nesmišeni
 Daše u svom Carigradu.
 Znam, da bi se od prie htilo
 Da ja pjevam, vi kažete:
 Ko se on rodi srećno i milo
 Caru Ahmetu prvo diete,
 I po smrti oca svoga
 S ke pomoći, s ke zasjede
 Vrh pristola otmanskoga
 Mustafa mu dundo sjede;
 Ko li se opet carsko misto
 Mustafi ote, tere u slavi
 Na pristole ono isto
 Sultan Osman car se stavi;
 I on mladahan kako paka,
 Željan starih slavu šresti,
 Podiže se na Poľaka
 S mnogom silom, s malom česti:
 Ali da tiem pjesni ove
 Sasma duge ne ishode,
 Smrti objav'te vi negove
 Hude uzroke, tužne zgode. —
 Vladislave, poľackoga

Slavua kraļa slavni sinu,
 Čim tva puni slava mnoga
 Svega svieta veličinu,
 Na spjevaņa ova obrati
 Veličanstvo vedra čela.
 U kih ti ištem prikazati
 Nedobitna tvoja djela.
 Kraļevieū glasoviti,
 Jur u smrti cara Osmana
 Svemogućom tvom dobiti
 Zamñela je svaka strana.
 Tim s me trubļe da sviet sliša
 Slavu tvoju svak čas veću,
 Ti sved djeluj djela viša,
 A ja pjet' jih pristat' neću. —
 Jadna u sreū uspomena
 Caru Osmanu bješe ostala,
 Da mu e vojska nebrojena
 Od poļacke ruke pala,
 I da zemļom svom velikom
 Od tega se digla slava,
 Glaseć' carskiem dobitnikom
 Kraļevieā Vladislava.
 Ili putnik kopnom jaše.
 Il' pomorac more brodi,
 Vladislav se klikovaše
 Slavan carskoj pri nezgodi.
 Gozbe časteć' družba mila
 I pastiri stada pase
 Streniteļa turskiah sila
 Popievahu u sve glase.

Jur na krilieh od vjetara
 Glas po svemu svietu prši,
 Ko krajević silna cara
 Kopla slomi, sablje skrši.
 U vedrini nad oblacim
 S istoka mu do zapada
 Sunce upisa zlatnim zracim
 Ime, kojim slava vlada,
 Kažuć', da on pri Nesteru
 Istočnoga razbi zmaja,
 Leteć' za nim u potjeru
 Sivi oro do Dunaja.
 Čim s ovega diete oholo
 Pečali se, grize i mori,
 Misleć', da sviet vas okolo
 Tuđom hvalom nega kori.
 Kliče: „Ja ti, ah, nikako
 Krajeviću, ne zavidim:
 Suđeno je bilo tako,
 Dobitnika da te vidim.
 Ni me mañe sreća muči
 Tebi dobra, meni huda;
 Er komu se što odluči,
 Vieć ne ubjegne tega suda.
 Nu sve rane srca moga
 I muke su i žalosti
 S neposluha viteškoga
 I s bojničke nevjernosti...

Pjevanje osmo.

...Ko izreče te besjede,
 Gdi sjen velik dub prostira,

Sam bez družbe Turčin sjede
 Sred selana i pastira;
 Milostivo na staroga
 Ljubdraga se pak obrati,
 Tere poče ovako ga
 S tvrdiem kletvam uprašati:
 „Ah, tako ti bog s visine
 Vratio očima vid žudeni,
 Vriedni i dobri domačine,
 Pleme tvoje spovjed meni;
 A po carsku slavnu glavu,
 Tako ne po sablom mojom.
 Kad istinu skažeš pravu,
 Neć me uvriedit' rieči tvojom.
 Stari tvoji tko su bili?
 Rec' slobodno bez ozira:
 Jesu li oni gospodili,
 I iz gospostva ko ih istira?“
 Na ovo u srcu smućen svomu,
 Kliče starac pun žalosti:
 „Spomeñivat' nevolnomu
 Mučno e prednie čestitosti;
 Er koleno plemenito
 Od pomoći tomu nije,
 Koga uboštvo vjekovito
 Pod teškijem ropstvom krije.
 Nu gospodar taki kada
 Zapovieda blago i milo
 Pod zakletvu ter mi sala
 Od oči se to stavilo,
 Od ničesa neću predat',

Sve ću kazat', nu, jaoh, boje
 Naricaću, neg' spoviedat'
 Od starijeh moieh nevoje.
 Diže se iskat' u svom dvoru
 Lazar, despot od Srbije,
 Dva juuaka po izboru,
 Da nda za njih kćeri dvije.
 Liepu i mladu Vukosavu
 Da Milošu Kobiliću,
 A ponosnu i gizdavu
 Maru Vuku Brankoviću.
 Od Mare se i od Vuka
 Slavni despot Đurađ rodi,
 Vrh raškoga svega puka
 Nakon svekra ki gospodi.
 Od Đurda se i od Jerine
 Mara opet kći rodila,
 Cieć lepote nie jedine
 Ku zalubi carska sila;
 Nu se od cara bjehu silna
 Zalubile većma tada
 Plodne strane, mjesta obilna,
 Gdi s Jerinom despot vlada.
 On na dvore ko njegove
 Za caricu im kćer odvede,
 Posla im koie po sinove
 I primami ih, da ga sliede.
 Podiže se pak da steče
 Pod oružjem njih države,
 I edva despot živ uteče
 Ispred sablje sve krvave;

A Jerina iz bieloga
 Smedereva izagnana,
 Za nać' Đurda, vojua svoga,
 Put ugrskih pode strana.
 Ovake mu pak da glase,
 U Budimu kad ga srete:
 „Trgaj, trgaj sieđe vlase,
 Tužni starče, s hude štete.
 Gospostvo ote i isposieca
 Tvoje vojske car ognjeni:
 Grgur, Stjepan, naša djeca
 Robovi su osliepljeni.
 Čuj, ke mi su sinci mili
 Po jednomu sad glasniku
 Plačnoj majci poručili
 Hude glase, zgodu priku:
 „Srce će se tve na pola
 Rasciepiti, majko tužna;
 Tva dva sinka, dva sokola,
 Dva sliepca su i dva sužna.
 Ti po svakoj svieta strani
 Gledaš, majko, na dan bio;
 Nama se je zrak sunćani
 Mladahnijem ugrabio,
 Razlog bješe: mi dvojica
 Da smo štapak ćaćku i tebi;
 S ćaćkom starcom ti starica
 Da nas vodiš, sad je triebi.
 Ali slušaj svu nezgodu
 I naš teški jad nemili:
 S očima smo i slobodu

Slatku i dragu izgubili.
 Carica nas, majko draga,
 Sestra naša, kćerica tvoja,
 Prid Muratom ne pomaga,
 Komu ljudi bit' dostoja:
 Pače i ona, vajmeh, ista
 Da nam kuću iskoriepi.
 Vrlom caru na svjet prista:
 Zajedno nas š' nim osliepi!
 Ni joj ganu srce tada
 Tvrde od stiene, vrle od zvieri
 Ljubav od dva braca mlada,
 Hudu misao da ne tjeri:
 Za to, ako taj put slidiš
 Ti, da, liepe sve gospoje
 U Budimu kad razvidiš.
 Dvie nevjeste nadeš tvoje;
 Kada budeš, majko, tamo
 Među ugrskijem gospojami,
 Tužna majko, misli samo,
 Ke ćeš hvale podat' nami.
 Jeda riećeš: imam živa
 Ja dva sina, dva junaka,
 U kih stoji i pribiva
 Moga srca rados svaka?
 Dva sina imam, moć' ćeš rieti;
 Nu dva sliepca, nu dva roba;
 Oteše mi ih Turci kleti,
 I sada mi ih drže oba.““
 S nesrećnoga segaj glasa,
 Ki mu poda plačna ljudi,

Starac despot pun poraza
 Smrtno ublieđe, rieč izgubi.
 U žalosti i u bolesti
 Stanovit se omramori,
 Ali ko se pak rasviesti
 Jedva ovako progovori :
 „Od kada smo izgubili
 Sva ina dobra mi na sviti,
 Nastojmo se turskoj sili
 Sužni u staros ne učiniti.
 Verna drugo, sa mnom hodi
 Put slavnoga Dubrovnika,
 Gdje se gostu u slobodi
 Drži vjera svim velika.“
 Ali Murat buduć' slišo,
 Đurađ despot sa svim blagom
 U Dubrovnik da je otišo,
 Slobodom se štitit' dragom,
 Prešno otpravi poklisare
 K Dubrovniku svietlu gradu,
 Knezu i vieću šlući dare,
 Da mu u ruke Đurđa dadu ;
 Ili inako on zaprieti,
 U krvavu lutu boju
 Da će na njih grad podrieti
 Carsku ogñenu sablju svoju ;
 Nu Dubrovnik, sred pokoja
 Ki od slobode krunu steče,
 S mita od zlata, s prietñe od boja
 Od vjere se ne poreče,
 Tako da isti car oholi

Čudeći se tada kliče:
 „Cieć tve vjere krepke toli
 Vieć ćeš živjet', Dubrovniče!“
 I tako se prem dogodi:
 Još Dubrovnik s davnom krunom
 Stoji cieć vjere u slobodi
 Među lavom i drakunom.
 Ah, da bi u vik jak' 'no sade
 Živio miran i slobodan,
 Dubrovniče bieli grade,
 Slavan svietu, nebu ugodan!
 Krune ugrske veći dio,
 Svu bosansku krajevinu,
 I gdi e herceg gospodio,
 Vlas poda se turska ukinu;
 Još sred usta luta zmaja
 I nokata biesna lava
 Oko tebe s oba kraja
 Slovinska je sva država.
 Robovi su tvoi susjedi.
 Teške sile svim gospode:
 Tve vladanie samo sjedi
 Na pristoļu od slobode.
 U slobodnu gradu ovomu
 Od zetovieh tako ruka
 Sačuva se despot, komu
 Ja sam unuk od unuka;
 I od našega svega traga
 Ne nahodi nitko se ini,
 Razmi ova kéerca draga,
 Ka e razgovor moj jedini.“

Ko ču ovo crnac, skide
 Zlatnu mahramu iza pasa,
 Sunčanici ter otide
 I u način ju blag prikaza,
 Veleć': „Tva je sreća sada
 I velika i čestita,
 Istočnom si caru lada,
 O djevojko plemenita!“...

Pjevanje dvadeseto.

...Vapeć' tužne tej besjede
 Sultan Osman s teške smeće,
 Na mjesto se jur dovede,
 Gdi cienaše ostat' veće;
 I na tužbe cara mlada
 Turci vrli i nemili,
 Ako niesu milos tada,
 Daj su žalos očutili!
 Za sve da oho svaki teče,
 Kažuč' srčbu i nemilos,
 Proz oči mu suza utječe,
 Goni mu je skrovna silos.
 Za sve da se čine hudi,
 Učinit' se zaman haju,
 Da od puti niesu ljudi
 I da srca ne imaju.
 Oni čim su skupno ustali,
 Da ga u zaklop već zatvore,
 Eto, jak' hrid kad se obali
 Niz visinu strme gore,
 Eto kleti Daut paša

Tiekom teče koňa hrla:
 „Što će biti?“ svak upraša,
 Svak goneta djela vrla.
 Viknu, došad sred junaka,
 Kieh Osmana pratit' stavi:
 „Zapovied je carska taka,
 Da se ovi pas zadavi.
 Što krzmate bez uzroka,
 Ku čekate štetu priku?
 Dokli bojnici od istoka
 Dodu i svieh nas ovdí isiku?
 Što gledate, što činite?
 Smrti ovega raspa od svieta
 Vaše živote utvrdite
 I Mustafu cara sveta.
 Ganite se za općeno
 Svaćie dobro bez pripasti;
 Er inako razdieľeno
 U brzo će carstvo pasti!“
 Nu car Osman s druge strane .
 Vapijući ne pristaje.
 Jeda kako koga gane.
 Na svu pomoć ovdje da je.
 „Da li car će,“ on govori,
 „Komu rob je svak na sviati,
 Kako jedan rob najgori
 Ispod robja svoga umrieti?
 Jeda tebe, bože s nebi!
 Vlas desnice tve objavi,
 Ter pri glavnoj moj potrebi
 Mladahna me ne ostavi.

Da da višnji sreću boļu,
 Tko na momu stolu sjedi.
 Da do brzo mu nevolu
 I car novi ne usliedi,
 Ter nesreća moja ova
 Ne uzroči tej nesklade,
 Da sva kuća Osmanova
 I s nom tursko carstvo pade.⁻
 Ne doreče još ovega,
 A Daut opet viknu iz glasa:
 „Što činite? davite ga!“
 I mahramu smaknu s pasa:
 Jednomu je crncu vrže
 Sasma grlu, strašnu odveće,
 Bez obzira ki u najbrže
 Caru Osmanu na vrat meće.
 Obara ga za tiem hrlo,
 Lievom nogom ter se opira,
 Čim mu desnom pleše grlo.
 Da mu silom dušu istira,
 Tako plešuć kraj mahrami
 Zubi i nokti potezaše,
 Dokli car mu pod nogami
 S prva streptje, pak izdaše.
 Pod nogami roba svoga
 Umrie ovako car od svieta,
 I pod noge ispod noga
 Ukopa se prešno opeta:
 Ere od istieh, s kieh poginu,
 Bez carske se vrže časti
 U očin mećet pod očinu

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
„РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ“
ПЕСКОВАЦ

Lievu nogu u grob tmasti.
Oholos se љucka mnoga
Na ovi način pleše i tlači,
Ka čovjeka umrloga
S bogom peње i jednači...

ĠONO PALMOTIĆ

1606. — 1657.

PATLIMIR.

Činjenje drugo.

Skazanje treće.

*Srd, Pavlimir i družba, skup pastijera
i vila.*

Srd:

Pastiri ugodni
I vile čestite,
Ki život slobodni
U miru vodite,
Kiem ova dubrava
Svjetla je nad sve ine
Slovinskih država
Kraj ove krajine!
Hvalen bog veliki,
Ki danas dopusti,
U ognju zmaj priki
Da život svoj pusti:
Zmaj, koji nekada
Čestita mjesta ova
Pun štete, pun jada
Pogubi, rastrova.
Svetoga Ilara
I s glasom i s djeli
Vrh slavna otara

Do sad smo slavili;
 Sad se u spilu svi negovu,
 Gdi ja stojim, pospješimo.
 Svetkovinu da u noj ovu
 U veseļu dovršimo.

Paclimir:

Blaga srca, scienim, da je
 Ovo oni Srd hvaļeni,
 Ki odi slavan po sve kraje
 U velikoj slove cieni.

Srd:

Čujem glas od ļudi!
 Koja je družba ono,
 Ku resi od svudi
 Oružje smiono?
 Vitezi, tko ste vi?
 Kud, otkle vi grete?
 U ovoj dubravi
 Koju stvar ištete?

Paclimir:

Pastieri, mir s vami!
 S' strane strah vrzite:
 Vašiema zemļami
 Mači ovi ne priete;
 Nie razlog, da vašoj
 Prislátkoj slobodi
 Neobični nose boj
 Nijedni narodi.

Srd:

Kreposna te tva besjeda,
 O viteže plemeniti,

Svietle od krvi opovieda,
Ne krati se nami otkriti.

Parlimir:

Ako je vami došo ikada
Na uši svetle glas pun slave
Radoslava, koji vlada
Slovinske ove sve države?
Prid Časlavom hudim sinom,
Ki vlas silom ugrabi mu,
Bježeć' s vjernom on družinom
Jur se u slavnem shrani Rimu.
S plemenitom on vladikom.
Prava vjera s kom ga ugodi.
Dni provodeć' s mnogom dikom,
Petrislava sina rodi.
Hrabrenoga Petrislava
Ja Pavlimir sin ljubleni
Put slovinskih grem država,
Gdi e kraljestvo staro meni;
A to er, buduć Časlav kleti
Jur za svoje grihe prike
Usilovan bio umrieti
Sred utopne vržen rieke,
Mene na vlas djeda moga
Svi slovinski bani zovu.
Jedva gñeva od morskoga
U dubravu dodoh ovu:
Valovita morska sila,
Ka je ostale moje plavi,
Ko se bojim, potopila,
Jedva moju plav ostavi.

Hvala bogu, ki me shrani
 Po velikoj svoj milosti
 U čestitoj vašoj strani,
 Gdje stannju sve kreposti.

Srd:

Svietli kraľu Pavlimire,
 U kojoj se strani od svita
 Svetliem glasom ne prostire
 Tvoja krepos plemenita?
 Tko da ne zna pod nebese
 Glasovito tvoje pleme,
 Ke se kraľim hrabrenieme
 Kako nebo zviezdami resi?
 Pazeć' svietla i vedroga
 Tvoga obraza liepu diku,
 Radoslava djeda tvoga
 Plemenitu poznami sliku.
 Još bih diete, kad nekada
 Dode u ovu onu dubravu,
 Na dan isti, koga sada
 Ponavljamo diku i slavu.
 Mnogo liepih vitezova
 Ńega združi punieh hvale;
 Vedra slika nu Ńegova
 Nathodaše sve ostale.
 Za to, kraľu plemeniti,
 Pokli tebe čes vesela,
 Za dan ovi počastiti,
 U ove kraje jes doniela:
 I ti i vriedna družba tvoja
 U čestitu spilu hodi,

Gdi pustiňak Ilar stoja,
 Ki višňemu toli ugodi.
 Ja namjesnik slavnu Ilaru,
 Ki ove časti ne dostojim,
 Za običaj našu staru
 U ňe skutu sada stojim.
 Hodi, nu se ne zasrami,
 Svetli kraľu, tva vedrina,
 Ako rimskieh veličina
 Nać' ne budeš među nami;
 Paće se uči segaj dana,
 Ko se drže u nescieni
 I bogastva naglo iskana
 I dvorovi uzvišeni.
 Nu ako gñivna morska sila
 (Niesu tašte me osude)
 U ovi te kraj donila
 Cieć koristi naše bude:
 Nu ako višňi blag i mio
 Od morskoga huda gñeva
 Danas bude sahranio,
 Koja tehe sliede, drieva!

Pavlimir:

O slavnoga pustiňaka!
 Namjesniće vriedni i znani,
 I ja i družba moih junaka
 Dobrotom smo tvom svezani;
 Tim gremo veseli
 Dan ovi čestiti,
 Ko srce tve želi,
 Jedino slaviti.

Ah, da bog dopusti,
 Ko milos tva pravi,
 Da morskih od usti
 Shrane se me plavi!

Skafagne peto.

Margarita, Dubravka i pastier.

Pastier:

O gospoghe plemenita,
 Glubgleni te dundo love.

Margarita:

Seto ima biti da me pita?
 Ke che stvari biti nove?

Pastier:

Cestiti su i veseli
 Glasi i po te srechni dosti:
 Pavlimir te vidiet' fceli,
 Stravglen s rajske tve gleposti.
 On u spilu ko se uputi
 S tvojiem dundom kreposnieme,
 S mnogom fceglom fcelech' cuti
 Glasovito vasce pleme:
 Sargh, veseo da pogodi
 Poscudami kragla fnana,
 Rece, da karv vasca ishodi
 Od hrabrenieh svietlieh bana.
 Ko mu vasce slavne diede
 I pradiede vriedne ifbroji,
 Na te svarnu sve besiede,
 Ko se uresu tvom pristoji.
 Od gnegova, rece, roda

Da ti ostala sama jesi,
 Kojoj visegni krepos poda
 Neizmernu lgar s nebesi.
 Klice tad kragl plemeniti,
 Da ne moſce bit' inako,
 Neg' da ures tvoj cestiti
 ſdarſci u sebi dobro svako,
 I srechniji da bi bio
 Vierenik se tvoj naſvati,
 Neg' od svieta velik dio
 Gospodovat' i vladati.
 Na besiede tej ſcudiene
 Sargh, veseo s tvoje sreche,
 Po tvu milos maknu mene ;
 O gospoghe, ne zkni veche.

Dubravka :

Vidisc, drugo ma glubjena,
 Ko dostoje vriedna dila,
 Da e poſcuda tva hrabrena
 Na pameti bogu bila.
 Vriedni i liepi vi ste oba,
 I nitko vas ne nathodi :
 Bi dostojno u edno doba
 Vasca glubav da se rodi.

Margarita :

Ma je glepos nedostojna
 Svetlom kraglu da omili ;
 Ali gredem dobrovojna.
 Gdi me ſove dundo mili.

Činjenje treće.

Skazanje treće.

T'mor i Sniježnica.

T'mor :

O Sniežnice moja mila,
Svi su zaman naši svjeti:
Ne može se niedna sila
Zlieh udesa voļi oprieti.
Sudeno je, da se veće
Grad Dubrovnik odi zgradi,
Nemilostiv stan čeļadi,
Nam protivne i mrzeće.

Sniježnica :

Od šta vadiš tu istinu,
Koje niesi držo dosle?

T'mor :

Za što svakom po načinu
Tašte pazim naše posle.
Er ko u slici tuđa obraza
Glase kraļu dah himbene,
Od morskoga da poraza
Ņegove su plavi strene,
I ko prve on plahosti
Nabuñena mjesta ugleda,
Odieli se u žalosti
Put visoke plavi ureda;
Ja ne hoteć' gubit' vrieme,
Ko stah za ñim podoh tade,
Među druzim ñegovieme
Smeće stavļat' i zavade,

Ali neke svete moći,
 Ke u drievu nosi svomu,
 Zabraniše napried poći
 Momu htjeću himbenomu.

Sniježnica :

To je i moju priku voļu,
 Sad se stavļam, ustavilo,
 Da zla kraļa ne zakoļu,
 Da ne učinim krvno dilo.

Tmor :

Ja, nemira pun velika,
 Na grobove podoh stare
 Glasovitieh vilenika :
 Hitra Mrkana i Bobare.
 Tu velikoj u bolesti,
 Ka me jošte koļe i bije,
 Od dohodnieh zgoda i česti
 Počeh metat' hamalije.
 Doleriju i Lerijana
 Za tiem uzeh zakliñati,
 Nam protivnieh ovieh strana
 Da mi budu čes kazati.
 U zle glase začuh, kako
 Grad će slavan niknut' odi,
 I da zaman silni pak'o
 Suprotiva nebu hodi ;
 Ko je zlobni Srd smirio
 Nabuñene sve pastiere ;
 Ko se zli kraļ utažio ;
 Ko nie našiem lažam vjere.

Sniježnica:

Moj ljubleni dragi Tmore,
 Ti su glasi prem nemili,
 Ne može se našoj sili
 Zlo zgoditi huđe i gore.

Tmor:

Za rasladit' moje smeće,
 Ja se ukazah željan znati
 Suprotive i nesreće,
 Ke će ovi grad imati.
 Tada jedan duh pakleni,
 Ki na stražu tu dohode,
 Ovaj pehar donie meni,
 Pun priteške kobne vode.
 „Ova e voda s rieke lute,“
 Reče neman huda i prika,
 „U ņoj gledaj zgode lute
 Nam mrzeća Dubrovnika;
 Ali učini da je stara
 S tobom druga tva Sniježnica;
 Ona veoma dobro čara
 I hitra je vilenica.“

Sniježnica:

Žo mi e vele, družu izbrani,
 I velike ćutim muke,
 Da su bili svi zamani
 Naši trudi i odluke;
 Tim da žalos našu sada
 U čem godi rasladimo,
 U toj vodi huda grada
 Suprotive sve pazimo.

Tmor :

Gledaj, drugo ma gizdava,
 Gledaj naše zlo veliko,
 Gdi vrh oštrie ovieh lava
 Grad Dubrovnik veće e niko.
 Kako raste, kako cvjeta,
 Kako liepe dava plode,
 Kako iz mnozieh strana svieta
 U ň gospoda slavna hode.

Sniježnica :

Svrni s grada tve poglede
 I na siňe more pazi,
 Gdi od Afrike soldan grede,
 Da ga satre i porazi.
 Na čelu se ime bojno
 Upisano ňemu vidi,
 U plavieh ga neizbrojno
 Saracina mnoštvo slidi.
 Budvu on plieni, Kotor tlači,
 Tre Molunat, Risan hara,
 Na Dubrovnik, od svieh jači,
 Od svieh glavu, pak udara.

Tmor :

Gledaj, ko ga on opstire
 Silnom vojskom, nu ne more
 Tvrde i jake probit' mire,
 Ni razbiti ňih zatvore.
 Ah, jaoh pazi, ko pun vaja
 Iz ove se zemlje krade,
 Put latinskielh bježeć' kraja,
 Gdje uzima mnoge grade.

Od negova gñeva ognena,
 Suprotive koji ne ima.
 Italija sva je strena
 Do carskoga grada Rima.

Sniježnica:

Da koja se ono driva
 Dubrovačke dižu iz luke,
 I slovinske bojne puke
 Vode ñemu suprotiva?
 S jedne oni, s druge strane
 Silni Franki na ñ udiru,
 I vojske mu sve satiru
 I u verigah ñega hrane.

Imor:

Ne ckni, drugo ma kreposna,
 Pazi, kako Bodin vrli,
 Pun poraza nemilosna,
 Na Dubrovnik s vojskom hrli!
 Tu sinove Branislava,
 Bratućeda svoga, ište,
 Od mrzećieh neka glava
 Smrti učini svetilište.

Sniježnica:

Koje on štete gradu priti
 Suproć sebi oružanu,
 I nie moguć učiniti,
 Da ostavi ñim obranu!
 Tim narugan Branislavu.
 Koga s' sobom sužna vodi,
 Pun rasrčbe sieće glavu
 I u rodne zemļe othodi.

Po dieleńu ko negovu,
 Cieć našega, jaoh, nemira,
 U dubravu prieku ovu
 Oholi se grad prostira.
 Gleda, sveti našu slavu
 Voisav, Voinov sin hrabreni,
 Dubrovačku ki državu
 Sieće, hara, robi i plieni.
 Vidiš, drugo moja, koje
 On s rasrčbom usionom
 S Dubrovčanim čini boje
 Pod njihoviem gradom Stonom.

Sniježnica:

Vidim, nu je sve zaludu:
 Nih ne slama niedna smeća,
 U pogubah i u trudu
 Nihova je krepos veća.

Imor:

Pusti tugu, ka te trudi,
 Tere gledaj, ko nemio
 S Brgata je na grad hudi.
 Stjepan herceg naripio,
 Na njihove kako dvore
 Treskovite i goruće
 Česte plame meće s gore,
 Da ne ostavi ciele kuće.

Sniježnica:

Svu negovu tu vrlinu
 Nedostojniem vrši dilom:
 Vidiš, kako svomu sinu
 Vjerenicu grabi silom.

T'mor :

Pusti néga, drugo moja,
I s pogledom napried hodi,
Gledaj, vojsku gdi bez broja
Zmaj ognjeni Mehmed vodi.
Na Sutjehu slazi veće,
Da grad satre nam nepravi,
Ali, o hude naše sreće,
Koja ga ovo kob ustavi?

Sniježnica :

Popuzo se koñ pod nime,
I s glave mu veo opada,
Smiren s mačem zlaćenime
Obraća se on na zada.

T'mor :

On se dieli, ali gleda,
Kako Nehan Turčin luti
Na Konavli pada, i ne da
Dubrovčanom počinuti.

Sniježnica :

I negovoj prikoj sili
Hrabreno se oni opiru,
Vidiš, ko se u nemiru
Iz njihove zemlje odili.

T'mor :

Proliavam te, vodo kobna,
Puna smeće i poraza,
Kako nami huda i zlobna
Ništa drugo ne ukaza.
Bjež'mo, drugo ma, najpreče
Iz nemilieh ovieh strana:

Kletva hoće, sud protječe,
Da ne imamo odi stana.

Sniježnica:

Ja se dielit' jošter neću,
Odluka je moja, odi
Jošter smotrit' koju smeću,
Nu ako sreća meni ugodi.

Imor:

Kada hoćeš. a ti ostani,
I što ti je drago čini,
Moj pokoju izabrani;
Ja te čekam u planini.

ЃIVO BUNIĆ.

16 .. – 1658.

МАНДАЉЕНА РОЗОМНИГА.

Cvijeleće prvo.

...Prista Jezus sve govore,
A cviliti ona nije
Zloće, ke ju smrtno more,
I grieh, ki joj dušu rije.
Diel se i ona i najpreče
Izvan crkve sama pođe,
Putim ide, pače teče,
Da prie k dvorim svojiem dode.
Pram prosuti na nie glavi
I proz prame svietle oči
Prilikuju u dubravi
Zrake sunca od istoči.
Ko k nim pride dikla mila.
Ovu pjesan tužnu kliče:
„Za što li sam ostavila
Tebe, višnji ljubovniče?
Za isprazne, jaoh, taštine
Od nekrepka segaj svita
Pustih tebe, gospodine,
Ki si plata ma čestita.
I mogla sam sagriešiti
Tebi, momu stvoriteљу,
Hteći vazda ispuniti
Nepravednu svaku želju.

I za sve to još sam živa,
 Još me opaka zemlja uzdrži,
 I budući tebi kriva,
 Još me s neba tries ne krši.
 Raspukni se, srce moje,
 Ako niesi stanac kami,
 Pukni, er puknut' pravedno je,
 Da daš ishod sviem zlobami!
 Ah, ne bi li dosta tebi,
 Što ti samo boga ostavi,
 Neg' još tašto sasma u sebi
 Inieh ganu s tvom ljubavi?
 Kolikiem sam uzročila,
 Ah jaoh, vajmeh tužnoj meni,
 Da jim se duša izgubila,
 Da jih prijmi jaz pakleni!
 O vi, ki ste u životu,
 Družbo od mene privarena,
 Pust' te umrlu mu lepotu,
 Dokli vami jes vremena.
 S bogom, s bogom ostanite,
 Moi nesrećni dvori bieli,
 Ki me griehe svjedočite,
 Jere ste jih svieh vidjeli!
 S bogom, svione zlatne odjeće,
 Piće slatke i naprave,
 Ostanite dalek' veće,
 Sve raskoš me neprave!
 Dvor s pustiňom promienit' ću,
 Jestojška mi bit' će trava,
 Odar zemlju učinit' ću,

Ševar mi će bit' naprava.
 Bih gospoja, bit' ću sužna,
 Pritvoriću bitje i sliku,
 Lele, lele, veomi tužna,
 Da ne osušim lica viku.
 Ko zna, ko zna, da u spili
 Sred zabiti tej kamene
 Još ćeš doći, bože mili,
 Pohoditi često mene.
 Ko zna, rukom od andela
 Da u pustoj divjoj strani
 Pićom slavna tvoga tiela
 Tva moguća vlas me ushrani.
 Ko zna, među oštrem hridim,
 Gdi lutskoga nije puta,
 Još te živa često uzvidim
 U molitvi uzdignuta.
 Ko zna, ovu zlu grešnicu
 Da blag budeš pomiliti
 I sharanu pokornicu
 Najpotlje u raj tvoj prijmiti.
 Prosti, prosti, gospodine,
 Začuj moj glas ucviļeni,
 Milosrdje za krivine,
 Blagi bože moj ljubļeni!
 Gledaj moje pokajaņe,
 Vid', gdje lupam grešne prsi,
 Daj mi tvoje smilovaņe,
 Da sva zloba ma se smrsi!
 Kako ovo dogovori,
 Već' riet' rieći nije mogla,

Mladahna se omramori,
 Tere se je prinemogla;
 Sva je tužna problidila,
 Pade obrazom zemlji nica,
 Čutjeće je izgubila
 Plemenita djevojčica.
 Čini, zlatki gospodine,
 Koji nebo i sviet stvori,
 Koji sliedih u krivine,
 Da ju sliedim i u pokori:
 I ako nije vlasti moje,
 Da ju mogu dopratiti,
 Da budemo noge tvoje
 Grozniem suzam oba umiti:
 Dopušteno da daj mi je,
 Na izgled drage ne pomasti
 Da se moja krv prolije
 Cieća tvoje slave i časti.

Cvijeleće tretje.

...Dije bi se prodišlo
 Ne žalosno naricaće.
 Ali odnieše božje tilo
 Na pokoće pokopaće.
 Nu s Mariom pospješi se
 Mrakom hodeć' veomi iz rana
 Kupeć' pomas i mirise,
 Za namazat' ukopana.
 Ah, gdje si se uputila?
 Znaš, na grobu ke su straže?
 Od ljubavi gdi je sila,

Niedne zgode tuj ne straše.
 Među sobom tim veľahu:
 „Ko će odvalit' sada nami
 Ploču s groba?“ jere znahu,
 Da je veoma velik kami.
 Svaľena ga nu nadoše,
 Svaka u grob ter poteče;
 U kom mlaca iznadoše,
 Iščeznutim ki jim reče:
 „Ne bojte se; znam, da ištete
 Vi Jezusa raspetoga;
 Grobnice mu evo svete,
 On uskrsnu s mjesta istoga.“
 Dikla slavna potekla je,
 Brza iz luka kako striela,
 Petru i Ivanu ter rekla je,
 Što je čula i vidjela.
 Ki najbrže dotekli su,
 I u grobu priblašenu
 Biela platna iznašli su
 I s glave mu još koprenu.
 Najposlie se svi dieliše,
 Samo staše Mandalena
 Grozno plačuć', ter uzdiše
 Nad grobome ucviľena.
 Poniknući čim pogleda,
 Jeda e u grobu što viditi,
 Dva anđela eto ugleda
 Sva u bielu tuj siditi.
 Rekoše joj, što tu cvili?
 Odgovori tužna odviše:

„Boga moga jesu odnili;
 Ne znam, gdi ga postaviše.
 Nu ako meni dio najbolji,
 Ki obrah, neće vik se uzeti,
 Ko po svetoj tvojoj volji
 Ti isti bože htje mi rieti.
 I ako si ti, Jezuse,
 Taj najbolji meni dio,
 I iz groba tko mi te uze?
 Tko te i mrtva još mi odnio?“
 Ko to reče, oči obrati
 Na zad plačna i žalosna,
 Ter Jezusa vidje stati;
 Nu Jezusa tad ne pozna.
 Ki joj reče: „Stvar koja je,
 Za ku plačeš? koga išteći?“
 Ona cienieć', vrtar da je,
 Veli grozno procvileći:
 „Gospodine blagi i mio,
 Ako ga odnie, htjej mi rieti,
 Gdi mi ga si postavio,
 A ja ću ga plačna odnieti.“
 Ti da odneseš, ki sva stvori?!
 Znaš li božju ti tegotu?
 Ne zna tužna, što govori,
 Smamljena je u životu.
 Tada Jezus, svu ne želju
 Za ispunit', „Maria?“ reče;
 A ona nemu: „Učitelju!“
 I grlit' mu noge teče.
 On joj veli: „Ne tegni me,

Još ne uzidoh k ocu momu;
 Ti pod' s glasom čestitime
 K mojim bracim, rec' svakomu:
 Ja ushodim previše mu
 K momu i k vašem ocu gori,
 K momu bogu i vašemu,
 Ki sva vlada, ki sva stvori.“
 Sveta dikla bogu mila
 K učenicim otišla je,
 I sva jim je naviestila,
 I ko boga vidjela je.
 Ke je čudo, Mandalena,
 Da ti prva boga vidi.
 Kad najvruće užežena
 Najveće ga ljubi i slidi?
 Učenici utekli su
 I Jezusa ostavili,
 Svetom križu ti si blizu,
 Gdi bi propet tvoj primili.
 Ni mrtva ga ne ostavi,
 Nu bez straha blago i milo
 Noćno stupaj sveti upravi,
 Za pomazat' božje tilo.
 Svak se s groba slavnog odieo
 Ne nahodeć' svoga draga,
 Samo mlados tvoja cvieo
 Nad grobome i čeka ga.
 Tiem velika prie grešnica
 Tako ljubeć', bi ljubljena,
 Navjesnicim navjesnica
 Da bi od boga određena.

Ti pogledaj s neba doli
 Vrh tužnoga bitja moga,
 I ko za te, za me umoli
 Tvoga draga ljublenoga.
 Ti, ti daj mi suze tvoje.
 Da ja ugasim plam nečisti,
 Da utopec' grieha moje,
 Stečem sveti tvoj plam isti;
 Da moj stupaj, koji zađe,
 Ko tvoj, s tvoiem se i upravi,
 Da i ja nađem, ko ti nade
 Boga, i vidim gori u slavi.

PLANDOTAŃE.

[Svjet diklici.]

Ubiraj, diklice,
 Dočim je proleće,
 Te liepe ružice
 I rano to cvieće,
 I drži spomene
 U braću od cvita,
 Da, kako cviet vene,
 Svenut' će tva lita.

[Ti ili ruža.]

Čim gledam ja ružicu,
 Koja ti zene u licu,
 I onu, Rakle mila,
 Kojom si se uresila,
 Ne umiem razabrati:
 Ali si ti ruža, ali je ruža ti.

[Vapaj.]

Slaba plav od moga
Života, bože moj,
Srjed mora strašnoga,
U noći primrkloj
Brodi se srjed zime
Siñome pučinom,
Najgore u vrime
S oblačnom godinom,
U sili vjetara
S gorami od vala
Bez brzich jedara
I dobrieh vesala.
Put nebi e užmeće
Val morski i more,
Zdržat' je er neće
Olit i ne more;
Drugi e val obori
K' paklenom ponoru
I grob joj otvori
Grob i istom u moru:
Tko da se sahrani,
Tko da ne pogine,
Ako je ne brani
S nebeske visine?
Ti vjetre ukroti,
Tihoću učini
Po tvojoj dobroti,
Bože moj jedini.

JAKETA PALMOTIĆ.

16.. — 16..

DUBROVNIK POKOVLJEN.

Pjevanje I.

O božice slavnih gora,
Ka veseloj u luvezni
U vjenačcu od lovora
Pjevaš sa mnoom slatke pjesni,
Tvu neumrlu spravi liru,
Da budemo sad pjevati,
Ko Dubrovnik u nemiru
Silna trešnja shara i skrati;
Ko li on veći pak uzraste
Svoga iz raspa i pepela,
I iz mrkline ko mu tmaste
Svjetla sinu čes vesela.
Znam, da mi ćeš moći rieti,
Da e dostojan davno bio
Ovom smrti on umrieti,
Er se nebu omrazio;
Nu kad vidiš, višnji opeta
Da ga mrtva živim stvara,
Riet' ćeš, draga ko djeteta
Ne ubi ga neg' pokara.
Za to hotje tu istinu
U čudesim objaviti,
Kroz nenadnu veličinu
Čineć' mu se uzvisiti:

Da kad vas saj sviet cieňaše,
 Da pomrča on u sebi,
 Da tad lepše vele i draže
 Zrake objavi sve pod nebi.
 Vi, građani, u toliko,
 Čim ja pjevam ove pjesni,
 Ostavite srce priko
 I vas kolik jad nesvjesni :
 Ter se skladni u ljubavi
 Svi jedini zagrlite,
 Vjekovitoj neka u slavi
 Grad oboren ponovite ;
 Da uzbude dokraj svita
 Sivat' vječnoj u svjetlosti
 Vaša dika pričestita
 I neumrle zrak kreposti. —
 Jur se bješe ustavila
 Strahovita trešna prika,
 Koja bješe razorila
 Građe grada Dubrovnika :
 I ogań, koji izgorio
 Bješe crkve, dvore i kuće,
 Bješe veće ugasio
 Strašne plame sve goruće :
 Kad plemići i gospoda,
 Koji bjehu izostali
 Ispod smrtnieh tezieh zgoda,
 S kieh se bjehu ispripali.
 Jur bivši se osviestili
 Strašivoga toli od jada,
 S koga bjehu ostavili

Rodne mire svoga grada ;
 Razmišljajuć' sve nesreće,
 Da će u goroj biti česti,
 I u zlo upasti da će veće,
 Kad izgube rodno mjesti :
 Uzeše se zgovarati,
 I poruke svud poslaše,
 Da se u grad svak povrati,
 Neka nije sam bez straže;
 Da ga pusta ne uzbude
 Osvojiti tuda sila,
 Kad nie koga, da ga bljude
 Protivnika od nemila.
 Još najliše, gdje najprvi
 Morski Lav se k nemu uputi,
 Sved negove želan krvi,
 Da mu poda nemir luti.
 Iz razlicieh zato strana
 Svi plemići sunuše se,
 Hodeć' tiekom, da su obrana
 Sve slobode, kom se rese.
 Jere kuća tu ne bješe,
 Da se mogu nastaniti,
 Leverinsku tvrđu uzeše,
 Da iz ne budu gospoditi.
 Tu se zaedno svi skupiše
 U gospocko svietlo vieće,
 I vladaoce učiniše,
 Ki će vladat' puk bez smeće.
 Gospoda se i mojeni
 Oci od grada zovu ovi,

Slavniem glasom svud pošteni
 Kiem daleko svaki slovi.
 Oni, neka način dadu,
 Da ponovi grad se opeta,
 Koga u plačnu shara jađu
 Nemilosna trešna kleta,
 Hrli ustaše na vladaće,
 Da vidjeti pomno budu,
 Je li im gdje god ke ufaće,
 Za odolet' na čes ludu.
 Tu umjesto koji kneza
 Najstariji bješe u vieću,
 Oči dignu put nebesa,
 Ko da zove dobru sreću;
 Pak se okolo svud obrati,
 I roneći grozne suze
 S prva poče uzdisati,
 Pak besjedit' ovo uze:
 „Hvađen budi višni s nebi,
 Izabrana ma gospodo,
 Ki ovakoj u potrebi
 Živieh vas je gradu podo,
 Da budete nega opeta
 Smrtne iz ruke izvaditi,
 I od ovieh lutih šteta
 Vašiem znañem otkupiti!
 Kao nas bješe nesvies plaha
 Smela lutoj u bolesti,
 Da htijasmo svi cieć straha
 Ostaviti rodno mjesti!
 A poguba vele veća

To bi nami zaisto bila,
 Neg' što nas je zla nesreća
 Svieh ovako porazila.
 Vas utrnem, smislim kada,
 Kud se bjelmo uputili,
 I kao mire bjelmo od grada
 Ostaviti namislili;
 Kao da lepše bješe nami
 Zemlji u tudoj sužnim biti,
 Neg' rodeniem u stranami
 U slobodi gospoditi.
 A dobro nam bješe očito,
 Pri gospoctvu i slobodi,
 Da je umrieti prie vlastito,
 Neg' da drugi nam gospodi.
 Znadijahmo, da bez krvi
 Gradovi se ne puštaju
 I dokli nas smrt ne smrvi,
 Da se drugiem ne ostavljaju.
 Ali hvala višnem bogu,
 Koi nas s misli te odvrati,
 Nepriateļi da ne mogu
 Po svietu nas prikarati,
 Da zazvani mi nikada
 Ne budemo s malom časti
 Izdajnici rodna grada
 I gospocke naše vlasti.
 Nu, pokli smo sada ovdi,
 Stvar najprva potrebna je,
 Našoj na ovoj da slobodi
 Potrebni se zakon daje.

Tiem meni se vidi drago,
 Da ovo prvo učinite,
 Da gospocko svetlo blago
 Iz gomila izvadite;
 I da se ovdi priniet' bude
 Zaedno svetiem još moćima,
 Kojieh milos grad nam blude
 Protivami suproć svima.
 Po sviem tvrđam s teziem zaedno
 Postavimo bojne lude,
 Da čuvaju krepko i vriedno
 Mire od grada oda svude;
 Ere, dobro ko vidite,
 Nepriatelji zli dođoše,
 Kroz načine vuhovite
 Da nas sili svoj podlože.
 Kroz to nima potrebno je
 Svakom pomnóm odoleti
 Da ne budu sreće svoje
 Našiem jadom veće uspeti.
 A i vojsku još skupimo
 I bojnike naše ovdi,
 Da se tako ukriepimo
 Proć nenadnoj svakoj zgodi.
 Pak krajevskiem sviem krunami
 Pisaćemo po svem svietu
 Zlo, koje se zgodi nami,
 I nesreću strahovitu:
 Moleći jih, da se budu
 Našoj tuzi smilovati,
 I u smrtnom da nam trudu

Ku god pomoć budu dati.“
 Prista ovo besjediti;
 A gospoda sva najprječe
 Odrediše učiniti
 Sve, što zgara on jim reče...

Pjevanie IX.

Probudi jih za tiem zora,
 Dan žudeni ka dovede,
 Priko vrha ter od gora
 K' Čaniči jih s družbom svede.
 K' Boļeničih hode otole
 Kroz planinu Kovačevu,
 Vite jele gdje se ohole
 I na desnu i na lievu.
 Plevļe, Zviezdo i Lim riekū
 I Priepoļe još prodoše,
 I uz dolinu strmu ņeku
 U Milošov Grad podoše.
 Nu na putu svratiše se
 S prva u raških kaludera,
 Gdje ograde nahode se
 Od staroga manastiera.
 Liepa crkva sagrađena
 Divļe mjesto sobom resi,
 Ka je imenom posvećena
 Zgar kraljici od nebesi.
 Otar visok ņu odieva,
 Gdje Jisukrst propet staše,
 Oko koga majka djeva
 S veće slika zlatnieh sjaše.

Nahode se tu telesa
 S' strane u skrińi Save sveta,
 A i grobnice pune uresa
 Bana od starih jošte leta;
 I kraļevi vriedni i znani,
 Ki u Bosni kraļevahu,
 Od starine ukopani
 U crkvi se toj vidahu;
 Koja bješe puna dika
 Sred uresa izabrana
 Svetiem slikam sva kolika
 Po sviem mirim ispisana.
 Tu iguman starac sreće
 S mnogo otaca poklisare,
 Za kazat' jim stvari svete
 I nebeske mile dare;
 Ki ih s načinom uniļeniem
 S końa oholieh svi primaju
 I s dvoreńem poniženiem
 Crkvu prid ním otvoraju;
 U ku netom ulezoše,
 Pjet' iz glasa staše ugodna,
 Da jih gospod zgar pomože
 I djevica bogorodna,
 I da česti sred velike
 Od istoka do zapada
 Svietlo ime siva u vike
 Dubrovnika, slavná grada,
 Ter da u ním vazda bude
 Mir i pokoj pričestiti,
 Iza trešńe da se hude

Većma bude uzvisiti.
 Za ovim molbam sve, što e draže
 U krstjanskoj staroj vjeri,
 Poklisarim ukazaše
 Ti planinski kaluderi;
 Pak bivši jim u višnoga
 Zdravle i dobar put prosili
 I vrta jih iz svojega
 Liepiem voćem počastili,
 Do koña jih dopratiše
 S milom družbom svake cienne,
 Darovani gdje tu biše
 Od gospode te hrabrene,
 Ki budući im ukazali
 Blagodarnos sve desnice,
 Sjutra su opet odjahali
 U stan Štavan u Sjenice.
 U Rogatac pak sjedoše,
 Gdje u divljem tijem mjesti
 Dubrovčana mnoš nadoše,
 Ki jih bjehu došli sresti.
 Trgovci su od Pazara,
 I doveli sobom bjehu
 S Deli-Vukom sto puškara,
 Bandure jih bojne riehu.
 Mjesto bješe njih poslalo,
 Poklisare da čuvaju,
 Er se bješe obaznalo,
 Da gusari tu se imaju.
 Tiem u Pazar zaedno š nima
 Viteški se uputiše

I u liepiem načinima
 S prva družbu izrediše,
 Neka pravni jesu u putu,
 Ako udari gusar kleti,
 Za na svaku zgodu lutu
 Odrvat' se i oprieti.
 Usred vojske te jahahu
 Dva plemića gospodita,
 Prid kojijem pješki idahu
 Tri Turčina ponosita,
 Ki pod gusli prem velike
 Pripievahu u glas vrli
 Dubrovačke slave i dike
 I grad uvijek neumrli.
 Pazar se je vas ureda
 Digo i usto tega cića,
 Da došašće liepo gleda
 Glasovitieh tieh plemića.
 Šaraju se sve glavice.
 Gdje se žena mnoš nagradi,
 A i na polu vrh travice
 Svake vrsti od čeladi.
 Vrve djeca, vrve ljudi
 Na glas slavne te gospode,
 Sve je puno puka svudi
 Gdje oni jezde i prohode.
 Turci jim se svi klaňaju
 I mnoge jim čine časti,
 Čim gledaju i smjeraju
 Zrak njihove svietle vlasti,
 Oni u Pazar tako ulaze

Glasoviti svetlom dikom,
 Gdje primljenih sebe paze
 S mnogom cijenom i velikom.
 Tu Deli-Vuk s bandurima
 Ko do kuće njih doprati,
 Za pravijem načinima
 Svoju službu ukazati,
 Puškarima sviem učini,
 Da proslave njih dostojno,
 Trjeskajući u vrlini
 Puškam svojem neizbrojno.
 Oni za to darovaše
 Deli-Vuka i družinu
 I za tri dni tu ostaše
 U Pazaru da počinu,
 Gdje sudiše sve građane
 I među njih smeća dosta
 Ispraviše sa sve strane,
 Da svak od njih smiren osta. —
 Nu, četvrta kako zora
 Zrak objavi, podraniše.
 Ter se u Baću priko gora
 Od Rogozna uputiše.
 Idu napried, gdje se staje
 Ibar rieka i Sitnica,
 Svečan grad jim s desna ostaje
 Vrh visocieh tu glavica,
 Sad oboren, a nekada
 I on turskom caru učini,
 Da podnese mnogo jada
 Lutiem vojskam u vrlini.

U Kosovo veće ulaze,
 K Vučetrnu ter hodeći,
 Mitrovicu s' strane paze
 U zelenoj dublja odjeći.
 Uz Lab rieku obraćaju
 I sred poља kako more
 Od kámena most gledaju,
 Nos da e Babin to, govore ;
 Hude babe, kojoj s' zubi
 Kobilović nos odgrize,
 Kad Murata cara ubi,
 Ter u kuću ne sakri se ;
 Bivši ga ona ukazala
 Kletiem Turcim u nevjeri,
 Kojieh sila bješe ustala
 Za junakom u potjeri.
 Gori više ostajaše
 U istom poљу zgrada od groba,
 Ukopana gdje stojaše
 Ubjenoga cara utroba :
 Tielo onda mu s mnogom časti
 K' Drenopoļu bjehu odnili,
 Ko mirisne tad pomasti
 Bjehu unutra napunili.
 Ah, koja se tieh vremena
 Bješe tudi krv prolila,
 Zemļa kostim bi skrovena,
 Krv sve bješe omastila ;
 Koje slavne vojevode
 Glasa u svemu neumrla
 I ku silu od gospode

Luta bješe smrt satrla;
I vidjet' se ne mogaše
Sred ravnoga polja toga,
Neg' gdje bijeg mao staše
Od junaštva tolikoga.
Vrieme krati i satira
Groble i svaku inu diku,
Glas, u slavi ki se stira.
Gine, slovit' neće u viku.
Krajestva se satiraju,
Na skončanje vas sviet hrli,
A čovjek je sam u vaju,
Er je stvoren, da je umrli...

PETAR KANAVELIĆ.

16.. — 1690.

SVETI ITAN.

Pjevanje osmo.

...U to izišla veće biše
Vojska ugarska iza gora,
Kuju od Dikla razrediše
Do Kladenca nakraj mora.
U liep način naćinēni
Šatori se iznošahu;
A na vjetar otvoreni
Svioni stezi trepetahu.
Polag crkve od Maslina
Kraļevski se šator stere,
Liep i bogat van načina
I izvrstan izvan mjere:
S uznakita neka briega
Lašće može on gledati
Bojna djela vojstva svega,
Zapoviedat' i vladati.
I budući razredio
Istu vojsku na sve strane,
Za dignuti svaki udio
Postupljenom gradu obrane:
Hoće, da se na tri mjesta
Bojne uzdignu grede uzgori,
S udarańa neka česta

Na tri mjesta vrata otvori,
 Kuda spravļa vojsku uvesti
 I za slavu svu potpunu
 Noviem slavam, novom česti
 Staru uresit' svoju krunu.
 Za tiem bana Družimira
 S bieliem stegom k' gradu otpravi,
 Ki kad dode blizu mira,
 Trublom zlatom grad pozdravi
 K ņemu iz grada izidoše
 Dva od vieća izabrata,
 Koji dvorno susretoše
 Slavna bana blizu vrata.
 I on ņima poklon harni
 Dvorno odvрати; za tiem veli:
 „Kraļ Koloman blagodarni
 Mirnieh vidjet' svieh vas želi.
 Nedobitu sabļu svoju
 Ne bi uzeo svoje od strane;
 Na vas vadiť, ni u boju
 Strť vam mire, dvore i stane.
 Tiem dariva, ko kraļ pravi
 Vam živote i imańa;
 A za uzdarje od ľubavi
 Pita oblas od vladańa.
 Poklonite vaš grad ovi
 Sili, oko vas ku vidite,
 Podložnici ter ņegovi
 Veseli se nazovite.
 On će drżat' vas u časti,
 Kako iste sinke svoje;

I njegovom pod oblasti
 Znat' nećete, oblas što je.
 Zagrlite ovu sreću,
 Ka vam sama ide u ruke;
 Ne obalite goru u smeću
 Vas i vjerne vaše puke;
 Jer sablju ako svoju iznese
 U krvavoj oštroj rati,
 Pred kom vas saj sviet se trese,
 Već milosti neće imati.
 Svojoj srčbi posvetiti
 Vas će i vašu uspomenu;
 A grad vrh vas oboriti,
 Kam da nije na kamenu;
 Pak stup jedan od mramora
 Staviti je odlučio
 I udjelat' pismo od zgora:
 „Zadar je odi nekad bio.“
 Krajevske su stanovite
 Ovo rieči; a opeta
 Ja vas molim, da prijmite,
 Vam korisna moga svjeta.
 Put od mira najbolji je,
 Za utažit' mu žeļe uzmožne;
 Zašto silom najposlije
 Hoće vidjet' vas podložne.“
 Tako plahi jug daždivi
 Tiho more ne zamuti,
 Ko Zadranom čemer živi
 Na ove rieči srce smuti;
 Nu u sreću ponosnomu

Krijuć' smeće, ke jih more,
 Družimiru hrabrenomu
 Daše ove odgovore:
 „Molimo te, slavni bane,
 Hvale da daš ti najdraže
 Vedrom kralju naše od strane
 Cieć ljubavi, ku nam kaže.
 I koliko svi veseli
 Srećni bismo dar prijмили,
 Ki darovat' nami želi,
 I nemu se podložili:
 Toliko je mučno nami,
 Poplesati tako lasno
 I istiem našiem strt' nogami
 Od slobode bitje časno.
 A što prieti nami sade,
 Da će satrt' grad pod silu
 I uznosite naše zgrade
 Obratiti n gomilu:
 Koje časti, ka pošteńa
 Mi možemo lepše imati,
 Neg' slobodna od kameńa
 Grob slobodi sazidati?
 I Numancia iz pepela,
 Koji uzora brieme veće,
 Na sva svieta četr diela
 Jošte od slave iskre izmeće.
 A tve svjete, svietli bane,
 I častimo i hvalimo,
 I ko vriedne, mudre i znane,
 Tja do zviezda uznosimo;

Nu časnije nam će biti,
 Grad u ognju gledat' rodni,
 Neg' zagrlit' i prijmiti
 Mir potišten i neugodni.“
 „Tko mir neće,“ preuzima
 Ban Družimir, „da zagrli,
 Koji ište, neka ima
 Boj nemili, oštri i vrli!“
 I od njih se tako odieli,
 Za odniet' kralju odgovore:
 U to i sunce i dan bieli
 Noć zatjera tmasta u more.

Pjevanje trinesto.

Knez veliko skupi vieće,
 Gdje odluči, ne čekati
 Teže tuge, gore smeće,
 Nego on čas grad predati.
 U to stražnik dođe s mira
 Govoreći: „Eto sada
 Ivan, biskup od Trogira,
 Došao je u plavi blizu grada.“
 Knez najprvi, a ostali
 Pospješno se podigoše
 I u mnogoj časti i hvali
 Na vratiem ga susretoše.
 Ka veseļa, ke radosti
 Na glas ovi puk očuti,
 Moj slab jezik nie zadosti
 Za potanko spomenuti.
 Za vidjet' ga, svak preteče
 One, kud proč' ima, pute,

Svak pospješno hrli i teče,
 Za ljubit' mu ruke i skute.
 Knez htijaše néga odveće
 Dvorniem riečim uzdržati;
 Neg' mu on reče: „Dosti veće;
 Nie bremena nam čekati.
 Hod'mo, hod'mo na onu stranu,
 Vidjet' zgradu tu veliku,
 Koja diže vami obranu
 I smrt prieti vrlu i priku.“
 Oni nému spoviedaju
 Boj učinien vas poreda,
 I ufańie da ne imaju
 Uzdržat' se unapreda,
 I ne ostaje da već ino,
 Nego predat' kuće i stane
 Ili ostavit' svi jedino
 Krvi svojom mire oprane.
 Blagodarno on ním veli:
 „Sinci mili, što predate?
 Mir, koji se od vas želi,
 Od boga imat' krepko ufate.
 Iz oblaka od nevoľe
 Pokoj će vam zadaždjeti;
 Svemogući bog najbolje
 Snažniem će Ugrom odoľeti.
 Cieć spaseńa on vašega
 K vami mene blag poslo je;
 Tiem slavite samo néga,
 Jer ga slavit' pravedno je.
 Nu pospješno pritecite

Trudne ove me stupaje
I zgradi opet načinite
Vašoj sve, što potreba je.“
Hitri i hrli otidoše
Prije nego on prispije,
I tu rasap iznađoše,
Koji izriet' moći nije;
Jer ugarska strašna zgrada
Bješe po tle obalila
Velik dio mira od grada
I put ravan otvorila
Tač, da Ugri sva vidahu
Unutarña gradu mjesta
I nevoľniem podavahu
S udaraña rasap česta.
Dodoše ovi i, kako je
Ivan sveti naredio,
Oborene zgrade svoje
Načiniše svaki dio.
Za tiem ñemu čine znati.
Ku stavļaju pomñu mnogu
Za branit' se, nu imati
Niedne obrane da ne mogu;
I u dugom za sve er trudu
Raspe od mira napravļaju:
Bješe tužniem sve zaludu,
I odrvat' se moć ne imaju;
Jer udarci strašne zgrade,
Što godi se poispravļa,
Čine, da u čas isti pade
I rastre se i ori i vaļa.

Govori jim Ivan sveti:
 „Vodite me, sinci moji,
 Neka mogu ja vidjeti,
 Što činite, kako stoji.“
 Tu usred grada tvrdieh stiena
 Sa svieh strana ke letiahu,
 Biłezi se svi od hrabrena
 Srca u ňemu otkrivahu;
 Jer bez straha nijednoga
 Vidješe ga svi kleknuti,
 Pak put raja nebeskoga
 Obje ruke podignuti,
 Govoreći: „Gospodine
 Slavni, sveti, neizrečeni,
 Ki kraljuješ vrh visine,
 Svemogući bože vječni,
 Koga slavne zapoviedi
 Sva stvorenja poslušaju,
 Pred kiem pako trepti i bliedi,
 Komu anđeli čas davaju
 Nedostojne, nu goruće
 Molitve ove moje primi
 I od tve ruke svemoguće
 Blagosove uzmnoži mi,
 Da nevoļe puka ovoga
 Odi budu dovršiti,
 Neka slade tebe boga
 Može hvalit' i slaviti.
 Tva dobrota neizmјerna
 ňemu obranu tvu ne krati,
 A zlotvora nesmiļena

Snagu oslabi, silu skрати.
 Svi eto sa mnóm mole tebe,
 Da pogledaš pun ljubavi
 Na najzadnje sej potrebe,
 Milostivi bože pravi.
 Toli mudros tvoja sveta,
 Ku moć nije dohititi.
 Hoće, da se budu opeta
 Ovi puci sjediniti;
 I kako obje strane drže
 Za ufañe tebe svoje,
 I obje svjetlos liepu uzdrže
 Od presvete vjere tvoje:
 Tako hoćeš, da od sada
 Budu obje podložene
 Pod vlas jednu, ter da jih vlada
 Kraļ sam jedan sjediñene:
 Ja ne ulazim u skrovište
 Božanstvene tvoje osude
 I molitva ma ne ište
 Tve promienit' vječne sude;
 Neg' te molim, gospodine,
 Ne daj milos tvoja živa,
 Da neredno tvoj puk gine,
 Ne daj, da se krv proliva!“
 Kad na krilieh od uzdaha
 Po pućini groznieh suza
 Molitvu ovu žela plaha
 Njegova odnie pred Jezusa:
 S pospješnosti kam uzima
 I u praću pomno stavļa

I opet suzam i uzdasima
 Drugu ovako k raju otpravља:
 „Bog gospodin Sabaot s nebi,
 Prste na boj ki uči moje
 I ki moje u potrebi
 Vlada na rat ruke oboje,
 Koji iz praće Davidove
 Goliu stienom na tle obori,
 Neka i tebi praće iz ove,
 Tvrda stieno, put otvori
 Na ugarsku zgradu čudnu,
 Koja s' štetom mnogu muku
 I dosadu dava trudnu
 Gradu ovomu i ovom puku:
 Od udarca neka tvoga
 Raskine se i razbije
 I čovjeka umrloga
 Ne udre, rani ni ubije;
 I da druga uzdignuti
 Mjesto ove se već ne može,
 Sve njihove sile smuti,
 Svemogući vječni bože!“
 Molitvu ovu kad dovrši,
 Snažno iz praće vrže kami,
 Kiem ugarsku zgradu skrši
 Tač, da sva osta u treskami;
 I vrh mjesta veće istoga
 Ne mogoše drugu iznieti,
 Prem ko snižen bješe od boga
 Isprosio biskup sveti...

IGNACIJE ĐORĐIĆ.

1676. — 1737.

PJESNI RAZLIKE.

Pjesan XI.

Danici, rañenoj od pčele.
Gizdava vila, Danica,
Ka je cviet rajskih diklica,
Pristupi jednom vesela.
Za vidjet' mladieh roj pčela.
Tu čiem u mnogoj slobodi
Mlada među ñe dohodi,
Rani je pčela, ka scieni
Ñe lice za cviet ļveni.
Udorac male te rane
Smete ñe dike sunčane:
Uze lier bieli ñe lica
Sliku rumenieh ružica,
A biser grozni nizzdoli
Perivoj lica ñe poli.
Zagorko, ki sviet nemio
Cieć neba bješe pustio,
Pazeći gorke ñe suze,
Besjedit' ovo ñoj uze:
„Danice, poznaj sadara,
Svjetovna ļubav ko vara.
Pčelici, ka ti vaj daje,
Svjetovna ļubav slična je;

Jer kako pčela med hrani,
 Nu dava boles, kad rani:
 I ljubav nosi zadosti
 Slas malu s mnogom gorkosti.
 Znaj, zvaka rados od svieta
 Ko letna zviezda prolieta
 I po svoj taštoj naravi
 Za sobom žalos ostavi.
 Sama je ljubav od nebi,
 Ka nejma boles u sebi,
 I sred istinieh razbluda
 Dava sve slasti bez truda.“

Pjesan XVIII.

Suproch nenavidniku.

Toli tebe me veseglje
 Uzviliti mofeje i smesti
 I najvechje tve su scjeglje
 Radovat' se mom bolesti?
 O nakafni prem scjestoka,
 Ka vas pako s' sobom vodisc,
 Ter se bolisc pokli uzroka
 Od bolesti ne nahodisc.
 Rušcje od grada, ja sam obro
 Krof cestitos svak cjas vechju
 Veselit' se ša me dobro,
 Veselit' se ša tvu smechju
 Jer dvostruku rados primam
 S tve bolesti ka tascta je:
 Jednu koju po meni inam,
 Drugu ku mi tvoj plac daje.

I tva duseja favidniza
 Jer s me srečje plakat' uše,
 Molim nebo, da joj s liza
 Vik ne ukloni plac i suše.
 Beš pomočji tusejan bio!
 Pali u vjetar tvoji ufdasi!
 Nikomu se ne vidio
 U tvoj tufi tusejan da si.
 I ako tkogod pošno tvoje
 Jade, tušbe i pecali,
 Reko: „Sve to himbeno je,
 ša privarit' tko te šejali.“
 Plako martva koga gljubisc,
 Plako karvim vrijeme u svako;
 Plako dokle oci išgubisc,
 A i beš oci sarzem plako!
 Plako tvojieh, plako tebe,
 Plako u dobru najvechjemu;
 Plako josc i beš potrebe,
 Plako i ne šno placesc cemu!
 Tvojom tugom u moj srečji
 Svegh se grifo sarzu u tvomu,
 I svakomu šavidechji
 Nefavidjen bio nikomu!

Pjesan XXXIV.

Srce izgubleno.

„Jeda e našo tko po sreći
 Izgubleno srce moje,
 Ke izgubih, vaj, hodeći
 Za stupajom me gospoje?

Za obilježju jes u nemu
 Malo ufaña i radosti,
 Straha i sumñe vele i k temu
 Mnogo suza i gorkosti;
 A nada sve udjeļana
 Hitrom rukom od ļubavi
 Me Ľubice slika izbrana
 I ñe ures prigizdavi.
 Znaj, koristi da u ñem nije,
 Povrati ga tiem veselo;
 Sve probjeno strielami je
 I napola izgorjelo.
 A na milos po razlogu
 Za uzdarje ću pokloniti
 Sve, što imam, sve, što mogu,
 Sve, što umijem ja na sviti.“
 Tvorah ovu lićbu u glase,
 Vas u plaću, vas u mucu,
 Kad ma liepa prikaza se,
 Noseć' srce moje u ruci.
 „Evo t' srca,“ ona reće,
 „Sad, što obeća, htjej mi dati.“
 Dah sve, što sam, a ona uteće
 I srce mi, jaoh, ne vrati.

ANDRIJA KAČIĆ.

1690. — 1760.

RAZGOVOR UGODNI NARODA SLOVINSKEGA.

Dobroslav I., kralj slovinski XXIX.

Budući cesar Basilio posli smrti kralja dalmatinski ugrabio sve države slovinske, postavi po svim državam i gradovima svoje Grke za vladaoce i svoju vojsku za čuvaoca od rečeni mista i gradova, koji počеше zlo vladati, nepravde činiti, nove arače namećati; i radi toga počеше ji puci zlo gledati i iskati svake načine, kako bi jih istirali i od njova se jarma oslobodili. Videći Dobroslav, sin kralja Dragimira, koji se sam od kraljeva kolina nahodaše tada, zlu voju puka svoga prama Grkom, poče ga osloboditi i nagovarati, da se digne protiva cesarovcem, i da skine teški jaram s vrata, koga nositi nije moguće; i tako po svim državam skrovito idaše, puke nagovarajući, da se skoče u dan i uru od njega određenu, i da sve Grke pod sablju okrenu. Toliko mudro Dobroslav znade ponukovat' i nagovoriti puk, da ga svak posluša i učini ono, što naredivaše, pogubivši istoga dneva, ure i časa po svim državam, mistim i gradovima sve Grke, koji se nahodahu u kraljestvu slovinskomu. Posli toga s velikim veseļem okruniše za kralja Dobroslava, koji njih oslobodi od neprijatelja svoji. Ma kada razumi cesar sva

ona zla, koja mu biše učinio Dobroslav, žestoko se rasrdi, pak sakupivši jednu silnu vojsku, udari na Dobroslava, koji ga s vojskom veselo dočeka, na njegovu vojsku naglo udari i sve ji pod sablju okrenu. Opet drugi i treći put hoti cesar sriću kušati; ali mu se vazda dogodi, kako i prvi put, i što je gore po nega, udari Dobroslav s vojskom silnom na zemlju grčku, koju popali i porobi sve koliko do vrata carigradskih, i raširi meae svojega krajevstva čak do rike Bause, gdi sagradi jedan tvrdi kasteo i postavi u nega vojnice, da čuvaju meae od neprijatelja. Ovi kraljinadući pod sobom Bulgariju, Rasciju, Slavoniu, Bosnu, Liku, Krbavu i svu Dalmaciju goru i doju, učini se toliko velik, da se nijednoga kralja ne bojaše. Imadiše pet sinova, to jest: Mihaila, Gojislava, Saganca, Radoslava i Prelimira. Pošavši dakle s ovoga sveta Dobroslav, sinovi negovi razdiliše kraljevstvo na petero, učinivši se svaki u svojoj državi vlastiti poglavica oliti duka. Gojislav imade Tribiń i sve okoliše negove, koji, nahodeći se bolestan na svojoj posteli u rečenomu gradu, bi od Tribińana, svoji podložnika, ubijen z bratom svojim Prelimirom, i tada Tribińani učiniše za svoga bana jednoga kneza tribińskoga, koji se zvaše Donadek; ali za malo to jedno gospostvo uživa; jer kako za rečeno ubojstvo razumiše tri brata niova, to jest: Mihailo, Radoslav i Saganče, skupivši vojsku, udariše na Tribiń, koga osvojiše brzo i poraziše sve ubojice bratje svoje. Donadeka, bana nesrićnoga, živa ufativši, svakim' mu-

kam' mučiše, doklem ga kako 'no zločinca ne umoriše. U to isto vrime pođe s ovoga svita kraljica mater niova, koja svim kraljestvom vladaše, i tako bi za kralja okrunen najstariji sin nezina z dopuštećem ostale bratje, koji se hotiše kralju podložiti.

Pisma od kralja Dobroslava.

Još zorica ne zabijelila,
 Dobroslava majka dozivala:
 „Dobroslave, drago dite moje,
 Nu poslušaj nauk majke tvoje:
 Ovo ima mnogo godinica,
 Od kad su ti babu pogubili,
 Dragimira zaručnika moga,
 U Kotoru gradu bijelomu.
 Kad je čuo cesar Vasilija,
 Da je tebi babo poginuo,
 Silenu je vojsku sakupio
 I kraljestvo tvoje ugrabio.
 Ja sam tebe, sinko, odgojila,
 Odgojila tugom i čemerom.
 Krijući te po gori zelenoj.
 Da te ne bi Grci umorili;
 A sad mi je tužba dodijala
 Od mojega jadnoga naroda.
 Da ne može globe podnositi,
 Ni araće Grkom pripraviti.
 Uzmi, sinko, orjanske aline.
 I na ruku prsten od zlameća.
 Na komu je alem kamen dragi,

Na kamenu ime babe tvoga,
 Ter otidi od grada do grada,
 Ili koga sritneš ili stigneš,
 Oli starca ol' deliju mlada
 Od slavnoga roda i plemena,
 Pozdravljaj ga, drago dite moje,
 I pokazuj prsten od zlameña,
 Dragimira starca babe tvoga,
 Na komu je alem kamen dragi.
 Ko god bude roda slovinskoga,
 Svak će tebe, sinko, zagrliti
 I za svoga kraja pozdraviti;
 Al' se pazi grčki vitezova.“
 Dobroslav je majku poslušao,
 Na se meće orjanske aljine
 I na ruku prsten od zlameña,
 Dragimira starca babe svoga,
 Pak otide od grada do grada,
 Ili koga srita ili stiza
 Slovinskoga roda i plemena,
 Kazuje mu krajevo zlameñe.
 Ali ņemu dobra srića biše,
 Slovinski ga narod naslidaše,
 Po gradovim Grke isikoše,
 I za kraja ņega okruniše.
 Veseli se malo i veliko;
 Ali neće Sava kaludere,
 Veće ņima tiho govoraše:
 „A jadno vam to vesele vašc!
 Kad začuje cesar Vasilija,
 Koga 'no smo do skoro dvorili,

Da je nému vojska isičena,
 Dobroslavu kruna povraćena,
 Sakupiće Grke i Latine,
 Udariće Grci od istoka,
 A Latini od sunca zapada,
 I to će se zgodit' iznenada.
 Pogubiće kraľa Dobroslava,
 Osvojiće države slovinske,
 Žive će nas na mihe derati
 I nemilom smrtju umoriti.“
 Vele nému slovinska gospoda:
 „Muč', ne luduj, Sava kaluđere;
 Da bi došle iz gorice vile,
 Naperile svoje ľute strile,
 Sve aždaje od zemľe Arapske
 I svi zmaji od svita Afrike,
 Ne bi nami mogli odoliti
 Ni protiva nami bojag biti;
 Kamo li će cesar Vasilija
 I négovi Grci vitezovi;
 I prija su s nami bojak bili,
 Al' nas nisu nigda pridobili,
 Nego jednom i to na privari:
 Al' evo ti viru zadajemo,
 Da nas više neće privariti,
 Sve ćemo ji pod mač okrenuti.“
 Istom oni tako besideći,
 Viknu vila s visoki planina,
 Ter dozivľe kraľa Dobroslava:
 „Zle ti pisme, a gori ti tanci!
 Ľeto na te Grci od istoka,

Prid nimam je cesar Vasilija:
 A Latini od sunca zapada,
 Prid nimam je rimski generale.
 Da ti znadeš, kraju Dobroslave,
 Što govosi cesar Bažilio:
 Da će ti se umećati glavom
 Nasrid bila grada Carigrada.“
 Dobroslave vili odgovara,
 Ter se š nome lipo prigovara:
 „Kad bi, vilo, na pasiju bilo.
 Ne bi bilo u gori vukova.
 Što se fali cesar Vasilija,
 Da će mi se umećati glavom
 Usrid bila grada Carigrada,
 To se može lasno dogoditi;
 Al' mu reci, bila vilo moja,
 Da i moja umi sići čorda.
 Ako ga je rodila Grkiña,
 A mene je slovinska gospoja.“
 Vila nemu tiho odgovara,
 Dobroslava iz gorice kara:
 „Zla ti fala, a gore uzdañe!
 Nuder kupi vojsku na sve strane;
 Jer bi prija zvizde pribrojio,
 Nego vojsku cara Vasilije.
 Koliko je poľe Drinopoľe,
 Svega su ga Grci pritisluli:
 Koñ do koña, junak do junaka,
 A barjaci ka 'no i oblaci.
 Ne čekaj ga nasrid poľa ravna,

Već ga čekaj u gori zelenoj.“
 Dobroslav je vilu poslušao,
 Silenu je vojsku sakupio,
 Pak otiđe u goru zelenu,
 Ter zasida drume po gorici.
 U gori je Grke dočekao,
 Iz busije na ņe udario,
 Dobroslavu srića priskočila,
 ņegova je vojska zadobila.
 K' Carigradu Grke potiraše,
 Sikoše ji nedilicu dana;
 Sam uteće cesar Vasilija,
 Sam uteće, vesela mu majka!
 Onda bilo, sad se spomiňalo;
 A mi, druŕbo, zdravo i veselo!

Mustapa, drugi put razbijen od Jure Kastriotića na 1448.

Źeleći Mustapa osvetiti prvu sramotu, i zna-
 dući da je Jure u veliku ratu s Mlećanim, poče
 moliti Murata, da mu dopusti poći s vojskom na
 Kastriotića zemlju. Murat znadući koja aŕdaja
 biše Jure, na ņega se ispriči; ali budući mu posli
 toga došla kniga od nike gospode skadarske, u
 kojoj ga ponukuju, da jim pošalje na pomoć vojsku
 protiva Kastriotiću, i da će udariti na ņega s
 jedne strane oni, a z druge Turci, ter da će ga
 prilasno slomiti i ņegovu svu osvojiti državu, Murat
 se prignu, videći taku lipu prigodu, i dade oblast
 Mustapi, da ispuni sve ono, što u srcu ŕeľaše.
 Mustapa uze vojske petnajest ilada, toliko se ņemu
 vidaše zadosta, cineći da je Kastriotić Jure skon-

čao, bijući se s Mlečanim. Ulize dakle u Arbaniju na 1448., ter poče sebice robiti i sela paliti. Ali budući Kastriotiću svaka očitovana, ostavi pod Dainom svoga sinovca, Ameđu, a on se samo šest ilada uputi, naći Mustapu, koga našavši na polju, zazvanu Orunić, blizu se istoga umeterizi, za pobit' se šćime. Ma prija, nego se udariše vojske, izađe na koñu jedan Turčin, puno snažan i slobodan, imenom Karaguš Alija, ter poče zvati na mejdan najboljega junaka od vojske Kastriotića. I nađe se jedan vrstan plemić i vitez, imenom Pava Maneš, koji se skoči na koña, udari ga s kopljem, baci ga na zemlju, otsiče mu glavu i donese je u Jurinu vojsku, vodeći za sobom turskoga hata i što na ñemu biše. Sva vojska bana Jure učini veliko veseļe, kada se Pava Mane z glavom turskom na kopju povrati zdrav u vojsku. A Jure mu darova jedno lipo i obilato selo u svojoj državi, takoder i jednu aļinu, u kojoj ne biše mañe zlata nego svile. Do malo pak vrijeme vojske se pobiše; ma Turci smeteni i pristrašeni počeše bižati. Paša, videći što se čini, samo dvi ilade koñika pobiže natrag; ma budući se noć ufatila, izgubi put, ter zađe u jednu dolinu nedaleko od mista, na komu se bihu pobili, i cineći da je slobodan od vojske Jurine, hoti u rečenoj dolini tu noć pribivati i svojizim koñicim počinuti. Ma za ñe znadući Kastriotić, zorom rano sve ji pofata genera Musa i svim izvan paše i velike gospode čini glave otsići.

Slidi pisma od rečenoga boja.

Knigu piše momče samouče,
 Po imenu Skadranin Bariša.
 Ter je šalje u Jedrenu bilu,
 A na ruke Murat' Sulemana.
 U knizi je njemu besidio:
 „Sad je vrime, moj čestiti care,
 Da osvetiš tvoje vitezove,
 Koje 'no je Jure pogubio.
 Naodi se pod Dainom gradom,
 Koga 'no je davno opsidnuo;
 Njegova je vojska izginula,
 Bojak bijući z dužddevim delijam';
 A neće mu dobra pomoć doći,
 Jer su njega bani odbignuli;
 Sad je vrime, moj čestiti care,
 Da osvojiš Jurinu državu.“
 Knigu štije Murat Sulemane,
 Štije knigu, a na nju se smije.
 Mustapu je pašu dozivao,
 Ter je njemu care besidio:
 „Mustap' paša, virna slugo naša,
 Uzmi vojske, koliko ti drago,
 Ter otiđi s vojskom na Skendera,
 Naćeš njega pod Dainom gradom,
 Ne plaši se, moj sivi sokole,
 Jurina je vojska izginula,
 Bojak bijući z duždom od Mletaka,
 Evo ima godina danaka.“
 Kad je njega paša razumio,
 Jedva toga biše dočekao,

Silenu je vojsku podigao
 Na Skendera, bana od Krojana.
 Svu porobi ravnu Skenderiju
 Do Krojana grada bijeloga.
 Al' je malo vrime postajalo,
 Glas dopade od Krojana banu:
 „Zlo ga sio i vino popio!
 Arbaniju Turci porobiše,
 Ognem pale bijele varoše,
 Zaplaniše ovce i čobane.“
 Kad je bane glase razumio,
 Skočio se na noge viteške,
 Ter izbire po vojsci junake,
 Šest ilada najbolji konjika,
 Ter otide priko Arbanije,
 Ili koga srita ili stiza,
 On svakoga za Mustapu pita
 I njegove Turke vitezove.
 Kad je doša k poļu Oruniću,
 Onde nađe silnoga Mustapu;
 Blizu paše peñe čadorove
 Nasrid ravna poļa Orunića.
 Govorili Turci vitezovi:
 „Mili bože, manita junaka!
 Ludo ti će izgubiti glavu.
 S malo vojske s nami bojak bijuć’.“
 Još ti, pobre, jedno čudo kažem:
 Ide vitez iz vojske pašine
 Po imenu Karaguš Alija,
 A na hatu, koñu velikomu,
 Ter zavika iza svega glasa:

„Je li koga porodila majka
U toj vojsci bana Skender' bega,
Da m' izade na mejdan junaški?
To je čuo vitez od krajine,
Po imenu Manešević Pavle,
Ter se skače na koña golema,
Pak poleti ka 'no soko sivi.
Prama ņemu Karakuš Alija,
Manešu je Ale besidio:
„Drži me se, neznana delijo,
Više pasa u srce junaško.“
Veli ņemu Manešević Pavle:
„Drži me se, turski mejdangija,
Više brka u čelo junaško;
To rekoše, koñe razigraše,
Mejdangije kopja položiše,
Udriše se nasrid poļa ravna.
Karakušu loša srića biše,
Udari ga Manešević Pavle,
Gdi 'no reče, u čelo junaško;
Rusu mu je glavu otsikao,
Darova je banu, Skender' begu,
I ņegova hata velikoga:
A on ņemu selo na krajini
I kolajnu od suoga zlata,
Još i lipu divan-kabanicu;
I pravo je, jer je zadobio.
Maleno je vrime postajalo,
Dade Jure od boja zlameñe,
Vitezovi koñe razigraše,
Ter na Turke skladno udariše.

Svaki siče, koji koga može,
 Skender bane ni broja se ne zna.
 Kuda godir Jure dopiraše,
 Na alaje Turke razgoñaše.
 Kad li vidi falislav Mustapa,
 Da ne može z banom bojak biti,
 Biži jadan u goru zelenu
 Z dvi ilade svojizi koñika.
 Zaludu je i on utekao.
 Živa ga je Musa ufatio
 U dolini blizu Orunića,
 Ter ga vodi g dvoru bijelomu.
 Sve ostale pogubio biše,
 Barlezio i Sagredo piše :
 Osta mrtvi sileni Turaka
 Deset ilad po izbor junaka.
 Vesele se orli i gavrani,
 Lisičine još i mrki vuci,
 Jer se lipa naraniše mesa
 Na ravnomu polju Oruniću.

Promišljajuć' vlastela mletačka i Jure Kastriotić vesele, koje činahu Turci zaradi niova nesklada i rata, koji bi među nima, navlastito kada razumiše, da je vojska mletačka razbila Ameđu, sinovca Jurina, i mnogu mu vojsku isikla onda, kad se ban Jure s Turcim bijaše na Oruniću gori rečenomu, pomiriše se lipo i zakleše, da će u svakoj potrebi jedan drugoga pomagati. Jure ostavi Dain i dade ga Mlečanom, a oni nemu drugu državu i učiniše ga vlastelinom mletačkim. I to se dogodi godišta gosp. 1448.

Pisma, kako Kotarci isikoše Turke rata bečkoga.

Knigu piše Kuna Asan-aga
 Baš u Kuinu gradu bijelomu,
 Ter je šale Turkom od krajine:
 Velagiću i Jelaškoviću.
 Ovako je Kuna besidio:
 „Na krajini moji sokolovi,
 Pokupite vaše krajišnike,
 Ter dodite Kninu bijelomu,
 Da idemo Kotar porobiti
 I lijepo plino zapliniti:
 Vodićemo Vlaine divojke,
 Ženićemo Vlainami Turke.
 Lasno ćemo Kotar porobiti,
 Dosta lipa plina zapliniti:
 Nije doma kotarski serdara.
 Janković je u Mletke pošao,
 Mišković se bolom razbolio,
 Močivuna koña izgubio,
 Mirčetić je ruku ištetio,
 A Klanac je u svate pošao.“
 To je sluša Šarac bužumbaša,
 Ter je Kuni tiho besidio:
 „Ostani se, Kuna Asan-aga,
 Ostani se trke niz Kotare;
 Jer sam noćas čudan san vidio:
 Da je Stojan doša iz Mletaka,
 Klanac junak od gizdavi svata,
 Mišković je bolak pribolio,
 Močivuna koña dobavio,
 A Mirčetić, ruku izličio.

Nu se prodi sile i trčanja,
 Ter ne srdi mladi Kotarana.“
 Veli nemu Kuna Asan-aga:
 „Strašivice, buľubaša Šare,
 Ako ne smiš trčat' niz Kotare,
 A ti podi z bulom u omare.“
 Istom oni tako besideći,
 U ta doba dvi zmiје careve:
 Velagiću u Jelaškoviću,
 Svaki vodi po trista konika,
 Toliko ji Kuna sakupio,
 Ter odoše doli u Kotare.
 Brzo ravni Kotar porobiše
 Od Nadina do grada Skradina;
 Pofataše momke i divojke
 I kotarske zapluniše ovce,
 Pak se zdravi natrag povратиše,
 Pivajući, koње igrajući.
 Kad su bili na Otres vodicu,
 Silni Turci koње otsidoše,
 Po livadi ter ji izvezaše,
 Oko vode užinat' počeše;
 Al' je Turkom loša srića bila,
 Za nimam se potoč otisnula
 Od Kotara četiri serdara
 A oko ni četiri alaja.
 Uze Stojan tri najbolja druga
 Po imenu Lukačinovića
 I Jovana Zlokućarevića,
 Ľutu zmiју Vida Rozamčića.
 Neće junak da čeka družine,

Već za Turcim u potiru trće;
 A za njine tri druga negova,
 Tri junaka, tri brzokoñika.
 Turski sužñi koñe provodahu,
 Koñe vode, niz Kotar gledahu;
 Maglovito poje ugledaše,
 Kroz maglu se malo naziraše
 Jankovića krilo pozlaćeno,
 Di mu, pobre, za kalpakom siva.
 Ka 'no muña iz gusta oblaka;
 Sad ćeš čuti jauk od Turaka.
 Među se je robje besidilo:
 „Blago nami, evo nam Stojana!
 U daleko koñe razvodimo,
 Jankoviću pute otvorimo.“
 To je čulo tursko momče mlado,
 Ter zavika tanko glasovito:
 „Zlu užinu, Turci, užinali!
 Prispi vami Stojan na užinu.“
 Kada nega razumiše Turci,
 Skočiše ce na noge junačke,
 Na svezane koñe uzjauju,
 Smetoše se ka 'no i ždralovi.
 U ta doba Janković Stojane
 I negova tri brzokoñika,
 Od bedrice sablje povadiše,
 Siku oni po Otresu Turke.
 U ta doba ostali serdari
 I junaci od Kotara ravna,
 Potiraše Turke krajišnike
 Uz visoke od Otresa strane.

Šest stotina glava otsikoše
 Do bijele kule od Zečeva;
 Oteše jim plino zapliñeno
 I sve mlado robje zarobljeno.
 Utekoše tri zmiije careve:
 Velagiću i Jelačkoviću
 I nevira Kuna Asan-aga,
 Uđe rañen, vesela mu majka!
 Kad su došli Kninu bijelomu,
 Veli ñima Šarac buľumbaša:
 „Dobro došli, Turci krajišnici!
 Gonite li plino iz Kotara?
 Nosite li glave od junaka?
 Vodite li dosta divojaka?
 Darujte mi jednu robiñicu,
 Da oženim sina Useina.“
 Al' mu veli Jelačković Mujo:
 „Zlo ti plino, a gore divojke!
 Kotarani Turke isikoše,
 Ter jim glave g Zadru odnesošć:
 Nakitiše od Zadra bedene
 Rusim glavam' naši krajišnika.
 Bog ubio Kunu Asan-agu,
 Koji nas je na zlo nametnuo!“

**Najposlidgni Razgovori Starca Mjelovana z' Bratom Sctiocem
 Proscťj Pomglivo.**

I. Znadem dachie nikki marziti na Pisme moje
 nahodechi u gnima gliude od svakè varste i za-
 nata, alli daji ochie proczignivati, i razgledati
 onakò, kakoji staracz Mjelovan gledà, i razmiscglia,

nebbi nasca megiu gnima toliku razliċnost, dalli-biji vidili ù zanatu Sliċne, i jednake, i nekame ċisto razumis, moj setioċe posctovani, kaxemti bistro, i otvorito, da moja svarha nije bila izziskivati od kogaje ko rodċa i Plemenā, kogaje dilla i zanata, neggoje Poglavita moja Miisàh i svarha bila, poslii kraglia. i Gospode znati, i svitu prikazati koje junak bijo, jell i glave Turskè odsiczao, i kolikoje koji odsikao. Nahodechise dakle mnoghì; od ovoga rukodila, i zanata, premda ù drughim stvarmam nesliċni, i nejednaczi, u mojeji Pisme metnu, i svitu pokaza. Nikomu dakle tò nejma marsko biti, ni sramovatse, gledajuchi svoje stare ù broju gliudii od svakè varste, kakonose nesramuju Czessari, Kragli, Principi, ni Gospoda Plemenitā stati ù jednomu Gradu; ù komusu od svakoga zanata gliudi, zli, i dobri, poscteni, i neposcteni; akoliċe pak komu sasvim tjm marsko, nekase oċituċe, barzochiu, akko Bogh dopùstj istè Pisme prisetampati, pachiuga lasno izvarchi, alli da moxe promisliti kakosmo svi od jednoga Otcza, i Matere rogeni, tubi izpraznu Miisàh odsebe daleko baczijo.

II. Falese nikii (kako ċiujem, alli mallo virujem) dachiemi ċinniti Pjesme poruglivè, moglibi lasno kadbi tilli, alli virrovati nemogu, jer uzroka nechie nachì, zascto ollisu ù mojim Pismam gniovi stàrii, olli niissu? Akossu ù Pismam totchiemi vratiti za dobro, starcza Mjelovana pogargiujuchi, koji gnii fallì, i uzvissuje, akolise u mojim Pismam nenahode, ja kriv nejmam biti scto onni Junaczi niisu bìli, akolisu bili takii, jer starczu

Mjelovanu nepokazasce svoje karte s' Pečatom od Vladalàczà utvargene, kadnose z' Guslam skitasce od skadra do Zadra, od Mostara do kotarà? Jeda Cziinè dachieji s' kappom ù rùczi moliti, da gni-ove stàrè zapjeva Junake? Vaisto nije tò prilika ni pomisliti. Nejmadu pak uzroka marziti na Piesme Mjelovanove jersu mnoghii spored gniovin stàrim poffaglieni, zasctobise ukazali Samoslavczi, seto nestoj dobro, nitti Mjelovan togga Moxxe uććiniti, jerje gniemu po Naravi svakoga faliti, i slaviti, ne samo Priateglic, *quia etiam Ethnici hoc faciunt*, negoli joscter i oneè, kojiga i danas zlo gledaju, kakoje nikim po naravi tugie posctegnie, čiast, i slavu ù zemgliu zakopavati. Akolise pak kogod nedostoji svoje starè Vitezove gledati ù Mnosetvu gliudii razlićiti, nekase vàri ù prtilini Samochie svoga veličanstva. jamu dobru srechiu nazivam, i molim dasse proge Siromaha Mjelovana, starra bolesna, i nevoglna, koji nemislii zla ni Tićiczi ù goriczi. Jelise pak kogod naostrio protiv gniemu zapjevati, bilomu u stoh dobrićias; alli nekka znade, dachiemu Siroma Mjelovan na onnù staru Czarnogorsku odpojevati, koliko unijo budde; akolimu barzo brada oppadne, kakose boji da ochie, da ako se kogod nage od sve Dalmaczie, Kroaczie, Ungarie, Bulgarie, Rascie, i Skenderie, koje kraglievine punnoje slavijo, a najvechie Privedroga Duxda Mletačkoga, terga lipo, osvetj, i vitexki odpojeva.

III. Dajemti moj setioće naznagnie, da ja ovvii trud nisam činijo za gliude, koji latinski, i

Talianski Jezik possiduju, jer omni znadu iste, i punno vechie stvari, neggosamji ja ù moje kgnighe postavijo; samo dakle ovvò učinijo jessam za sluxbu onnii gliudii, koji izvan slovinski, Drughim Jezikom govoriti neznadu; nitise mislim radi toggà slaviti pod imenom od Istorika, jer je tò jizbina gliudii sveznanaczà, kojim ja nisam varstan sluga biti. Mnoghè stvari jessam iz kgniga izvadijo, Mnoghè iz Diplomà, Dukàlà i Attestatà, kakose setije ù poçetku moji kgniga, a nikkè psvidoxbi Mudri, i Veliki gljudi, kojisu vechie scitili neggo ja, ikoizimse virrovati immà brez sumglie svake, akoli pak kogod virrovati nektijo bude, ni zatose odsuditi nechie; sasvim tjm primalochiesc stvari nachi, koje nisam, oli iz kgniga scimpani, olli iz karata autenticiani izvadijo.

IV. Nachiesc tolika pomagnkagnia, alliti erore od stampe dachiescse zaciuditi, i tomu jà kriv nisam, jersam nastojao kollikosam mogao, i nemogao, alli nebbii moguchie daji sve svladati moggu...

V. Muçnochieti bit virrovati dasu nasci vojniczi takò lasno Turske glave odsiczali, alli imasc znati, da navlastito Ratta Beçkoga takoje nagnie pokaragnie Boxije bilo dosclo, dasuji istè xenne i Dicza sichi mogle, kakonoje prija toggà, navlastito Ratta Ciparskoga, dosclo bilo pokaragnie na karstjanluk, ù koja vrimenta Turski ossign karstjane bijasce, daklemse tomu moj Priategliu çiuditi nejmadesc, *quia dextera Domini fecit virtutem.*

ANTUN KANIŽLIĆ.

1700. — 1777.

SVETA ROŽALIJA, PANORAMITANSKA DIVICA.

Dio drugi.

*Kako se je Rožalija od svita otrgla i u pu-
stići živila.*

XI.

Radost špile i kupanje slavića.

Gdi je ova gora,
U kojih je strana?
Je li priko mora
Pustoš moga stana?
Od vas sam daleko;
Tko još više pita,
Istinu mu reko,
Da sam izvan svita.
Priko neg'vih meda
Slavnom prijdoh nogom,
Kad, okrenuć' leda,
Rekoh: „Ostaj s bogom!“
U špiji pribivam,
Prid nom sada pišem,
U noj raj uživam,
O nem živim, dišem.
Pišem to na golu

I suhomu paću,
 Nenavidnom stolu
 I vašemu staću.
 Živim mirno; moja
 Crna od goleti
 Žalost daleko je,
 Dale od pameti.
 Ništa me ne smeta;
 Jer radost vesela
 I sa mnom se šeta,
 Pokoj vedrog čela.
 Ne smiju ni blizu
 Pustog doći luga,
 Koji srce grizu,
 Jaki, plač i tuga.
 Ništa ovdi ne cvili,
 Nit' je šta da škodi,
 Neg' vesele bili
 Krilah leti, hodi.
 Ali eto sada
 Plačem, pišuć' ovo,
 Suza vruća pada
 I pomrši slovo.
 Suzo moja, tko te,
 Budući ja u miru,
 Izli? Ah, ne hod'te,
 Kaple, po papiru!
 Ah, ljubav je, koja
 Liva se kroz oči,
 Goreć' brez pokoja,
 Suzne iskre toči.

U vrućoj sladosti
 Od nebeski kapla
 Srce od radosti
 Rajske se utapla.
 Ah, u pustoju šumi,
 Špiĸo, moj pokoju,
 Što ja ne razumi
 Prije sriću tvoju?
 Cvit moje čistoće,
 Bog bijaše dao,
 Lipše bi u samoće
 Skutu bio cvao.
 Špiĸo, raju, ovo
 Tvoje ime budi,
 Ime pravo i novo,
 Komu se svit čudi,
 Ne ja. Raj jest, toga
 Svita dobro izgubit',
 Raj jest, čisto boga
 I sveudiĸ ĸubit'.
 Ali kuda tako
 Zanese me radost?
 Eto mene, kako
 Men' otima sladost.
 U ňu i pero zađuć'
 Slatko se prilipi,
 Da svrhe ne nađuć'
 Mućno se odlipi.
 Ja š ňim zaboravljam,
 Što napisat' kanim,

I vašoj pripravlam
 Želi, da obznanim.
 Sad na špije ime
 Nemojte se čudit'
 Niti teško brime
 Mog života kudit'.
 Kad se suho postim,
 Ah, što ja uživam?
 Ja se postom gostim,
 Kripim, naslađivam.
 Kao da pada prava
 Novim čudom mana,
 Slatka meni trava
 I koren jest hrana:
 Rajska u gorah pustih
 Mene pita sladost,
 Med ćutim u ustih,
 A u sreću radost.
 Virujte, da niti
 Žedna sam nit' gladna.
 Vodica za piti
 Blizu mi je hladna.
 Pokraj špije živi
 Kristal bistro teče,
 Koji ka 'no krivi
 Žedū, da pit' neće;
 Jer sve šušakajući
 Kao 'no se tuži.
 Da se ne pijući
 Žeda nīm ne služi;
 Niti ju što kada

Muti. Tu ne pazi
 Pastir svoga stada,
 Da priko ne gazi;
 Nego ako moje
 Puste drugarice,
 U planini koje
 K noj dolete ptice,
 Da se kuplu, piju,
 Navlastito ptičak,
 Krajić ptica sviju
 I slava, slavičak.
 Klun u nu zamoči,
 Pije, diže glavu,
 Opet pije i skoči
 Na zelenu travu,
 Pak se vrati k vodi,
 Gleda, gdi je plitko,
 Pazi i ophodi,
 Da ne vidi nitko;
 Pokraj briga skoči,
 Doli krilca stere,
 Glavicu zamoči,
 Kupa se i pere.
 Otpočine mrvu,
 Pogleda i pazi
 Ko videći crva,
 Da po brigu plazi.
 Pak glavu na krivo
 Sad nagibje amo,
 Sad s desne na livo

Prigne opet tamo ;
 U pogledu onom
 Vidi radost niku,
 Svoju u vodenom
 Ogledalu sliku.
 Kao da se neće
 Kupat', vodom brca,
 Gleda, kako teče
 I klunićem štrca ;
 Od nike dragosti
 Opet zaroniva,
 Da se u radosti
 Hladnoj naslađiva.
 Okolo s' okreće
 I ka 'no da pliva
 Krilcima trepeće
 I umorno ziva.
 Odleti na stranu,
 Pruža se, raskrili,
 Klun tare o granu,
 Glavom trese, krili ;
 Tribi se i čisti,
 Perje vuče i vadi,
 Da na red namisti,
 Klunom češlja, gladi.
 Kao da zahvali
 Za vodicu zdravu,
 Kako zna, nu hvali
 I piva noj slavu.

Dlo treći.

IX.

*Prikaziva različne dive imenom kriposti, imajuće
pomnu na putnike, koje diva imenom ušane
pivajući pokripljuje.*

S putnici milosti
Vide se po gori
I dive kriposti,
Ko zvizde u zori.
Prva ljubav boga,
Druga iskrnoga,
Učeć', ko istoga
Sebe, ljubit' nega;
Mudrost budna oka,
S mirom pravde i triznost,
Jakost privisoka.
Prignuta poniznost;
Uboštvo brez tužbe,
Čistoća sva bila,
Posluh radi službe
Imajući krila;
Milosrdje drago
Nevoľnim i svima,
Blagodarnost blago
Dileć', koje ima;
Istina u dilih
I u ričih virna,
I očijuh milih
Čednost, krotkost mirna;
Bogoljubnost sveta,

I podnest' pripravno
 Što god srce smeta
 Ustrpleće stavno.
 Kripostan svakomu
 Daju nauk dive,
 Kako triba komu,
 Da na putu žive.
 Što ja vidit' mogo
 I što svaki znade,
 Ustrpleću mlogo
 Truda put zadade.
 Ali se ne smuti,
 Što goder se zgodi,
 Diva se ne luti,
 Vedrim čelom hodi.
 Hodi niti staje
 K' svakom na sve strane.
 Nauk svima daje,
 Kim se tiše i brane.
 Jerbo tko je, komu
 Što to trpit' nije?
 Na svitu ovomu
 Tako srićan gdi je?
 Kuša svaki, što je
 Nevoja i tuga;
 Čuti svaki svoje,
 Gospodin i sluga.
 Tuga, koja cvili
 Pod priprostem vunom,
 Ima i u svili
 Staće i pod krunom.

Daje nauk diva :
 „Sinko, vaļa znati,
 Da druga jest kriva
 Staza, dakle pati!
 Kralj tvoj jest prošao
 S teškim križem svojim,
 Da i ti pošao
 Bi s križićem tvojim.
 Ustrpi se malo,
 To malo u vike
 Bude tebi cvalo
 Na vincu od dike.“
 A ufañe diva
 U svitah zeleni
 Opstrta i živa
 Sva viđa se meni.
 Ona slavne iz skuta
 Vince prikaziva,
 I za umor puta
 Oblakšat', popiva :

1.

„Hodi, trudi,
 Nemoj stati;
 Pomniv budi,
 Pokoj dati
 Trudu hoće vični stan.
 Priko vrha
 Ove gore
 Jur jest svrha;
 Nuto zore!
 Jur se bili rajski dan.

2.

Lip je vinac;
Ako neće
S trdom linac
Da ga steče,
Ni li takav slip i lud?
Ah, ne kasni,
Pokoј mili
I dvor jasni
S malo dili
Steć' za kratak možeš trud.

3.

Kako mlogi
Svitu služe,
I ubogi
Još se tuže;
Praznu daje plaću svit.
Neg'va dika
Svitlo svane,
Nejma vika,
Brzo sane,
Ko u večer slabi cvit.

4.

Stoj viteško,
Pati, idi,
Nije teško,
Plaću vidi,
Mañi od ñe trud jest tvoj.
Vincem vičnim
Čas bog plati,
Čudom srićnim

Priobрати
On na biser vrući znoj.

5.

Ako blago
Triba dati
I sve drago,
I to pati,
Još rad život isti daj.
Misli na to,
Tim se kripi:
Stečem za to
Vinac lipi,
Stečem slavu, pokoj, raj!

VID DOŠEN.

1720. — 1778.

AŽDAJA SEDMOGLATA.

Trubla, na ogled megdana sazivajuća.
...Indi da sad sve protresem
I na prvo da donesem.
Tko će ikad pobisniti
Il' pomamu takvu sniti,
Da se ili grisi smradi
Il' zaklonit' da njih radi,
Da odvitnik grihom bude,
Koji tako britko ude.
Što najlipšeg nebo ima,
To nam ovi zmaj otima;
Što na zemlji čovik steče,
Rad' griha mu sve uteče,
Da mu ništa ne ostane,
Nego rane na sve strane,
I za ranam vična propast,
Kamo ranen ima propast',
Da na rane otrovane
Vikovite prima rane,
Koje daje vična oblast,
Podžižući vičnu propast.
Neka teče u vik' vika
I brez smrti i brez lika.
Indi sada nek svak gleda,
Želi l' biti takvog reda,

Sablast onu koji brani,
 Koja takvim ranam rani;
 Nitko za jer bisnit' neće,
 Med' sotone da se meće,
 Da njihova bude reda,
 Da aždaju ranit' ne da
 I progonit' u propasti,
 Da ne ima već oblasti,
 Jasnost božju da naruži
 I jadovno svit okuži. .
 Ako li se pak tko nađe,
 Kome ništa nije slađe,
 Nego blatne stisnut' oči,
 Od svog boga da uskoči,
 Te da propast za to ljubi,
 Da na svitu sve pogubi:
 Najpri na to neka gleda,
 Čijeg onda biva reda,
 Kad se s paklom uortači,
 Nebo s' zemljom da potlači,
 Dižuć' k nebu bisnu glavu,
 Da nacrni božju slavu
 I svu svita sriću sruši,
 Tamnu propast da naruši;
 Da se s novim ruhom slavi,
 Kad po nemu zadobavi
 Onog, koga bog posini,
 Nek je sužan u dubini,
 Te od boga kad uskoči,
 Dilom svojim nek svidochi:
 Za to boga da ostavi,

Da mu vraga pripostavi,
 Nek se tamna propast slavi.
 Kad uskoke zadobavi,
 Koji boga odbigoše,
 A u propast pribigoše,
 Slavnog boga da naruže
 I da tamnom vragu služe,
 Slavu božju da ukinu
 I u propast svit porinu.
 'Tko se tamo sad odmeće,
 Od toga me sram bit' neće.
 Ako li ga gdi zakinem,
 Smradna u smrad da porinem,
 Neka loče, koju mete
 Meću, osim druge štete;
 Od toga se stidit' neću,
 Moć dignuti što najveću
 I oružje svakojako
 I zamahnut' vrlo jako,
 Dušmanina da zakinem,
 I da s nogu sablast skinem,
 Neka u svom pilu smrdi,
 Nebo s' zemljom da ne grdi.
 Oružje ću indi sada
 Prijmit', da se sablast svlada,
 Naoštreno na sve strane,
 Za da luće dade rane.
 Riči lute i opore
 Primam, sablast da obore,
 Da gdi godi glavom gane,
 Nek na čelu prime rane;

A kad bisne baca pine
 I jadovno ranit' zine,
 Nek nu bojno kopje smiri
 U čelusti, da se smiri,
 Da pomamno ne udara
 I ne čini vičneg kvara.
 Al' boj biti s takvom silom,
 Vaļa izać' s vojskom cilom
 I pokazat' kripost zrilu,
 Za ukinut' bisnu silu...

Ukor IV.

od nenavidnosti.

...Kad trgovca baka spazi,
 Faliti ga ne odlazi,
 Da li odmah veli drugi:
 „Ovo ti je Juda drugi;
 Tri sta puta proda boga
 Rad' dobitka na dan svoga;
 On za dušu malo mari,
 Trulu robu kad pazari
 Lažij bluje na hilade,
 Dobru robu da imade;
 Boga s dušom on zalaže
 I krivo se kunuć' laže,
 Da je roba poskupila,
 Kako nikad nije bila;
 Jer se mnogo skuplje plaća
 I veća se daje daća
 Na putovim, kud prohodi,
 I po suhu i po vodi.

Ali za sve da ne mari,
 S prijateljem kad pazari,
 I da na kvar sada daje,
 Tako cine kad prodaje;
 Al' to čini, da ne gubi
 Prijatelja, koga ljubi.
 Kad u luda novce vidi,
 Nit' se boji niti stidi,
 Trulež nému podmaknuti
 I cinu mu primaknuti;
 A kad ludak već pazari
 I pobere trule stvari,
 Još ga nudi, neka kupi,
 Dokle roba ne poskupi,
 I radi mu da utisne
 Stvari trule, kratke, tisne;
 A kada mu on iz kese
 Sve do novca već istrese,
 Onda néga blagosiva,
 Dugo srićno nek uživa,
 Pustom cinom što dokuči,
 Pa neka se opet muči,
 Da novaca više steče
 I k nému se pak uteče,
 Vazda s nime da pazari,
 Da ga drugi ne privari.
 Eto tako vara lude;
 Al' i mudar da tko bude,
 Lasno néga on privari,
 Istom s nime nek pazari;
 Jer brez duše i brez vire

On sakate drži mire;
 Kada svoju stvar prodaje,
 Onda mañom mirom daje;
 A od drugog kad uzima,
 Mnogo veću miru ima.
 I ovako usrid grada
 Slobodno se lupež vlada,
 Ka 'n' da oblast negdi dobi,
 Da slobodno svakog robi;
 I lupeštvo gore čini
 On očito svoj općini,
 Nego lupež kad se vuče,
 Da ukrade gdi što muče.
 O, mnoge ti na višala
 Pravica je svita dala,
 Koji mañe biše krivi,
 Nego lupež ovi živi;
 Mnoge konop već zadavi,
 Koji pri nem biše pravi;
 Lupešćice male dave,
 A velike ljudi slave;
 Galiota na hiljade
 Strašno more sad imade,
 Na galijam gvoždem speti,
 Koji pri nem biše sveti;
 Svi bo mañe daše kvara,
 Neg' taj lupež što svit vara.“
 Kad trgovca već obruži,
 Onda baka jezik pruži
 Pram radinu, kad što steče,
 Da joj ni on ne uteče;

I ñega bo i brez zubi
 Łuto rani i pogubi...

Ukor VII.

od linosti.

Kad razloxnog pastir stada
 Pozvan bishe iz nenada,
 Da smàrtnoga jednog roba
 Poposlavi vech kod groba;
 Dodye pastir, pak pocfima,
 Shto od màrtvog rechi ima:
 „Mnogo,“ veli, „svit xivine
 Ima, al' ne ofim cine.
 Il' do smàrti, il' po smàrti,
 Il' prid smàrti i za smàrti
 Svaka koju korist daje
 I pokaxe, shto valyade.
 Konyu biva vridna cina,
 Dokle nije josh màrcina;
 Jer korisno dosta sluxi,
 Nekorisno dok ľe pruxi.
 Potle smàrti kàrmak cinu
 Ima, kada da slaninu.
 Vo i krava i do smàrti
 I po svojoj valya smàrti;
 Vo, jer vozi, xiv valyade;
 Krava, jerbo mliko daje;
 Obadvoje pak kad gine,
 Ne izgubi opet cine;
 Jer smok daju i obuchu
 Potle smàrti vech u kuchu.

Tako druge vech xivine
 Il' se prije smàrti cine,
 Il' valyaju potle smàrti,
 Il' prid smàrti i za smàrti.
 famo märtve te xivine
 Ne nahodim nigdi cine;
 Prid smàrti bo bishe lina,
 A fad shto je neg' märtcina?
 fad navali na nyeg' kamen,
 Nek ne smàrdi svitu. „Amen!“
 Na kratko mu falu dade;
 Al' ni duxan ne ostade.
 Shto od onog pastir recse,
 To svim lincem poutecse;
 Da nit' koji za shto valya,
 Dok fe k' smàrti svojoj valya;
 Niti cine zadobavi,
 Kad ga veche smàrt zadavi...

ЈОАН РАЈИЧ.

1726.—1801.

ИСТОРИЈА РАЗНИХ СЛАВЕНСКИХ НАРОДОЗ, НАИПАЧЕ: БОЛГАР. ХОР-
ВАТОВ И СЕРБОВ.

Књига V.

О сериском народје в ошине.

Глава V.

О поселенији Сербов в Илирикје.

§. 9.

Не много по том бавили сја Сербли в новонаселеној сеј части земли. Невједомо по којој причини; или не обикне воздуху страни тоја; или завидјашче Хробатом, что јим лучшаја част во жребиј достала сја; или скучајушче по прежних својих селенијах и братијах: просили у императора Ираклиа отпущенија, јеже возвратити сја во великују Серблију. Получивше же дозволеніје, отправили сја к Дунаву. Но послушајем Порфирогенита о том вјешчајушча, јако да лучшују силу и вјеројатије повјест сија воспријмет. Пишет он во помјанутој 32. главје сице: „По њекојем же времени захотјело сја Сербом в земљу своју возвратити сја, којих и отпустил император. Но повнегда прешли рјеку Дунав, раскајали сја и чрез претора во Белградје правјашчаго тогда от Ираклиа императора просили, да би ишују земљу во пребиваније опредјелил. И понеже ниње на-

живајемаја Сербѣна и Пагапија, котораја земља Заколмскаја именујет сја, Требупија и Капалитов страна земли сушчија римскаго императора пападенијем Аваров опустошенија били: император дозволи обитати јим тамо, јемуже и подани били.“

Књига VII.

*О кралеж серпских, от дому Немањина проис-
ходјашчих.*

Глава XII.

Стефан Душан Силни, цери цар.

§. 22.

Собравшим сја в њекоје времја всјем велможам, кѡазем и војводам и всјем чиновначником серпскаго народа во празник свјатаго архистратига, и по совершенији церковних молитв торжествоваху свјетло, идјеже взем цар началѡејшују заслонују хоругву рукоју, всјем велможам глаголаше: „Отвјешчајте нам, богољубезни кѡази, на коју страну отсјуду војевати имјејем: на греческују или на алеманскују земљу?“ Они же весељашче сја с радостију отвјешчеваху: „На коју ти страну, славѡејши царју, заповједати имјејеши, ми всегда готови чајем.“ Сије оп сотвори, јако да вложит страх в сердца супоставов својих. На тој же хоругви с јединија страни високим художеством изображено било знаменије царскоје, орел двојеглавни с прочим украшенијем; а от другија страни образ свјатаго архистратига, Михаила, с обнаженным мечем по оному

подобіју, јимже јави сја Јисусу Навиу; Нав. 5. 14.. Јегоже со всеју фамилијеју во вјек објешча се празденствено торжествовати и прослављати.

Њига IX.

О деспотском владјенији дому Бранковича до ишествија Сербов о Унгарију.

Глава IX.

О бивших премјенах по смерти Лазаревије.

§. 4.

Во доброј надеждаје Елена ласкајушчи себје, јако несогласије по заточепији Абоговичевје бившеје утишив, штатами серпскими самовласно обладати имат. Но турскоје око всегда смотрјашчеје на останки серпскија, јеже присвојити ја, видјевше несогласије серпскоје, поспјешајут ко Смедереву. И да употребим наби словеса Бранковичева. „Тогда,“ говорит он, „Махомет цар, видјев серпску земљу во великој молвје и смушченији влајушчују сја, с војеноју рукоју под смедеревски град приходить. Граждани же пришествије јего услишавше, во сретеније јего исходјат и кључи гратскија вручајут, којих Махомет веџеленими дарми одари и во град возвратити сја повеље.“ Взял Бранкович повјест сију из часто поминајемаго греческаго писатеља, Лаоника, књ. IX. стр. 303. Е. и 304. А. Којим случајем не точију град Смедерево и граждане, но и всја земља серпскаја во поданство потпаде турскому тиранству. И самаја Елена под иго и јарем турски

вију своју покори, вопатши в руки Махометови. Леже убо многими кровавами војнами претки Махометови и сам тој Махомет за долгоје времја достати не могли, сего 1459. чрез несогласије серпскоје получи без кровопролитија. Облити сја должно слезами, таковаја в Сербх дјејемаја видја и слуша. Јест ли би опи оружијем завојевани били, можно би јим во чест и славу приписати храброст и постојанство јих. Но не ползовали јим, јакоже до сеље видјехом, храбрствени духи, остри мечи и ко сраженију удобност, когда несогласије, одољевшеје јими и в сердцах јих вокоренившеје сја, всја сија в ничто обратило и вјечно јим пешчастије и бешчестије принесло. Које от сих двојих крепише: меч ли или несогласије? Јест ли кому вједјети похошчет сја, примјером нашим навикнути совершено может: јако ни меч ни огнь ни ина каја твар согласију и постојанству противостати не может. А несогласије всја таја преодељевајет, и крепкија во поданство приводит народи и добрје утвржденија разорјајет гради.

MATIJA RELKOVIĆ.

1732. — 1798.

SATIRA ILITI DITVI ČOVJEK.

Prvi dio.

Satir piva u verše Slavoncem.

VIII.

Divan.

Još imade osobita skula,
Da bog dade, da bi se rasula,
Kuju Turci kod vas ostaviše
I divan joj ime nadivaše;
Pak i vaši idu na divane,
Zalud side i puše duhane.
I u svetac i u poslen' dane
Oni šeću, pak još lindovane;
A posao neuraden stoji,
Nit' tko mari nit' se koga boji;
Jere nejma doma gospodara,
U mehani on se razgovara,
A kad od'nud tako pijan dojde,
On po kući već bučiti pojde,
Oko kuće svu čeljad rastira,
Tu je duša, tu se psuje vira:
„Za što niste išli na posao,
Neg' čekali, dok sam ja došao?
Zar prez mene to ne more biti?
Ne date mi s mirom vina piti.“

Ej davori takvi domaćine,
 Koji piješ, a kuća ti gine:
 Ta, zli družo, zar ti nisi znao,
 Da ti i sam moraš na posao?
 Najpri vaļa, da ti zapovidiš,
 Pak da onda sam k' poslu prividiš,
 I da budeš na svakomu mistu,
 Ako želiš imat' kuću čistu;
 Jer gdi nije oko gospodara,
 Ne radi se, nego se obara.
 Mudri ļudi, koji pamet slide,
 Još u večer mladim zapovide,
 Baš kad pojdu skupa večerati,
 On jim stane tako govoriti:
 „Ako bog da, ter živi budemo,
 Vaļa da se rano probudimo
 I prikrstiv bogu pomolimo,
 Pak za poslom svaki otidemo.
 Ti ćeš, Petre, žito zagrāditi;
 A ti, Pavle, ono poorati,
 Što ste danas malo ostavili,
 Da budete barem sastavili;
 A ti, Luka, otidi u drva,
 Jer jih, sinko, već imamo mrva;
 Ti, Andria, ići ćeš na stražu,
 Kako meni desetnici kažu,
 Al' očisti sve tvoje oružje,
 Da se na te gospodi ne tuže;
 Vi pak, žene, čistite pšenicu,
 Da odvezem ja u vodenicu;
 A što se pak pastira dotiče,

Sav komšiluk i sve selo viče,
 Da jim s marvom oni čine kvare
 I u tomu men' zadaju kare:
 Ja ne mogu plaćati potricu,
 Biti ću je, uzamši palicu.
 Ako l' vrime radit' ne uzdade,
 A vi kući, to vas svaki znade,
 Pak dilajte pod kolnicom zbice,
 Stare su nam veće i ornice,
 I još više poslova imade,
 Kad je kiša, pak se radit' dade.“
 Kad u jutru bio dan osvane,
 On vaľade da najpri ustane,
 Sve kolike za poslom opravi
 I nikoga zalud ne ostavi,
 Pak da posli ide prividiti,
 Kako će se svašto uraditi;
 I k večeru nek prikaže svaki,
 'Tko je posao uradio kaki,
 Da on opet zapovidat' znade,
 Što se sutra raditi imade.
 Još su posli jednog gospodara,
 Koji mlade miluje i kara,
 Da nastoji on najviše na to,
 I da gleda, gospodar je za to,
 Da jedinstvo imaju i slogu,
 Lipo žive i mole se bogu;
 Jer gdi nejma takovih poslova,
 Ondi nejma boţjeg blagoslova.
 Ako će ti čeljad biti virna
 I u kući pribivati mirna,

Budi i ti u vladanju viran,
 Pak ćeš biti od kućana miran;
 Nemoj ništa s' ženom baškalučit'
 Nit', kad karaš, po svoj kući bučit',
 Nego nému donesi prid oči,
 Da ti i sam posli posvidoči,
 Da ne vaļa kako on diluje,
 Pokori se, pak tebe miluje.
 Još ti moraš, gospodaru. znati,
 Kako vaļa mladega karati;
 Jer trućaće čelade pobuni
 I većma ga jošter uzjoguni:
 Ne boji se, nego na te žali,
 Neće radit', neg' za kućom bali.
 Mlogi gazda sam čelad pokvari,
 Kad jednako on za nie ne mari,
 Nego jedno on bolje miluje
 I neg' drugim nému naslidue.
 Sveti Pavao na to vrlo viće,
 Gospodara baš se to dotiče,
 Tko godir se ne brine za mlade,
 Onaj svaki pogibio nade,
 I ne uči svojih podložnika,
 On je gori i od nevirnika.

IX.

Molba.

Jošter jedan običaj imade,
 Tog Slavonac i nesretni znade,
 I ovaj se kod njih molba zove,
 Jer u svetac na posao zove.

Lip običaj i dostojan fale,
 Al' se ljudi sada š' nime šale;
 Jer ni molba za moguće lude,
 Neg' sirote udovice hude,
 Koja nejma čime uzorati
 Niti sebe hrane dobaviti,
 Stari ljudi, to je kod njih bilo
 Ova molba jedno dobro dilo,
 Koje oni činiše ubogu,
 Da bi samo ugodili bogu;
 Jer Jisukrst vam ovako veli,
 Koji vami svim spaseće želi:
 „U istinu ja govorim vami,
 Da sirota bit' će uvijek s vami.
 Ali tko god što siroti dade,
 Neka dobro onaj svaki znade,
 Ako bude to u moje ime,
 Daće mu se u najskrajnje vrime.
 Tko će dobro učiniti komu,
 Nek učini onom ubogomu.
 Koji nemu nema čim platiti
 Niti truda na svitu vratiti,
 Dat' će mu se sve koliko gori,
 Baš moj otac u nebeskih kori;
 Al' ako ti onomu učiniš,
 Koji ima, pak i plaću prijmiš,
 Nećeš za to drugu prijit' gori,
 Jere si ju već imao doli.“
 Ako dakle hoćeš dobro dilo
 Učiniti, ko je bogu milo
 I po tvoju istu dušu dobro,

Čini ovak' ti, moj dragi pobro.
 Kad te moli koja udovica
 Jali druga koja sirotica,
 Uradi joj ti od dobre voľe,
 Na 'nom svitu bit' će po te boľe,
 O svom trošku, a ni od ne plaće,
 Jer onamo teb' Sabaot daće.
 A mogućnu što na molbu ideš,
 Nejmaš ništa, izvan što pojideš;
 A još ni to nije dobro dilo,
 Jer mogućnu, ni siroti bilo.
 Drugačije da taj boľar znade,
 Koliko ga takva molba stade,
 On ju ne bi nigda sastavio
 Ni svojim se dobrom rastavio;
 Jer on skupi stotinu čeladi
 Koje stari, ali više mladi,
 Koje vola i gdikoje jagne,
 Kupi sino il' pšenicu žagne,
 Pak je ondi tri puta nahrani
 I piti jim ništa ne zabrani.
 Al' počuti, što mu se dogodi;
 Jer zlo vrime baš onda pogodi.
 I ako je baš i dao misu,
 Poslenici al' ju čuli nisu;
 Zarad toga i bog se rasrdi,
 Što se nemu svetkovina grdi,
 Pak on vitra i pošalje leda
 I boľaru uraditi ne da,
 Neg' potuće nemu kukuruze,
 Kad je vidi, poliju ga suze.

Ako ne bi baš ni toga bilo,
 Opet nemu ne valade dilo,
 Jere molba višje kvara čini,
 Nego hasne onaj dan učini;
 Utiču se, pak zločesto rade,
 Mlogo puta s gazdom se hinade :
 „Ako sam ti na molbu došao,
 Ja ti nisam za novce pošao,
 Niti ćeš mi novci naplatiti;
 Što sam vridan, ono ću raditi.“
 A kad gazda esapiti lati,
 Al' se nemu ni polak ne plati,
 Nego najde, da je višje dao,
 Nego žita u hambar sabrao.
 Što je hasna s takvim dilovañem
 I u svetac molbom poslovañem?
 Višje vaļa četvero čeļadi,
 Što brez sveca teb' za novce radi,
 Neg' da skupiš stotinu na molbu,
 Pak da vas dan š nima imaš kolbu.
 Teb' se čini, da je jevtinije?
 Proesapi, vidićeš, da nije.

Drugi dio.

Slavonac otpiva u verše satiru.

III.

Slavonac nahodi za dobro, što satir od godeña bolesnika govori; kaže uzrok, za što on dvi sobe ne načiña; satir mu meće prid oči kućanske falinke, poradi kojih dioba i rasutak kuća i obitilij bira.

To, satiru, sada pravo veliš;

U tom vidim, da mi zla ne želiš.

Mnogo muke i truda imade,
 Dokle čovik othrani čeľade;
 Za to vaľa, da bolesno liči.
 Nek ozdravi, pak svog boga diči.
 Mi vidimo od pametnih ľudi,
 Gdi se mľogo oko marve trudi:
 Kada vidi, da mu neće jisti
 On već onda nejma kada sisti,
 Nego pita, ne zna l' tko god travu,
 Da izliči vola ili kravu;
 A kamo li on ne bi čeľade
 Izličio, ko rado imade.
 Al' ti ne znaš uzrok osobiti,
 Koji smeta, da ne može biti.
 Kad bi sobe načinio dvije,
 Tad već sloge među nami nije,
 Jer bi brat moj na pobaška bio,
 Činilo b' se, da se razdilio;
 A ovako u jednoj sobici
 Dosta mista i nami i dici. —
 Nejmaš pravo, satir odgovara,
 Pak ga jošter jedno malo kara.
 Ti to nisi upravo rekao;
 Jer poznanstva još nisi stekao,
 Niti znadeš, sa šta biva zloba,
 Sa šta kavgā, sa šta li dioba;
 Al' ako ćeš mene poslušati,
 Ja ću tebi redom kazivati.
 Nevirnost je svemu tomu kriva;
 Jer nesloga s nevirnosti biva,
 A nesloga uzrokuje zlobu,

Za tim zloba i boj i diobu,
A dioba što, nego rasulo,
Jer se kuća š' ne mlogo rasulo ;
Jer kada se brat od tebe dili
Vaļa da se i nem ris udili.
On odvede i koņa i vola
I joštere polovinu kola,
Uzme hrane i od svakog smoka
I od zemļe, što so nemu toka;
Za tim kuće polovicu razdre,
Il' kuhiņu il' sobu odadre,
Pak on ide pobaška stajati ;
Dugo vrime spava po hajati,
Dokle kuću, kakva biše, spravi
I sve u red, kao i pri, stavi,
Tebe s plugom i s koli rastavi,
A sam sebe š' nima ne sastavi,
Neg' od dobrog starosidioca
Budu tucak i obadvojica.
Posli toga do malo vrimena
Razboli se ili on, il' žena ;
Tko će orat', tko li dicu hranit',
Tko li služit', tko l' od zime branit' ?
Nije l' dakle tom nevinnost kriva,
Kada od ne zlo i rasap biva.
Nemoj tako, moj dobri Slavonče,
Neg' jedan put proberi se, momče ;
Nije l' bolje, gdi je mlogo glava
I gdi 'no je vladavina prava?
Viruj meni, gdi je mlogo ruku,
Čovik nejma baš toliku muku,

Kao samac, kada sebi radi,
 Pak nejma kad, da se gdi razladi.
 Sa šta kuće najviše propadu,
 Uzroci se svemu tomu znadu.
 Mlogi otac prida svomu sinu
 Gospodarstvo i kućnu družinu;
 Al' se friško siroma pokaje,
 Jer sin za neg' nit' za kuću haje.
 On mu veli: „Ti sad ćuti, dada,
 Zapovid je drugačija sada.
 Ti već ne znaš kućom upravlati,
 Bar se projdi, nemoj me smetati.“
 Otac onda mora imat' muku,
 Kad izgleda iz negovih ruku,
 I dosta se ponapati glada,
 Dok sin tako gospodarstvom vlada.
 Tu četvrte nejma zapovidi,
 Ti sam motri i očima vidi;
 Pak se čudiš, što ne napriduješ,
 I u dobru što ne obiluješ.
 Ja ti kaza, sa šta rasap biva,
 I da je tom sve nevinnost kriva;
 A sada ti još kazati hoću
 Sve potanko nevinnosti zloću,
 Kako biva i kako se zgađa,
 Kako li se posli ne događa.

ДОСИТЕЈ ОБРАДОВИЋ.

1744.—1811.

ЖИВОТ И ПРИКЉУЧЕНИЈА ДИМИТРИЈА ОБРАДОВИЧА, НАРЕЧЕНОГА У
КАЛУЉЕРСТВУ ДОСИТЕЈА.

I

Почетак мојега путовања.

Шта је човек, кад га каква страст преузме, кад какво мечтаније ума ужеже му мозак, подбуди срце и учини да сва крв у њему узаври! Био сам у то време у четрнаестој години возраста, ненаучен нимало нешнице ходити; отићи из града у Фабрику и Малу и вратити се, то је мени доста било. Тај дан као да су ми ноге крилате биле: код салаша деда мога спрема Семартону, ту смо после подне починили. Овчари семартонски, од којих неки су ме и познавали, направили су нас млеко и скорупом.

Мој друг које од пута које од прошасте ноћи неснавања кренуо засни; а ја се поспем на једну упку, и почнем гледати к Семартону. Дам се мало по мало у мисли; једна идеја и мисаљ почне разбуђивати, подстрекавати и на памет доводити друге. Колико сам обладан био мојом будаластом светињом, по овде натура предузме све своје правиче и силу, сатре под ноге и у ништа обрати сва моја сујетоумна мечтанија и сујеверије; дође ми на памет мати моја и мила сестрица моја

рода над српским, а иначе к сродству. Од Херцеговине до Баната, у Босни, у Хорватској, у Славонији и у Србији народи су весма милостиви и одвећ сродства љубитељи; и, што се каса у старо време весма похваљене добродетељи гостољубија, зашто у том ови народи ни једном нису фторн.

Ови дан пред вече дођемо у једно село код Тисе. Нађемо једног старог свештеника, гди нешто у својој авлији теше. Питамо га, како би могли у Срем прећи. Каже нам да се мучно прелази за велико наводњеније Тисе и Дунава; жали, што његови синови нису дома, он би нас чинио пребацити на ону страну без плаће. Рекле нам да чекамо вечера, кад људи дођу с поља, да ће нам наћи кога, ко ће нас за два или три марјаша превести. Но откуд нама три марјаша? Ми нејмамо ни три крајцаре. Нужда даје савет. Онда ја извадим из торбе мој часловац, који је био јошт наполак нов, молећи га, да учини задужбину, да нас он да превести, и да за то узме часловац. „То не би била никаква задужбина, да ја то учиним,“ одговори добри свештеник, „него, ако вами није од потребе часловац, даћу вам за њега седам марјаша, и постараћу се за ваш превоз. Остарио сам, и не могу за дуго возити, а би вас сам превезао.“ У вече нађе нам једног момка, који нас превезе у Сланкамен.

Ево ме у Срему, у земљи наследија последњи српски деспота. Сутрадан неки Карловчанин, враћајући се с празни кочија дома, довезе нас за

пеколико грошића у Карловце, гди преноћимо, и рано у јутру почнемо путовати по пожељепој Фрушкој Гори. Пролазећи испод Ремете и Крушедола, писмо смели ми навратити се у ове манастире, да нас како калуђери силом не задрже. Хоново нам је у срцу било; к њему смо се таптели. Око подне дођемо у Ириг и упутимо се к манастиру. Како нам је год рекао Тодор калпаџија, како пређемо на манастирску земљу, учини нам се као да смо у едемску башчу дошли.

Иде се све покрај једног поточића, поред кога стоје насађени велики ораси и друга дрвеса, која га осењавају и чувају од сунца. На левој страни виде се брда и холмићи, покривени с виноградом и воћњаци. С десне стране потока пружица се једна веселовидна долина, сва покривена и украшена с ливадама, пупи злака и цвећа селпога, која се протегла до близу манастира. А с оне стране долине, рекао би да су царске башче. Виноград до винограда, окружени и пакљени с' свакојаки плодови дрвеси; брдо над брдом, и холм над холмом као да се један на другога другољубно наслонио, и као да је један сврх другог своју поноситу главу помолпо: како ће лакше ону красновидну долину, сестру своју, и поток, њена љубитеља, који је загрљену држи, и оне, који покрај њега пролазе, гледати и сматрати; и како ће у исто време свак своју великолепну, са сви пролетњи, летњи и богати јесњи дарови надичену и преукрашену главу показивати и очима свију представљати. Холм од холма лепши и дич-

нији, а сви заједно пенсказане красоте и дивоте. Тихослатко и љупко шумчење и играње с долином потока, весело различни птица појање, кротко и прохладно ветра диханије и његово с лишћем преметање дају ушима једну тако слаткослишну музику, да доводе човека у савршено заборављење себе и у иступљеније ума. Благоуханије ливадни цвећа и свакојаки воћа обалзамљавају они кроткопитомни воздух.

Не зна ко како том блаженом долином прође, како ли к манастиру дође. А кад дођосмо к мом љубимом Опову, шта ће ко пре гледати, шта ће разматрати, чему ли ће се више дивити и чудити? Да сам био сав. око, пак да сам на све стране у један ма гледати могао, ни тако не би се оне красоте нагледао. Ко би хтео знати шта би ја рад овде описати, а не могу, нека само оде од пролећа до јесени, кад му драго, у Опово, пак кад се дома врати, видиће оће ли моћи све, што је чувствовао, исказати. Искључавам оне, који предати неким страст'ма, све јим је остало једнако, та ишли покрај рита та покрај ливаде, та слушали жабе та славује: говорим за оне, који имају срце чувствително сваке красоте божијег створења.

О родитељи и ви, учитељи и управитељи безлобне јуности, ову вечну књигу отварајте у свако време вашим чадом и учеником; привицавајте ји израпа, да осећају, да познају и да чувствују премудрост, благост и богате даре творца свога у створењу. Ову саму књигу без никакве

друге Мелхиседек читајући, свештеником вишег бога постао је. Ово је књига Аврамова, Јовлева и сви патријарха, кад још није било никакве друге; коју читајући, к високој су мудрости, спреч к познанству бога достигнули. Жива и дејствителна књига, из које у свако доба, сваки час и свако тренуће ока к очима, к ушима, к свим чувствам, а павластито к срцу нашем бог говори—: небо с' сунцем, месецом и звездама; земља са свим, шта се на њој види; воздух, облаци, ветрови, молније и грмљавина; вода и све, што се у њој движе; пролеће, лето, јесен и зима; свако дихање и свако створење до најмањег мравка и мушице. Из све ове књиге бог говори к свим људма: „Познај, чловече, творца твога, творца вечнога и јединога, праведнога и милостивога. Нек чувствује срце твоје, за то је створено, јер иначе не можеш бити благодаран, разве чувствујући; и, колико више будеш чувствовати, више ћеш благодаран бити; више ћеш благодарити, више ћеш љубити, више ћеш се силити, за испунити свету и праведну вољу његову. И на ови сами начин бићеш благополучан и блажен во век' века, јер си за то створен, словесним умом и бесмертним духом одарен. Буди праведан, буди добар, љуби добродетељ! Ниси за мало време створен као мрав; вечност те чека. На кратко време добро чинећи, во веки ћеш благополучан и блажен бити.“ За показати све величество ове божествене и божје књиге, наш слачајни спаситељ Јисус учи нас и саветује,

да погледамо не на сву њу, по на најмању частцу ње, за познати из најмање частице ове бешчислене књиге великога творца и његову преблагу и премилостиву промисал о свему. Не вели: погледајте на небо и на сунце; не вели: чујте громове и грмљавине. Ово би одвећ много било. „Возрите,“ вели, „на цветке пољске. Ко ји тако краси и одева, да цар Соломон у свој слави својој није се могао оденути ни украсити као један од ови цветака? Отац небесни. Погледајте на птичице по воздуху. Ко ји рани, и ко ји одева? Благ промисал оца небеснога!“ Ову књигу читајући, премудри Сократ, вечна слава Атипе и свега славнога грчкога рода и имена, пре Христовог пришествија мученик је био за благочестје, праштајући и благослињајући оног истог, који му је отров дао.

Ову књигу ко чита са здравим богоданим разумом, и ко њојзи следује, мора доћи к истинном богопознаству; и он је, како учи свети философ и мученик Јустин, делом Христијанин, ако се словом и не називље Христијанин, живећи праведно и богоугодно. Ко ову књигу не види, слепији је од слепорођеца; ко њејзин глас не чује, глувији је од сиња камена, јербо „Небеса поседају славу божију, и творење руку његови возвештава земља.“ Ко ово не чувствује, њему је гвоздено у прсима срце. Обичавајте дакле млада срца, да чувствују: у најмањем лиску, травици и цветку творца свога да познају; у живљењу и движењу мравка и мушице општега

животодавца бога да упажају. Учите ји најпре овима малима стварма, док с временом кадра буду, к сунцу и к звездама ум свој возвисити.

Ево, мој љубезни читатељу, к' каквим размишљењима само воспоминаније оповске красоте ум мој узвишује. О место, достојно, да посвећено будеш мудрости и ученију, и да се српским назовеш Парнасом!

Ево ме међу калуђери: шта сам тражио, то сам и нашао.

Мој простосрдечни игуман, с ким би год о мени говорио, заклињао би се, да сам светац, по придодавао би к тому: „Бојим се неће та светиња задуго дурати.“ Тако је и било. И сва би ми братија то исто прорицали: да се залуду мучим, да се јошт нико није у Опову близу Прига посветио, да нећу ни ја. Неки би ми се ругао, неки смијао као детету, а неки би ме жалио, казујући ми да је и сам у младости тако прелаштен и обезумљен био као ја, но друге године друга памет у глави. Из почетка сам мислио да они све то из зависти раде: не будући свети, не би ради ни да се ко други посвети; но мало по мало чрез дуго време лено ти ме учинише, те изгуби вољу к светињичењу. Да нисам страшио био, те да сам куд у планину отишао, ко зна шта би било; али сам у планину — за главу, а други се нико не пађе, да са мном пође, и тако ти остадо лено до данас. А нека ми ко не замери, што ћу правцу рећи: и моја су ми „житија“ на неки начин доста крива; јер би наодио

многе, који су добро јели и пили и господски живили, пак су међу свете метнути; а многи живили су, како су год хотели, пак у саму старост покајали се, и ништа мање нису стражњи остали. Ово је све чинило, да сам се волновао кад на једну кад на другу страну.

Пря свем том читање књига од дан до дан све ми је то милије бивало. „Житија“ сва не само сам читао неколико крат, него и свако сам на кратко списивао; и на ови начин знао сам ји сва као наизуст; после тога: „обед духовни“, „вечеру духовну“, „беседе Златоустове“, „маргарит“, „камен вери“, „Светога Јефрема“ и друге различне књиге црковне, све сам ја то с великим вниманијем и усердијем прочитао, и, што би ми се најугодије видило, списивао би. Ова сва читања ту су ми ползу принела, да сам наш стари славенски језик привикао; а с друге стране била су ми штетна, као свима онима, који, најмањег разуменија логике не имајући, како би кадри били расуђавати оно, што читају, напуне главу свакојаки поњатија, мњенија и противречија, пак ходе пупи ветра, чинећи јим се, бог зна, шта знаду. А, не умејући судити и расуђавати сврх оног, шта знаду, ништа не знаду; или би много наметнији били, да не знаду ни оно, што знаду, јер би барем при општем човеческом уму и разуму остали, пак би били као остали људи. Мој је мозак био пун смунтенија вавилонскога, но онда ја нисам се могао сам себи начудити, како је могуће да толике ствари

знам, как би се све молио, да ме бог сачува у смиреннију, да не паднем у високоумије и гордост; а та моја иста молитва происходила је из труле, смрдљиве и потајне понирљиве светињске гордости. И заиста нејма ти лукавије ни високоумније гордости од светињске, ни опачније кривоглавице и лудости од којекаквог читања без расужденија.

Имао сам у љубави неког младог јеромонаха, Василија Осечанина, јер је и он весма љубио читање. Ови ме советује, да читам Баронија, којег читајући, усладим се у историје. Мој пугман сам није нимало привикнут био к' читању, али је весма миловао слупати од мене, да му казујем шта сам читао, а сврх свега по вољи су му биле историје. Зато, гди би год могао наћи грађданске росијске историческе књиге, узимао би ји мени на прочитаније. На ови начин почне се возбужавати у мени жеља и другојачији књига осим црковни. Мој старац, видећи ме сасвим предата читању, непрестано би ми пофтораво да ћу куд у свет поћи за науком, и придодавао би да, кад би имао довољно трошка, би ме послао у Кнјевонечерску Лавру, да се учим. При том и вишеноменути Васплије, кад би се год са мноштем разговарао, похваљивао би ми науку и жалио би, што не зна латински језик, којег је почео био мало учити и знао је неколико дијалога или разговор, пак би ји све преда мноштем говорио и толмачио би ми ји. Баш као да су се договорили били, да ме пострекавају, нова це-

каква желанија у мени поджигују. Падне ти истом моја гордост, али би и ја нешто знао. Латински језик, то је језик; а ја, бедни дурак, ни речи не знам! „Квис, квид, квомодо, уби, убивис, убикуневе,“ то је звечало у мојим ушима слађе него сиринско пеније; а ништа од свега тога не знат! Боље би било да се писам на светли родно. Изгубе ти моја „житија,“ „лавсанк“ и „отачник“ све поштење. Од тога часа — с богом, Опово, и сва твоја красота; гди ученија нејма ни латинскога језика, ту нејма ни живота. На ма би куд у свет тумарио, да ми пије било жао оставити мојега доброга и благопаравнога старца, кога сам с правом синовском љубовију љубио и почитовао.

Почнем зачињавати и сачињавати моје плане. Гди би се могао један дијакон учити, разве у Кијеву или у Москви? У ово време непрестано би се код нас говорило о славној Великога Петра кћери, императрици Јелисавети. Ја, непрестано у уму и у срцу имајући Кијев, Москву, и Русију, владетељницу ти страна непрестано чујући да се помиње, и образ њејзин на много места изображен видећи, натурално морао сам кадгод о том и сањати. Видим једном на сав росијску цесарицу на престолу, сву као у сунце обучену, која ми да из своје руке једну књигу отворену с разним језици, говорећи ми: „Учи се.“ Пробудивши се од сна, толковао сам мој сав по мојем желанију.

У то исто време митрополит, за нешто срдит на мојега старца, сметне га с игуменства и за-

поведи му да пође на неко време у Шишатовац, ништи му се дозволи да мене с' собом поведе. Он полазећи у речено место, даде ми петнаест дуката; мало је више имао за своју особиту к свом манастиру верност. При нашем растанку они ми разговор учини:

„Мој синко, чини ми се да се нећемо више у животу видити; ја знам да ћеш ти куд либо за науком поћи. Као ми је, што ти више не могу дати: живећи у једном манастиру имућу, писам желио да моји особити новаца имам. А сад жалим, што писам колико толико заштедно, те би те сад боље могао оправити; по с ово мало можеш до Кијева доћи; а онде, ако будеш трудољубив и у науци подвижан, небесни прописал неће те оставити без хлеба. Пустияње, пештере и светињичење извади из главе; томе се данас разумни људи ругају. У данашњи дан ко се год за свеца издаје, или је каква лажа или фантазира. Учење жели и тражи, колико више можеш; нема горег живота од беспослична и унђива. Колико сам те ја познати могао, ако се ти ученију не предаш, ти ћеш жалити, што си се покаљуђерио; ти ниси ни за какав други носао, него за књиге.

Колико сам ја прост и неучен, мени је милије видити ученог младог Рајича, него четири всељенска патријарха, који би били без науке као ја. Видио си га, како је млад и без бrade, али, кад стане беседити, ми сви с великим брадама гледамо га, као да смо из дивијег вилајета

дошли. Ја ти за мене кажем, стидим се и срашим моје седе на образу браде: наш сав живот пролази у старању и у говорењу за казане ракијске, за каце, бурад и обруче; наша је сва наука у томе, да познамо колико је ком вино и шљивовици година. Иди за науком; с њом ћеш свуд престати и твоје живљење поштено заслужити. Мој синко, прошла су она глупа и слепа времена, кад се је међу нама говорило: „Боље је шест врапаца у каруца него шест школа у глави.“ Сад се је време преокренуло: учен човек ако ће и пешнице нићи, сваки га поштује; а неучена видећи, гди се вози на вранци, „Врапци вранца вуку“ говоре, и право имаду.

Ти видиш како ме љуби господин барон Марко Пејачевић. Откако смо се год познали, љубимо се, како да смо рођена браћа; наше се нарави тако слажу, да се никад један другом омразити не можемо. Он ми непрестано фали науку, и каже да у садашње време принципски синови, ако нису учени, мало поштења имаду. Он има обичај рећи да богат човек без науке (ваља овде разумети такога богаца, који с богоданим својим богаством никаква добра општеству и роду својему не чини, дар божији законан и сакривен држећи) подобан је волу с позлаћеним рогови. Казује ми да цесарски и краљевски синови и кћери сву своју младост учећи се проводе и сав живот у читању књига. Ја само чујем имена науке и философије, нити знам црне ли су или беле; али толико памети и расузденија

дао ми је бог, да могу расудити, да те ствари морају бити врло потребне, полезне, велике и славне, кад цари и краљи без њи не могу бити.

Неки дан си ми казивао шта си читао у оној росијској историји, колико се је Петар Велики старао, за увести у царство своје свакојакe науке, и чрез то велико је и бесмртно име паче свију земљедржаца, који су пре њега на свету били, задобио, славу народа свога до сами звезда узвисио и својим благополучним и високомогућим наследником, који буду по његовим богоуправљајемим стопама ходити, пут к бесмртнију показао и отворио. Свемогући, преблаг и вишњи творче, смилај се на створења твоја, и таке премудре и човекољубне цесаре и цесарице производи чешће на свет, који ће сву Европу, Србију, Босну и Херцеговину, наши стари мило отечество, Болгарију, Грецију и остале божијем рају подобне земље од тиранства, глупости и варварства избавити и ослободити. Нек мумла, ко је лишен разума, на мудрост и науку као совуљага на сунце, говорећи да оне измишљавају нова мудровација; не слушај ти зато никогa. Што наметни људи фале, с толиком жељом и трудом ништу и сврх свега на свету љубе и почитују, оно мора добро бити. А ко више на науку? Они, који паходе све своје благополучије у чанку и бокалу.

Веруј ми, мој сипко, кад год чујем младога Рајича да беседи, уздишем за мојом младошћу, и, да имам какву власт, све би ове наше

манастире у школе и у училишта преобратно. Зато послушај ти мој последњи совет: извади из главе то твоје светињичење; ја ти задајем моју српску веру, да из тога пеће ништа бити; тражи науку, и гладујући и жеднећи и паготујући. Ја ти више желим да у једном малом сеоцу будеш мале деце учитељ, него у Опову игуман или архимандрит. И, ако ме послушаш, како знам да ћеш, благосливљаћеш ме, кад у гробу будем.“

Ово је последњи разговор мојега милостивога оца и благодетеља. Он није нимало науке имао, по ништа мање био је јестественим здравим разумом и расуђденијем одарен. Родом је био из Србије, из београдскога предела; всегда весео, чистосрдечан, поштен и, колико се више може, благи и непорочни нарава човек, и зато у целој Славонији, Срему и Бачкој малим и великим, господарем и госпођам љубезан и благопријатан. Био би на кратко време, један минут или два, љутит и напрасан (страст природна чистосрдечни и без сваке претворности људиј); близу три године, колико сам при њему био, само би се тада на ме ражљутно, кад би ме видео, да без сваке невоље гладујем. На три месеца по нашем расанку престаи се у Шишовцу, гди сам му био на погребенију, и оплакао сам га како год мајку моју. Благодарим преблагу небесну промисла, што ме је сподобила, ово благополучно живота мојега време дочекати. да покажем вечну моју благодарност памети његовој. Име и воспоминаије његово биће ми, док сам

год жив, драго и љубезно; пазивао се је Теодор Милутинович.

II

[XII. писмо.]

...У Шклову чекаосамъ равно шесть месеци Тѣпографа, и какосамъ са свимъ познао да онъ не мисли свою речъ одржати, поитѣосамъ у Лайпсикъ доћи. Мой благодѣтель Генералъ Зоричъ даомѣ за ово 6 месеци, коликое обѣщао бѣо за цѣлу годину, то есть четири-стотине рубли. Дароваомѣ и одну лисичину що вреди сто рубли. Ту самъ разпородао, за непотезати бreme са собомъ, све мое кинге немецке и французске дат. и тал. [кромѣ они ниглезски коесамъ на даръ у лондону получѣо] немецке узеоо Генералъ за свою библиотеку.

Ове зиме у лайпсикѣ, будући да у Тѣпографѣн нѣ съ посломъ навале издатићу до 28 Табака. Еданъ добри господинъ одъ наши соплеменника, самъ своеволно, и у Шкловъ и овде писаомѣ даћемѣ у овомъ предпрѣтѣю помоћи, кое уздамъсе даће до воскресенскога пазара учипити; па коєга надежду полагаюћи обѣщаосамсе на лето Історѣ неки знаменити люди издати: За представити Націи нашей, у примѣру славни и велики Лица, ону исту науку кою самъ у Наравоученѣмъ изяснявао. Ова помоћ ако ми доће исполнитѣ мое обѣщанѣ; аколи пакъ недоће [кое богъ вѣсть каковимъ случаемъ можесе догодити; защо поодавно већ ни писма одъ тудѣ немѣмъ

а терминъ кадъ э речено било послати прошао] на ови начипъ, противъ намѣренія моего мораћу слагати; несмеюћи упущатисе у дугъ, на кога мрзимъ како на црну смерть.

Акоми ко за маану припише що орфографію писамъ назіо, пека изволи разсудити, да ми, до садъ на нашемъ діалекту съ нашимъ словами граматике писмо пмали, Я у моемъ списанію самосамъ на нашъ чистъ изговоръ сматрао. Ъ велики и мали, то э мени све едно било, добро знаюћи да Сербли сви щоне годъ путь пензговараю пућъ. А изреченія, коеби звечало на њ. у насъ пейма. Но щосе овога тиче, акосе съ времепомъ правила за ово даду и установе [кое не сумњамъ] ондаћесе моћи исправіе писати; а менеће добри и разумни люди извинити, знаюћи да никаково майсторско дѣло у свомъ почетку не може савршено и са свимъ исправно бити: за ове после оћесе стотине година и више родова люди, кои, едапъ за другимъ долазе: не валя ни они да доћу овде само да жваћу.

Що ми ви у вашемъ последнѣмъ писму опомпнѣте, даћесе гди ко наћи, кои, или изъ простоте свое, или [щое горе] изъ лукаве, и просвещенію разума чловѣческаго са свимъ противне политике, подъ изветомъ ревности къ светопочитаемымъ суевѣрјамъ, неће свога труда пощедити, и све що може говорити и творити, за воспетити или, ако ница, а оно баремъ закаснити обще добро и ползу, коя бисе чрезъ ова нова списанія причинити могла, то э мени добро познато; али

съ друге стране овоме тѣши и обпадеждава: що садъ веѣа часть знаменитѣи у націи нашої, како священство тако и мѣрици имаю очи отворене, и пеѣеду веѣи ни крозь наочари, ноцѣ маѣѣ крозь туѣе очи да гледаю; но сами своима богодапнимъ зѣиницама пропицателпо и скрозѣ сматраю ща э що.

Ево насѣ дражайшии мой, за ови редѣ при концу моего путованя: у коега описанію, како-самѣ у почетку рекао: хотеосамѣ прославити имена мои прѣтеля и благодѣтеля. Я имѣ воздаемѣ како могу; а праведни и мплостиви богѣ воздатиѣнемѣ како онѣ може. При томѣ, уздамѣсе даѣе ово поще послужити, за возбудиѣи боголюбиве и добра срца люде у Націи нашей, ако кадѣ виде кога сиромашка и оскудна како що самѣ и самѣ бѣю, кои управѣ пауку жели, тражи, и кѣ нѣойзи као жеданѣ Еленѣ кѣ воднимѣ источпикомѣ тежи, да се неодреку помоѣи му. Науке любитель пакѣ младнѣи, кои чувствуе у себи склопѣиѣе, способность и дарѣ ко ученію, не кѣ се ласно не предае очаянѣю акосе кадѣ у теснотѣи паѣе. На копацѣ, не кѣ э препоручено ово дѣло свимѣ благородноумнимѣ общего добра желательмѣи кадѣсе паѣе поцѣ ко, да сѣ учени эзика на пашѣ, що лено и полезно преводити предузме, нека не пренебрегу руку помоѣи дати му, нимало несумпяюѣисе даѣе сѣ временомѣ ово предпрѣятіе пречестномѣ обществу весма полезно бити. Защо овосе чисто види као сунце, да догодѣ едаѣи народѣ на своемѣ матернѣмѣ эзику книга нейма принуждень э у тамности ума и у варварству

лежати, и све на горе преуспјвати. Сверхъ свега и наипосле; щосамъ годъ говорю и написао изъ праве любви къ добродѣтели, къ челоуѣчеству, и къ сроднимъ моимъ и говорюсамъ и писао. Inest [вели славни и велики у пауци Инглеъ Бако Веруламїусъ] inest ingenio humano motus quidam arcanus et tacita inclinatio in amorem aliorum, qui si non insumatur in unum vel paucos, naturaliter se diffundit in plures. Есть у естеству челоуѣческомъ движеніе пеко тайно и мучеће склонѣніе къ любви другихъ, коя акосе не упразни у еднога или у мале природно излїявасе на многе.

Любеѣи те, любими мой, и честитаюѣти нови Годъ пребивамъ савъ твой.

У Лайпсиду Іануарїя І. 1789.

Досіоей Обрадовичъ.

ЕЗОПОВЕ И ПРОЧИХЪ РАЗНИХЪ ВЪСКОТВОРЦЕВЪ БАСНЕ.

105.

Стара лисица и курјакъ.

Стара лисица сретне курјака. Ови се за-
лети на њу, а она га почне молити, да не дѣра
у њу бедну, стару, која нејма ништа, него кожу
и кости. „Ако ми кажеш три истине,“ рече јој
курјакъ, „које ћу морати веровати, пустићу те.“
„Прво,“ одговори лисица, „проклињем час, кад
сам те сусрела.“ „Добро, то ти верујем.“ „Друго,
ако те други пут сретем, желим да те слепа
сретнем.“ „И то морам веровати.“ „Треће, да
бог да да пропаднеш и да те нестане, да те ја

ни слепа више не видим.“ Насмеје се курјак, пак је пусти.

Наравоученије.

По вишој части људма истина није мила, зашто нису такви, какови се чине. Ако нам није драго да се говори о нама, да смо, вакви смо, срдимо се на себе, зашто смо таки, а не онакви, за какове би ради да нас људи држе и и проповедају. Ако ли нас пак ко из злобе, зависти или незнања оговара и туђа парчета нами пришива, кад ми само знамо да он лаже, или да се вара, то је нама доста; на част му његова лаж! А завист и злоба највише мучи онога, који је у недри поси. Давно је речено: „Ко ће свету уста зачушити?“ Ово није могуће; а да сами себе исправимо и да будемо добри, ако желимо за добре почитовани бити, ово можемо, о овом дакле да се и старамо. Нико није толико богат, за подмитити цели народ, да не говори опо, што мисли. Правда, да другда лаж отме ма и чини се, као да падвлада истину, но не бојмо се: лаж кад год буде, она мора пронасти. Али ће рећи ко: учтивост изискује да се свагда не говори опо, што јест, и оно, што ко мисли; то се зна. Али против тога, кад се о исправљенију човечески парава говори и пише, ваља право казати да је много бољи опи народ, који поштење, правду, истину и чистосердечност љуби, него ли они, који све ове божествене добродетељи спрема учтивости за ништа држи и попире. Што би било од карактера опи људиј, који би за закон узели, да

за љубов к учтивости и к худим комплиментом ваља лагати, као црв по блату милити и у све време живота взајмно варати се и заслепљавати? Учтивост, кад происходи из доброхотна, човеко-љубива и благородна срца, лепа је, красна и опште-полезна добродетељ; а кад излази из худа, при-творна, лукава и лажљива срца, опда је и сама згадљива и непотребна. Не, браћо Србљи! Гди сте год, немојте да се о вама рече оно, што је Солоп неким у своје време говорио: „*Τῶν δ' εἰς μὲν ἔλασος ἀλώτεκος ἔχρει βάλνει σύμπτῃν δ' υἱῶν χαῦνος ἔχρει νόος, εἰς γὰρ γλῶσσαν ὁράτε καὶ εἰς ἔπος αἶψον ἀν'δρὸς εἰς ἔργον δ' ἰδὲν γυγνόμενον βλέπετε*“. Од вас свако до једнога лиспичјим трагом ходи, и у свим вам, што вас је год, слаб се наоди ум; ибо на језик гледате и на реч шарену мужа, а на дело никакво што бива не сматрате.“ Но ово, што ћу сад рећи, добро знајмо! Није могуће да је човек управ добар, а да није у исто време и учтив; њему је природна и својствена учтивост, како год телу сен; расудимо само. Учтивост је да у опхожденију друг другу угодни и пријатни бивамо. Сад онај, који је свагда готов и рад сваком по сили својеј помоћи и добро учинити, је ли му могуће да без узрока и радо кога либо речма увреди и озлоби? Његово прекрасно и благородно срце, које не би радо увредити ни мравка у трави, може ли озлобити слаба, сироту, дете или жењу? Никако! Овакови ни на што не може мрзјити, разве на јавно и општевредовито зло, а то мора,

ако је управ добар. А учтив и слаткоречиви комплименташ без добра срца ништа друго не чини, него лаже. Шта ће нами икада помоћи „слуга покорнејши и понизнејши,“ који, кад нам до невоље дође, неће се ни кренути ни помаћи с места? Помози ти брату своје човеку у потреби, пак ти њему реци по старински: „Добро дошао, брате!“ и „С богом пошао!“ Помози и помажи, колико можеш, и нек се радује срце твоје помагајући; зашто помоћи, то је божије и божествено дело. Убога удовица, која је за сиромаш два новчића дала, више је, по свидетељству преблагословенога спаситеља, дала, него ли сви богаци, зашто је дала све, што је имала. Славни карактер једнога народа у томе се састоји, да су сложни на добро, мужествени у потреби, верни један другом, послушни законом отечества, трудољубиви, трезвени, чистосердечни, правде и поштења љубитељи, који претпочитавају чест привременој користи и воле живот изгубити него поштено име. Овакови су достојни имати просвештења над собом цесара, зашто га умеду познавати и слушати, и заслужују не само његову љубов но и почитаније. Права љубов не може бити без почитанија, а истинито почитаније пејма места без добродетељи. А добродетељ изискује здрави природни разум, који, кад се јоште с науком соједини, онда составља онај божествени венац, који краси и увенчава словесцу душу. Из овога се види, као сунце на небу, да пиједан народ цити је био цити ће бити славан без науке и добродетељи.

Мишеви и прапорци.

Мишеви пађу негде два прапорца, пак учине сабор и начну се саветовати, на што би ји употребили, да јим полезни буду. Неки реку да ји привежу старешини на врат или за реп, да му звече и чипе поштеће. Старешина обаче зафали свима за такову учтивост и отменост, али у исто време одмоли од себе таково поштење, с којим не би се никад могао из рупе помолити, да га мачак не чује. На последак падну на то умисливије, да ји домаћем мачку привежу на врат. Ал' ево невоље: неће нико на се да пријми ову чудновиту експедицију. Стари шиљу младе, а ови сви у једно грло с' заклетвом утврђавају, да они дужно к својим старешинам високопочитаије никад и ни по што неће за леђа метнути, нити ће таково важно дело, које онима припадлежи, на се узимати. Одложи се дакле ови посао до другога сабора, и тако остане и до данас.

Наравоученије.

У сваком совештанију о предузимању којегонибуд дела прво ваља расмотрити: је ли то възможно, и, ако јест, не отлагати; што год мора бити данас, то је сутра у невреме. Мишеви пису посмејанија достојни за то, што пису још мачку прапорце на врат обесили, него што су се о њима невозможном делу совештавали. При том не ваља у слабост падати и оно, што је могуће, за немогуће приимати. Многа су се општества у сви

народи сачињавала сва с таквим намеренијем или под видом таква намеренија, да ћеду свему народу добро какво учинити, пак мало по мало составили су особито, да тако речем, тело у телу и општество у општеству; а по том, сопственим самољубијем заслепљени, не само своју особиту корист општој ползи претпочтели су, него и штетом и вредом великога општества и народа своје су мало општество утврђивали и обогаћивали, а велико варали, заслепљивали и, кад је до најпосле било, погали газили, угњетавали и попирали. Такви су били маги персијски, брамини индијски, бонци хипески и јанонски, јерофанте египетски, ламе татарски, књијници и правосвештеници јудејски и прочаја. Ко би икада не само рекао него помислио: да ћеду последници они први христјански пустињика и монаха такви с временом постати, да први у народу ишту да буду; а неки од њи да ћеду живе људе за Христову, како они веле, веру нећи и на парчета сећи? Ово су само они кадри чинити, који се од свега човеческога рода одреку и одметну и сасвим, шта су и откуд су произишли, забораве и из душе изгладе. Ево шта бива из раздељенија људиј, који не ваља да су раздељени. Зато, о пречесно општество човеческога рода, а павластито серискога, за кога ја ово пишем, послушај ти глас човечества, свети глас јестества, а то ће рећи глас божији! Не раздељујте се и не мрзите се између себе за цркве грчку и латинску; црков је Хри-

стова, а нити је грчка ни латинска; него само гордост и инат и злоба увела су ова имена, разделила и омразила толике поштене и блага срца људе. И различни народи под једним просвешћеним и законим царем једио су општество и фамилија, којима је отац, судија и архинастир цар. Управитељ, судије, официри, војниство, епископи, свештенство и сви народи, све је то једно тело, једна душа и једно свето општество, којег је свештена глава цар. Сва друга општества, која себе раздељују од овога великога и светог општества и који се између себе само, као пустиње на ванару, разумевају и којих интерес пије всеопшта отечества и народа полза, просвешћење и благополучије, или нек се врате, откуд су изишли, сиреч у народ, и нека гледају, како ће му бити на дејствитељну ползу, или нек траже себи места, гдѣ нема људиј.

Примечаније.

Неће ми се нико чудити, што ја о подобној материји толико говорим, ко зна колико множество поштена иначе и избрана народа у Славонији, Хорватској, у свој Далмацији до Албаније злослове се и мрзе само за безделице. „Они једо жабе и корњаче и пуже;“ а печеном прасету нико и невенит, јер га сви радо једу. У светом евангелију стоји чисто и јасно написао да што год у уста уоди, сиреч, што је коме пријатно и што он може јести, то га никад до века неће осквернити; него зле речи, кад из уста излазе,

опе скверне и погаде човека. Али кад бог да, те се послуша евангелије, опда ће пропасти опи, који су свој кавги криви.

153.

Врба и трн.

Врба, гледајући да трн свакога, који покрај њега прође, за аљипе заквача, упита га, зашто он туђе одејанице к себи вуче, и на што би му, баш да и има то? „Не требују мени аљипе,“ одговори трн, „нити ји ја оћу, него само мило ми је дерати и парати.“

Ова басна изображава зло и пакосно срце, које без сваке своје ползе наоди пекаково проклето задовољство у штети и озлобљенију другога.

ГЕРАСИМ ЗЕЛИЋ.

1752.—1827.

ЖИТИЈЕ, СМРТЕЧ: РОЖДЕНИЈЕ, ВОСПИТАНИЈЕ, СТРАНСТВОВАНИЈА И
РАЗЛИЧНА ПО СВЈЕТУ И У ОТЕЧЕСТВУ ПРИКЉУЧЕНИЈА И СТРАДА-
НИЈА ГЕРАСИМА ЗЕЛИЋА, АРХИМАНДРИТА СВЕТО-УСПЕНСКЕ ОБИТЕЛИ
КРУПЕ, У БЕЛЛАЦИНИ.

Први дјел.

*Од рожденија до произведенија на степен архи-
мандриства.*

[I.]

Дјетинство и јуношество.

...У оно врјеме живјаше код кмета обители
крупске монахиња њека, коју зваше бабом Шту-
лом, јер бијаше без једне поге, и мјесто ње
иђаше полагаано на дрвепој, зовомој штула. Ова
често долазаше кући нашој у Жегар, и, кад би
гођ дошла, допијела би мени колач, и много би
ме путиј миловала, иштући ме од матере: „Дај
ми, Јована, ово твоје дјете, да га учим.“ Њој
би на то мати моја одговарала: „Ја би ти га
дала драговољно, и дјете весма жели ићи учити
се, али му не доцушћа мој ђевер, поп Стефан.“
И тако би иста баба одлазила без мене. С тијем
више мени се не утољаваше пигда чезнење за нау-
ком и за познањем, не би ни сам знао каквог,
блаженог у манастиру стања и даље тамо у свијету
љутскога живлења. Сваки дап међутијем око петог
часа после подне сљедоваше ми напаст главо-

боље и претешка оног сна, по ком, кад би се ра-
забрао, бунцао би, и чипило би ми се као да
ми нешто говори: „Да поћеш, Кириле, у мана-
стир учити се, како те је завјетовала мати, не
би те више тако глава бољела, нит' би те тај
мртвачки борно сип.“ Често ја моља матер, а
мати браточеда, попа Стефана, да ми дозволи
поћи у манастир, да ми се испуни завјет мате-
рин, и да се ослободим, како сам се тврдо падао,
од моје двоструке болести; јер кромје немоћи у
глави већ ми права болест бијаше и у срцу моја
угњетена жеља, којом сам гинуо за књигом. Али
све то би залуду.

„Боже и богородице, ја сам више ваш него до-
маћије мојије, код којије морам пропасти у овоме
мом невољном стању по њеној кривици; ви ми се
смиљујте и помозите ми!“ Овако дан и ноћ тугу-
јући, смислим пајпосле све па једно. До Требачника
пије далеко пи одонле, куда би ја преко њега од
куће виђао ће калуђери долазе и, враћајући се у
манастир Круну, замичу за брдо. Једно јутро 3.
нојембра 1760. љета рано украдем се од матере
с постеље, и бјежи од куће уз рјеку Зермању,
како ћу на мост преко ње и преко опе плани-
нице, куд бог да и богородица. Али ме се брзо
сјети мати и полети за мном. С једно хиљаду
коракљаја мога удаљенија видим је, ће за мном
трчи, зовући ме, да станем и да је чекам. Но
што она више зваше, ја већма бјежа, да ме не
увати, зашто знадо да ми код онако јетке не би
прошло па ште срца моје бјежање. И, да ми не

ГЕРАСИМ ЗЕЛИЋ.

1732.—1827.

ЖИТИЈЕ, СМРТЕЧ: РОЖДЕНИЈЕ, ВОСПИТАНИЈЕ, СТРАНСТВОВАНИЈА И
РАЗЛИЧНА ПО СВЈЕТУ И У ОТЕЧЕСТВУ ПРИКЉУЧЕНИЈА И СТРАДА-
НИЈА ГЕРАСИМА ЗЕЛИЋА, АРХИМАНДРИТА СВЕТО-УСПЕНСКЕ ОБИТЕЛИ
КРУПЕ, У ДАЛМАЦИЈИ.

Први дјел.

*Од рожденија до произведенија на степен архи-
мандриства.*

[I.]

Дјетинство и јуноштво.

...У оно вријеме живјаше код кмета обители
крупске монахиња њека, коју зваше бабом Шту-
лом, јер бијаше без једне ноге, и мјесто ње
иђаше полагаано на дрвеној, зовомој штула. Ова
често долазаше кући пашој у Жегар, и, кад би
гођ дошла, донијела би мени колач, и много би
ме путиј миловала, иштући ме од матере: „Дај
ми, Јована, ово твоје дјете, да га учим.“ Њој
би на то мати моја одговарала: „Ја би ти га
дала драговољно, и дјете весма жели ићи учити
се, али му не допушта мој ђевер, поп Стефан.“
И тако би иста баба одлазила без мене. С тијем
више мени се не утољаваше пигда чезење за нау-
ком и за познањем, не би ни сам знао каквог,
блаженог у манастиру стања и даље тамо у свијету
љутскога живљења. Сваки дан међутијем око петог
часа после подне сљедоваше ми напаст главо-

боље и претешка оног сна, по ком, кад би се ра-
забрао, бунцао би, и чипило би ми се као да
ми нешто говори: „Да поћеш, Кириле, у мана-
стир учити се, како те је завјетовала мати, не
би те више тако глава бољела, нит' би те тај
мртвачки борно сап.“ Често ја моља матер, а
мати браточеда, попа Стефана, да ми дозволи
поћи у манастир, да ми се испуни завјет мате-
рин, и да се ослободим, како сам се тврдо надао,
од моје двоструке болести; јер кромје немоћи у
глави већ ми права болест бијаше и у срцу моја
угњетела жеља, којом сам гинуо за књигом. Али
све то би залуду.

„Боже и богородице, ја сам више ваш него до-
маћије мојије, код којије морам пропасти у овоме
мом певомном стању по њеној кривици; ви ми се
смиљујте и помозите ми!“ Овако дан и ноћ тугу-
јући, смислим пајпосле све на једно. До Требачиња
није далеко ни одонде, куда би ја преко њега од
куће виђао ће калуђери долазе и, враћајући се у
манастир Круну, замичу за брдо. Једно јутро 3.
нојембра 1760. љета рано украдем се од матере
с постеље, и бјежи од куће уз рјеку Зермању,
како ћу на мост преко ње и преко оне плани-
нице, куд бог да и богородица. Али ме се брзо
сјети мати и полети за мном. С једно хиљаду
коракљаја мога удаљенија видим је, ће за мном
трчи, зовући ме, да станем и да је чекам. Но
што она више зваше, ја већма бјежа, да ме не
увати, зашто знадо да ми код онако јетке не би
прошло на ште срца моје бјежање. И, да ми не

буде од некуда на сусрет изишла жена њека, жена Пава Вукапчева, не би ме била ни стигла мати, која се б'јаше већ уморила и почела су-стајати. Тако, кад ми види мати ову жену, а она почне викати: „Држи, Паво, увати ми то дјете, кад те срећа носи у овај час отуда.“ Ето ти јој у помоћ хитре Паве, и увати ме, зашто сам се ја већ задијао био трчећи. Стане ме помагања и плач, да ме пусти, јер, нејак од осам година, не мого јој се из руку истргнути, по забадава. У том стиже и мати с прутом у руци, живо ме искара и испба, и врати ме кући.

Шети дан послије, на 8. нојемврија, Аран-ђелов дан бијаше. На овај дан поведе ме мати по обичају, која ме више не пушташе из очију својије, у цркву. По јутрењи сјеђаше пред црк-вом посред њеколико стараца и изабраније дома-ћина поп Стефан, старјешина дома нашега, ко-јега мати моја поче ту молити, говорећи му: „Допусти ми, попо, да одведем ово дјете баби Ани калуђерици, зашто се бојим да се опет не украде од куће, и, само преко толико рјека и преко Требачника, могло би се утопити, или у горн забасати, и вуци га изести.“ Али поп све на својој мисли стојаше, пити га рјечи матере моје, да ме пусти, могоше преклонити. Тада многи од сједећије около њега реченије људиј стадоше му проговарати: „Зашто, попе Стефане, не пустиш то дијете, кад му срце ниште, не се иде учити? Ако се бојиш да твоме сину Папи и синовцу Сави не узме пароксије жегарске, а

оно може остати у манастиру и бити калуђер.“ И на ове рјечи толико стараца једва се пои предаде, и отпусти ме, говорећи ми: „Ајде с богом, угурсузе; доћи ћеш ти брзо кући, како те узбије баба Ана монахиња.“ Почекаћеш, мислим ја у себи, док ти се ја вратим, туке пасти. Пољуби га мати у руку, и ја, метнувши метавију, учиним то исто, пак онај час пођемо у Крупу, ће доспјемо па свршетак литургије, и нађемо ту код цркве и моју бабу Штулу монахињу, која у погу саката, али у језику здравија бијаше него и један адвокат. Повеле ме пста дома, а мати ми се врати кући.

На ма сутрадан напише на липовој данчици буквицу, и почнем се учити. Додијало ми је било ту; што је јуче писала, оно сам јутрос морао добро остругати, да ми друго напише, осим што сам морао сваки дан: прије зоре устати, ватру наложити, кућу омести, псету објед зготовити, дрва и воде из Ораваче потока допијети, пак послаје к њој доћи, да јој додам аљине на руке, да се обуче, и воде, да се умије. И сву ову службу лако би трпио, али ми је најмучније било трпити повседневно воздржаније од јела и пића, зашто код исте би ми био вавијек велики и страсни петак, а рјетко би се познало да ми дође која недјеља или празник с њоме. У шест мјесециј, стојећи с овом бабом монахињом, изучим сав буквар, који ми она сваки дан, као што више горе реко, на дасци липовој штампаше пером, будући да се не могаше у оно вријеме ниће у

Далмацији паћи на продају буквара и каквије другије српскије књига.

Случи се међутим да дође у Жегар неки јеромонах Василије из Мађарске, који казиваше да је из манастира Грабовца. Многи се у оно вријеме калуђери из цесаревине по Далмацији виђаше просећи милостињу, који при блаженопочившем митрополиту господину Павлу Ненадовићу из својње манастира бијау поутицали, за не подлећи оном благочестију и строгости монашеској, која бијаше до тог времена у Фрушкогораца забачена, како је и у трима благочестивим манастирима у Далмацији данас презрјена. Речени Василије бијаше започео школу у Жегару, и, како се дигше из манастира Круне мој братучед Илија и синовци Пане и Сава, дође и моја мати по ме и дигне ме од монахиње. Тако сва четири стајасмо код куће, и идосмо сваки дан у школу, у коју се бијаше скупило до 40 дјака. Послије десет мјесециј школни нани учитељ једном омркне, а не осване у школи. До мало дана сазна се да је отишао у Скрадин и у Добронољце, ће је прије учио дјецу, да купи дугове. С богом одселе за ме науке и сва школска друга правила!..

[VIII.]

Повратак из Русије преко Црног Мора и Цариграда.

По свјетлом Христовом воскресенију намјери се један грчки корабљ палуњеп пшеницом у Херсону за Александрију. Погодим се с капета-

ном до Цариграда за 50 турскије гроша, и поћем из Херсона 10. априла 1784. године. Други дан доћемо под турски весма кријепки град Очаков. Овај је град, над Црним Морем, био кључ од Цариграда; но Руси га освојише 6. декембра 1788. љета. У Очакову пребудемо шест дана, а седми се одлучимо кроз Црно Море за Цариград. Црно Море није црно, него како и друго море свога наравнога вида и образа, и зато га је свијет назвао црним, што је исто море био гроб млогијем, и што је млогу мајку за сином, млогу сестру за братом, и млогу љубу за мужем у црно завпило одјејаније, како што и мене и моје санутешественике мало није прогутало. Други дан нашег пловећа подигне се страшна и ужасна бурја, која је три дана и три ноћи трајала. Чрез то вријеме ништа о другом не мислисмо, него о милостивом богу, предавајући му и препоручујући му душу, и гледећи када ће нас дубоко прогутати море. Наш се корабаљ сад спушташе низ ужасне волне у бездну морску, а сад се дижаше уз њи, чини ми се, до више облака. За три дана не виђосмо ми ни пеба, ни који крај земље; истом се четврти дан утиша вјетар, или да речем вјетрови, јер су се, мислим, сви вјетрови на свијету били скупили и договорили, да узваре онаку силу ширине и дубљине морске.

Мало по мало укажу нам се планине од Европе и Азије; угледа се и ферар велики, који стоји на једном високом торњу на каналу цариградском, путником ноћу за правило, да се не

разбију Пловећи ми напријед, погледамо око себе и угледамо толике бачве, капуте, маце свијећа, арборе од бродова, ће пливају по мору, зашто се било неколико корабаља утопило, кад је оно три дана море бјеснило. Уђемо у канал од Цариграда, и посве брзо корабаљ иђаше, зашто стоји Црно Море повисше Марморнога Мора и Бијелога, које се састаје под Цариградом. Гледам око себе у томе дугоме 18 миља млетачкије каналу, и од стране Европе и од стране Азије покрај мора, толике, могу се звати, градове, толике батерије и лубарде, које стоје, као да ји је когођ руком насадио и наклтно, једне против другије. Мало за тим стигнемо на ноћ у Бујугдере, велику варош, ће су двори и чардини и великољепне башче свију иностраније министера, амбашадуре, који сједе у Цариграду, и, кад се појави у Цариграду куга, од куда ријетко избива, онда речени министри иду из Галате, ће у Цариграду живе, и сједу у Бујугдеријама. Свакога мјета по три по четири мјесеца звиђу министри у Бујугдерије и уживају лијепу воду, чист воздух и чардине.

Сутрадан дођемо из Бујугдара у Цариград, којег ја једва чека, да видим, и који је на седам холмова создан. Априла 28. 1784. године уђемо у пристаниште његово. Гледајући неисказану величину овога града, и расуждавајући о њему, чиј је био прије и чиј ли је сада, подуму ме дво-струка чувства, радост и жалост: радост, што ме је судба у њега допијела, што сам од дје-

тиштва мога желио; а жалост, што овако пре-
 красно мјесто у рукама варвара лежи. Величина
 овога града не може се подробно описати, нити
 свезане око њега вароши. Од стране Европе леже:
 Галата, Балук Пазар (от рибе цијаца, пазар), То-
 пана, Арнаући, Нихори, арменска слобода Бу-
 југдере; а од стране Азије, једну малу миљу
 преко мора, види се Калкидон, ће је четврти
 сабор био при цару Маркиону и патријарху ца-
 ригратском Анатолију и папи римском Леву,
 и то на Диоскора патријарха александријског и
 Ефтиха архимандрита, његова оба еретика. Ко
 би могао избројити нешчислене оне турске ви-
 соке мунаре на џамија, које су биле све прије
 благочестиве цркве, и ће се сад пењу оце тур-
 ске па дап по трипут, и вичу, да Турци иду
 у џамије, бога молити. Оце ове, вичући на муна-
 рије, служе џамјесто звона християнскије. Ви-
 зантија је на једном холму над морем, ће су
 били грчкије цара, а сада турскије, дворц, по-
 кривени оловом. Ту се види много куба, на по-
 добије оније, које су по манастирије над црквама
 високим од трула. Близу Византије лежи Света
 Софија, која је сад султанова џамија. Ту иде
 султан свакога петка публично клањати се и ко-
 гођ оће од Мухамеданове вјере. Изпад Свете Со-
 фије около великога олтара са стране сваке виде
 се по два велика у висину мунара од бијелога
 мармора. Мало подаље на једноме холму има
 једна велика џамија, ће стоје сада дервиши (тур-
 ски калуђери), и ће се кују турски новци; а

прије је био манастир светог Теодора Студита. Патријарх цариградски стоји у једном малом манастиру и простој једној цркви, која је доста подугачка и широка и близу Фенари. На вратије му стоја кулук, то јест стража по 40 Турака, који га чувају, више поради рђава случаја од Турака и, може бити, да не побјегне, него што би му они варвари чест давали. Недалеко одавде јест меток манастир, ће стоји патријарх јерусалимски, храм Светог Георгија. Кад сам виђео садашње стање овог несклазног велељенија греческје благочестивије цара, сузе су ме од жалости обливале. Улице цариградске јесу посве тјесне, на подобије венецијанскије контрада, и много нечисте, зашто турска полиција не набљудава тако чистоћу, као полиција другије европејскије градова.

На квартиру сам стајао у Галати, у венецијанскога баяла *Агостин Гарзони*, у старом баялаћу, с његовим каницијом, њеким Црногорцем, и желио сам много и премлого виђети патријарха цариградског *Гаврила* и цјеливати свету десницу, али не знам грчки ни турски. Тако ми мој Црногорац једног Арбанаса за толмача нађе, с којим и пођем. Кад дођемо на врата од патријаршије, ће је турски кулук, ту пас уздрже, а један Турчин оде казати протосингелу. Једва мало пречекасмо, ето ти иде с Турчином архиђаконом патријархов, који нас поведе унутра. То је било около петог часа после подне у мјесецу мају. Кад пас доведе у једну велику салу,

ће су прострте најлепше тапее, које се у Мисиру праве, угледам шест лица с брадама и шест свијетовније, ће сједе с прекрштеним ногама, и с чибуци из устије, дугачкије од четири до пет лаката. Упитам ја мога толмача по српски: „Које је свети отац патријарх?“ А он ми одговори: „Оно, што сједи у сриједи међу пет митрополита.“ Пођем к њему, метнем велику метанију и пољубим га у десницу; тако исто и мој толмач; на које нас благослови обема рукама. Оне друге нијесмо љубили у руку, него смо се само поклонили на десно и на лијево. Затим извадим ја из цена једне златошвене бројанице, које ми је даровала игуманија у Кијеву, манастира Флоритског, и пружим исте патријарху као један мали дар. Он погледи и упита мога толмача, шта је оно. А овај му одговори турски да су бројанице, које му поклањам, поради што сам имао срећу пријмити благословеније. Када пријми бројанице, метне ји код себе, и рече турски да сједнемо. Ја мислим да сам извадио коју дужину рушница, не би онолико у њи гледао, нити запиткивао шта је, него би брже шчепао; али види да су бројанице, и зрна сашита сувом златном сармом, а кита велика од злата, пак онет пита. Мало сам се био и застидно, што сам му дао, и покајао, али веће доцкан бијаше. Едва ја и мој толмач сједосмо на лијеву руку од патријарха, сто ти архиђијакон носи свакоме по чибук, којије више бијаше у сали него бројаница, и ми узмемо. Затим донесе архиђијакон кафу без

захара. Мој толмач пуни и за ђекојим димом сркне кафу; али ја кржаве ваљам и знојим се од муке, не могући ни дима од дувана трпити, а камолп чибук у уста метнути, зато сам до-тлен био заклетн непријатељ лулеџијама; но сад сам у патријарха први пут морао лулу запалити, бојећи се да ми за зло не пријми. Пита ме преко толмача патријарх, од кога сам мјеста и одакле идем? Одговорим ја да сам из Далмације испод републике мњетачке, од манастира Круне, и да сам дошао из Русије у Цариград. Упита ме затим: „Колико има тамо манастира и црквиј?“ Кажем ја: „Три благочестива манастира и до педесет црквиј.“ Више ме није ништа питао, него се разговарао с омијем митрополити и Грци по турски и по грчки, али ја не знам о чему.

Ту смо сједили пол' уре, докле није мој толмач испразнио лулу; затим устанемо, пољубимо у руку патријарха и пођемо. Кад смо били ван, питам ја мога толмача: „Бога ти, о чему су они разговарали после, кад сам казао колико има у Далмацији црквиј?“ Вели: „Каже онђе патријарх да у Далмацији Христјани нису православни Христијани.“ Право рећи, то ме је врло соблазнило, и поче ми излазити из срца оно благоговјениство, које сам до онога часа имао. Почнем расуждавати, за који је узрок то патријарх говорио, и падне ми у памет да је зато: једно, што у Далмацији нијесмо имали онда епископа; а друго, што Далматини нијесу пигда, како и данас, слали арача патријарху, како су паучни

гулити народ они християнски, који под турски-јем игом живу, за које сам добро увјерен од многије Срба и Бугара, који су долазили у Цариград и Свету Гору. Шта грчки епископи чине у Турској од Христјана, а сувише од Срба и Бугара, који се у попова герчкије преко толмача исповједају, то пије могуће описати; а жалосно би било и слушати, зашто занста тамошњи народи, који у Христа вјерују, горе међу двије ватре, и то већ од четири стотине година.

Трећи дјел.

Од поставленија на генерал-викарство до оставленија истог достоинства.

III.

Под владањем француским.

...Ја не могу довољно описати различита руркодјелија и богатства, која се свуда налазе, куд год чоек очи окрене. Особито се пак налазе у палати краљевој, у којој су, може бити, дрвени краљеви стајали: зато се овако и зове по француски Палерија. Ова палата има четири тавана и на све четири стране једнако зданије, но само има двоја велика врата, но и на ова не улазе коњи и кароце. Са све четири стране јесу бутиге и с једне стране троструке; ту се продаје свака галантарија, што се само може паћи у свијету и помислити. Ту ћеш паћи све од злата и сребра, све позлаћено и посребрено; и на што гођ погледаш, за све ти зашнућу очи. Коју гођ ствар видиш, сваку зажелиш имати и купити; и, да

имаш пуну какву сандучину луиђа, потрошио би све и не би ни једнога из Париза изнео, само кад би хотио од сваке оне галаптерије по мало купити. Пред палатом од Тољерија био је Наполеон на триумфу високо поставио четири коња, одишена из Венеције изнад врата од цркве Светога Марка и упрегнута у једну откривену и позлаћену полукароцу. Ове су коње држали с обе стране за узде два Арана од бронзе; по по наденију Наполеоновом повраћени су опет Венецији и постављени су 1815. године на своје старо мјесто, то јест на цркву Светога Марка. Ови су коњи управо из Цариграда у Венецију донешени.

Били смо такође и у Вонтеблу, где је фабрика од финог порцулана, подобног англескоме, и у Ст. Клубу, где су палате, ђардини и делиције царске. Овде се виде скерци (игре) од воде с различним фигурама и статуама, саливеним од бронце. Види се такође под великим испод земље волтом, који је дугачак четврт мљетачке мље, где стоје зими пигери од лимупова и перанциј. Ту ми је казивао башчован да има некијем стубовима од лимупова више од двеста и триста година, која су дебела више од пол' лакта. А како сваке пролеће, све оне пигере на колиције извезу на двор и на сунце, да се питају паравним тјелом и врућином.

Осам дана послје, него што смо били први пуг код Наполеона, позову нас, да дођемо у Тољерије, то јест његов царски двор, на објед. Ми дођемо, по онда пије био ту с нама Наполеон,

него је у горњем челу седио принцип његов Дурок. На обједу томе било је с нама до осамдесет лица, које сенатора које маршала које депутата, дошавши, како и нас тројица, да се од стране и уиме свога народа поклоне Наполеону и освједоче му своју приврженост и покорност. Ко би мога избројати јела и начине сваког јела, које су нам допосили? Ми смо узимали скоро од сваког, само за виђети шта је и какво је то. Послије смо призивани били на обједу од принципа и првога министра Камбацереса, од министра Маришкала и секретара од стата Антонија Алдини. Исти овај министар, Марешкалки, представио нас је онај дан, кад нас је први пут одвео пред Наполеона, и императрици Јосефини у истоме двору; а сутрадан одвео нас је Летицији, матери Наполеоновој, матери велим, која је родила императора.

Идући сваке неђеље и свакога четвртка у цркву, упитао би ме много пута Наполеон, како ми је и како ми се допада Париз. А ја би му одговорио да је Париз посве лијеп и да је достојан имати њега на престолу своме. Ишао сам такође сваке неђеље, кад би и Наполеон ишао, на мису у капелу царску, која се налази у двору. Ту би били сви краљеви и краљице, принципи, министри, маршали и имбашиндурни; за тим даме и дворјанке с императрицом Јосефином. Познавајући ме сви министри француски и маршали, за учинити ми чест, уступили би ми у цркви мјесто близу императора. Док би се миса свр-

шла с музиком, коју су правиле различите свирале и уз коју су и човечески гласови пјевали, трајало би то један добар час. Наполеон би стајао на сриједи цркве и наред онога доксата, а миса се дође при земљи служила, ће стоје такође, клече и сједе 40 кардинала. С десне стране Наполеона стојали су сви краљеви, а с лијеве императрица, краљице и даме од корте. Кардинал Фес, Наполеонов ујак (материн брат), стајао би за њим, обучен у црвене одежде, и држао би позлаћену књижицу. Кад би ђео, узео би Наполеон ову књижицу и читао; кад би било посветилиште, клеоао би и он и сви они, који имају пред собом банак. Сваки би минут видно ће вади из џена бурмутицу и трпа бурмут у нос. Много сам пута видно да у бурмутици нема ништа, и онда би је само палцем или великим прстом отјео изпутра и прст к носу припео. Ја би у њега вавјек гледао; а кад би он често у ме погледао, онда би ја на ма бацио очи на оне поред мене стојеће музиканте.

Кад би се миса свршила, онда би морали сви прије њега поћи из цркве у двор и стати би сваки на своје мјесто. Он би пајпосле изишао, шетао би се полагао кроз онолико стотипа дуна и кроз три велике сале и ће с којим министром, маршалом и послаником проговорио би. Једном по миси дође к мени и упита ме: „Come le hà piaciuto la musica?“ то јест: „Како вам се допада музика?“ Ја му одговорим: „Maestà, bene; l' armonia angelica mi hà piaciuto assai,“ т. ј.:

„Ваше величество, добро; гласови анђелски јесу ми се много допали.“ Зашта ме послје: „E buona quella messa per voi? Је ли добра ова миса за вас?“ Ја му одговорим: „E buona, perché in tutte le chiese è un iddio. Јест добра, зашто је један бог у свијем црквама.“ На овај мој одговор осмјене се он и рекне ми: „E vero, avete la ragione,“ т. ј.: „Истина је, имате право.“ С тим отиде.

У оно осам мјесециј, док сам се у Паризу бавио, дошао ми је најмање 30 пута, којешто по двије по три рјечи запитати. Ја сам га свагда слободно дочекао и слободно на оно одговорио, што ме је питао. Он је к мени долазио и питао ме којешта понајвише зато, не би ли се ја препао и смео, да му не умјем шта одговорити, мислећи да ми је сада првина с царем говорити. А није знао да сам ја до то доба имао чест већ са три цара говорити: с императором Јосифом II., Леополдом и Францом; тако с русијском императрицом Екаторином, с краљем пољским Станиславом и Евгеном, вице-краљем Италије.

ГРИГОРИЈ ТЕРЛАЈИЧ.

1766. — 1811.

[СТИХОТВОРЕНИЈА.]

Љубов побједоносица.

Давно уж серце моје
Со самим собоју
Рвет сја в благо своје
Ден и ношч со мноју,
Сплоју в страст тајују
Восналено строгоју.
Давно већ чују мјатеж
Серца боренији,
Чувствују блиски надеж
Јего стремленији,
Не вједја ни причиши
Јего борби ни виши.
Примјетив разум мој
Јако серце страждет,
Сиље он невидимој
С њим противу грјадет,
Ишчет ју побједити,
В' власти својеј видјети.
Серцу в помошч он спјешит,
Шчитом вооружив сја,
Побједоју већ претит
И већ он борит сја,
Гордо востав на силу

За свобод серца милу.
 Но в первом нападенни
 'Ту падоста оба,
 По долгом же сражении
 Паде јих свобода,
 В пљен похишчени биша
 Разум, серце и душа.
 В теријени аз несносном
 Серца страждушчаго,
 В мучении рабољепном
 Љубве жаждушчаго,
 Кто је пљени хтјех знати,
 Зачто страждет познати.
 На посљедок примјетих,
 Драгаја дјевице,
 В самом себје усмотрих,
 Мила голубице,
 Јако серце красотоју
 Пљенено бист твојеју.
 Когда тебе перви крат
 Нечајано видјех,
 Тогда в жизни перви крат
 Радост в серцје имјех,
 Која страно дух мој вес
 Превосхити до небес.
 На перву к мѣе рјеч твоју
 Серце моје во мѣе
 Радостију зјелноју
 Тољ силно воскинеје,
 Да оно все затрјасе сја,
 Љубве огњем заж'же сја.

И већ од тог времена
 Непрестано стражду,
 Воспаљајет страст мене,
 Љубве твоје жажду,
 Љепоти красни цвјете,
 Жизни мојеја свјете.
 В присустви твојем, драга,
 Со vsјем блаженствују
 Всесилну љубве бога
 Vsјем серцем жртвују;
 В твојем же удалени
 Унивају в терпјени.
 Мој убо со vsјем покој,
 Моје благоденство,
 Вес от нпње живот мој
 И моје блаженство
 В твојеј воли пребивајут,
 В твојеј власти остајут.
 Ти једина шчастливим
 Можеш мја учинити,
 Ти једина и пешчасним
 Можеш мја назвати,
 Мене токмо твојеју
 Блажена љубовију.
 Природи всешчедрија
 Чадо љубезноје,
 Благости небеснија
 Дјетја јединоје,
 Серце моје ти услиши,
 В груди бурју утиши.

О задовољству.

Когда чесност управљајет
 Нашим серцем и душеј,
 Тогда радост награђајет
 Чистотоју нас својеј.
 Солнце јасно пад землеју
 В блеску свјетлом востајет,
 Серце с радосној душеју
 С восхишчепјем појет:
 Когда чесност управљајет и т. д.
 К дјелам дневним приљежаја,
 В трудах слатких ми живем;
 В' вечеру же окончаја,
 Ми с веселијем зовем:
 Когда чесност и т. д.
 Своју должност исполњаја,
 Все довољни ми судбој;
 Божју благост прослављаја,
 Все нечастливи ми собој.
 Когда чесност и т. д.
 Вечер утру објешчајет
 Опјат нову жизни сласт;
 А невиност пам вјешчајет:
 Нам не страшна судеј власт.
 Когда чесност и т. д.
 Чест ни скупа ни мотовка,
 Своје храпнт, чуждо чтит;
 У неј правит всем головка
 Разум слабостјам твердит:
 Когда чесност и т. д.
 Јест ли плуту кто покажет

Раз свјашчени чести храм,
 На нем кљатва, кољ не скажет
 Свој вес видја стид и срам:
 Когда чесност и т. д.
 Чесни прави человјечек,
 Вјерни богу и царју,
 Живет мирно вес свој вјечек,
 Појет вечер и зарју:
 Когда чесност и т. д.
 Одјет парчеју златоју,
 Плут скривајет свој грабеж:
 Чесни блестит простотоју,
 Зрја пронирства зли свербеж.
 Когда чесност и т. д.
 Смерт и бједним и богатым
 Тојже косоју грозит:
 Горе тогда виноватым!
 Нас смерт берет, не разит.
 Когда чесност и т. д.
 Живја чесно, не бојит сја
 Чесној в свјетје никого;
 К својеј пјели он стремит сја
 В љубви долгу својего.
 Когда чесност и т. д.

ПАВЕЛ КЕНГЕЛАЦ.

1770. — 1834.

ЈЕСТЕСТВОСЛОВИЈЕ.

Предисловије.

...Да би читатели сего ѿ ѿстаткословїа не то́чию
кари́емъ, мо́жетъ би́ти непозн́анымъ, но ѿ Слав́ан-
скомъ ѡзы́къ коли́къ толи́къ наѓчїи́са, печ́ахса,
ѡли́къ Слав́ански са́мъ разѣмѣва́к, чи́стѡ Слав́ан-
ски пи́сати, не ѡбни́гася годѣ ли ве́емъ вѣ́детъ,
їако ни. И сїѣ тогѡ дѣла творю́, что не на пред-
написа́нїе, їако прѣмѣра́цїе кнїгѣ сїѡ їзда́хъ, да
бы, а́же не бы́ преднаписа́телемъ по коли́ была,
порица́нїа какова́гѡ во́лѣхса. Бо́лымъ ѡ менѣ
слав́анумъ козми́нѣсѡ творѣ́нїе їако стѣ́лз мо́й
прѡ́стъ: мнѣ́ ра́внымъ, оу́гѡданъ, їакоже ѿ мнѣ́:
полѣ́ченымъ ѿ шко́лскимъ лїсо́вѡмъ вы́со́къ ѿ
тѣ́мамъ. О́ни да напи́шѡтъ во́лше, ѿ а́зѡ покло́ню-
сѡ їамъ: О́ни да прїї́мѡтъ сѡ о́наковѣ́мъ оу́се́р-
дїемъ, сѡ каковѣ́мъ а́зѡ пи́сѡхъ сїѣ: сїѡ да вѣ́дѡтъ
подража́тели мнѣ́, ѿ во́лымъ ѡ менѣ слав́анумъ.
А́же та́къ кнї́ги пи́сати вѣ́демъ, їакоже нѣ́цыи
нѣ́мѣшнѡго вѣ́ка кнї́жницы ни́жѣ Слав́ански, ни́жѣ
Сѣ́рвски, но та́къ да рекѣ́: славено-сѣ́рво-нѣ́мецко-
ма́дыаро-тѣ́рско-цыга́нски, ѿ Бѣ́х ѡ́динъ вѣ́стѣ,
како́ва рече́нїа въ своѡ́ кнї́ги спрѡ́таша, ѿ напи-
са́ша, то́ всеѓда ѡста́немъ, ѡ́же ѡсмы́, сї́рѣчь на
послѣ́днемъ стѣ́пени ѡзы́кораспрѡ́странѣ́нїа ѿ оу́крѡ-

шенія, и никогда инымаъ ѡзвѣкъ своѣмъ паче и паче оу-
крашающыма просвѣщенныма народами оуракииася.
Лѣтъ астагса, иже мнѣтъ, иже славяны не мо-
жетъ все то на своѣмъ ѡзвѣкѣ списати и рече, еже
Ѣллины, Латїны, Галлїаны, Британїны и Нѣмцы
на своихъ ѡзвѣкахъ списаша и рече. Не оучиася
матерней, но странноѡзвѣчїи Грамматїи, и не
чїи своѣмъ по страннымъ книгамъ: и тогда ради скъ-
доѡзвѣчїи въ своѣмъ ѡзвѣкѣ ѡсташа. Гдѣ сѣтъ
тѣмъ славянскїмъ книгамъ; воспросїти мѣ кто мо-
жетъ. Шедъ въ церковь, и ѡбращаши тамъ много
множество оумѣдрїти тѣмъ могущихъ книгъ, оуише
малъ, и мѣдрѣ паче многихъ сѣсловоишъ содер-
жанїа превѣдши, въ иныишъ кѣмъ славянски
списаныхъ и превѣдѣнныхъ. Латїнскихъ ѡзвѣкъ кромѣ,
иже едины направиши гогорїти не терпїтъ, вси
прѣчи народи погрѣшиши гогорѣтъ, ѡбаче книго-
писатели, не ѡбозираюсѣ, какъ простыи лѣдъ
гогорїтъ, но какъ прѣвила ѡзвѣкъ взыскѣтъ, такъ
пїшѣтъ. Аще въ кто, на прїкладъ, Нѣмцы
ѡнакъ писашъ, иже ѡбикновѣнїи гогорїтсѣ,
оубъ въ и проста Нѣмца баба-книги писати
моглѣ. Такъ иныи нашего рода книжницы книги
своѣмъ списавше, кѣмъ книжническимъ оу лѣдъ
оубѣнчашасѣ, и сѣетїю похвалѣ оулачїи. Вси
народи, и сами иныишъ книги своѣмъ по грамма-
тїйскимъ прѣвиламъ списаша, оу насъ по прѣвиламъ
бѣбы смїланы пїшѣтсѣ.

Во ѡбїтели сѣгшъ Георгїа 1-го Іануарїа
1811-го лѣта.

Сочинїтель.

Глава II:

О горах, подиздјез, пешчерах и пропастах.

В.

О пешчерах.

...Достојно јест и о нашеј ветеранској пешчерје в Банатје блпз Оградини на самјем дунај-стјем брезје лежашчеј, воспомјанути. Она јест округла, 24 сажењ долга, толико широка и 9 сажењ висока. В среди јеја студенец от печених чернич созидап јест, добровкуспују воду имушч. Више сеја, к веси Молдавје идушче, јест она пешчера, в њејже гњездјат сја тмами и тем тис-јанчами гебузујушчија и банатским скотом смер-топоснија мухи. Јакоже густи дим от ужаснаго возгорјенија ваљајем летит, тако мухи онија из гортани пешчерп в месјацје априље и маји силње исходјат, и тако силње исходјашче милионами в Дунај утопајут сја. Ашче по шчастију банатском во времја излетанија јих сјеверни или западни дхнет вјетр, то онија всја отлетајут в Сербију. Ашче ли же јужни или восточни дхнет вјетр, то онија в Банат долетајут и, в поздри скотов влетше, уби-вајут ја. Људије, видјевше приходјашчија мухи, незаконсно собирајут скоти своја на једино мјесто и, дим около јих сотворше, от смерти јих тако избављајут. Летаније такових, по себје малих, по хрептје бјелих или пестрених мух, обаче зјело јадовитих, по шчастију нашем должаје от 8 или 10 дпеј не трајст. Труда и иждивенија не пошчадјеша људпје, малаја врата онија пе-

пшчери многократње заградити и оловом залити ;
обаче тшчетен бје труд и иждивешнје јих. Јегда
пријдет времја излеташнја јих, зашданаја врата
пешчери јакоже от удара громава распадајут сја,
и мухи начнут излетати. Згарајемн прах в' внут-
реност пешчери метаху и запаливаху, и топи
биваху, и не могона јих истребити. Јакоже не-
сија мухи Египтјашом стужаху, тако стужајут
нам и скотом нашим мухи сија. Чудотворни жезл
Мојсеов могл би точију ишкоренити ја.

ЈОАКИМ ВУЈИЋ.

1772. — 1847.

ПУТЕШЕСТВИЈЕ ПО СЕРБИЈИ.

[Блажани — Манасија.]

Сутрадан, то јест 17-го августа, по пријатију малог ручка телесердечно благодарим госпожи домаћици и прочим домашњим на њиовим чесним угошчењу. По том опростим се от њи и от Г. оца Серафима, који отиде у његов манастир. А ја онет с мојим момком одавде кренем се, пак приспјем у село *Блажане*, после у село *Миливу*, а одавде ударим на *Манастирски Хан*, њеко древно здање, от Турака поцаљено и разорено. Шта је ова руина пређе морала бити, то никаква душа није ми знала казати. На посљедок опај исти дап после пол' сата от овог порушенија ичасно приспјем у опшчежителни манастир, именујем *Манасија*.

Ово је један царски манастир, кога основатељ био је деспот Стефан, кнеза Лазара син. Около овог манастира находе се дванајест порушени кула и један мали разорени градић. Церква је весма велика, којој, може бити, у целој Србији, што се величине тиче, цара нема. Она горе на мужеској цркви има пет трула, а на женској једно, и сва шест јесу с крстови украшена. Храм цркве јест сшествије свјатаго духа.

Церква је изнутра свуда измолована, обаче Турци у време ратио јесу светитељем очи поизбадали, зидове изгребли и велику скаредност причинили. Зато бједна церква на много мјеста и прокисује. Него за време серпског вожда, Г. Петровича, јест се ова церква почистила и ко состојанију богослуженија привела, како што при уводу с десне страпе више вратиј на зиду с првени писмени стоју написане ове речп: „Показателство сего сѣгау дома: Обновиса сѣи сѣи храмъ Сошествіа сѣгау Дѣа при благовѣрнаго и верховнаго Господара Георгіа, предводителя народа Сербскаго, служителя манастирѣ игѣмана Іакинѣа; Обновиса сего 1810-гоу года, мѣа Октокріа, 17-гоу.“

Овај манастир лежи на једном прекрасном равном мјесту измежду весели купина на рјеки Ресави. Стара његова здаија јесу до основија порушена, а што су нова, такова нису тако знаменија достојна. Него прилични грунт, како што су виногради, њиве и шљивнике, по том различиту марву держи овај манастир. И за сва ова његова притјажанија Турчину спахији плаћа јежегодно главницу по 25 гроша, пак скоро отсвашта даје десетак.

[Сибница — Орашац.]

Ја овде на препочије отидем код Г. Николе Катича, нахијскога кнеза, који ме учтиво пријми, угости и даде ми добру постељу у топлој соби. Пак сутрадан, то јест 16. појемврија по пријатију фруштука благодарим моме чесnome

домаћину Г. Катичу, пак помошчију божијеју креним се от њега и у путу на лево оставим село *Дрлуну*, а на десно село *Душину*, а после тога приспјем у село *Сибиницу*.

Ово село лежи којекуда растрто, а црква лежи на малој рјеки Сибинци и на потоку Кнежевцу, која је лета 1823. от тврдог камена сазидапа. Основатељ ове пове цркве јест Јего Књажеско Сијателство Г. Милош. А храм је цркве препесеније мошчеј свјатаго оца Николаја, 9. маја. Пређе на овом месту била је црква от дрва начињена, коју су Турци трипут палили и до основица рушили. Напоље у порти церковној с десне стране доле недалеко от западни врата лежи бесмртнија жизни неустрашими храбри сериски херој Јанко Катич. Кога плоча у зиду церковном заидана је и на којој сљедујуши натпис чита се: „Здѣ почиваетъ рабъ Бжій, Јанко Катичъ ѿ Рогача, кожда Сербскій, 1806.“ А понеже да ова црква лежи на земљи емиској, зато никоме ни наре не плаћа.

Овде мало прихватим се с носним јелом и чашом випа код госпоже протипице, понеже да Г. пречесњејши протопресвитер Илија Попович није био дома. После одавде креним се, пређем рјеку *Турију*, пак приспјем у село *Ралинович*, а одавде дођем на планину *Кљешчицицу*. Горе на вју ове планине видно сам два гроба. После ја запитам мога момка: „Шта ова два гроба овде знаменују?“ На то он мени овим речма одговори: „Господице, овде су два Сербљина невино

погинула и овде закопана.“ „А како то?“ за-
пита га ја. „А како?“ рече ми он; „пролазно
је био овуда јоште пређе њемачког рата један
тефтин турски, то ће рећи један служитељ ве-
зиrow илити царев; тако несрећним случајем ови
невини људиј уби тог истог Турчина из пушке
један други Сербљин.“

Ја: Пак онда?

Момак: Онда је био тај обичај, да када Серб-
љин убије Турчина, онда нашао се онај убијца
не нашао, то кромје оног убијце морају се јоште
и по два по три невина Сербљина обесити и по
толико кеса новаца глобе платити.

Ја: Тако, молим те, је ли се тај убијца
нашао?

Момак: Није се могао у онај пар ни по што
наћи, него ето та два невина човека ту су на
том месту обесили, које су после родови овде
закопали, и после окресна овуда ссела морала су
јоште шест кеса глобе платити, а та се глоба
зове крвнина.

Ја: Тако тај убијца није се могао више
наћи?

Момак: Јест се нашао.

Ја: Пак шта су томе учинили Турци?

Момак: Ништа, и тај исти убијца јест пређе
две године паравно умрео.

Ја: Тако и невини људи морају се за јед-
ног гадног Турчина да вешају?

Момак: Е, а шта ћемо, господине, такав
је онда турски суд био.

Ја: А какав је дакле сада?

Момак: О, сада је сасвим другојачији, откако је Г. Милош почео владати, бог да га благослови! бог да му дарује срећу и дуги живот! Сад, ако Сербљин убије Турчина, то тај исти Сербљин убијца мора се паћи, и по правници даде га Г. Милош обесити, а више никакав други невини, нити се више крвинна плаћа. А ако Турчин убије Сербљина, то тај Турчин ухвати се, у квргу свеже се и у Крагојевац Г. Милошу пошље се, који после тог истог Турчина наши београдском отирати, а наша даде га или удавити или посећи. Бог да поживи нашег праведног господара Милоша много година и да му даде свако добро!

Ја: И ја то кажем: да га бог поживи много година и да му даде сваку срећу! При том и вас совјетујем, да га љубите, почитујете, њему повицујете се, вјерни му будете и у согласију с њим живите. А вражију завист из ваше памети избаците, јербо, гди је завист, тамо је несогласије, а гди је опет несогласије, тамо је несрећа, пронаст, рушење среће и свако зло. Зато опомените се само на оно, што су наши оци и праоци от толико стотина година от грозног Турчина претрпнати морали, а то је све из зависти и несогласија бивало, пак бог да сохрани и сачува да сада опет под његову немилосердну турску руку потпаднемо. Та боље да сви на једну громилу посканамо и попремо, него ли више да то дочекамо.

Момак (хоће ме у руку да пољуби): Амин! вала ти, господине, на твојој мудрој беседи! Заиста ми хоћемо от сада исто тако радити, како што нам ти кажеш.

И тако у разговору идући, пређем поток *Мисачу*, пак дођем у село *Орашац*. Спрам овог села с десне стране јест планина *Буковик* над селом, зовомом *Врбница*. Под овом планином јест једна црква, а друга је опет у планини *Кљешчавици*, која се зове *Венчана*. По пришествију мому у село *Орашац* отидем код *Георгија Цветковича* кмета на квартир. А понеже да он није био дома, то његов стари отац, газда *Јоксим*, пријми ме с честију у његов дом, пак даде ми вечеру, и после вечере даде ми наместити у великој соби на земљи близу ватре постељу на сепу.

ЈОАКИМ ВУЛИЧ, СЛАВНО-СЕРБИЈСКОГ ОПИСАТЕЉА, ЖИВОТОПИСА-
НИТЕ И ЧРЕЗВУЧАЈНА ЊЕГОВА ПРИКЉУЧЕНИЈА.

Глава шестаја.

Благополучна моја прикљученија у Тријесту.

Када у ову славну и великољепну варош дођем, то отвезе ме кочијаш на квартир у гостилницу „Код маџарске крупе. А la corona unghe-rese.“ Овде снимим моју торбу, отморим се и ручам. После ручка почнем ревидирати моју касу, да видим шта ми је јоште от моји 12 форинтиј и 35 крајцара, које сам из Баје понео био, заостало. Тако само от 1 форинте и 6 крајцара нисам више имао.

После ја узмем моје препоручително писмо на Тому Пантазича, које ми је био дао Стојлович у Фiumи, пак с њим управо отидем к нашој цркви код Свјатогa Спиридона. Када ја овамо приспјем, а ја овде застапем два калуђера, који су били ове цркве капелани. От којих старији калуђер био је родом из Земуна, звао се био Викентиј Ракич и био је проигуман опшчежителнога манастира Фенека у архиепископској епархији; који на препоруку Јего Ексцеленције Г. Стефана Стратимировича архиепископа дошао је био овамо у Тријест љета 1798. за капелана. А други опет млађи калуђер звао се био Сава Попович, родом из Кроације, а села Црноглаве, из славнога комитата крижевачкога; овај је опет био јеромонах опшчежителнога манастира Љени Вина у епархији пакрачкој.

И тако по пришествију мојему овамо ја се приближим к старијему калуђеру, поклоним се пред њим, пољубим га у руку, пак га замолим: не би ли он мени знао казати гдѣ је овде квартир Г. Томе Пантазича. На то он мени рече: „Ено видите ли онај дом (указивајући ми руком); тамо он пребива, и тај дом јест Г. Јоана Ђирковича.“ После он мене запита: „А молим Вас, тко сте Ви, откуда сте и шта је овде Ваше намјереније?“

Ја: Ја сам родом из Маџарске, а мјеста Баје, славнога комитата бачкаго, зовем се Јоаким Вујич, звапија сам учитељскога, и дошао сам овде, ако буде от бога суђено, италијански и друге

језике учити, при том за обдержаније и препитаније моје овде онег друге у серпскоме, њемецкоме и латинскоме језику обучавати.

Стари калуђер: Ваше мињеније јест похвале достојно. Истина, што се тиче латинскога језика, тај овде не значи ништа, јербо овде свуда говори се италијански; него, што се тиче серпскога и њемецкога језика, за тима нашии терговци теже и ради су јих учити. А да Ви код нас заостати можете, то ћу ја и овај мој сопарох (указивајући на младога калуђера) о том попеченије имати и Вас овде ухљебити, јербо су људи овде особито милостиви ко страпим присним својим.

Млади калуђер: Јест, не старајте се, наши добри господице; ми ћемо заиста имати о Вам отеческоје наше попеченије.

Ја: Ја вам зато благодарим, о великодушнии благодјетељи моји, за преблаго ваше милостиво отеческо попеченије. Зато от преблагаго бога само то желити будем, да кадагод буде да могу ваша шчедра отеческа имена у мојему житију за вјеквјечпоје воспоминаније ваше поставити и вас бесконечно по народу нашем дичити и славити.

После старога опет пољубим у руку, опростим се от обојице, пак с богом отидем, тражити Пантазича. И тако био сам шчастан, да сам га код дома његовога био нашао; коме предам писмо от Стојловича, пак му рекнем: „Ево Вам писмо от Г. Стојловича из Фиуме, који вас љубезно от стране његове чрез мене поздравља.“

Он узде от мене писмо, прочита га, пак ми најпоследње рече: „Дакле добро, љубезни брате, а Ви изволите Ваше ствари овамо к мени допети, пак пребудите код мене дотле, докле год Ви начин уживленија Вашег не будете овде код нас получили.“ Ја му на ово усердјејше благодарим, пак абије с радостију у оштарују „Крупу“ отрчим, торбу моју на леђа патоварим, пак опет к њему у квартир његов радосно дотерчим.

Глава десјатаја.

Моје путовање из Тријеста преко Фриуала, Крајнске, Каринтије, Штајерске, Аустрије и Унгарије до Будима, а после и до самога Земуна, с мојим прикљученијама.

...Ја дакле овде, бавећи се за шест месециј, с великом охотом мојом трудно сам се, учећи моју јуност. Између тога времена двапут пишем на мога припадника и на оца Саву Поповича калуђера у Тријест, а они мени једнако отписују да су се код њи Французи укоренили, нити мисле од њи отилазити. После када ја о овим будем совершенно извјешчен, то закључим у себи и Нову Градинку оставити, пак у Земун отплазити и, ако би возможно било, из Земуна на оцу страну преко Саве у Србију Кара-Ђорђију, који је на две године дана пређе тога против Турака инсурђирао био, прећи и код њега ухљеблепје моје тражити. Јербо от једне стране расуждавао сам, мислећи у себи хоћу ли ја моћи тамо моју школу италијанску получити или нећу; овде сам био пензвјестен. А друго опет — што

моја благодјетелица госпожа Ана јест се већ била преставила, која би ми у свакој крајпој мојој нужди благодјетелна рука помошчи била. Зато из ова два узрока сасвим изгубим вољу, нићи у Тријест.

И тако овде опростим се от моји добри господара Градинчана, а наипаче от Г. Кузмана Бисича шнајдера и његове супруге госпоже Насте, пак 18. јулија кренем се из Нове Градинке, дођем у *Осјек*, а одавде у *Далъ*, гди на коњи пређем Дунав, пак дођем у Бачку у село *Силбаш*, а после у *Нови Сад*. Овде пређем хунрију и дођем у град *Варадин*.

Ово је један от крјепчајши градова у Европи и може кромје гарнизона до 3600 грађана имати. Овде је резиденција генерала и коменданта варадинскога, како равно находе се и цајхаузи, барутане и многа друга гратска здаиња с крјепчајши шанцови и лагумови. Овај град раздјелује се на горњи и долни.

После ја изиђем из града и дођем до Кантара, где погодим једнога Сремца кочијаша, пак с њим дођем перво у *Карловац*.

Ова варош јест милитарска са свободним комунитетом, која лежи при рјеки Дунаву. Овде је резиденција архиепископа и митрополита славно-серпскога и валахијскога народа, како равно и један знаменити гимназиум, от Јего Ексцеленције Г. Стефана Стратимировича архиепископа и митрополита установљен. Кромје овога гимназиума установио је он и науку теологическу за клир и проча

друга опиченолезпа установленија. Овде је такожде и мјесто рожденија онаго бесмертнија памјати славено-серпскога мужа, Г. Јоана Рајича, који је историју Сербов, Болгаров и прочих славенских пародов списао и роду својему за вјечноје воспоминаније оставио. Ова варош може имати до 1000 домова и на 10000 житеља.

Одавде после кренем се, пак прећем планину *Банстол*, прећем после и села *Ниђију*, мехаву *Јарковац*, *Стару Пазу*, *Нову Пазу* и *Батаницу*, пак онај исти дан, то јест 25. јулија 1806., благополучно приспјем у *Земун*.

Ово је је једна љено и правилно уређена милитарска варош са слободним комунитетом, која лежи при рјеки Дунаву и може имати до 1600 домова, а житеља до 12000. Ова варош јест средоточије трговине измежду Беча и Цариграда. Овде су две цркве нашег благочестија, от којих једна је посвјашчена свјатому оцу Николају, а друга рождеству пресвјатија богоматере. Код ове последње јест једно великољенно школско зданије основано, у којему јупост како славеносерпска тако равно и греческа науке под руководством благоразумни учитеља почернава. Код ове је вароши такожде и један парлаториум (собесједованије) и један лазарет, гди трговци и прочи из Турције дошетиши људи по опстојателству кужне болести контумац издржавају.

ЛУКИЈАН МУШИЦКИ.

1777. — 1837.

[СТИХОТВОРЕНИЈА.]

Сјени Доситеја Обрадовића.

У м. Ракову 24. авг. 1811.

Seine Hochachtung soll jedes Volk den Männern weihen durch die es erleuchtet und gebessert ward; ihre Bilder soll es ehren, ihr Gedächtniss soll es feiern; und alle Herzen werden vor Begierde glühen eben so gross und edelmüthig zu seyn.

Zimmermann.

Видјевши многе народе, градове
И школе, праве, својему роду на
 Стократну ползу, сребровласи
Мили Обрадовић на вјек усну*)
У Бјелом Граду, новом позоришчу
Мишица серпски, куд га нам приведе
 Из Треста љубов топла к својим;
 Камеи га с патисом краснопростим
Покрива дично: „Серпске му његове
Здје кости леже; род је свој љубио.“
 Движе се ум и серце добри;

*) 28-го марта 1811. жизни своје 72. љета у Београду.

Сви благодарности свете полни.
 Гледамо тако, мекшега чувства сви,
 На воћку в јесен, плодов си лишени;
 На гране већ безлисне, суве:
 На памет долазе сјенка, плоди.
 Пробуђеп рано, срећни Доситеје,
 И нас и тебе љубећим генијем,
 Ти видје мир, и купи мудрост
 Њемцев, Французов, Енглезов, Греков
 За браћу своју, как' Анахарзис за
 Нељене Ските, ревношћу, подвиги,
 Не златом богат; вкусив нектар
 Истине, појити жедие пача.
 Минервин кому дом неприступан јест,
 Толмач же нуждан в' бесједи праоцев,
 Тај тебе чита; чтома слуша
 Буквонеикусан: све јим јасно.
 Ти свјета жељним отвори царски пут.
 Колики с тобом путују, мудрују!
 Куд' ум, куд' воља, куда сердце
 Тежити должно јест, радо чују.
 Откриваш мудро басном ласкатељство,
 Клевету, завист; љеп благороства шчит
 На доброј токмо руци славиш;
 Казнити умен надмену гордост.
 Свак древо хвали плоду по доброму;
 Чест онда мужу, то насадившему.
 Астреје спутник проста, знатна
 Словом Аспасије в' дружбу водиш.
 Престрого каткад он облиचाвао:

Обаче вјерни ученик Сократов,
 (Прошчајмо жару добру) перад
 Видјети ум богодани рабом.
 Ти себи вјечни воздвиже памјатник,
 Њ високој цјељи влекушч пресилно род.
 Почивај тихо, душе чисти,
 С крјепкима духови храбрих оцев.

Вуку Стефановићу.

У м. Шишатовцу 18. окт. 1817.

Та шта, о Вуче, зар си ми се већ и пз
 Впене ићи спремао? Предати,
 Ах, бједни „Сериски Рјечник“ судби
 Гвозденој? Серце ми трепти. Бози!
 Докле ћемо се борити немоћни —
 О благу опшчем? Кад ће нам, писцима,
 Прострети сјајне длане моћни?
 Чествоват' кад ће почети своје?
 Но благо нама! Геније сериски, ти
 Јошт бдиш. Ти душе нам родољубиве
 От бездне очајанија светом
 Десницом отвраћаш. Шчедре перси
 Док само дирнеш, у помоћ пишцима
 Већ лете. Тирка, Ано с Маријом, ви
 Ламнаду ноћну нашег' Вука
 Вољно поткреписте, умиравшу,
 Прозрачним красно јелејем нашега
 (Чуди се гениј сам) милосердија!
 Толика вам љепота душе!
 Та вам превосходи сребро, злато.
 Пожив'те срећно. Ваша имена ев'

У бесмертија вјенац ја сплето рад.
Род, закон, језик који љубе,
Ти су ми ероји гласне лире.
 На крили, Вуче, народољубија
 Опет ми лети к памјери полезној;
 Покажи роду очевидно
 Шта после косовске битве оста.

Глас арфе шишатовачке.

*Лиро-дидактическа пјесма, дар на ново лето
 народној српској јуности.*

У м. Шишатовцу 1821.

I bone, quo virtus tua te vocat: i pede fausto,
 Grandia laturus meritorum proemia.
 Horatius.

О, ако сам ти икада, музо, ја
 Са пјесмом српском, земни, угодно
 (У самој бједи с тобом срећан),
 Варвит ми сладошћу облиј данас.
 Приведи струне побједоносно у
 Соглас'је. Данас пјесму ниспомињи ми,
 Која ће живит', док је српска
 Племена јарким под сунцем. Младим,
 Ви'ш, готовим се пјевати Србљима;
 Сјемена сјејат' њежна у срца и
 Душе по светој вољи твојој!
 Пјевцима име и славу дајеш.
 У теби гледим, српска о јуности,
 Млад народ српски. По том си надежда

Оцева; по том силна брига
 Њиова, умом и тјелом здрава
 Да буден. По том своја сокровишча
 Подашном руком радо отварају,
 Да вјечну срећу теби милој
 Створе и народној чести дигну
 Стуб. Ти си мени њива жалајема,
 На којој желим, док је у тјелу дух,
 Сјемена чиста доброг', красног',
 Истиног' сјејати, теби, роду
 За златну жетву. Груд је тај једини
 На опшчем пољу свију најслађи и
 Свободан от клевете подле,
 Кивна угризања, грозни стрјела.
 Серца вам стоје правном' зидару на
 Свак час отворена. Дух родољубиви,
 Рад в' храму задужбине зидат',
 Не чека времена бољег', к труду с'
 Предаје; краси лик добродјетељи
 По вјечном укусу; слади са трудом труд.
 На путу среће младеж даје
 Дањ благодарности благодарјеју.
 Тим јој, ти, мене, народа геније,
 На вјек учини: мудрост пам долази
 С Олимпа. Дај казуј под перо
 Правила полезна; пут ко срећи
 Отвори. Чујте: „Народ ће с' родит' из
 Вас серпски. Може постати народ млад,
 Каквим сам оће, кад' над њиме
 Шчедар и праведан скиитар влада,
 И поверења к сопственим силама

Оклоп на груди носи. Кој оставља
 Сам себе, туђе данас није
 Помоћи достојан. Много може
 Род храбри, зашт' му с' чини, да може он.
 Познајте најпре, Сербљином Сербљин чим
 Је, пак свом снагом духа, сердца
 Слож'те с', да светињу обдержите.
 Чрез мене знате. Та вам је прадједни
 Језик и вјера; свети и грађански
 Оцева стари обичаји:
 Стара без основа зла је новост!
 Гледајте како царства сограђани
 На пољу свога језика ревним
 Борењем сијеше к светој цјељи.
 Сербљин међ' првима бити може.
 Изображење народу правственоу
 Моћ даје, јачу груба исполина. = *gub.*
 Води в' соглас'је ум и сердце.
 Дарове муза присвоји роду.
 Свак себи мећу силама својима
 Избери сходну рано и шествуј к њој
 Скор! Штеди за њу силе тјела:
 Взајмном помоћ'ју ум и тјело
 Свагда су вјенад славе добијали.
 У жару љета храбро Улису дај
 Сљедуј. „Претерпи, уздржи се!“*)
 Те су на мудрости дверма рјечи.
 Позно се кају Ментора лишени.
 Намисли тврдо, вјерно па свершуј то.

*) *Ἀνέχου καὶ ἀπέχου.*

Ἐπίκλητος.

Без посведневне крјепке воље
 К цјељи с' не долази. Бјежи време!
 Премудрост вјечна управља вселеном!
 Силна јој љубов к тварма диханија;
 Ко сваком добру даје време.
 Људи су вјесници, носци тога.
 То ако уму цјепти, ползоват'
 Се њим; онда су божије воље, па
 И силе насљедници. Тешко
 Томе, бездјејствије ком је слатко!
 Жажели, смисли, љубавју внутрени
 Жажежи орган к намјери полезној.
 Без патпетице коњ не лети.
 Успјећеш, право тек трчи к цјељи.
 Многи су к слави путови; к блаженом'
 Животу стазе различне. Размисли,
 Којим ћеш путем ширим, којом
 Стазицом поћи, па иди срећан!
 Много препона имаћеш даљном ти
 На путу. Храбри с'! Борбом се створи муж.
 Над вама шчит мој! Много човек
 Тајни врагова у себи носи.
 На стране с' тужи, несрећним али га
 Све чине своји. Најпре побједи те,
 Лако ћеш стране, били јавни
 Или у мраку, побједит' моћи.
 Над самим собом најтежа побједа.
 Не дај да расту заједно с' силама
 Ти тајни врази твоји. Вољу
 Најпре под јарам подвергни ума.
 Ненаучена служити, владаће

Немудро с тобом. Сили мечтателној
 Утјесни предјел: свјет живота
 Оставља та, у мними лети.
 У недостатку бједственост пије ти;
 У жељи к вешчма песитој лежи та!
 Излишност жеље срежи равно
 Силама; биће ти душа мирна.
 Затвори твоје битије у перси,
 И те огради мудрошћу; нећеш ми
 Ти зло бит' среће. Зло најтеже,
 Кад' си га привео самим собом;
 Лакше је, кад ти сувом на путу на
 Врат браћа силом варварски наметну.
 Ах, Аристиде, Фокиона,
 Сократа, Милона опомен' се!
 У лапцу бједе блажен је, сердце ком'
 Порок, злодјејство, на брата бачено
 Зло, ниг' на јави нити у спу,
 Подобно черву не гризе. Памти!
 Научи с' рано дужности звапија
 Претпочитоват' склоност'ма милима.
 Научи с' спосит' судбу: свега
 Лишити с', кад добродјетељ иште.
 Крик српског' рода звјезде домаша већ
 Противу злобе, зависти, неслоге!
 Дај, роде, преобуци с' в' нову
 Ризу доброте и бож'ја свјета.
 На вас погледа младежи цјели свјет.
 Од вас чека то Немање тиха сјен.
 Доста! на стол вам мећем знаке

Намјере путне; избер'те себи.“
 Престави взору, о Теодоровић',*)
 Те знаке к цјељи. Младеж нек' често њи
 Погледа; цјељ улуби духу.
 Једноме не, ал' све можно свима!**)

*) Арсениј Теодоровић, искусни и народо-
 љубиви живописац.

**) *Vincit amor patriae, laudumque immensa
 cupido.*

Virgilius.

МАТЕЈ НЕНАДОВИЋ.

1777. — 1854.

МЕМОРИЈ.

I.

...Ја се повратим из Срема кући у Бранковину 1793. године, и мој отац одма запопи ме и преда ми нурију. Ја сам одма за тим и протом постао. Шта је стало било владики, што ни сам јошт ни браде ни бркова имао; он је желео учинити кнезу хатер, а ваљда му је и новаца требало. Како су ми после казивали отац и мати, ја сам се запопио у половини моје шеснаесте године. Заиста морао сам врло млад бити, јер, кад су ме хтели попити, врло сам се био уплашио, а особито, кад су ме за врат уватили и олтару повели. Јер онај један ђакон, што ме је водио, рече ми полако од шале: „Реци с богом, бери свете, сад ћеш да погинеш.“ И мени се онда учинило да ћу заиста свет да променим. Но после видим како је то лепо бити пона.

Да вам кажем како ме отац саветовао. „Сине,“ рекне ми он, кад сам први пут у моју нурију полазио, „ти си јошт млад и не знаш какав је свет. Ти си врло млад и нигде готово нећеш бити у друштву твоји парњака у годинама, него ћеш све долазити међу старије људе. Зато на сабору и на слави и на свадби немој много говорити, него слушај шта старији људи говоре.

Ако почнеш тако млад друге да учини намети и мудрости, онда ти нигда мудар бити нећеш. Кад говориш штогод, сви ће слушати. Али немој ти себи да увртиш у главу да они тебе зато слушају, што ти најмудрије говориш. Они ће те зато слушати, што си њихов пона и што си мој син. И кад што погрешити, нико ти неће казати: „Није тако!“ али сваки ће помислити. Зато мудро се владај, и оно, што ти се сада учини да није онако, као што старији људи говоре, а ти немој одма да се плећеш у свађу, него причекај, док дођеш у године они људиј, па тек ако и онда видиш да није онако, а ти кажи.“ По том узме мој отац једну велику чашу, пуну вина и, пошто отпије за једно два прста, рекне ми: „Прве године кад идеш по пуррији, само оvolико пиј од сваке чаше, којом те понуде, друге године оvolико,“ и по том сркне мало вина, „треће године можеш до пола чаше пити. Тек четврте и пете године можеш до дна чашу попити; и онет сви ће пурријашин сећати се твоји први година и сви ће говорити: „Наши пона ништа не пије.““

Ја сам слушао мога оца и сећао сам се целог живота свију његови савета, и био сам спокојан, задовољан и срећан. Следујте мом примеру, следујте тој чашин мога оца не само у пићу него и у свима другим страстима и наклоностима, па ћете бити срећни. Ваше речи, ваша делања, наклоности и уживања управљајте свагда према времену и према годинама вашег живота. С мером и у своје време много се које шта чини без штете,

што пред судом здравога разума не би се могло оправдати сасвим. Тешко ономе, који прву чашу сваке своје наклоности до дна испије!..

II.

...Тек што сам топовски метак у шумар био измакнуо, а чујем где мој стриц с брда виче: „Ај Матија, ај Матија, чекај!“ Ја причекам; он ми каза да Турци носекоше кнезове. То је овако било. Турци свежу мога оца и Бпрчанина, а Милована Грбовића пусте. Кад почну везати мога оца, види он шта ће бити и рекне: „Је ли туна Јаков, да му нешто кажем.“ Онда рекне Милосав из Дупљаја плачући: „Није, кнеже, овде; по кажи мени, ја ћу му казати.“ „То му,“ рече, „кажи да ни он и нико од моји од сада Турцима не верује.“

Поведу ји на погубљење, и, као што су ми после тога многи и Срби и Турци казивали, мој је отац сасвим при себи био, аки би на нпр вођен био, и слободним гласом виче: „Фочићу, Фочићу, не молим те за живот, него те само молим немој ме бешчесном смрћу морити, по сабљом, којом се јунаци губе. А знај, Фочићу, да ће моја крв и пред богом и пред људима теби досадити.“ Он је хтео скупљеном народу говорити, но Фочић повиче: „Водите ји даље!“ На том позоришту света је много скупљено било, јер и Срби и Турци, да би већи стра од дахија имали, морали су доћи, да ове прве жртве српске гледају.

Најире даде Фочић на српски једно писмо пред свима прочитати, које гласи овако: „Поздравље теби, господине мајору Митезеру у Земуну, од мене кнеза Алексе и од протe. Да знате да смо ми ове дахије међу собом позавађали, и они ће се скоро између себе потући. Зато молимо, преправите цебане и официра, а војске доста имамо, да нам помогну, да дахије одавде отерамо. Ако томе писму не верујете, питајте базрђаи-бану Петра Ичкоглију или Јанка Ђазића из Сकेде и Еладију из Забрежја; они ће Вам из уста све казати.“ За то писмо на другом месту казаћу простраије.

Кад се то писмо прочита, рекне Фочић скупљеном народу: „Ето ова писма сече Алексу, који с Немцима се договара и код нашег цара нас тужи и напада и о нашим главама ради; зато би грeота била његову главу живу оставити.“ По том повиче на целата: „Сеци!“ и одма оба посекоше. Најире је Бирчанин посечен, а народ с позорја разбегне се. А Турци Ваљевци поплаше се и одма почели су један по један тајно од други своје важније ствари припремати. Главе обадве метне Фочић више себе на чардак. То је било јануарија 23. пред вече 1804. године. Њнова тела стајала су око 80 фатиј ниже ћурије на пољицу до Колубаре...

IV.

...Турци из Београда опазе где је војска крагујевачка и рудничка на Топчидер дошла, па изађу

и коњик и пешак, а наши пређу преко Топчидера, побију се. Но Турака је много било, и наше натерају на Топчидер, те се преко седамнаест Рудничана удави, које смо после, кад смо логор поставили, нашли и повадили. А за двадесет момака затвори се у пашинцу кућу, која је била на два боја и под чардаком рибњак, где је везир лети излазио на теферич; то је било на овој првој чесми великој, идући из Београда пећини.

Таман ми с нашим војском из Жаркова долазимо и чујемо где пушке пуцају, а дотрча момак Цриом Борђу и рече: „Ударише Турци многи, а наши се туку, али су врло у страу.“ А господар Борђе само повика: „Потрчи коњик, и пешак брже хајде!“ па ободу дората и оде. Сва војска потрча, потрча и ја, а Немац Мата тобџија повика: „За бога, господине прото, оста топ сам; куда ћу сад ја с топом?“ Ја онда једва уставим Јеремију из Козичића и Зарпју из Кутешнице и ја останем, али не смедо за војском топ на Ћуприју да терам, јер то положеније места не знам, но уз поље окренем к шумару. Напред отрчим на кољу, и с брда видим да сам добро погодио баш према Турцима. Кару оставим у чести, а с топом потрчимо према Турцима с брда у по стране баш онде, где је кнез Милош начинио после кућу и стапару. Свучемо топ у по стране, а Турци коњници притисли сво поље изнад пашине куће, а по пољу бејаше свуда пшеница посејана, а пешак опколио кућу и на кућу пуцају, у којој Њакић и наш момак Пава и поп Сретен и јошт за петнаест

момака изнутра се бране. Али су Турци у једне собе већ ушли и запалили, те кућа с једнога краја горн, а наша војска прелази преко Топчидера, али не може брзо да пређе преко воденички брана. Напунимо, помажући и ја тобџији, топ, али шта ћемо сад? топ гледи из стране управо у нашу војску; ето сад певоме. Нема се чим да закопа, да се кундак спусти и топ у Турке подигне. Но невоља изиђе на ум. Потрчимо преко стране, нађемо два повелика камена, подметнемо под точкове: топ се диже управо у турске коњике. Опали тобџија, те једнога бела хата погоди, а лако је погодити, јербо су коњници турски били густн као шума. Како наш топ пуче, а наши се војници тргоше натраг, док доле повикаше: „Наш је топ, наш је топ!“ а они опет у напредак, а турски коњници прескоше. Међу тим топ опет напунисмо и управо у пешаке, који су кућу опколили, љуле паде; а пешаци оставише кућу и побегоше сви за брдо, а наша војска за њима, а на свом брду пшеница већ влатава. Кажу да је викао Кара-Ђорђе: „Не идите даље, не идите!“ Ал’ ко чује, ко не чује, и тако наши испадну на брдо, а Турци на брду чекају, пак се поврате и наше заокупе, те још седам осам глава отсеку. „А, којекуда по души вас, вице вама Ђока: не идите даље, превариће Турци, ал’ ви Ђоке не слушате,“ рекао јим после Кара-Ђорђе. Сад они из куће и из пламена пзађу црни као Арапи, које од дима а које од барута. Од онда мене Пљакнић прозове побратимом. То је било

9. маја лицем на летњег Светога Николу 1804. године.

Сад с леве стране Топчидера поставимо логоре, свака нахија банка. До аде на камењаку био је кнез Сима; до њега у малој дољи Кара-Борђе и Катин Јанко заједно с момцима. Јаков и ја и сва ваљевска нахија више камене ћуприје, ћуприју чувамо, Младен Миловановић код Ајдук-чесме, Милан Обреновић ниже њега, све с леве стране Топчидера. Чаранић Васа на Камаљу и чувао је друма од Стамбола. И одатле изплазимо преко Топчидера и с Турцима се често по Врачару бијемо, и Турци истерају четоканк до зааду и одатле нас тоном туку...

IX.

...Сад пође алај-бег и мој поочим Муста-бег Новски и повисе од 200 Турака, како сам казао, са миздрацима, и мало у кога нема беле браде. Пађоше мени мачванске кочије. Ја се возим, а Турци једнако окружили око кочија. Дођемо у Црну Бару. Опазимо нашега кнеза Кедића и Цинцара Јанка, пона Николу Смиљанића и више капетапа и коњика. Међу њима стоје она четири беге. Сад новски капетан отрча на хату к њима. Од наших изиђе Кедић и Цинцар Јанко пред њега; повичу: „Не иди, Турчине, ближе, кад писмо веру уватили!“ Онда капетан узе везен јагрук, бацни Јанку у руке: „Ето вира!“ Цинцар Јанко развије јагрук и рекне: „Ово је ма-

рама; камо прота, прота?“ Канетан: „Ту је впра завезана, сад ће и прота доћи.“

Почесна ова моја парада сва стоји на коњма, не сме нико да сјане; док Муста-бег преско поља дотрча и поче викати Турцима: „Сјан'те, браћо, сјан'те, браћо!“ А они сви у глас: „А како ћемо, канетану, сјати, кад ено Вла пуна планина.“ Он сирома мане на све руком: „Е сјан'те, браћо, турске вам вире! Вла се уплашио, оће да бига, па ће нам бегове одвести или побити.“ Једва сирома ослободи, те посјашање, али сваки покрај свога коња стоји и миздрак у рукама држе, како би одма узјали. Ја ти од овуда на кочпја, а четирн бега од онуд, сретнемо се насред поља. Питају ме весели: „Како ти тамо, прото?“ „Хвала богу, добро; како је вама било?“ „Шућур богу!“ Ја моме поочиму Муста-бегу благодарим и на хата узјашем, и дођемо под Шабац у Тополик. Ово је било јулија 6. 1806. године.

МИЛОВАН ВИДАКОВИЋ.

1780. — 1841.

УСАМЛЕНИХ ЈУНОША.

*

...Дан по дан, настане и месец Септемвриј; и, будући празнику се њеком случи бити, оду у манастир, отстоје ту свјату службу и, пошто се с оци калугери иочасте, врате се к својему обиталишчу. Отац Захариј, за испратити јих, појђе с њима. У разговору о оцу Теодору и његовому поучителному слову, које је на литургији говорио, до саме нештере дојђу. Он се по том врати, а ови двојица поуморени седну у лад пред својим домом. „Истина,“ рекне Никодим, „јест ме и вино поугрејало, али је и време данас запарно, да не памтим у ово време такову врућину.“ „Ја сам познао,“ придода јуноша, „јошч јутрос да ћемо данас велику врућину имати.“ Наберу грозђа и мету у једној котаричици под камен, низ који студена вода као лед падаше, те јим се охлади. Тек они почну грозђе у разговору јести, ал' се укажу облаци: најпре гдигди развучени и рјетки, на којима коси к западу клоњанчаго се солица зраци разна изображенија очима престављаху; по абије затим тако се густе и церне учине, да се чисто, дну сунчу, смеркне. Дуне мали и умилно прохладителни от запада

ветрић, от кога само листвије на дресеси почне трепетати, потом јачи и јачи стане верхове дресес колебати, и гдикија као киша, обаче крупна, зачне падати. Они дакле побјегну у своју колебу и, будући похладно буде, наложе ватрицу, седну и на врата гледе како киша поменана с ледом већма и већма узе падати. „Камо нам сада да-нашња врућина?“ рекне јуноша, „какова промјена за тили час у јестеству се учини!“ „Само да не буде гди,“ рекне Никодим, „та олуја оца Захарију ухватила, те ће се он аратосиљати, што је нас пратио.“ Ветар душе, рекао би, из корена ће дресеса отнети, муње кривудањем својим просјецају густе облаке, а, кад поче грмити и громови пуцати, цјела се земља затресе. Мало за тим уталожи се ужасни у атмосвери звук, по-престане и ветар, киша умјерена падаше без леда, и као што гдикија муња се засвјетли.

Узму наменитати кревет да спавају, ал' чују њеки глас; изиде Никодим на врата и слуша; киша већ лагано ромињаше. Тек он ујђе унутар, ал' онет њеко више. „Тко би то био?“ „Тко му драго,“ одговори Тихомњ, наменштајући себи кревет, „ја хоћу да спавам; а како ти се слатко на овакому времену, кад киша пада, спава!“ Они овако разговарајући се, ал' ето ти јим на врата њеко младо момче: „Добро вече, браћо!“ Цурп вода с њега, како је покисао. Никодим стагне ватру: „Ваљада си ти,“ рекне му, „оно викао?“ „Ја,“ вели, „смотрео сам ватру из далека, пак час ми се укаже час онет ишчезне. О, кад сам

сад жив остао, не бојим се више смрти друге, кромје кад остарим, која мора наравно бити.“ Рекну му ниди да скине хаљине своје сушити, а да обуче, коју му они дају. Он то учини и посади се поред ватре. Гледи га Тихомиљ: младии бјаше благозрачна лица, млад као канџа и у грађанском одјелу. „Откуд тако, братац?“ упита га Тихомиљ. „Ах, љубезни мој, и не питај.“ „А куд си пошао?“ придода Тихомиљ, „ваљада си гди пут помео, кад си се тако задоцнио?“ „Пошао сам, да тражим оно, што нигда најјни нећу и што није требало да изгубим. Или паче да рекнем: за учиниену ми обиду тражим над неправдом освјету, обаче с већом мојом штетом него онога, от кога сам увређен.“ Ово му буде сав одговор. Он се видјаше више са својим шчастијем незадовољан него зашто оскорблен и печален бити. Тихомиљ не хотјаше даље љубопитствовати, но рекне Никодиму да наложи већу ватру. „Добра је ово ватра,“ одговори страни, „мени зима није, угрејао сам се уз ова брда. Но имате ли ви што за јело, ја сам гладан?“ Тихомиљ устане и изнесе му хлеба и спра и, за увести се с њим у разговор и искусити га, тко је и откуда је, сједне и сам с другом својим, и почну вечерати. „Како ти се име?“ упита га Тихомиљ. „Мени се име Паванмир,“ одговори страни. „Ти си от кога увређен?“ „Те јако; љубезни мој.“ „А от кога? дозволи ми вопросити.“ „От онога, кога сам љубити обвезан,“ отвјешча страни, „зато ми тешко и пада,“ придода. При овому изречеију ударе

му сузе. По малом молчању Тихомиљ узме чутуру с вином, коју су из манастира донели: „Ја твоја тајна прикљученија не знам, љубезни мој; но, ако невинно што страдаш, не бој се,“ рекне му, „имај надежду на бога, љуби добродјетељ, пак ћеш обрјести покој души и утјеху слатку увређеном серцу твому. И сам сам много пострадао, но, што знам, такви је ови свјет; у њему је и зло и добро помешано. Здрав буди!“ напиивши се даде јему, „ти пак вечерај, колико ти серце твоје захтева; на нас не гледај, ми смо се данас код отаца калугера у манастиру частили, писмо толико ни гладни.“ Никодим устане и донесе хладна и кишом опрана воћа.

Упустивши се даље с њим у разговор, запитају га, гди је се родно. „Ја сам се родно,“ рече јим, „у Приљену граду.“ „У Приљену граду? о, то је далеко! Ја сам имао ту њекога ујака,“ рекне Тихомиљ; „он је погинуо; но не знам има ли јошт кога жива.“ „А како се звао твој ујак? молим.“ „Марко Краљевич,“ отвјешча Тихомиљ. „О знам га веома добро; но ја ништити за њега ништити за његов род знам казати, будући да сам ја мали одатле отишао. Како су сирјеч Турци оним предјелом обвладали, прибјегнемо многи к Морави. По њеком времену у једном граду родитељи моји изумру, и ја останем сирота. Господин њеки у истом граду пријми ме к себи. Служио сам га вјерно и сваки посао, кому су моје силе соотвјествовати могле, јесам охотњејше извршивао. Он имађаше више дома свога једну

велику башчу, у којој између прочих древеса имад-
 јаше неко особито и от свију отлично древо,
 које је он наче других миловао. На тому древу
 само по једна у цјелој години јабука указала би
 се; но ови тољ рјетки плод такви је вкус имао,
 да је пријатностијом својом сав землеродни плод
 превосходно. Ја сам много о тому настојао, да
 га добијем и сјеме от њега далше приплодим.
 Господин моју жељу примјети и објенича ми још
 у цвјету такву јабуку, ако до руке дође, дати
 ми. И будући да сам ја сваки дан у ту башчу
 доходио, гледао сам с неописаном радостију на ону
 грану, која скупотијено от господина мога мени за
 труде моје награђеније па себи содржаваше;
 нестеријеливо, кад ће созрјети, чекам. Видим већ
 један пут да јој солнице благотном топлотом сво-
 јом с једне стране смиљну. а с друге ружичну
 подаје боју; игра ми сердце от радости, исполним
 се веселија. „Боже, помози!“ говорах у себи,
 као да ју већ у руци имајях. Кад један пут у
 јутру уиђем у башчу, баћим око на грану, ал'
 моје јабуке нејма! О како ми је тада било! као
 да сам бог зна какво изгубио благо. Седнем на
 земљу, и пошто се от туге исплачем, легнем ту
 и заспим. Кад устанем, као не вјерујући својим
 очима, опет изгледам, не би ли ју видио. Не има!
 На то мени непознан са стране глас у уши дође:
 „Бадава изгледам, о јуноше, то је древо вол-
 шебно, и она грана, на којој је твоја јабука сто-
 јала, није његова сопствена, но от другог дрва
 прикаламлена била. Зато знај да јуче по от-

шествију твојему из башче сва дресеа у спокој-
ствију стојаху, а оно се тако затресе и без нај-
мешнег ветра гране заљуља, да јабуку твоју преко
плота напоље избаци. Ту се случи једном Циган-
чету код свиња бити, које ју, сунчу твојему госпо-
дину у башчи, узме и отнесе. Окрећем се около
себе и на страну, от које ми глас дојде; не
видим никог. Расердим се дакле, пак узмем сје-
киру, да исто древо при самом корену потсејечем
и освјету моју над њим учиним. Обаче у овом
дјелу други ме, кој такођер ово древо није могао
терпити, предвари и њега пре, него ћу ја до
њега дојти, потсејече. Онда ја, знајући да подо-
зреније избјећи не могу, да ће господин без
сваке сумње на мене то потворити и да сам древо
ја посјекао рећи, пак тешко би мени онда било,
поишчем иди спасеније своје у бјежању; и тако
ти се сада притуцам от немица до недрага, што
наше баке кажу.“

„Ово је токмо један приклад, љубезни мој,“
рекне Тихомиљ, „с којим љубопиство моје задо-
вољно ниси.“ „Како то?“ „Тако; ти повјест твоју
сказа нам у припти, а не у правом у смислу њеном.“
Он, не хотјевиши се боље изјаснити, окрене раз-
говор и упита како се они ту и при чему находе.
„Ми смо овде,“ реку му, „у једној монастир-
ској башчи башчовани.“ На које он: „Благо
вами!“ „Какво нам је благо у том?“ „Такво,
што спокојно живите у овој пустини.“ „Ово спо-
којствије можеш и ти, ако хоћеш, сутра имати.“
„Не може, љубезни мој,“ рекне страни, „под

солнечним свјетом спокојно за себе они мјесто најли, који неспокојствије у својему серцу носи.“ То изрекши, нагне му арфа у очи, која ту о дувару висјаше; узме ју и, наменштајући на њој жице, пита: „Чија је?“ „Моја,“ рекне Тихомиљ, „ја канто с њом се позабавим; но, ако знаш, дед мало ударај.“ Он одма натегне жице на њој, стане ударати и овако пјевати:

„Покој слатки распростјро своја љунка сад крила,
И у черцу тиха поничца одежду већ завила
Све предмете, сва животна от востока к западу;
Почивајут сви у ложах, нит' се чују ни виду.
Не чује се шум умилни по гранцицам итичица
Нит' свирале глас взаимни по ливадам' пастира:
Морфеј је све животно сад сном упокојио,
Само серце он печално свога дара лишио.
Слабо када сна пријатност, опшутити тај може.
Кога серце гризе жалост и он често уздише.
Благо вами код оваца, о ви прости пастири!
Спокојна су ваша серца и весела у горн.“

Кад испоје пјесн. „Благо оном,“ рече, „овога света, кој је само здрав, пак је са својом срећом довољан! Ово сам,“ вели, „от стари давно чуо, но, докле нисам сам својим онштом некусно, нисам јим вјеровао.“ Проведу овако у разговору подугу част ноћи...

✱

...Сутрадан рано унуте се к његовом дому, да не би куд отишао. Кад тамо, ал' он пред домом с Никодимом прави кавез за птице. Радост и удивљење обузму благу душу његову. „О

прељубезна сердца,“ удивљен повиче, „јесте ли ви и откуд тако?“ Ови му падну около врата, и сви троје, сладосним чувством унојени, неколико магновениј у објатијах њежњејше једно к другоме љубови похуте. И Тихомиљ: „Откуд тако, љубезни мој? ах благословено оно шчастије, које је два тако љена сердца онет соједињило!“ „Ово је оно моје, слатки брате, благо,“ рекне Љубивој за Милену, „које сам онда тражио, и за које сам ти рекао да није требало да га изгубим. Ово је она волнебна јабука, коју је накосио оно древо от себе одбацило, и зато по том потејечено буде. Всевидјашчеје над нама око смиловало се на нашу всенскрену и цјеломудрену љубов; оно је нас шчастииве учинило, ми смо се онет састали. Каква радост сада перси наша подиже, која су печална до јуче подизала воздиханија, сам можеш себи преставити. Ми у овој пустињи другога не имамо, с ким би ју дјелити могли, кромје тебе, тебе и љубезнога твога друга Никодима. Ми смо вам много обвезани.“ „Зашто, љубезни моји? ја то не признајем.“ „Ваша благотворителна душа,“ рекне Милена, „којеј је добродјетељ својствена, признати Вам не да; али признајемо ми, и признателност наша, која от искреног сердца бива, молимо да буде пријмљена.“ „За моје страно-пријмство,“ одговори Тихомиљ, „излишна ми се та благодарност види.“ „Не, не, искрени брате, за страно-пријмство, по за твоје чесно и чловјекољубивоје сердце,“ придода Љубивој; „мени је Милена моја све казала: каковим си ју благо-

усердијем пријмио и колико си њеном страдању собољезнованије срца открио.“ „Зато нисам ништа више учинио, но што дужност чловјечества, да се учини, изискује.“ На које ови: „Ми со тим ништа излишно не творимо, но за указану нам у дјејствију самом љубов празним речма благодаримо.“ „На страну све, љубезни моји,“ рекне Тихомил, „ја се с мојим другом радујем, да сте ви над свирјеном вањом судбом побједу одержали, и зато хоћемо данас радосном за побједу торжеству дан ови посвјатити. Добри мој Никодим понантиће се около обједа, а ви ћете мени у ожидању тога преповједити како сте се нашли. Милене ми је повјест цјела позната, и најпосле како је у манастиру заостала; но кажи ми за тебе куд одавде јеснас оде. А како си доведе дошао био, и то ми је доста познато; морао си дојти из Граца, кад су те пријатељи из тавнице избавили; но како је то било не знам. Љубивој му цјело житије своје искрено скаже и открије и најпосле како Милену у манастирском воћњаку најде. Из које повјести Тихомил, кад разумје за Милену да је се от Татара вратила и да је ту у манастиру, непсказану радост осчути. „Хоће ли се који дан ту задржати?“ пита. „Извјесно не знамо,“ одговоре ови, „но по свакој прилици два три дана бавиће се ту.“

ЉУБОМИР У ЕЛИСИМУ.

I.

...Други дан рано стари госпoдин устане, пошље Косму у село, да зовне свјашченика и проче при-

јатеље његове на ручак и да дотера камиле, које је за пут купио био; а Аристиду рекне да са слугами венчи њеке по мало спрема. То наредив, изиде у врт, скине капу и пусти се у благовјејне мисли. Пријатни у јутру зефири свјежне његове власи по рамени јему распаху и сребрену браду низ широке његове и јуначке перси тихо колебаху. Сонице већ од истока начне верхово дресовати и високе холмиће позлашчавати; мили славуј у зелене гране сакрио се, пак све птичице друге патијевање. „Боже вјечни и господи мој,“ серцем умилан возоми стари, „16 година већ, откако сам ја из мојега отечества а може бити испод меча овамо избјегао. Благост твоја мене је, о оче, избавила; ја сам ичастанве моје дне овдије провео. Ја у име твоје данас намјеравам пакли у моје се отечество вратити, ону земљу, која ме је произвела, пољубити. Ти си мене благословио, ти си мене до данас помиловао, радост около мене прострео и веселијем серце моје испунио. Ја сам дошао сам и сирома, а враћам се с фамилијом и богат. Ја теби, о благи оче и создатељу мој, усердњејше на свему благодарим, ја се теби смирењејше у милост твоју пакли препоручујем. Помилуј мја и благослови ми пут мој одавдије, као што си благословио Јакову из Месопотамје; благослови ми чада моја, која си ми даровао, мојега Светозара и мојега Чедомиља, као што си благословио јему возљубљеног Јосифа и Вениамина. Благослови ми и остатак живота мојега, да мирно и у отечеству мојему дне моје, којих

је већ число мало, проведем; да тихо и љубовицу пријатељском окружен умрем; да состариле кости моје оном земљицом, која ме је произвела, и за коју сам као млад кров моју проливао, у гробу покријем; прах они и пепел они от њи име ће твоје благосиљати. Непријатељи моји нису сви изумерли; по ти, господи, неупи меч твој на њи, ја не; срце моје надежом крјени се да ћу богом мојим и стјену преићи.“ Он, ходајући по верту и воћници, час на час заустави се и с умиленијем срца гледа древеса, која је сам својом руком садио и која сада прољетије цвјетом посула бјаше. „Љубезни мени предмјети,“ рекне у себи, „како ми је се сада тешко от нас растати. Незлобне птичице, посљедњи пут ви сад мене са слатким вањим пјенијем овдије увеселавате.“

На то дојду му дјеца весела, гдје се на пут спремају, поздраву га с добро јутро и цјеливају му руку; кажу му да су многи сељани дошли опростити се и срећан му пут желити. Он се из пријатни они у њеком уницију мисли поврати, узме јих за руку и изиде пред сељане. Но, кад види, колико јих је дошло, и да многи от плача ни поздравити га не могаше, стане посред њи, весели и љубезни поглед он на све баца; обаче и сам сузу у очима задржати не могаше. „О, да би ме овакова чиста и нелицемјерна љубов вања, братије моја слатка,“ рекне јим, „и у отечеству мојему срјела, какова ме одавде прати.“ Ту се с многима најљуби и љепо се са свима

опрости. „Должност би наша била,“ рекуу они, „господине, Вас и испратити, обаче послени је дан; знали смо да нам не бисте дозволили. Но пријмите от нас, простих људиј, пскређејша серца нашег желанија; бог да Вам дарује по тисјачу крат срећан пут, бог да Вам продужи добродјетелин Ваш живот. Доста сте нас поучили, доста у нужди помогли и из светог писма утјешили. Простите нам, слатки господине, ако смо Вам у чему согрјешили; простите и благословите нашу дјецу. Ви сте други милосердни Авраам код нас били. Ми Вас нигда заборавити нећемо; ми ћемо дјеци нашој за Вас проповједати.“ „Бог да вас благослови,“ заплакавши се рекне чесни старац, „и вас и љубезна чада ваша; бог да вас оградн миром, утврди љубов међу вас, умножи вам плоде земне, да у свакој изобилној радости, здравију и благоденствију живот проводите. Ти ћеш, Аристиде, овим чесним људма у недјељу она два бурета у пивници вина изваљати и дати, нека се почасте и мени за срећна пута напнију и прове-селе.“ „То ће умјесто мене,“ одговори они, „Харитон учинити; а ја идем, Вас до саме границе пратити.“ Њеке от ових устави на ручак, а прочи се разиду.

Докле је он госте при столу разговарао, дотле је Аристид с Космом и Косаром све спремно; седам камила биле су натоварене и коњи осједлани. Аристиду морао је дозволити да га до границе сериске прати. Наруче воденичару да нази на све и чува дом, докле се они врати.

Време буде. на пут се отиснути. Воденичар му пао около врата, а син његов и жена загерлили му кољена. „Милостиви благодјетељу наш, Ви нас остављате; слатки господине, зар више нигда да се не видимо; славо наша, сунце наше, ти от нас вјечно заходиш. Ми смо с Вама дични и код Вас славни били. Светозаре, Чедомиле, ангели наши, стан'те, не хитите, да се вас пагледамо. О, колико је тешко растати се, без надежде више се видити.“ По довољном овако плачу једва јих стари утјени: унде у другу собу и цјелива њеке, које ту остају, свете иконе и сједну на коње. Стари смотри њеколико убогих, гдје пред домом стоју, пружи Светозару једну кесу с новци. „Подај јим ти, синко,“ рекне му, „из твоје руке, нека међу собом подјелу.“ Младић пружи једном старцу и рекне да с прочим раздјели. И тако крену се на пут.

Тисјашчу је крат стари натраг на дом и на све предмете погледао и тисјашчу је се крат заплакао. „Љубезни мој земни рају,“ говораше, „и мени на свјету мјесто слачајше, које си ме до данас у њедри твоји держало и сваким пријатност'ми мене наслаждавало, које си ме као си-роту печалног пријмило и сад ме с оволиким благами отпушћаш.“ Дан јим бјаше прекрасан, по у подне јако угреје; плаветан воздух високе горе покрио. Тесалијске планине мало по мало испред очију њовни губљаху се, сам верх високог Олимпа јошч мало се видјаше; с леве стране албанске јим се горе указивати почну. Време

прољетно, кад благодатна природа њедра своја отвораше и сву поврхност земљу пријатним својим дарамн исполњаваше; разновидни предмети свуда унаоколо срце смртнаго у слатко њеко восхитиценије приводјаху. Овдије се види висока гора, гдје се на другу љубезно наслонила; овдије весела удолија с богатјејшом паном пред њима простерта; гдјегдје поузвишени округли холмићи, по којима гдјекоје као руком посађено древо. Поред великог царског пута, којим наши путници иђаху, ужасне величине растови, рекао би да јошч от Адамова времена битије своје имају. На мјести страшне дубраве зијају, којих дно солнце от сложенија мира озарило није, но от полак вјечнаја ноћ тамо царствује и пријатну њеку хладност от себе љети издаје. Внезану укажу јим се са стране откуд дивне равнице, и по њима тихи гајеви из далека се плаветне и као да дремају, а кад се дојде ближе, зелену се и као вјеници киту и красу сва она цвјетоносна поља. Сваки почти корак овдије нове предмете с новим пријатностми нашим путником откриваше...

III.

...Стари ови наш прој, кој о свакому напретку својих младих унуков попечително настојавање и који сваку точку званија својего приљезнио и благоохотно исполнити свагда се тапчаше, заповједи један ден да му изиду два гарнизона војников испод двора на једну широку пољану, да јих он сам с унуци својим поученија ради јих ту ексе-

цира. И тако по подне, кад јим се већ мало захлади, облече се љено со својими младићи у своју војническу галу, мету на себе оклоне, пренашу своје свјетло оружије, узму шчите, копија и прочаја, и с Бурјамом и неколико својих слугух, такожде чино облечених, појду на коњи тамо. Кад тамо дојду, застапу војнике у два реда на коњи стојећи, који сваки чисто облечен и за клобуком зеленом гранчицом накићен на њих изгледаше.

И чим јих стари сад по начину ондашнем на њеке части раздјели и с њими маневре правити поведе, ал' ето ти јим из двора и госпој. гдје љено облечене иду и с њими и њека страна господа. Светозар сад, пошто јим се ови приближе, позна својего дједу Бучица, радостен скочи с коња и претерчи му. Но стари, кој јенче ове на ум не узимаше, с мечем у руци хитро се около војников на коњу окретање, докле му год Чедомиљ не приступи и не јави кто је дошао. Светозар, цјеловавши се с дједом, со нетом учтивостију поздрави љубезно и друга лица. На које ето ти јим и Љубомира, кому мали ветрић сребрене јего власи испод шлема колебање и бјелу му браду по токах свјетлих низ перси ранченљао бјаше. „Хоће наш стари, хоће,“ смешћи се на него, рекне му Бучици; „на моју душу,“ придоду, „пријатељу, савијаш, пусти, того зеленка као какови јуноша.“ „Да видиш, пријатељу, многому ја и јуноши јенче уступно не би,“ одговори Љубомир и скочи с коња. „Добро сте нам дошли!“ цјелујући се с

њими, редом, поздрави јих. „Драго ми је,“ вели, извјестивши се ту и о страниј тројици. Каже како је он на такове госте тијех днеј и изгледао; „а нарочито за Вас,“ вели, „брате, кажем ото-
номад Косари нашој: „Отец ти нам не пише, мал’ да нам неће дојти.““ „А знаш, брате, кто ће ти јешче дојти?“ „Кто?“ „Е, ми смо само претече!“ „Но! молим да чујем. Светозаре синко, ајде отпусти момке; други крат ћемо ми с њим лекцију нашу продолжити.“ „Стани, сине,“ по-
вике Бучин, „не отпуштај момке.“ „Цар?“ „Он,“ одговори вистер; „и дојти ће нам до који час; но дајте да се пзиде пред него.“ „А куд тако?“ „У Шкутаре, а одаде ћемо преко Венеције вра-
тити се у Дубровник.“ „Је ли и млади с њим?“ „Јест и он, и јешче њеколико с њим.“ „Југ Богдан без сумње?“ „Е, а где ли он куда без него! Пут је наш био па Никшиче, но он не пожали труда, овуд ударити. „Морам,“ вели, „ја мојего старину видити.““ „Благодарим,“ рекне Љубомир, „на царској Љих милости.“ Сотим по-
гледн на Косару. „Нарежено је,“ одговори она, „отец, већ све; тамо се ради.“ Сад овако у раз-
говору појду пјеше к двору, и Светозар јих с голим у руци мечем пред момци напред, а брат му остраг, стигну. „Сад, господо моја,“ рекне Љубомир, „ви извол’те с домаћинцом, а ја,“ вели, „идем с момци и с нашом, брате, дјецом пред царја.“ „Добро,“ одговори Бучин, „ајдете ви, и ми ћемо овдје на ово берданице стати и вас дочекати.“

Једва Љубомир с два своја унука пред војници к потоку се спусти, ето ти јим царја с друге стране низ бердо на високих колесницах, окружен с њеколико от својих велможеј и једним гарнисоном. Здравни њеки и млади момци на лаким својих коњи и љепо облечени царску свиту следоваху. Стари цан прој, који сад свијех војников очеса на себе обрати, мане мечем на своје момке, који се абије у два реда растуне и царске спроводитеље у среду узму. Стојећи јим тако, мимоходјашчу царју на колесницах, Љубомир с два своја унука и с момци својими, испусти смирено главу, постоји. Цар му с' сином из колесниц руком и веселим лицем знак својего с тим задовољства покаже. Стари сад, пропратив и све царске војнике, мане пак и мечем на своје и Новаку јих преда, а сам с младими воспосљедује свиту царску.

Дошетни јим тако до пред двор, преда и царске војнике Бурјаму, да јих води у касарне, а он с унуци скочи с коња и притерчи к царским колесницам, скине со своје бјеле главе шлем, и, царја и краља младаго Уроша с глубочајшим поклоненијем поздравив, прехвати јих сам из колесниц на земљу. Пурпурна на царју одежа, от свилене вуне ткани и свуда златом провезена, засјену чисто свијем очи; звјезда с великим драгим каменем с јего царских персеј светозарне от себе просинаше луче. „Старино мој добри,“ рекне великодушни монарх Љубомиру, цјелујући се с њим, „јеси ли ми жив?“ „На служби, Ваше

Величество,“ одговори весео старец; „жив сам,“ вели, „и дух ми се мој Вашим пришествијем сад наново чисто оживљава.“ Млади Соколовичи сад с приклоненим к земљи кољеном учине царју комплимент и цјелују му skut јего порфире. На које благодушни монарх окрене се, љубезно јих прегерлив, пружи јим своју руку, да ју цјелују. „Љубезне,“ вели, „вјетве, хоћу ли ја или поне сини мој у вам вторе Љубомире доживити?“ Ова јего царска рјеч нецједи радосну слезу нашему старому из очес, коју убрисав, загерли младаго и с отеческим цјеловањем поздравн јего. На то приступи му Богдан и Мирко војвода и прочи њеки, који прво со старим поцјелују се, по том и с младићи. Цјели се сад двор исполни радосним шумом. Монарх дивним својим и високим стасом све ту окрест себе надвишаваше. Јего остри по при тому и љубовни поглед из јегових великих и царских очес сад као молније у трепет све приводјаше, сад пак из него њеко умиленије као прољетноје солнце свијем серца оживљаваше. На лицу јего, на којему дари свијех грациј приливаху се, рјетки и умјерени смјех јего све у радосни восторг подвизаше. Он се наче свијех с Љубомиром најрадије разговараше, и сви би нестерпјеливо из уст Љубомирових на какову иибуд царску рјеч одговор чекали. Сви ту подражаваху у благородному примјеру старца, како он, колико му се цар љубезније показиваше, толико се он јему већма благоображаваше и већма јего с понизностију својом обожаваше. И то све

чесни и мудри ови старец особитим њеким и свн-
јем, који ту бјаху, љубезним начином чињаше: без
претворности, чистосердечно, не рабољенио, по
свободно и великодушно.

„Но! како је, љубезни мој Соколович?“ во-
проси јего пак монарх, ступивши јим у горнице,
„јесте ли се већ добро намјестили и јесте ли ми
задовољни?“ На које стари, наслонив руку на
перси себи, поклони се. „Ваше Величество,“ рекне,
„кто и не би с оваким благом задоволен био,
кто ли би игда и с чим би знао за такovu милост
Вашу царску довољно возблагодарити, коју Ви
на мене, немоћнаго већ старца, тако богато
изливате?“ На то цар јего стисне за руку: „А
како дјеца, како Косма, моја Косара? слушају
ли Вас?“ „Морају, Ваша Свјетлост, о морају да
ме слушају и добри да буду.“ „Е, хвала богу!“
прпложи цар; „видим,“ вели, „да Вам је све љено
оправлено.“ „Све љено и све красно, Ваша Свјет-
лост, само признајем мене много обвезана, и ваља
ми трудити се, мене с мојом фамилијом достојним
се Ваше царске високе милости учинити; но стар
сам,“ придода, „скраћује ми се време.“ „Е ништа,“
одговори монарх, „колико можеш; само,“ вели,
„гледај да ми у ови твоји унуци по смрти тво-
јеј тебе оставиш, пак ти више не захтјевам.“ „О
Ваше Величество, а кто би се тому већма и ра-
довати могао, неже ли ја, и који добри отец не
жели да му синови јешче и бољи буду.“

Овако у разговору ступивши јим к великој
сали, на којеј двокрилна отворе се врата. Ко-

сара, Аристид, Монами, Милеса, Драгиња, Бур-
 јам, стара Евдоксија со Светоликом, Косма и ње-
 колико дјевиц от отмјених служавкиј, све то љепо
 и чино облечено сад царја с гљубочајним почи-
 танијем и трепетичушчом љубовију поздравн; којим
 благи монарх с умилним погледом и смјејунчим
 се лицем захвалив, с Косаром се цјелује, која с
 него и порфиру сад пријми. „Је л' ово, Косаро,“
 рекне цар за Драгињу, „она моја несудјена снаха?“
 На коју рјеч дјевица се у лицу закрасив, приступи
 му к руци. „То је, Ваше Величество,“ одговори
 весело Косара. Цар ју руком милујући по глатки
 јеја образи и, погледав на Светозара, који с младим
 кралем испод руке преко соб хождаше: „Љубо-
 мире,“ вели, „море ја се на тебе за ову дјецу
 већ и сердим.“ „Немојте, Ваше Сијателство,“
 отвјешча радостен старец; „ја сам,“ приложи,
 „ову благодат све и желио, да ми сирјеч Ви с
 младим и с мојим братом (за Бучина), кој равно
 со миом и учестије у тому има, присуствијем
 својим перво моје то весеље возвеличите; пак
 јешче како сам,“ вели, „сад срећан да ћу и више
 племенитих лиц у сватови мојему сину имати.“
 „Е добро, старино, ми смо ево дошли.“ „Тому
 се ја и радујем,“ придода Љубомир, „сад, Ваше
 је заповједати, а моје је слушати.“ „Еј, мој ста-
 рино,“ ударајући јего монарх руком по рамену,
 „камо нам сад, момче, оно време, кад ти се оно
 с Болгарн по они пространи пољи около рјеке
 Каменчине новијасмо!“ „Новијао би се Вам, Ваше
 Величество, тај и днес онако,“ рекне Богдан.

„О те јонч како!“ приложи Бучин, „само,“ вели, „да сте јего мало прије видјели, како ти нам лети на својему зеленку, пусти, као каковн младић.“ На то нам стари Херцеговац, погладив шаком своју браду, и као поносително: „На моју душу,“ вели, „њечто пала а њечто и истина, колико ме стара овако гледите, јонч се ја жпв у руке не би дао.“ То рекне и у другу собу за њечто изиде.

Цар гледехи за њим: „Е да сте,“ вели, „ви јего у оно време видјели, кад је млади био. Мене онда,“ приложи, „млада јешче мал' Болгари не нејеконе, да ми јего ту не би. Ено му се,“ вели, „и сад с десне стране на образу пруга познаје, како је јего једин мечем мазнуо. Но смјешно је било,“ настави цар, „кад он мене испред непријатељ избави, пак ме некако попријеко и холерически погледав: „Јуноша,“ вели, „узмидер се ти на ум (истина 21 годину онда више нисам ни имао); зар ти,“ рече, „тако мислиш у боју поступати. На се и на свој,“ вели, „живот заборавити! А не знаш ли,“ придода онако сердит, „да је твој живот с тисјашчани других жпвотов скопчат и да,“ вели, „изгубимо ли тебе, изгубили смо све?“ Ја као млад пријимм сад от него оваково изобличеније к серцу, помислим обаче да ће се он о том после раскајати и поискати от мене опрошченије; но јест! не признаје мој строги Херцеговац да је се он мени замјерио. Моје невоље сад с њим! Не могу ја опу срамоту да снесем, да он, истина полковник, ал' мени, принцу и пренојасанику, онако рекне. По совершеном убо

сраженију и пчастливо, као што знате, одержаној нам побједи, потуживши се о овој обиди блаженопочившему родитељу, кажем да му ничто друго не захтјевам, него само да ме пред другима за опрошченије замоли. „Сине мој,“ рекне ми покојни, „ти то,“ вели, „от него да и не захтјеваи; то бити не може. Знаи ли,“ рече, „ти да муж совјестен и у дјели својих точен, исполњавајући должност своју, а најначе у таковој прилици, кад се судбом цјелаго народа слава и паденије јего на онаково мјерило положи, да једним токмо граном ил' ће она или ово претегнути, муж, велим, такви у онај цар само отечество на својему серцу осјећа и бога пред собом и у мисли својој взпра, а не свјетле титле и висока достоинства.“ И тако ти вам ја процес мој изгубим. После и сам дојдем себи, признам да је он право и имао, и застидим се чисто, што сам ја от онакова мужа таково што и захтјевати могао, који је мени у оној мојој јуношеској устремителности и живот мој спасао.“ И овако далше цар продолжаваше разних случајев војническу новјест, коју сад по заповјести јего и два млада Соколовича морали су ту слушати.

Между тим стари је понечително наређивао за царске служитеље и војнике. И тек што јим се у велику салу вечера унесе, у коју сад господи с царем позове се, ето ти јим и стараго. „Ваше Величество,“ рече, „и почитајема господо моја, простите ми; мене,“ вели, „должност моја мало богме и позадржа.“ „Во истину, газда,“

одговори цар, „да су нам и прије,“ вели, „ову вечеру донели, не вјерујем да бисмо те и чекали.“ „Не би било ни требе, Ваше Величество, мене чекати.“ Сотим свјашченик Исидор прочита молитву, и посједају за трапезу. При вечери продолже време у пријателском разговору и шали. Светозар устане и на служавнику со златним пеаром вина послужи царја. „Ови памти добро,“ рекне цар, „что сам јему у Столцу казао; ево видиш, синко, дојде нам време, да ме и у Церној Гори послужиш. Љубомире брате, за твоје здравије, и за здравије моје Косаре, ваших синов такожде, да јих бог нам поживи и да нам добри буду!“ Принешу јему чашу к устом, загрме јим трубе на алтану, и Љубомир с фамилијом својом учтиво царју на здравици возблагодари. Сад полете чаше около цјеле трапезе и шум радосни „У цареј здравије!“ с пјенијем „На многаја љета!“ исполи јим цјели двор. По том напију у здравије и прочој господи и Светозар стане спрам трапезе и почне јим у велики кимвал ударати, кому по заповјести старата приступи и Драгиња. И будући кимвал уз стјену мало поузвишен, не могаше дјевица, хотја она и повисока бјаше, јего добро домашити; зато притерчи јеј Чедомиљ и поднесе јеј подножњу (шамлијицу). И тако њих двоје почну у кимвал ударати, а шест красних нимфеј (у собах служитељице) поведу за Косаром и Милесом сљедујуучу пјесн на глас „Средје игри“ :

„Радостију унојени,
 Гледајући между нами

Серце нашег отечества
И цвјет краси благороства,
Свјетлу нашу дијадему,
Зато појмо сви днес јему.
Неманића светој лози
Позавиде земни бози.
На оруже устадоше,
Но љуто се преварише,
Силни Душан све под ноге
Ниспроверже своје враге.
Силом својом храбростију
Он покори сву Грцију,
Ужасну се Болгарија,
Затрпета Византија,
Престол древно Константинов
Потресе се страхом Сербов.“

ПАВЕЛ СОЛАРИЋ.

1781.—1821.

НОВО ГРАЖДАНСКО ЗЕМЛЕОПИСАНИЈЕ.

Европа.

Турска.

III.

Србија (древне: Мизија вишна), једно особито правителство под једним пашом с патписом царства, лежи западно од Волгарије међу Скардом и Дунавом, који овде граничу до Срема реку Саву и реку сербијску Мораву с неким мањим приима, различне кораблеплаванију погубелне кршеве и виrove содржава и кроз тјесне нећинасте проходе Тахтали и Демир Капију плити Железна Врата стреми. Србија има с Италијом средињом исти небесни појас, с' сосједним Сремом и Банатом исто земно качество. Она је бердовита на југу и југовостоку, и горе содржавају различне руде, које се не ваде; в' прочем у њој се мењају тихо возвишавајући се холмови с поизмеђу плодоносним равницама, између који једна и *Косово Поље*, богате дубраве с' злацим пашама; има јако скотовоство, особливо свиња и оваца, добро пчеловоство и угледне ткаље памука, иначе у свему в'преко обраде мало. Житељи су почти све сами *православни* Срби и Расијани, који ово царјечије језика славенскога,

у којему јим нишем, говоре. Народ благообразан, остроуман, храбар, беспорно за сва художества и вежества колико којилибо европејски природно способан; али под дуговременим јармом османским, као несамаставаи раб стенијући, јест непро-свешчен, сујеверан, пренебрегао се и од своји праотаца крви као на полак одродно. Но од оно-мадне јест и он прогледати стао, шта је светост особе и сопствености, шта је правда, шта су права народов; возмолвио се и ниште с огњем и мачем истергнуту себи мучитељски од премогућства тир-јана своју свободу.

Београд (39°, 7', 30'' дол.; 45°, 3' шир.), на стоку Саве и Дунава, знаменит и кренко утвр-ђен поглавити Србије град, који у години 1789. од аустријске војске био завладан, по онет Осма-ном предан, а сад наки од возбјевнии отечестве-ника војном угрожен и онеједен јест; столица наше и митрополита греческога. Има неке руко-дјелње и води кренку проходну међу османским и аустријским државама терговину. — *Шабан*, тврдиња на Сави, сад од Срба завојеван. — *Сме-дерево*, тврдиња на Дунаву. — *Пожаровац*, близу Мораве. — (*Хасан Паша*-) *Паланка*, једна твр-диња на Дунаву. — *Ниш*, на једној грани Мо-раве близу волгарске границе на југу Србије, велики и народообилан град с тврдињом.

IV.

Босна (турски: Бошпах-Или), западно од Србије дуж Саве, особито правителство с пат-

нисом царства, бердовита и дубравна земља, која добро земледјелије, винограство, весма јако скотовоство и много зиждителни дрва има. У горама наоди се дивокоза, злато, много сребра, мјед, жива, сумпор и нека ина благородна ровна, која се обаче унутра пренебрегавају кроме 7 ровова железа; има и различни ровиј и цјелителни источника; рукодјелства више него у Србији. Бошњани (Босанци), храбар, свободољубив народ, говоре славенски почти као Срби и јесу частију Мухамедани, највише излам пријмивши Славјани, како и они сами и њова прозваница сведоче, частију римокатолици, величајном части обаче гречески Христјани. Босна заима такођер један комад Хорватске међу Уном и Вербасом, један комад Далмације, Котар, дуж иногда венецке Далмације до Албаније, који на неким местима у море адријатическо удара, и државу *Ерцеговину* (т. ј. војевоство), која с области катарском и народоопишеством Рагузом граничи. Босна може 70—80000 оруженосни мужева ставити и има до 24 велики и мали тврдиња, 19 острога, около 15 градова, 40 весиј, 20 гречески манастира (у самој Ерцеговини 12), од који 2 пуста, 5 римокатолически манастира, гди равно 2 пуста.

Сарајево, на потоку Миљацки, која недалеко у реку Босну пада, знатан поглавити Босне и важни купечески град од преко 80000 (100000) ж., међу којима велико число грчко-христјански племена, која овде својега архиепископа и церкву имаду, много мање римокатолика с једним бого-

мољним домом. Сарајево има једну крешку набердну тврдињу, корисне рукодјелње мједи, жезла и доброг оружија, веома важне кожостројње, отијене водоводе (чешме) и у близости лепе купјели, угледан предјел. — *Маглај*, тврдиња на реки Босни. — *Франдук*, прогнанства мјесто, и *Дервента*, тврдиње. — *Фојница*, село, 100 д., с једним римокатолическим манастиром; у близости копа се железно, како и у *Крешеву*, и сочињавају се пушке, мачеви и пушчани прах. — *Травник*, град с набердном тврдињом, столица наше (везира босанскога) од три туга т. ј. коњска рена. — *Бања Лука*, град и тврдиња, 4200 д., на реки Вербасу. — Турска *Градишка* (Бербир), тврдиња, 150 д.. — *Мостар*, град и тврдиња на Неретви (Наретти) с великодостојним јединосводним римским мостом. — *Зворник*, поглавита гранична тврдиња на Дрини, 4300 турски д.. — *Требињ*, град у турској Далмацији. — *Пирун Дубрава*, село у турској Далмацији. — *Бијач*, град и тврдиња на Уни у турској Хорватској.

ANTUN KAZNAČIĆ.

1784.—1874.

PJESME RAZLIKE.

Srpskome patrijarki Josifu Rajačiću
(godine 1849).

I koga izaberem, njegova će šibika procvjetati; tako ću
utišiti pred sobom viku sinova Izraelskih, što viču na vas.

Mojiz, Brojevi, gl. XVII., v. 5.

Prekaza se prem očita
Ruka strielom previšného,
Silnost pade predobita
Cieć' smionstva već svojega,
Puk izbrani ne žamori,
Veriga ga već ne mori.
Aronova procavljena
Čudnovato šipka siva,
Eto šipkom već iz stiena
Provrela je voda živa,
Izraela puk čestiti
Kojom će se napojiti.
Rajačiću, srpskog puka,
Srpske crkve sietla kruno,
Tebe izabra višna odluka
Da dovršiš sve potpuno
Svete odrede ne milosti
U narodnoj slobodnosti.

Teb' zelena kak' Aronu
 Šipka cvati sred svjetlila,
 Š'nom oholost usionu
 Tvoja e vjernost sasvim zbila;
 Mojzes probi vrutak vode,
 Ti nam probi vir slobode;
 Vir slobode, progoñena
 Da utažiš tužbe puka,
 Kog verigam' pretieštena
 Gvozdена je trla ruka,
 Sve mu grabeć' izvan oči,
 Da usužñen suze toči.
 No gospodin nemilosti
 Ne puštava bez osvete,
 Ter u gñevu svoje naglosti
 Farauna morem smete,
 Preko voda puk izbrani
 Stup ogñeui dok sahrani.
 Bog će pomoć' udieliti,
 Hrabre Srbe spasit' svoje,
 Stup ogñeni ñim će biti,
 Rajaćiću, srce tvoje,
 Dok dušmanskih četa stope
 Morski vali ne poklope.
 Zgodno i pravo, gospodine,
 Crkovna je vlast najveća,
 Koe nikada čast ne gine,
 Udielila tebi sreća,
 Već je davna tebi bila
 Višña znanost namienila.
 Kada milost našeg cara

Združi nebu svoje odluke,
 Kad ti žezlo kod otara
 Posvećene preda u ruke,
 Znamen to je: šipka da ti
 Čudotvorno cvietjem cvati.

Kolende

uoči Mratiń-dana (Svetoga Martina).

Ne, kolenda, brate, nije
 Šala isprazne lakrdije;
 Kolendo je Grke Omero,
 Koji zaisto ne bi lero,
 Kad uz gusle pjesme svoje
 Po ulicam pripievo je.
 Skup š nım Grka pun radosti
 Biaše srećan, kad zadosti
 Mogaše mu kadgod biti
 Pjevaoca glas sliediti.
 I gdje god bi pak pristali,
 Vrata su jim rastvorali,
 Na trpezu pak b' iznieli
 Što god jesti jesu htjeli:
 Služila bi preko obroka
 Tikva vina od tries oka,
 Košić hleba, sir nad ina
 Kak' najveće kolo mlina;
 Četvrt sliva, a što e veća
 Kak' prismoćak luka vreća.
 Kad bi sliepac dobro izio,
 Prazan trbuh namirio,
 Tad bi guslam stego žicu
 I zapjevo počasnicu,

'Ter kućnome domaćinu
Podo hvale po načinu.
Nie sad poso tako mali
Nać' Omera, da te hvali;
Al' je, mislim, još trudnije
Goste primat' kako prije.
Ako želiš hvalen biti,
Daj nam jesti, daj nam piti,
I obilno na trpezi
Na grčku se s nam podnesi:
Tada uzdignut' tvoje hvale
Prijateļe nad ostale
Naš će poso, brate, biti,
Moć Omera predobiti.

ВУК КАРАЏИЋ.

1787.—1864.

ГРАЂА ЗА СРПСКУ ИСТОРИЈУ НАШЕГА ВРЕМЕНА.

I.

*

...Како се разгласи по народу, да Турци сијеку кнезове и све знатније људе, одма се људи поплаше, и стану се крити и бјежати од Турака. Тако Турци посијеку онога, који им дође или га у кући затеку, а који се сакрије. онога, не имајући кад тражити, оставе, и отиду даље да ватају и да сијеку, док и други нијесу чули и побјегли. Тако пошаљу неколико момака у село Топољу, у Крагујевачкој нацији, да убију *Црнога* (или *Кара-*) *Борђија*, кога су познавали као старог ајдука и зла човека, а међу народом позната трговца. Борђије је у то исто време био почео збијати свиње да ћера на скељу, но кад чује, шта се ради, распусте скупиљене свиње, пак с оним чобанима, које је био најмнио да свиње збијају и да ћерају, стане се веркати, да и њега Турци не убију: тако Турци, који су били одређени и послани, да га убију, дођу, и, не наставивши га код куће, врате се натраг.

Народ пак, коме је зулум и онако био додијао, стане се већма и већма бунити: не знајући нико, за што Турци сијеку, сваки се морао

бојати, да и на њега ред не дође. Кад се већ стане бројити: овога су посјекли, онога убили из пушке, онога затворили, онога нијесу нашли код куће, овај утекао, а онај се сакрио; онда ови бјегуници стану тражити један другог. Тако се састану Црни Ђорђије и *Јанко Катик* (бивши буљубаша за времена Аци-мустајнашина, из пацје Бијоградске из села Рогаче) и *Васо Чарачић* (коме су брата убили) са многима другим бјегунцима; пак још стану истраживати и прибирати к себи и ајдуке, који су у оно доба године били по јатацима, и стану се договарати, шта ће сад радити. „Турци (веле) све зулуме измилљаше, пак сад најпослије паумише, да нас све нејесу и побију. Ту сад другог суда ни спасенија нема, него да се бранимо, и да бијемо и ми њи: кад ћемо везани женски мријети од њиови целата и сенза, боље је да мremo јуначки, као људи, барем да замијенимо своје главе и да покајемо своју браћу; а жене и ђеца и куће ако нам пропадну, ни опако нијесмо господари од њи.“ Овакови разговор ипкоме није био тако по вољи, као ајдуцима и родбини оније, што су ји Турци побили, а ни остали нијесу ништа могли рећи против њега. Сад дакле ништа више није требало, него убити на *видику* само једнога Турчина, да људи виде. И тај се почетак учини у пацји Бијоградској у селу *Сибници*. Дошавши та чета бјегунаца и ајдука, запали у по подне Сибнички ан, и побије све Турке, који се онђе затеку, и разграби им коње и руо и оружје. Сад се већ народ

завадно с Турцима: ако је који до сад и мислио, да Турци бирају и сијеку само кнезове и знатније људе, и да не ће зар све раје исећи; али, вели, сад ће заћи, па редом сјећи и палити и робити.

Бјегунци, или сад већ све ајдуци, узму из Сибилице што буде људи за оружје, па отиду даље да буне народ, палећи анове и бијући субаше по селима, и стану поручивати на све стране: „Ко може пушку попијети, пека иде у чету, да се пале анови, и бију и ћерају субаше; а жене и ћеца пека бјеже у шуму у збјегове.“ Тако мало по мало узбуни се за неколико дана готово сва Шумадија. Кад се мало чете поушложе, онда стану *нагонити* и оне људе, који не би ћели, да устају с њима, и стану им куће палити, и бити ји и гонити као и Турке.

Кад ови масови пукну по Србији, онда *Миленко Стојковић* из Кличевца и *Петар Теодоровић* из Добриње (по чему се и *Добрињац* звао) доље преко Мораве стану скупљати око себе бјегунце и ајдуке по оном крају, и ударати на Турке по селима. Тако горе преко Колубаре састану се *Јаков Пенадовић* (брат кнеза Алексе) и његов синовац (син кнеза Алексе) *Матије Прото* с Грбовићем и с другим бјегунцима из онога краја, и стану се купити ајдуци око Јакова, и зашавши по селима стану људе одметати...

*

...Бећир паша, дошавши к Бјјограду, устави се код Бијели вода; по пошто онђе посједи не-

колико даца, и види, да Срби, прем да су му давали, шта му је гођ требало, већ ни мало не личе на рају цареву, намени, да иде у Бијоград, из кога су данје већ биле шићеране сво овако: Знајући Срби, да Гушанац с крцалијама својим само за новце служи и брани данје, почели су му бити још одавно тајно обрицати новце и Бијоградски пашалук, да им изда данје, и он је на то пристао, и неколико је пута слао своје људе ноћу, те су се о том разговарали и договарали са Србима; но будући да је у данја било више војске, него у њега, зато није могао то одма учинити, него је чекао зроду. Тако кад се Бећир-паша с војском прикучи к Бијограду, он научи своја неколика момка, те се начине као да су данјеске уводе, и отиду тајно те кажу данјама, да је он уговорио са Србима и с Бећир-пашом и с многим другим Турцима из Бијограда, како се Бећир-паша прикучи к Бијограду, да он са својим крцалијама учини јуриш у варош и да побију данје, и Бећир-пашу, као царева везира, да пусти у град. Данје то одма вјерују, јер су се и сами тога бојали, и, не знајући шта друге чинити, таман кад Бећир-паша дође на Бијеле воде, њи четворица покупе своје благо, пак с неколико момака сједну у четоканк и побјегну низ Дунаво у Адакале, а жене и ђецу оставе у у Биограду. Како се они навезу на Дунаво, Гушанац одма са својим крцалијама уђе у варош, и поаравиши и оплијенивши не само њинове куће и конаке, него и други ђекоји богатији и мирни

Турака, а зликовце и бећаре и бескућанике прикупивши к себи, начини се он сам, мјесто њи четворице, даија Бијоградски.

Бећир-паша дакле, једно поплашен од Срба, а друго обрадован, што су даије побјегле из Бијограда, крене се од Бијели вода, и преко Врачара кроз Српску војску, која је с обје стране пута била у врсте намјештена и пуцала му из пушака на весеље, отиде у Бијоград. А како даија нестане у Бијограду, већ и бој престане по Врачару, и Срби стану долазити у Бијоград, и доносити тајни, како Бећир-пашини и Аги-Асан-пашин, тако и Гунанцу. Кад Бећир-паша каже кнезовима и осталим поглавицама Српским, да је већ мир: даије су проћеране, а раја сад нека остави оружје, пак нека иду сваки својој кући, и нека на миру ору и копају, као што су и од прије радили; онда му Срби одговоре, да мира нема, докле су гођ даије у животу, јер ће оне, макар ће биле, онет покупити војску и доћи, те њи узнемиривати; него он, ако је рад правоме миру, нека гледа, макар на који начин, да даије, живе, или главе њинове, дођу Србима у руке, да се јамачно увјере, да њи више нема на овоме свијету. Кад то чује Бећир-паша, он одма напише бурунџију Ибраиму, управитељу Адакалскоме, да је царска воља и заповијест, да он даије, као царске противнике, живе или мртве, преда Србима; по том заповједи Реџепу, синовцу Ибраимову, који се тада у Бијограду десно, те и он уз ту бурунџију напише књигу стрицу своме, и препо-

ручи му, да гледа, то одма да учини; па онда ту бурунџију с књигом Реџеновом преда Србима, и каже им, да је по њеном човеку с неколико момака пошаљу у Адакале, те ће им се даије предати.

Примивши Срби ту бурунџију, одма одреде Миленка Стојковића, бимбашу најје Пожаревачке, са 40 момака, и пошаљу га с њом у Адакале. Кад Миленко дође према Ршави, он своје момке сакрије у шуми, а сам отиде у Адакале, те преда Њбраиму везиреву бурунџију и Реџенову књигу. Кад Њбраим види, шта му се пише, он каже Миленку, да дође с момцима довече, кад се смркне, те ће му он показати кућу, ће даије сједи, па он послѣје нека ради с њима, како му драго. Тако се Миленко врати к својим момцима, па ји у вече доведе у Адакале, а Њбраим му покаже прстом једну кућу, у којој су гореле свијеће у собама, говорећи: „Ето ту су даије.“ Онда Миленко с момцима околи кућу, и убије ји сву четворицу, и главе им одсјече и донесе у Бијоград. И тако се тобоже учини мир; и да би се лакше заборавило све, што је било, двор Турски послаше у Бијоград другога везира (*Сулџеман-пашу*), а Агу Асан-пашу премјести на други пашалук...

II.

*

...Милош на цвети у јутру дође у Таково, и онај дан онде код цркве учини скупштину, и

стане се већ јавно договарати с пародом и с кметовима, шта ће се сад чинити. И сав сабор пађе, да друкчије никако бити не може, него да се бију с Турцима док сви не изгину; и још што је најчудније, и сами *старици* и кметови, који су свагда били противни буни, и они сад пристају и повичу, да нема другога спасенија, него да се бију с Турцима, и да се бране док се узможе. И сви сајомно стану молити Милоша, да им он буде старешина, и да ји не изда. Милош им на то одговори, да ће им он бити старешина, ако ће они њега слушати и између себе се као браћа назвати, опростивши један другоме ако је који коме што на жао учинио. И на то пристају сви.

Милош после те скупштине отиде са својим старим, и сад на ново приставшим, момцима, у Црнуку, и онде после дугога премисљања и већања отиде у вајат, те се обуче у своје војводске аљине и припаше оружје сребрно, па онако накићен изиђе међу момке носећи у руци свој војводски барјак, који је до сад лежао негде сакривен, па пружи барјак Сими Пастрмцу, говорећи: „Ево мене, а ето вам рата с Турцима.“ У свима је, који су ту били, срце од радости заиграло, кад су видели Милоша тако накићена, и већма су му се обрадовали, него озебао сунцу; јер је сваки у себи помислио: сад је завста рат, и он пристаје с нама. Пастрмац узме барјак из Милошеве руке, те га пободе у земљу, и стану се под барјак кунити јунаци; а Милош се врати у собу, па седне с писаром, те расписне књиге на све

стране, да устаје на оружје и мало и велико, и да бију Турке, гдегод зелену стризу виде. На таке гласове народ скочи, и, повадивши из клада и из пањева своје сакривено оружје, стане се оружати наново. Који је имао две дуге или мале пушке, онај даде једну ономе, од кога су Турци одузели све.

Кад Сулеман-паша чује, шта се ради по Србији, он одма увати Милошева брата Јефрема, који је с воловима био дошао на Саву, те га окује у гвожђе и баца у тавницу; па онда стане спремати војску на Милоша. Најпре изиђе из Београда бимбапа Кара-Мустафа с неколико стотина Турака; и кнез Аксентије подигне из Београдске пање неколико стотина Срба, па пођу к пањи Рудничкој. Кад Милош чује, да овн Турци иду, он се опреми и пође преда њн, и сретавши јн у Рудовцима (на међи пање Београдске и Крагујевачке), побије се с њима; по Турци с помоћу кнеза Аксентијин Срба начини шанец, и тако се одрже и утврде. По том Милош остави онде Милутина Гарашанина с нешто мало војске, да јн чува, а он се врати на траг, да диже народ и да купи војску. На васкрсеније дође к манастиру Моравцима (на међи пање Рудничке, Ваљевске и Београдске), и онде на сабору баца ватру у народ и распаши буну, оданде отиде на Чачак, где су његов брат Јован и Лазар Мутан били опколили Турке у некаком шанчићу око цамије. Док Милош ту дође, и глас му стигне, да је хаја-паша са силом војском изишао из

Београда, и продр'о на Рудовцима, па иде к Чачку. Онда се Милош врати опет пред Ђаја-пашу, а Јовану и Мутапу каже, да гледају ако се и како може, да опе Турке у Чачку час пре предаду или истерају док није Ђаја-паша стигао с војском, ако ли то не могбуду учинити, а они да гледају, да се измакну на страну кад оназе Ђаја-пашу с војском, да ји Турци опде не оптеку.

Милош с Чачка дође у Брусеницу, а Ђаја-паша с десет-дванаест иљада војске у Мајдан на конак. Кад Турци уђу у напју и стану арати и палити и робити, народ се одма поплаши, и на позивање Турско многи се стари кметови стану предавати, и народ нудити, да се предаје, и с Турцима заједно да терају Милоша. Тако војници сви, који су били с Милошем, преспу сваки на своју страну, отиду да гледају сваки своје робље. Милош само с неколико своји одабрали момака остане у највећем очајанију: једни разговор ово им је био, да отиду кући један другога, те да покољу жене и децу, па онда онако без страа и без бриге да беже по шумама, и док један тече да се терају како с Турцима, тако и са Србима, који ји тако остављају.*) Таман кад су они тако разговарали један другога, стигне им *Јован Добрача* са пет стотина Гужана, и *Милић Дринчић* са једно двеста Црногораца (из

*) У овоме очајањом стању нико Милоша није умео тако орабрити, као његова, њега до-стојна сунруга, *Љубица*.

Рудничке паије), које је Милош био послао пред Ђаја-пашу. Ту се сад невоља и очајаније окрену на радост и надежду...

*

...Марашли-Али-паша дође с војском здраво и весело у Београд, и намести се у оној истој кући, где је Српски сенат био. Милош пак, које договарајући се с поглавицама, које постављајући различне уредбе, забави се у народу позадуго. Паша га је из најпре погледао сваки дан, а после се поплаши, да га Милош не превари, те га домаћи у Београд, а он оде да купи војску. У том још његове бимбаше и ајани и бегови павале пањ, говорећи: „Тебе Ђаур превари, те ти не даде нама да се бијемо и да арамо и робимо, него толико време лежасмо беспослени; а сад те опет превари, те те под саму зиму доведе у ове зидине, а он оде да купи војску; па сад, док се није са свим спремно, замамљује нас још и даје нам помало ташна, а кад се он са свим спреми, а удари киша и снег, онда ће ово у један пут пресећи, па нам опда ваља своје коње јести, и од глади и од зиме мрети овде.“ Паша на ове речи није могао ништа управо одговорити, него павали на Вуицу и на проту Ненадовића, и на остале кнезове Српске, који су били код њега: „Камо Милош? Мене превари Милош!“ И говорећи ово кашто је од муке и од срамоте плакао, као дете. Кнезови су га разговарали и уверавали, да се не боји преваре, и

да ће Милош доћи јамачно, него има међу народом посла док још којешта уреди; а Милошу опет павале писати и поручивати, да гледа што брже да иде у Београд, јер су се Турци поплашили и мисле, да он не ће ни доћи. И тако један пут једва дође Милош у Београд.

Кад су Марашли-Али-пашини Турци чули, да је Милош у Београду, као да ји је сунце огрејало, свакоме си радост на лицу могао познати, и по целој војсци овај се глас чуо: „Фала Богу! дошао Милош.“ А какогод што су се Марашли-Али-пашини Турци томе радовали, тако је Сулеман-пашиним било мреко, јер су они једнако желели и радили, не би ли се овај мпр како покварио, и зато су говорили, да је Милош јамачно преварио Марашли-Али-пашу; и један је од њи, пре доласка Милошева, код Српске цркве пуцао на кнезовскога момка. Онај исти дан, кад је Милош дошао, било је одређено, да иде у вече с кнезовима својим Марашли-Али-паша на разговор. Дошавши у одређено време к Али-пашину копаку, нађу неколико стотина Турака по авлији и око конака, који су били дошли као момци с различним поглавицама, које је паша к себи дозвоао.

Кад Милош с кнезовима прође кроз ове Турке, и дође Али-паша у собу, а то неколике наше и више од шесет бимбаша и ајана и бегова седе у наоколо; но код свију њи така је била тишина, да би човек могао чути муу да лети: само су гдекоји димови из чибука пзлетали, а многи су чибукe онако у устима држали,

не пуштајући ни дима. Паша је најпре, пошто су и Србима донели каву и чибукe, запитао Милоша: „Јесте ли цару покорни?“ А Милош му одговори: „Јесмо.“ И тако га је трипут питао, и он му одговарао. Онда паша рече, да је њему од цара дошао ферман, да иде на траг, а њима ће се послати други паша. На то му Милош одговори: „Јок, честити везиру! ако ти пођеш између нас, и ми ћемо сви ићи из ове земље; тако је нас преклани предао Рунич-паша, па се он врати на траг, а нама остави Сулеман-пашу, који нас је све ајдуцима начинио (а он је прави ајдук), и ћаше сав народ да затре и цареву земљу да опусте;“ и ту је све зулуме Сулеман-пашине бројио и тако говорио, да су се чудили и Срби Турци, и најпосле сврши овако: „Наше су куће још по планини на колима, ако не верујеш, а ти пошљи људе, нека виде; итти ћемо се пре вратити на своја кућиништа, док ти међу нама са свим не останеш, и Сулеман-пашу из града не истераш.“ Ово је Милош све говорио Српски, а толмачи су казивали турски. Пашин је толмач био некакав пош из Ниша, и он је највише разговоре толмачио, а Српски је толмач био Димитрије, који је све стајао више пона. Паша је своме толмачу говорио неколика пута: „Узми се добро у памет, да што не слажеш, или не сметеш; јер видиш њова толмача где стоји више тебе.“ Пашин је тај Милошев разговор био врло по вољи, и обећа му се, да ће писати цару, да га остави међу њима, и да ће он јамачно међу

њима остати. И тако се сврши мир, и сутра дан одма стане се војска Али-пашина враћати на траг. После неколико дана изиђе и Еулемап-паша из града, и отиде из Србије, а Али-паша остане у Београду, и по свима осталим градовима и главним варошима у панаалуку Београдскоме постави своје војводе илити муселиме...

КОВЧЕЖИКА ЗА ИСТОРИЈУ, ЈЕЗИК И ОЗНАЧАЈЕ СРЕД СВА ТРИ ЗАКОНА.

I.

Срби сви и свуда*).

Знаста се зна да Срби сад живе у данашњој Србији (између Дрине и Тимока, и између Дунава и Старе пашине), у Мехотији (од Косова преко Старе пашине, гдје је Душанова столица Призрен, Српска патриаршија Пећ, и манастир Дечани), у Босни, у Херцеговини, у Зети, у Црној гори, у Банату, у Бачкој, у Сријему, у десном подунављу од више Осијека до Сентандрије, у Славонији, у Хрватској (и Турској и Аустријској крајини), у Далмацији, и у свему Адријатичком приморју готово од Трета до Бојане. Зато у почетку рекох *знаста* се зна, јер се управо још не зна докле Срба има у Арнаутској и у Македонији. Ја сам се на Цетињу (у Црној гори)

*) Ово је писано још 1836 године да се штампана пред *Црном гором и Боком Которском*, као што ће се видјети на много мјеста, па кад се до сад онако не штампана, сво га сад само овако.

разговарао с двојицом људи из Дибре, који су ми казивали да онамо има много „*Српскијех*“ села, по којима се говори Српски онако као и они што су говорили, т. ј. између Српскога и Бугарскога, али онет ближе к Српскоме него к правоме Бугарскоме*).

У поменутијем овдје мјестима биће најмање око пет милиона душа народа, који говори једињем језиком, али се по закону (религији) дијели на троје: може се од прилике узети да их око три милиона има закона Грчкога, и то: један милион у цијелој Србији (с Метохијом), један милион у Аустријскијем државама (у Банату, у Бачкој, у Сријему, у деспом подунављу, у Славонији, Хрватској, Далмацији и Воци), а један милион у Босни, Херцеговини, Зети и Црној гори; од остала два милиона може бити да би се могло узети да су двије трећине закона Турскога (у Босни, Херцеговини, Зети и т. д.), а једна трећина Римскога (у Аустријским државама и у Босни, Херцеговини и нахији Барској). Само прва три милиона зову се *Срби* или *Србљи*, а остали овога имена не ће да приме, него они закона Турскога мисле да су *прави Турци*, и

*) Од како сам почео купити наше народности, једнако сам жељео да обиђем ове југоисточне крајеве народа нашега, и Босну и Херцеговину, али се до данас никако не даде, и по свој прилици ћу ову жељу одијети са собом на они свијет.

тако се зову, премда ни од стотине један не зна Турски; а они закона Римскога *сами себе* или зову по мјестима у којима живе, н. п. Славонци, Босанци (или Босњаци), Далматинци, Дубровчани и т. д., или, као што особито чине књижевници, старијем али Бог зна чијим именом, *Илири* или *Илирци*; они пак први зову их у Бачкој *Буњевцима*, у Сријему, у Славонији и у Хрватској *Шокцима*, а око Дубровника и по Боци *Латинима*. *Буњевци* може бити да се зову од Херцеговачке ријеке *Буње*, од које су се, као што се приповиједа, негда амо доселили; а *Шокци* може бити да су прозвани подемијеха ради (од Талијанске речи *sciocco?*), али данас и они сами реку н. п. „ја сам Шокац,“ „ја сам Шокица,“ као и Буњевац, Буњевка. Какогод што они закона Грчкога ове закона Римскога зову *Буњевцима* и *Шокцима*, тако исто и ови закона Римскога и они закона Турскога њих зову *Власима*, а осим тога још они закона Римскога у Далмацији око Сплета и Спља и *Ркаџима* (или *Хркаџима*). А у пријатељскоме разговору они закона Грчкога зову ове закона Римскога *Криџанима*, а они њих *Хриџанима*. Кад човјек помисли, н. п. да Маџара има и Римскога и Калвинскога закона, на се сви зову Маџари; или: да Нијемаца има и Римскога и Ауторанскога и Калвинскога закона, на се овет сви зову Нијемци; мора се чудити како се барем ови Срби закона Римскога не ће *Срби* да зову. Арнаути су у овој ствари за нас још ближи и приличнији примјер него и Маџари и Нијемци:

њих (Арнаути) има и Римскога (а може бити гдјешто и Грчкога) закона, на се сви зову Арнаути, и да речемо да се између себе мало мрзе, али према другијем пародима живе као и браћа, као да су сви једнога закона, и један би од њих Турскога закона убио десет правијех Турака за једнога Арнаутина макар кога Хришћанског закона, као што би и Арнаутин Римскога закона убио десет Талијанаца за једнога Арнаутина Турскога закона*).

*) Године 1813 скриве нешто у Србији на Каравлашкој граници два човјека, на утеку у Каравлашку и отиду у Краљево. Обојица ови били су Срби, али родом један из Ужичке пахије, а други чак од Пећи, и овај је знао Арнаутски, као и Српски. Српска власт нише у Краљево кајмакану да се ови људи похватају и пошаљу у Србију. Кајмакан пошаље пандуре, те их нађу и похватају, али кад их поведу к двору кајмаканову ударе поред неколико Турака Арнаута, који су ондје били бешлије (Турски војници који су по уговорима између Руса и Турака сједили у Влашкој те пазили да Турци у Влашкој не би какво зло учинили), онда онај Србин од Пећи повиче Арнаутски да га не даду, на то Арнаутски скоче и отму га од пандура говорећи да он није Србин, него Арнаутин, њихов брат, и да нема посла у Србији кад сам не ће да иде, а ако је онамо коме што крив или дужан, нека дође ондје да га тражи.

III.

Рисански обичаји.*)

1. Женидба.

*

...Кад буде већ врпјеме да се сватови на пут спремају, домаћин изнесе дарове те их све дарује: најприје из десне руке да свакоме по позлаћен цвијет, који сваки задијева себи за ухо или на прен, по том свакоме на лијево рамо метне по мараму говорећи, н. н. староме свату, коме најприје даје: „Господине, стари свате, да ти је част!“ Стари је сват од сватова дужан назити да се сваки од сватова дарује, а уз то још да не би заборавио узети мараму за другога старога свата од свата, који је остао код момачкога дома да наређује и приправља којешта за свадбу, и за пона који ће младијенце вјенчати; а барјактар ваља да ниште по мараму за барјак на цркву и за дијете које ће се изнијети пред дјевојку кад у кућу дође.

Кад се дарови дијеле, младе и дјевојке пјевају ову пјесмицу:

Рисну граде наш лијепо стање!

На тебе ми троја врата сташе:

Једна врата жарко сунце сјаше,

*) За ове обичаје као и за много друго којешта из оних крајева, ја захваљујем пријатељу своме попу *Вуку Поповићу* из Рисна.

А на друга жива вода вране,
 А на трећа Костови сватови,
 Међу њима ђевер и ђевојка,
 Те чекају дара од ђевојке,
 Станина се хитра пађе мајка,
 Изнијела господске дарове,
 Да дарива све редом сватове;
 Домаћин је дара узимао
 Све сватове редом даровао.
 Сваком дава који за што бјеше,
 А ђеверу коња и ђевојку,
 И Станин је бабо излазно,
 И ђеверу аманат задав'о:
 „Чувај мене прелијепу Стану
 Од мојега до Костова двора.“

По том стари сват од сватова позове дје-
 вере да дјевојку изведу из камаре к трпези на
 добру молитву. Онда је брат и један од дјевера
 поведу држећи је брат за десну и дјевер за ли-
 јеву руку. Кад је тако изведу, сватови сазову
 дјевојачке родитеље (или оне од кућана који су
 јој мјесто њих) и осталу родбину да јој даду
 добру молитву, па узевши велики колач, или,
 као што ондје кажу, *самун*, и на њему, на мјесту
 за то у мијешењу начињеноме, сребрну чашницу
 вина, даду га најприје оцу, који сједавши на
 столицу зовне дјевере и запита их: „Шта нитете
 од мене грјешника?“ А они му одговоре: „Ми
 нитемо од такога бана да речеш добру ријеч своме
 ђетету, тако и тебе Бог дао свако добро које
 у њега пожуђео!“ Онда он држећи у руци колач

с чашом рече овако: „Шћерце! да ти Бог да сваку добру срећу и свако добро, како бих и сам себе рад!“ Изговоривши ово сркне мало вина из чаше, и пјевачи онда запјевају:

Добар часече!

Добро ти рече!

Добро ти рече!

Брзо се стече!

У добре часе,

Под пуне чаше

Свему роду и племену на велику част,

А нашијем младјеницима у најбољи час!

А сваки реци и помисли: да је добар час!

Тако вама и Бог дао вазда добар час!

По том се од прилике с онакијем ријечима даде колач матери, која је благослови од прилике овако: „Шћерце! Боже ти дај добру срећу! колико шкрока поступила од свога рода до свога дома, толико ти Бог дао добријех и сретнијех часа!“ А тако од прилике и остала родбина. Пјевачи послје свакога припијевају као и горе послје оца, само што се имена мијењају, и. п. мјесто: *добар часече*, матери се рече: *добри мајнице*, стрини: *добри банице*, а брату: *добар брате*. Невјеста се уза сваки припјев поклоња, само уз онај: *а нашијем младјеницима* не, него са стидом гледа преда се. Пошто се сврши добра молитва, дјевер пусти дјевојку те остане опет у брата, а муштулугија узме *молитвени самун* и понесе га на вјенчање а онамо га послје да пону. Тако дјевер узме и остави чацу; а пошто

се из ње онда младјенци запоје вином, да се невјести те је остави за спомен*).

Кад по том стари сват заповједи да сватови устају и да се спремају за пут, онај који им је примно дуге пушке изнесе их цуне и да свакоме своју, а дјевојке и младе у колу запјевају:

У име Бога, у час добар сунце истече,
Хајд' из двора, стари свате, бријеме ти је,
Коњи су ти оселдани, те те чекају,
А јунаци оружани, те те гледају.

И овако припјевају све сватове редом. По том кад сватови већ полазе, наставе и ове пјесмице:

Одвила се златна жица од ведре неба,
То не била златна жица од ведре неба,
Но то била златна Стане од добра рода,
Завила се барјактару око барјака.

Одби се Стане од рода
Како чела од роја,

*) Ја сам у Тршићу од свога оца слушао како се у народној пјесми (*диоба Јакшића*, у II. књ. нар. пјес. 98 на страни 626) каже за љубу Дмитра Јакшића:

Она оде у подруме дође,
Те узима *чашу молитвену*
Саковану од сувога злата
Што је она од оца донела —

Али сад управо не знам дали се у Србији зна по чему се зове *молитвена чаша*.

Приви се к милом ђеверу
Каконо злато к јумаку.

Црљена свила по мору плпла:
Црљена свило, не окваси се,
Стане сестрице, не омрази се,
Тебе је ласно, роду је часно.

Брат сестру држи једнако и не пушта је
дјеверу док не дођу на авлијска врата, па му
ондје рече: „Позлати ђевере, ако хоћеш да ти
дам оваку баницу.“ и послѣје дугога таковог
пренирања дјевер му што (талијер или најмање
форинту) поклони, а он преда дјевојку...

*

...По том сватови посједају за трпезу гдје је
мјесто коме, и стану пити ракију разговарајући
се и хвалити се домаћинцу и осталима како су
их код дјевојачке куће лијепо дочекали.

Ту стари сват преда дар што је донио дру-
гоме старом свату.

У том се стапе јело доносити. Обична су
јела ондје на свадби ова: 1) ориз (пририпач кухан
густо готово као у нас пилав), 2) кухано говеђе
и кокошиње месо, 3) пршут (свињски) кухан
и некухани, 4) печење, понајвише овчје, 5) сир.
Опуда по околини код људи који живе даље од
мора одмах се послѣје ориза донесе печење па
онда остало што има*). Ту се није и уза свако

*) У нас се приповиједа да Турци најприје
једу месо па онда чорбу, и по томе обичају па

јело напџа и војводама наздравља као и прије,
а осим тога још напџа се и у славу Божију.
Око половине јела приступне к трпези младе и
дјевојке те стану припџевати сватове почевши
од поца, ако је у трпези, овако :

Жарко сунце на истоку сјаше,
Кроз пенцере у софру гријаше,
Све је свате редом огријало.
Бисерна брада, сребрна чаша,
Бисер се руни, у чашу пада,
Свакога глава дуката ваља,
Попова глава три града ваља,
Част да ти је, свентениче,
И црвено вино!
Попиј и ту и другу,
Да ти обје пробуду!

Жарки кове и сребрни, да дивно ти сјаш!
Домаћине мудра главо, да много ти знаш!
У тебе су златни ножи и свилени нас;
Вине ваља, домаћине, твој поштени глас

частима и код нашијех људи у Турској капто
се изнесе чорба послџе свију јела, и говоре да
је *чорба канџија*, т. ј. да нема ништа вина, него
како она дође ваља устајати иза трпезе. Наши
људи у шали приновиједају да су негда Турци
почевши јести појели чорбу, па онда стигне од
некуд Краљевић Марко те им поједе месо; за
то они од онда уредe да једу најприје месо, па
он ако би опет дошао, па част му чорба.

Него твоји златни ножи и свилени пас.

Част да ти је, домаћине,

И црвено вино!

Попиј и ту и другу,

Да ти обје пробуду!

И тако од прилике свима редом. Иза тога почну и мушкарци сједећи за трпезом овако при-
цијевати:

Што се ово мукло пије вино?

Пије ово вино украдено,

Нег' је ово вино куповано

За бијеле гроше и дукате.

—
Кад се жени бан војвода Јанко,

Јанко триста свата сакупио,

Па је Јанко свате разредио:

Првијенца два Јакшића млада —

Да си здраво бане првијенче!

Барјактара Рељу Бошњанина —

Да си здраво вило барјактаре!

Старог свата Старину Новака —

Да си здраво бане стари свате!

А за кума млада Маријана —

Да си здраво наш високи куме!

На муштулук Новаковић Груја —

Да сте здраво на муштулук браћо!

За војводу Обилић Милоша —

Војводе здраво и весело!

При јелу сватови често довикују дјеворе
како су, јесу ли с невјестом весели и с јелом и
пићем задовољни.

Кад се донесе печење на трпезу, стари сват зовне дјевере да доведу невјесту к трпези на добру молитву. Дјевери доведавши снаху намјесте је у чело трпезе с младожењом у поредо, и превјесе их обадвоје преко глава једним личњаком, те тако стоје докле им сви редом не даду добру молитву од прилике онако као и код куће дјевојачке. По том дјевер узме онет снаху за руку, а сватови устају пјевајући:

Тврда ти је војводина засједа, засједа,

Не би му је мутна вода занесла, занесла,

А некмолн Турска буса разбила, разбила.

Док се ово неколико нута псипјева, невјеста над умиваоницом*) пољева сватовима и свима који су за трпезом били, те умивају руке, а дјевер поред ње држи личњак те се отиру. Сваки пошто руке умије баци у воду какав новац или друго што од сребра или злата. И ово је све невјестино (и по другијем крајевима зове се *пољевачина*)...

[О СРПСКОМЕ ЈЕЗИКУ И ПРАВОПИСУ.]

II.

...На ову бесједу моју подигну се одмах она Господа чланови, који нијесу хтјели пристати, да

*) У Србији се по вароши умива над *леђеином* а по селима над каквом карлицом, у Рисну пак, као и у свему приморју *умиваоница* је (као бијела округла чинија) понајвише намјештена па три дрвене поге тако високо да се човјек може умити над њом не савињајући се.

се друштво окани прављења нових рјечи: њих су се ондје десила онда само тројица, по мјесто четвртога придружи им се Г. Јован Хаџић, који изговори читаву предикту, како се Српски спаситељи дијеле по томе на двоје, што једни у писању рјечи гледају на коријен или етимологију, а други не пазе на то ни мало, него се држе изговора и тако пишу *Србин* и *Српски* и т. д. Да Г. Хаџић није мене овдје ни споменуо, сваки би морао помислити, да он то говори против мене; али он то није ни крио, него је поименце мене поставио пред ове друге, као и себе пред прве. На то сам ја рекао: 1) да у бесједи мојој нема мјеста, на које би приликовао овај говор Г. Хаџића, јер сам ја говорио о *језику њошћено*, а како ћемо *рјечи* писати, по коме *нарјечију*, и друге оваке (према главној ствари) ситнице, оставио сам за други пут; а 2) да и она Господа, што мисле и говоре, да се у писању рјечи држе коријена или етимологије, немају у томе никаквога правила ни постојањства, него пишу како им кад изиђе из пера: на једном мјесту по коријену, а на другоме по говору (као и ја што пишем), као н. п. у поменутоме Њемачком буквару на страни 19 „*гусчѣ* перо“ и (одмах у другој врсти) „*кошчица* одъ трешнѣ;“ у Српском буквару на стр. 47 *очине* заповѣсти,“ на стр. 53 „данъ рођеня *очина*,“ а на стр. 57 и 58 „данъ рођеня *отчина*“ и т. д. И тако Господа та, која мисле и говоре, да у писању рјечи не треба назити на изговор, него на коријен,

ваљало би најприје у томе да поставе правила, и сами да их се држе, па онда друге да криве што их преступају.*) И она су друга три Гос-

*) Ово су они књижевници наши, који тобоже све говоре о правилу, а у самоме дјелу ништакваког другог правила хоће ништакваког не познају осим своје воље, да све мора бити добро, како год кад напишу. Кад бих ја у овој ствари постављао правила за њих, ја не бих знао шта бих оставио од мога данашњег начина писања осим, да се у склањању, а и у другом гдјекојијем догађајима не претварају она слова, која су по гласу налик једно на друго, н. п. б и п, ж и ш, г и к, з и с, д и т (па и овдје не знам што бих им друго могао казати за мозак мозга, него да се нише тако, као што се говори. Ово је онет знак, да правда и истина имају само по један пут, а лаж и будалаштина имају их колико хоће; за то сам горе и рекао: за њих кад бих у овоме правила постављао.) Што се пак тиче изостављања једнога слова пред другим, и претварања оних слова, која по гласу нијесу тако налик једно на друго, али су изнутра по природи својој сродна и у различитим догађајима претварају се једно у друго, н. п. г у ж и з, д у ђ, т у ћ, з у ж, с у ш, к у ц и ч и т. д., морао бих задржати све као што се говори, јер бисмо иначе на срамоту уму људском кварили свој језик и против његова својства и благогласија градили други. И Славенски и Српски језик пуни су при-

подина говорила којешта трудећи се доказати, да наш народни језик нема ријечи за мисли ученијех људи, и зато да они у њему немају шта учити, већ нека пише како који зна и хоће (као и до сад што се радило), а ситнице којекаке да се

мјера о изостављању и претварању слова, и. и. *владати* и *обладати*, *свући* и *обући*, *вјешати* и *објесити*, *обрнути* и *вртјети*, *кренути* и *кретати*, *погинух* и *погибох*, *илинути* и *иливати*; *мысли*ти и *размишляти*, *изводх* и *исходх*, *размѣна* и *расплатиѣ*, *носх* и *ноздри*; *вучем*, *вукао*, *вуци* и *вући*; *јунак*, *јуначе* и *јунаци*; *књига*, *књизи* и *књижица* и т. д. Ово су све примјери, против којијех не смије рећи нико ништа. Тако се у Српском језику претвара, и. и. *д* у *ђ* и *т* у *ћ*: *досадити* *досађивати*, *ушутити* *ушутљивати*; а *з* пред *ђ* претвори се у *ж*, као и *с* пред *ћ* у *ш*: по тијем правилима од *грозд* постане *грожђе*, од *лист* *лишће* и т. д. И у осталијем свијем језицима има овакијех примјера, само што писари и списатељи новијих народа нијесу правила у овоме држали тако тврдо као стари Грци, који су били са свијем чисти од етимологичке педантерије. Кад дакле пишемо од *Грк* *Грчки* и од *Нијемац* *Немачки*, каква је ногрјенка писати и од *Србин* *Српски*? *Српски* се налази у многијем дипломама нашијех краљева и осталијех владалаца, а ваља да смо толико кадри признати, да наши стари онијех времена нити су били гори ни луђи од нас.

оставе потомству нека оно поправља (ово је и г. Хацић говорио.) На ово сам ја рекао: „Макар како ми добро и наметно радили, опет ће нешто остати и за потомство; али за што да остављамо за потомство оно, што ми можемо и што смо дужни чинити?“ Г. Јанко Шафарик је казао: „Ми би писали чисто Српски, али не знамо.“ На то сам му ја одговорио: „Кад би ова остала Госнода тако мислила и рекла, онда се не би требало о том препирати, него бисмо гледали како ће се учити оно, што се не зна; али ето чујете што они говоре.“ — И тако последије дугога препирања друштво мјесто свега мога предлагања пристаде на то, да се купи грађа за Српску *фразеологију*. Кајем се, што нијесам искао, да се куне гласови, јер за цијело мислим, да би с моје стране били ГГ. Л. Зубан, Ј. Стенћ, Ј. Шафарик, С. Николић, И. Стојановић, К. Бранковић и К. Николајевић: и тако може бити да би се примило од ријечи до ријечи оно, што сам предлагао, т. ј. да чланови друштва управо уче Српски.

VIII.

Завршетак.

...Што се тиче *грађења књижевнога језика* најприје ћу овдје додати из предговора к Српском рјечнику моје ондашње мисли и ријечи о томе. Ево их:

„Тек 1783-ће године први је Доситије Обрадовић казао, да треба писати Српскијем језиком

као што народ говори, и сам је почео, колико је знао, тако писати. За њим су пошли многи учени Србљи, и за ово 35 година написали различне (тобоже Српске) књиге; а (за превелико чудо!) до данас још немамо ни једне књиге да је управо написана по Српској граматици, као што народ говори! Ни једном списатељу није пало на ум, да барем за себе постави каквагод правила у језику, и њих да се држи, него је писао сваки по својој вољи (како му се кад на врх пера десило) тако, као да наш језик (осим свију језика на овоме свијету) никаквијех правила нема! Ово је од ученијех Србаља први опазно Г. архимандрит *Кенгелца*, као што каже у предговору *јестествословија*: „Еси народи, и сами измичници, књиги свој по граматичкимз правилимаз списаша, у насз по правилимаз бабь смиланы пишѣтсѧ.“ Истину ових рјечи Г. Кенгелца посвједочиће све Српске досадашње књиге.

Два су велика узрока овој несрећи нашега језика и овоме (на овом свијету прије нечувеном) покору нашему: *прво*, што су наши списатељи све самоуци у Српском језику: зашто ми немамо још ни *буквара Српскога*, а камо ли што више. Ако се наш списатељ родно у вароши, он већ није ни чуо правога и чистога Српског језика*);

*) Што сам до сад све околишио, овдје ћу изријеком да кажем: да се у свему народу нашему нигдје не говори Српски тако ружно и покварено, као у Сријему, у Бачкој и у Банату.

ако ли се родио у селу, он је у дјетинству дошао у варош, и ондје за 10—15 година учећи науке

И што је год мјесто веће и има у себи више госпoде и књижевника, то се у њему говори горе: тако сељаци говоре боље од варошана, а слуге од господара. Ја сам напоменуо на страни 18 како је кварење језика прешло и у Србију; и ако му се каквијем мудријем књижевнијем уредбама не стане на пут, отићи ће, као куга, по свему народу на све стране. Мени је било 18 година кад сам први пут прешао у Сријем, и до онда ни једне од ових погрјешака, које се данас говоре на овој страни, нијесам чуо ни у Јадру и Рађевини, ни с ону страну Дрине у нахији Зворничкој, ни у Мачви и Поцерини, нити у војсци Ваљевској, која је 1804 године долазила у Јадар; а сад их има доста доклегод влада Српска допире а може бити и даље.

Кад сам казао, гдје се Српски говори најгоре, свак ме може запитати: А гдје се говори најбоље? Ево и на то одговора. Српски се говори најчистије и најправилније у *Херцеговини* и у *Босни*. Истина да онамо по варошима и по градовима има много Турскијех ријечи, али би се готово могло рећи, да у осталоме она браћа наша закона Турскога говоре љепше Српски од сељака и Грчкога и Римскога закона! Турске ријечи њихове ласно ћемо ми у писању књига замијенили нашим. У данашњој *Србији* што се год даље од Саве и од Дунава иде к југу, све

на туђијем језицима, мора заборавити и мислити Српски (за што сви народи не почињу с једне

се чистије и правилније и на Херцеговачко на-
рјечије наличије говори Српски; по источнијем
пак крајевима има много Бугаризма, који су, осо-
бито по варошима, за прошавшијех 40 година
допрли до самога Бијограда и до Крагујевца. У
Црној Гори има истина доста којешта против
правога Српског језика, као што је напомињато
у предговору к Српскијем пословницама на страни
XXII, XXV, XXVII, XXVIII, XXXII и XXXIII;
али се у осталоме говори као и у Херцеговини.
У *Далмацији*, осим приморскијех градова и острва,
говори се готово као и у Херцеговини; примор-
ски пак грађани и острвљани говоре језиком мало
друкчијим који ће по свој прилици бити остатак
Порфиروجентовијех *Хрвата*. У *Хрватској гра-
ници* Срби закона Грчкога говоре готово као и
у Босни; они пак закона Римскога говоре и
само друкчије, него и између себе различно: *Бу-
њевци* и *Маџари*, за које се говори да су дошли
из Херцеговине и из Босне, говоре доста добро
и од оних се првијех највише разликују (као
и у Босни, Херцеговини и Далмацији) по *дите*,
липо, *вири* и т. д; *Чакавци* говоре уопћено је-
зиком Далматинскијех примораца и острвљана;
Крањци пак заносе много на прави Хрватски
или Крањски језик. У *Славонији* има највише
Римљана, међу којима је у говору од прилике
онака разлика, као и у Хрватској (само не знам,

стране мислити о стварма: и отуда су постале оне разлике између језика, које се зову *идиотизми* = особине језика.) Кад који тако прође кроз све школе, онда постане Српски списатељ (који хоће); гдјекоји узму Славенску граматiku Г. Мразовића, те је прочитају: да по њој *Српски* пишу; а где који не траже ни ње, него одмах по Њемачкој и по Латинској граматичи почну Српски писати, и не сумњајући да они могу не знати свога језика.) Но ово је барем несрећа, на коју се туже и остали Славенски народи (сви,

да ли међу њима гдје има Чакаваца); а наши истина да се све више приближују к Сремачкоме нарјечју што се даље иде к истоку, али опет до самог Вуковара има села, у којима се говори *лијешо, бијело, дијете* и т. д. У *Барањи*, на десном брјегу Дунава више Осјека, говоре наши људи готово какогод усред Хрватске границе, и гдјекоје њихове ријечи показују, као да су се ондје њекад доселили од њекуда из јужнога приморја (*иза Дубровника*), н. н. *саг* мјесто *билим* ја сам први пут чуо у Рису, *пирнице* у Конављу; *селија, винија, гвожђија* (мн. број од *село, вино, гвожђе*) у Дубровнику: а све се ове ријечи могу чути и у Барањи! Може бити да би се онуда нашло и више овакијех ријечи, а и *обичаја*, којијех у Сријему нема. Овијем би нас особито могао обрадовати Г. Никанор Грујић или Г. Адам Драгосављевић, који су обојица рођени Барањци а живе у Сријему.

осим Руса), који на своме језику немају школа ни наука; али је *друго* само наше, и са свијем ново на овоме свијету, т. ј. што ми имамо *два језика*, па хоћемо и *трећи* да начинимо. Понајвише наших књижевника и веће госпoде Српске по Маџарској кажу, да је Славенски језик (што имамо данас на њему библију и остале црквене књиге) прави Српски језик, а овај, што њим говори народ (*и они*), да је само *свињарски и говедарски језик*, и да је *покварен* од првога. А како треба данас писати за Србље, ни они сви нијесу сложни, него су се подијелили на двије стране: једни кажу, да треба писати управо *Славенски**), а народни језик оставити са свијем, као покварен, свињарски и говедарски језик (ово барем није тако ново, зашто је било људи, који су по Италијанској и по осталој Европи прије неко-

*) Ова је страна већ готово са свијем пропала: смрћу митрополита Стратимировића врло је поспрула, а смрћу Саве Текелје већ се затрла. Али се она друга опет подијелила на двоје: од мноштва *језикоправитеља* и *градитеља књижевнога језика* одвајају се једни, који пристају на моје мисли; према првима и ових је мало, а и међу њима још је мање оних, који *раде* онако као што *мисле* (највише за то, што не знаду народнога језика, а гдјекоји и за то, што воле угађати својим читатељима, које би ваљало они да уче; неголи своме уму, који би ваљало да управља посао у свакога наметног човјека).

лике стотине година овако мислили и говорили о Талијанскоме, Француском, Шпањолском, Англијском и о Њемачком језику, према Латинскога); а други (којијех највише има) кажу, да не треба управо ни Славенски ни Српски, него да народни језик треба *поправљати*, и писати мјешовито између обадва језика, да се приближава к Славенскоме и да се гради књижевни језик, да се Славенски језик опет поврати у народ и оживи. Први имају врло мало списатеља (зашто слабо ко зна Славенски језик тако, да може књиге писати; а ни рјечника онаковога ни граматике још нема, као што би требало, и из којијех би човјек могао Славенски језик тако научити, да може књиге писати); а други имају свлу Божију, који једнако поправљају језик Српски (а кашто и Славенски, кад не знаду ни како је Српски ни Славенски, н. п. *млаз* мјесто *млаз*; *месџи* и *мѣсџи*, мјесто *мѣсяцѣ*; *ошомѣну-тисе*, *смѣтати*, *окервавити*, *ерѣа* и т. д.), к Славенскоме се приближавају и *граде* књижевни језик (зашто они мисле, да су књижевни језици осталијех народа *начињени*, а не могу да разумију, да су сви народи почели писати онијем језиком, као што говоре орачи и коначи, свињари и говедари, па кад се почело љепше мислити, онда су и језици љепши *постали*). — А како то они чине? Сваки по својој вољи и по своме *вкусу*. Никаквијем језиком па овоме свијету није тако ласно писати, као овијем њиховијем: код њих не треба знати никакве граматике (ни Срп-

ске ни Славенске), него зарежи перо^у на пиши по своме *окусу*, како ти кад из пера истече: што не знаш Српски, метни Славенски; што не знаш Славенски, метни Српски; а што не знаш ни Српски ни Славенски, метни како ти драго (што ти прије па ум падне): гдје се из два језика (и из треће главе) по својој вољи трећи гради, ту се не може погријешити; само да пије чисто као што народ говори, а остало све може поднијети. Сад се не треба чудити, за што се у нас књиге пишу „по пракламамъ бабы Смилены“, и како се у Српскијем књигама може наћи: *пастыревъ, пастыровъ, пастырей, пастыра; момака, момковъ; оваго моего; у Босной, у Бачки; писателій, дѣвоій; творятъ, творе, твору; ужасати, испужасати; люблѣти, обзиретѣyse; успавленъ, успавлѣнъ; вреблѣше; люблю, молу, говору, красусе; при себи и при честныхъ мыслей; изъ между нима; утврди любовь между васъ; у своимъ его діалектми; три, четири кораковъ; за моћи, за чутѣ, за учити, за слушати; дали донети, чинили су доћи; корчмарѣца, крчмарѣца; тернѣ, трње; овде, овдѣ, овдѣе; свѣща, свѣтъа, светъа; нѣма, нѣма, нѣма; нѣой, нѣой, нѣой; свою, своюхъ, свѣхъ; свѣщацъ, свѣщацъ, свѣщецъ; пасче, паше, паше; жепъ, джепъ, джепъ, чебъ; месецъ, месѣцъ, мѣсяцъ, мѣсѣцъ; трепавице нѣне, повѣсть ея; отъ несе, около нѣ, безъ нѣ и т. д.“*

ДИМИТРИЈЕ ДАВИДОВИЋ.

1789. — 1838.

ДЈЕЈАНЈА К ИСТОРИЈИ СРПСКОГА НАРОДА.

Треће време историје српске од године 1015. до 1165. после Христа, илти време, од када су почели владати краљеви у Србији, до крајева од племена Неманићева.

Време ово јест тога ради важно, што почињу 1015. године владати у Србији краљеви. Но не знамо управ како су постали и у Србију дошли. Из историја други ближњи народа дознајемо да су између 950. и 1015. године далматински владјетељи завладали Србијом; по није се ни један од њи називао и српским краљем, до

§ 50.

Г. краља Владимира,

(.... — 1015.).

сина Петриславјева, краља ЗЗ. у Далмацији, или, као што Епгел суди, рођака каквог Клонимировића Чеслава, последњег жупана српског. Владимир је имао кћер Самуила, краља бугарскога, Косару за супругу. Самуило био му је с почетка највећи непријатељ, по позније помирио се с њиме за љубов кћери своје. Владимир је био и врло миран и правдољубив и одвећ добродјетелан; но није дуго владао. Самуило бугарски умре, а син његов Владислав убије брата свога Радомира и науми да завлада и Србијом. Позове зета свога Владимира, да дође на границу,

да се договори с њиме о одржанију земље његове у цјелости. Владимир понти на позваније то, а слуге Владислављеве убију га против сваки права народни у самој цркви, у којој се био свратио, да се богу помолн. И тако издане Владимир 22. маја 1015. године после Христа.

Пето време историје српске од године 1371. до 1428., или време, од како је дошао кнез Лазар на престол српски, до времена, кад је дошло племе Бранковићево на њега.

Знамо да је после смрти Вукашинове ступио на престол српски

§. 80.

XXXI. *кнез Лазар Гребеляновић,*
(1371. — 1389.)

бивши намјесник сремски и мачвански под Душаном и племени Немањиневом тиме сродан, што је имао прапрауку Немањину Милциу за супругу. С њом је изродио три сина: Стефана, Вука и Лазара, и пет кћериј, које су све биле добро и за велике људе удате. Како Вукашин погине, а кнез Лазар освоји земље његове и подјели с господаром зентским Балзом, зетом својим, и Алтоманом, господаром стране хелмске. Кнез Лазар био је муж, који је могао свезама удадбе кћериј своји и сјајност Србије повратити и падајуће царство српско подупрети. Лазар премјести престол свој у Призрен, вјенча се 1376. године на престол српски и прогласи себе царем српским; по њега се из смиреномудрија називао царем, веће само кнезом, зато га и наилазимо свуда именована кнезом Лазарем. Како пријми владје-

није српско, а сии Алтоманов Никола Алтомановић удари у предјеле Лазареве и стане ји пљенити. Лазар пак оружа војску своју и побије се с њиме, увати га у Ужици и избоде му очи. Како умре краљ маџарски Лудовик, а кнез Лазар удари на Београд и разруши га, да не би могли Мађари у напредак тамо гњиздити се. Кромје тога придобије и Мачву и састави с њом сву земљу између Саве и Дунава и Тисе тако, да се владјеније његово простирало од поморја к истоку до Дунава и Бугарске, кромје Баната Темнишварска, и закључавало у себи Ерцеговину, Рацију, Србију, Срем и Банат. У исто време владао је у Босни Твартко. Како се вјенча кнез Лазар на престо, а он пошаље тако посланика свога у Цариград, да скине проклетницу, којом је патријарх Калист сву Србију проклео. Ондашњи патријарх Теофан учини то Лазару, по под тим уговором, да Србљи никад више не ударају на Цариграђане. После укроћенија Алтомановићева била је Србија до 1386., тако пуни 10 година, мирна, и кнез Лазар имао је времена, да зида цркве и земље јим даје. А 1386. године пођу Турци на Србију. Кнез Лазар устрани се од њи и закључи с њима мир, обећавши да ће јим плаћати данак и давати 1000 војника. Зет његов Гарај стане га тога ради укоравати. И кнез Лазар позове све сасједне Христјане и Твартка босанскога и Шишмана бугарскога и Балзу албанскога и Кастриоту скутарскога, да се с њиме саставе и бију Турке, који ће данас сутра све њи про-

гутати, ако јим се сада добро не одупру. Кастриота побије пре, него се сви сајузници саставе, више од 15000 Турака под Далом Шахом. Како чује то Мурат турски, а он поити 1389. године на кнез' Лазара и побије га у битки на пољу Косову 15. јунија 1389. године, увати га и погуби. Но и сам ту погине: убије га Србљин Милош Обилић.

Битка Косовска

крива је паденију царства српског, које је за тим посљедовало; зато је морамо и ми описати подробно.

Обе војске, и српска и турска, стану на пољу Косову једна близу друге, обе и страшећи се и надајући се која ће страна сада побједити. У исто доба, кад се војске исте тако стану, почне превелика ненавист у најглавнијим српским војводама владати. А особито заваде се два зета Лазарева, Вук Бранковић и Милош Обилић, због жена својих, које су се једна другој хвалиле, да је њен муж јачи и храбрији од другог. То раздражи Вука јако, и стане се трудити, да оцрпи Милоша кнезу, тасту њином, и каже му у исти ма, кад су војске једна спроћу друге биле, да је Милош наумно изневјерити и цара и царство. Кнез Лазар вјеровао је то Вуку и изобличи Милоша јавно за вечером уочи дана битке косовске, да је Милош невјера. Милош се разјари на то, устане од трапезе и рекне: „Сутра ћемо видит', кнеже, ко је вјера, ко л' невјера: невјера ти сједи уз кољено!“ Кад сутра дан о-

сване, а Милош узме јоште два пријатеља, Милана Топличанина и Ивана Косанчића, са собом и отиде у стан турски, оборивши копље к земљи за знак да ће да се преда, а овамо намјеривши да га пусте само цар' Мурату под шатор, па да учини, што је наумио. Како уђе под шатор, а он се сagne, да пољуби цара у руку, истргне у исти ма нож из њедара и прободе цар' Мурата тако, да су му црева из трбуа полетјела. Тим је ктео да забуни војску турску и смете је, а Србљи, то чујући, да се боље побуде и па Турке ударе. Но војска српска, не знајући куд се Милош део, помисли заиста да је пренао Турцима и да је изневјерно цара свога; зато се мало као и збуни. Док је Милош, из шатора Муратова изишавши, био од Турака свладан и свезан, дотле се започне битка. Криво, којим је кнез Лазар сам управљао, држало се одвећ храбро; но друго, које је под Вуком Бранковићем било нагне бјегати: сам Вук био је први, који је почео коња замузати, да с уклони из битке. Око 8 часова у вече умори се коњ, на коме је био кнез Лазар; зато сиђе с њега и узјани на другога. Војска, видивши пре тога кнез' Лазара свагда напредујућа, а сада га изгубивши из очију, помисли да је он ил' погинуо ил' побјегао, смете се и у сметњи тој стане бјегати. Лазар узјани брже боље на другога коња и стане викати за Србљима да не бјеже. Но неноредак и сметња били су веће ушли у војску тако, да је морао и сам кнез Лазар да бјега. Коњ му се потакне, и Лазар падне у

јарак њеки; ту га увате Турци и одведу Мурату у шатор, гди је Милош лежао везан. И Лазар и Милош буду јоште оно вече погубљени и сарањени, а Мурат издане такође. У битки косовској било је до 300000 Турака, а 100000 Србаља. У њој су изгубили Срби и велико число најзнаменитији своји јунака, између који су и девет Југовића били, којима се кнез Лазар поносити могао. Тјело Лазарево извађено је после 2 године и 8 мјесециј из земље и пренешено је у манастир Раваницу, а оданде у Раваницу у Срему, и тамо лежи и дан данашњи цјелокупно.

СИМЕОН МИЛУТИНОВИЋ.

1791.—1847.

СЕРБИЈАНКА.

Част прва.

Срет.

Силнога је пухором Душана,
Негда циглог Марсу сонерника.
Ускицљелим с Гребљановић' крвљу,
Стоѣ Србије дјетића зачео.
Породи га кришом и пребјез'ма,
Одгаји га сузам' и целеном,
Па га шаље на Олимпа песак,
Да прокуна там' јунаштво своје,
Те да мајци отповидјет' дође
Колико се па њ ослонит' може.
Размoждавче претсрео га путем,
Какав живу не јавио с' јоште:
Подобијем циновскога струка;
На глави му вјечне ноћи гербс,
Окол' тога свуд овнујски рози,
А чело му мрак Ереба тмори;
Зуби су му диамантни жервњи,
Јад му прождор заразни блује;
Руке л', ноге, ко слона му њушке,
Опоклънене ленгерскијем крак'ма,
Куд окрене с', што докона, гњави;
Брадура му згадна и грушавна,

Мјесто влакан' гујама се праћа;
 По грудима фурије му тутње,
 А уши му калом загушене
 И паткрите кожом бујволским.
 Смерт-ангелство о клин објесио
 До намига грозне Немезисе,
 Ал' све опет да упуди млатицу
 Ил' остави ил' га с пута врати,
 Сам што с' тако далек' усудио
 Чак до 'пога, што пронзава св'јетом,
 Ил' коме се он приближит' не сме.
 Видом преда њ „Хецел сам ја“ грмне,
 „А тко с' ти то, заблутше створење,
 Како л' смједеш и поумит' поћи
 Там', где с' цигло побожени боре
 У забаву своју и Олимпа?
 Врати с' без траг', худни кобељавче,
 Док те ипсам свег у мливо смљео!“
 На то дерзну озрачено луче,
 Глагољне му отпоритим гласом:
 „О чудњаче, тко си да си, нек си,
 Клони ме се, а не ничтожи ме.
 Ком ти служиш, сатана те знаде,
 Нпт' страпила вид узео б' на се,
 Да с небеса добра носиш људма.
 А ја тко сам? зрака свемогућства,
 Свјежа л' капца к ближњег бољој жизни,
 Радо морам ић' љепшином света;
 Ил', де мариш, да се огледамо?“
 Плану одма свесмрвљавче атски,
 Брж' размахну трезуицем шехита,

Да у Хеклу отважника сагна,
 Имепа му да се не зна више,
 Непобједна кад на мегдан позво.
 Ал' га он' час докопао јакша
 За јабучак, те му нара стаде,
 Пак суншта га, нек се докопрца.
 Рад' ломаче нагромадио грдне
 Према стрву једва пољатнога
 По борове почунао горе.
 Тек што стави г' навр свега лома,
 Жаром сунца све је истајало,
 Дим ишчезе и гатка му воља.
 А док љепшак ишц' пануо лицем.
 Богов' богу 'вако погов'јети:
 „Ето т' жертва, о бескопечниче!
 Смиауј ми се, од мене је пријми
 Здраву, чисту, сотвјетну ти вољу;
 Ништа т' нећу до благодат за то
 Са витештвом кроз живот ми проћи,
 Угод'јем ти с' путеводећ' свагда,
 Па да б' негда т' сам жертовово с' 'вако.“
 Творчески му отпрослови вјечни:
 „Достојан си свег призрења оча,
 Светотаство поразивши власти,
 Лажну л' ревност к прославију мене,
 Што дивоти тек сумјесна ведрост.
 Хајд' у живот, откуда си дошо,
 Почни, ради, што ти путрост каже,
 Срце ти је такве одзивало.
 Но све сматрај, да па љуства ползу,
 Особито свога једноземства,

Што ме давно за таквога проси
 И дослужи с', имати га веће,
 А смишљајем и патњама живим.
 Не оступај од мог научења;
 Оступиш ли, пропао си срамно,
 У вјечности свеподнож'ја мога
 Бићеш нижи од истог ти парца,
 Кога живот сад у патраг врати,
 Да с' побољшан тек појавја св'јету;
 Љубству радив и за те ће бити,
 Удивљавај, да те узвишују,
 Утјешавај, да т' и слава сл'једи
 Ни тражена ни ти изнуђеца;
 Све наметуј да си умиралче
 И да верлост ублажава вјечно
 Задовољством и покојем душе.
 То је, што ти ја имадем рећи,
 Што је скупје од богатства земна,
 Што л' је више, нег' све љутске силе.
 Тако ходи, да си сретан пуно
 И ти и твој давно т' жељни роде,
 Што уважан са чесности знатне,
 Ал' иначе ни од које руке.“

Част трећа.

Бесмртник.

Шта л' би реко, Ахилесу древни,
 Богосине и свеносцјемниче,
 Да си откуд сјећао се Бање
 И допадо, игре с' нагледати
 Ратоборних Србаљ' и Турака?

Само ти б' се раздрагало срце,
 Смјестјати га не б' ти могле груди,
 Језику б' ти омакнуле с' речи:
 „Право, Вељко, вјечнога љупче!
 Тако негда Целеид је трко
 Кроз Тројане, вјечно л' Илпадом,
 Мухама му врази се чињаху.“
 Дошло једноч одабране војске
 Крџалије, убојника љута,
 Из преваре облетјели Бању,
 Да затеку, како и дожеле,
 Соко-Вељка на доминту своме.
 Ал' јим шпак! летун спреман вазда,
 Крпа су му пеуморна дапа,
 И грудима продират' облаке.
 Вељко имо хљеба и џепхане,
 Мало друштва, него прекаљена,
 Ђе л' је витез, ту је и тврдиња,
 А међуто једа и Србови.
 Опре јим се, приступијет' јим не да,
 Ђе па домет пушкам' ручницама
 Останине с' врази наоколо,
 Причекати да јим витез клоне,
 Вјечног сине, свему л' отпоривче.
 Вељко с' титра, пи хабера нејма,
 Пушкам' стреља и лумбардам' таре,
 Иак пијуца вишка и ракију,
 Хоро игра, ијесне понијева,
 Док и штокад свог појаше купиља,
 Сам излети, прокомеша Турке,
 Враћа с' јунак с неколике главе,

Смије крвицу, а на коље исте,
 Тад за софру међ' дружину вјерну.
 Било б' 'вако, док би с' догрдило
 Дошлој војсци, пак би с' измакнула
 По злу свему, кад спавају и пен.
 Но у јаду да с' и горем виде,
 На плећа јим узјахаше Срби,
 Танасије млађи Чарапићу
 И Вујица с храбри Баничевци.
 Када л' јих је тек угледо Вељко,
 Јахну брже вповита хата,
 Ком 'но с' грива сама унатечце
 И дап и ноћ сплеће и расплета,
 Пак искрсну пред капију града,
 Викну к Турцим': „Ево Хајдук-Вељка!
 Претсретај га и тко ј' од жељеза.“
 Грмне грлом, а кубурам' сложи,
 Док и крож њи, те пред Србе браћу:
 „Добро дошли, браћо витезови!
 Ми смо амо здраво и весело,
 Бијемо се, ал' не од по пива.
 Него кад сте довле с' потрудјели,
 Хајде ов' час ви пасрн'те здвора,
 А изнутра ја ћу испанути
 Са свим мојим до посљедњег друга,
 Да јих часком с очиј уклопимо,
 Па па скупу и уједно братски
 Дана празник и разбит'је врага
 Небо славећ' да просветкујемо.“
 То јим реко и такн се врати,
 Па кроз Турке и пушак' јим' праске,

Те међ' своје, ко к тићима орле,
 Од гмижећа заштитјет' јих врага.
 Свуд тонов'ма наредно бити,
 А сам диже пјешца и коњика
 Тај час надво и нападе Турке,
 Ка 'по магла раван и долове.
 С плаћа они, а без промашања,
 И што мрже с насртањем слепим,
 Та скочили б' низ Мосора крше,
 Камо л' не би Бању оставили
 Халовити но и плахи Турци.

Прим. Више пут' је Вељко у Бањи онко-
 љен бивао, и само је први пут оставит' морао.

ИСТОРИЈА СЕРБИЈЕ ОД ПОЧЕТКА 1813. ДО КОНЦА 1815. ГОДИНЕ.

II. причање.

...Још неће бити одвише к закљученију опи-
 санија ове несретне серпске побуне, што је и
 паметодостојно, да се овди напомене и представи
 ђекоји особни и појединачни случај, у коме је
 силно и чисто чувство восторжествовало, и кренка
 и животворећа вјера будућега живота те побје-
 доносијем теријенија обесмертила се, које колико
 народу серпскому важности и чловјечеству свему
 свеопште личности толико и вјери чести, фале и
 крепости овда за вазда узрокује и приноси. У
 реченога игумна трнавскога био је од некуда у
 манастиру или паче код стоке сад се прићутаваши,
 а један повелики ђак, момак управо, који је био
 младић око двадесете године узраста својега,

диван и дичан како Аполои. Којега Турци зато само, што је Пајсијев ђак и слуга, или како су му Турци вољели припити кривицу и назваље, потварајући га, да је хајдук и да је ту код њега на јатаку, узму и одведу, како је пријед показано, у Београд. Па до неколико дапа послје Пајсија смрти поведу и њега на губиште, упритивши му на раме и готов заострен колац, па га, све понајлак до мјеста водећи, нудили сви редом и грозама и обћањ'ма свакојакима, склањајући га, да се потурчи, и да тако млад и лијеп не погине узалуд, кад може и њима да живи и сретан и честит на свијета оба да постане. На то би он ји упиткивао: „А умиру ли кадгод и Турци?“ па смјешећи се, ни одговора јим не шчекавши, зацјевао би јуначки серпским гласом овако:

„Нејма вјере боље од ришћанске!

Серб је Ристов, радује се смрти;

Бож'ји страшни суд и Турке чека,

Па ви чин'те, што је вама драго;

Скоро ћете, Турци, долијати,

Бог вам јемац и божија правда.“

Бака некаква десила се уж њи и пристада бијане за њима, уговарајући га, нека се и потурчи, а да остане жив; бог види, што је нужда и невоља, па му то неће у гријех поставити. Али он и појзи на совјету томе и сажаљењу, како својој мајци радо и весело, пјесном зафали и одговори:

„Мајко моја, на маску ти фала!

Брзо ћеш се обрадоват' сину,

Док пред лице бога изађемо;

Смрт избавља од свакије бједа,
 Цват прољећа по зими се јавља;
 Благо сваком, ко раније умре,
 О мање је муке и гријеха,
 На што дадне спас и вјера коме;
 А још има браће на свијету.“

Исти се Турци удиве толикој младићи једнога неустрашности и великодушности и чудно тврдој вјери, те му се смилују, да му прије ножем (јатаганом) срце прободу, па на колац мртва натику и усправе, посадивши га међу остале на своје мјесто украј пута к Теразији, понавни иза Стамбол-капије варошке...

V. причање.

...Срби пошто увр Чачка према турскоме новоначињеном и великоме шанцу намјесте и, како могли, опшанче и утврде тонове своје, тако се и узмакну остали с брјијега моравскога к брду и својима трима на Љубићу већ ограђенима међуто шарамновима, па очекиваху да и Турци на њи ударе и амо пријелу; него Турци то још не ниједну. Но међутијем Србима је дошла у помоћ и Гружа сја под командом Јове Добраче, и, хотјевши Турцима одма и боље притужити, одређено буде господаром и војеним совјетом и договором да Гружа сиђе на сами брјијег Мораве и на староме броду испод Чачка да начини себи шанак, и то за поћ учине. Но сутрадан Турци опазивши то, нимало јим драго не буде што јим се Срби тако слободно и безбојазно примичу и слуте ји

ту до мало са свије страна шапцима оградит' и утијесити, да јим се ваља или у роштво предавати или од оружја српскога или од глади помријети; него ти пауме ударати на Србе и бит' се и њима, док се не разбију или једни или други отале. Тако ти једно јутро прије зоре и мало за поноћ сав турски пјешак дигне се из тија, те подалеко ниже Чачка и грузанскога шапца, начинивши мост за пјешака, пријеђе по најлак Мораву на Траваричину броду (NB. такога начина мост зове се магарац или коза) и у шиб завуче се и прикрије до дана и виђела; тако јим пријеђе и хатлија и тако се притаји и прикрије, али још пониже и својега пјешака; пак у сами расвјатк удари пјешак њов на исти грузански шапац силно и пагло и одсудно, а изненадно. Него ји дочекају и Срби на живу ватру, но, док Србима из брда у поље, зашто је подалеко, стигне помоћ једном и другоме шапцу, турски хатлија удари уз поље како вјетар и одвоји, па и закружи Грузане од падаше јим и притрчавше помоћи, па које турски пјешак топрв од свуда свесрдно навали, него се и Грузани још боље и чвршће одупру, те јим ништа не узмогу до пушкарати се узајамно. Али хатлија одлети уз поље турски свом својом булументом и пресјече од шапца српску војску, која је немогла поћи у приморавскоме тијесну и нову шапцу, него изишла у поље и у шиб, а не даде ни оној приступити с Љубића понавшој у помоћ и томе како и до њему шапцу; још расприти ту да и свега срп-

скога коњика, који је измед' горњег шанаца и Ђубића разлогорио се, у коме је и сами господар био и једва главу отале изио. Тек нешто мало што се ту није десило, те 'по је у патролу к Трбушану селу отишло уз воду, ал' и то би тек уклопити се морало и са стране гледати, а ништа не могавши собом помоћи. Ето тако ти нам се учини ту од наше браће Србаља и метеж и крвез! Мало нешто уграби к топовима у шанац Србаља, него и оно узалуд: сами су бранике слабашине оборили прсима, не могавши гомилом на малешна и узашна врата уљести; и тако, простругу учинивши Турцима, пут јим у тај шанац и к топовима отворе, који одма и улете и све својом вихорастом наглошћу без опоравака заплане и помуте. И тако Срби навале сад и по невољи на другу страну истога својега шанаца, коју такођер прсима оборе и превале, и пагну без обзира у шибу и врбљак; али та шума злосретна и ситна, нигди се за што јако и тврдо нејма заслонити, а и Турчин пристигло и зајмпо по свему шибу и чести како и по равни, те неки негди некога, док у часу преко двјеста српскије глава отсијеку и сувине што шанац узму и она обадва топа, јер у њему никога одупривна се не нађу, до јединога при топовима Рајића Танасија, који викаше залуд' на своју дружину: „Не бјеж'те, браћо, но удрите, од бога нашли! Како бисте топове своје оставили? Знате како нам је брежњи, колико л' нам ваљају свуд и свакада!“ А кад виђе да свак без обзира и куд ко навре, на

и он викне још и овако: „А оно ћу ја код њи остати на оба свијета до вијека!“ Сам се он, што могао, бранио и некога Турчина пушком дугом, а неке пиштољ'ма и ножем оборио, док и они њега пределе и раскину јарни, да му се послѣје и стрва једва могло паћи и познати, како ни млозини трага ни побјега. Ово је поражење Србе постигло изненада или, боље рећи, од својега нечувања довољно збиљскога, а не од силе и млоштва и јунаштва турскога, јербо је давно и зрело речено: „Чувај се, па не бој се!“ Али такоме чему опета тко би се надао кад и озбиљом од истог тога Ђехаја-наше, којег је дотле сва ваљатност била варати, обећавати, примамљивати и лагати, а да би само језиком и кесом разбио исту српску војску и слогу, и који је баш овда сам собом исто нападеније наредио и руковао; по како се то и по њега свршило, овди ће се виђети и објаснити сад за вазда...

ГЕОРГИЈ МАГАРАШЕВИЋ.

1793. — 1830.

ПИСМА ФИЛОСОФА.

II.

У Шанцу 24. августа 1827.

Љубезни брате!

Синоћ око полак осам сатиј дођо у Шабац заједно с г. доктором К. и моји ученици: Милошем и Велимиром. Чудим се, зашто тако доцне; ево ти причине. Око пет сатиј приспјемо у Клеинак, покажемо наше пасоше, отидемо на Саву, дадемо знак, и скелација с једним момком приђе на чамцу к нама, да нас превезе. Знати треба да царске лађе само онда на турску страну превозе, кад латови с онима, који прећи желе, прелазе. Ми се навеземо; но с восточно-сјеверне стране почну се облаци, који су се још од подне тамо указивали, мутити, развијати и страховите најпре њеке куле правити, а по том, сојединивши се и у црну преливину се заставу, све то већом и већом силом к нама приближавати се и с ужасним орканом грозити. Слабој повјеривши дађици живот свој у овако критическом времену, шта смо чувствовали, лако можеш погодити. Раскајаније, што смо се навозили, сумња шта ће с нама бити, а отуда страх и надежда потресала је душу нашу тим више, колико су се више волне

мутне Саве усколебавале. Но промисл божјиј человјека не оставља! Сретно пређемо и на суву земљу погом станемо. Густи и црни облак просне у грозну кишу; ми се брже боље у меапу*) склопимо, благодарећи богу на избављењу от толике опасности, у којој смо били. Међутим, док смо се ми овдје бавили, чекајући да се време мало утиша, и различна примјечанија сврх живота човеческог, његове судбе, премјене и непостојанства среће чинили, дође из околне шуме на друга врата кућетка момче једно, да се отијеска избави. Домаћин га не познаваше, већ га упита: тко је, и добије одговор: Вилин, Стеванов син. То ми даде повод, опоменути мог сопутника г. доктора, мужа, као што знаш, изображеног укуса и колико у својој медицини толико и у другим наукама искусна и ревностна родољубица, да овај прости Србину и, као што сам каза, свињар не рече ни Пилин ни Стјепан. Осим тога зваше се и мој пратноц, ког сам у Шапцу добио, Филин, и за дванајет дана, које сам с њиме по различним предјели и с различним људима провео, нико му не рече другојачије, већ: Вилин. И ово ти мимогред само напомињем. Посље седам

*) Овако се обично по Србији зове гостилница, крчма, може бити, от мјеха, мјешине, *uter Schlauch*, у којој се и сада још по бреговити предјели Далмације и Црне Горе више носе. И сам сам видно у Крагојевцу зејтин или уље у таквим мјешинама.

сатиј престане мало киша, кола по нас дођу, и ми припијемо до нашег опредјеленија. Високородни Господин Јефрем Обреновић, брат Сијателњег Књаза от Србије Милоша, дочека нас љубезно. Ту мало повечерамо и у собу, која је за нас двојицу, мене и г. доктора, по нашем начину била намјештена и с кревети, столом и другим цужним посуђем спремљена, отидемо спавати.

Данас како сване, устанемо, по домаћини наш бјаше већ на ногу, отправљајући дјела свога званија. Поздравимо се и мало за тим отидемо у другу собу, у којој је било канане и њеколико око астала столица. Сједнемо ту, и два момка донесу нам кафу, но без млека. Један от ови спане у мале шољице, а други једну по једну даваше нам, и, кад се испразне, относне. Госпоја с дјецама воособ фрунтуковане. Међутим, док смо се мало разговарали и новине, које су онда дошле биле, преметали,*) дођу многи болесници или њнови сродници пређе још извјештени, да ће г. доктор доћи, да се с овим о својима уждама посовјетују. Измеђ' други перви био је беки Ђорђе, који држи малу с најнужнијим љекарствама снабдјену апотеку и који у време

*) Г. Јефрем држи: „Oestreichischen Beobachter“ и „Allgemeine Zeitung,“ које му вјенги његов секретар г. Поновски, мој негдашњи ученик, на српски преводи. Ја сам му говорио да које руске новине, с којима би се и сам занимати могао, наручи.

нужде и самог љекара замјењује. Чудно сам се, да и у самом Лондону по свидјетелству Нимас-ровом више посла с болесници имају апотекари него љекари, који се онда обично у помоћ призивају, кад апотекар критическу болест, коју је негли сам болноме својим насумце љекарија давањем навучао, изљечити већ не може. Овдје то из нужде бива, што се у Лондону из једне немарности чини. Г. доктор трудише се, помоћи страдајућем чловјечеству; а ја пробавља време, разговарајући се с Г. домаћином, који окром другог собољезновање своме роду, што никакови љекара нема, јер тако названи елими не заслужују име ови благодјетелја наши. Тим поводом запита ме: познајем ли њеког г. С., који сада у Виени медицину слуша. Ја му одговорим: да га лично не познајем, но да га поред његови дјела, која је досад издао, и љубим и почитујем. На које он „Шине ми,“ вели „да му у трошку, који саде, полагајући своје ескамене, има, помогнем.“ „А Ви му помозите,“ рекнем ја. И примјетим тако да није нужде било више ни рјечице овом чловјекољунцу пробесједити, јер он одма позове свога секретара и наложи му наредбу учинити, да се знатна сума новаца што берже у Виену пошаље. О, да би и више овакови родољубаца и код нас било! Но о карактеру овог записца изредног мужа биће и више прилика говорити. Ја му после предложим да би желно отићи у Крагојевац и тим путем посјетити оближе монастире и потражити древности серпске. Он ми

то одобри и по вољи учинити обећа, додавајући да је г. Вујић овога љета свуда по Србији пролазно и путошћевне своје описао, о ком ћемо ниже мало бесједити.

По неком времену врати се к нама и г. доктор, и мало затим позову нас к обједу. Овађе примјетити имам да се у Србији по начину стари Грка и Римљана и садашњи источни народа време опредјељава другојачије, нежели код нас. С восхожденијем сунца започиње се дан, као што се захожденијем совершава; оно је први, а ово дванајети час. У Шанцу, а тако и у Крагојевцу, руча се обично четвртог или петог њеног, а нашег десетог или једанајестог часа; вечера се пак око захожденија сунца.*) После јела проводи се сат или два у разговору или у соби каквој или на опредјеленом мјесту, које се зато зове: диванана. Раније се леже снавати, ал' се и много раније устаје. Не поступа л' се дакле у овоме код њи јестеству много сходније, него ли код нас? Да се ово о отмјенијим људма говори, и да прости људи, као и код нас, други у том ред набљудавају, мислим да је доста само напоменути. Господа се обично усуђују предјеле јестества продерзљиво нарушавати и прелазити и у раскошном и непоредачном животу преиму-

*) Да је ово времена опредјеленије недостаточно, и да се често, нарочито што се обједатиче, от тога отступити мора, лако се може судити.

шчество своје полагати, по зато и терпе многе бједе и неугодности, за које прости човек, следујући правилама прости природе, ништа не зна.

Но да ти и сам објед и начин при том поступања накратко опишем. На врати собе, гдје ће се обједовати, стоје обично два служитеља с умивалницом (*lavoir*), водосудом и убрусом у руци. Гости и сви, који ће обједовати, пре нег' што за транспезу сједну (у Шанцу и Крагојевцу сједи се код господара за столом на столица), умiju и обрину руке, богу се моле. Сад се јела доносити почну. Обично се најпре предложи сыр с белим, каткад и црним, луком уз ракију; а затим иду јела, као и код нас: чорба (супа), говеђе месо, кунус или друго зеље с месом, печење чешће јагњеће нег' какво друго, а каткад што от теста. Служитеља има око астала више; по јела се не обносе, већ се на мјеста по числу гостију предложе. Примјечанија је достојно да нитко пре не пије, докле г. домаћин не започне; и у тај пар гости скидају своје фесове, под којима иначе ручају, и главом и руком своје почитаније и жељу, да му на здравље буде, указују. У Шанцу сам обично пио бело смедеревско вино, о ком се може казати да је заиста изредно. У Крагојевцу пак јео сам грожђа смедеревска, које је и слатко и одвећ водено: из једног зерна може се каткад по 60 и више кањџа исцједити; оно је крупно и кожурицу има одвећ танку. За асталом се дуже не сједи, развје док се јела доносе. После обједа опет се руке умiju, уста исперу, и објед

се благодаренијем богу соверши. На диванани ката се попије, и сваки иде за својим послом.

И сам отидем у моју собу, гдје ово неколико врстиј нанишем, које читајући, сећај се оног, који на те никад не заборавља,

твог друга.

Г. М.

Х.

У м. Боговађи 31. августа 1827.

Љубезни брате Р**!

Како сам данас из Тополе до овог манастира дошао, шта сам гдје видио и примјетио на путу, то ти опширно писати не могу нићи хоћу; желим и при нашем састанку, који, ако бог да, већ није више далеко, имати материју више нег' обичног разговора. Накратко ти само казати могу да сам преко предјела путовао, који и најједније, које сам досад видио, природном својом красотом превосходе. Често ми је на памет долазило, шта би от њи бити могло, кад би трудољубије, искуство и художество своја обајателна ерества на то употребило! Но и томе ће зар своје време доћи. Благ је бог, а Србљин има изредна дарованија, која се свему, што је добро и красиво, радо склањају.

Прелазећи дакле сва примјечанија, којима су повод давали различни предмети, поред који сам пролазио, морам ти казати каква ми се данас незгода на путу случила, која ме је закосила, те у манастир, као што сам се надао, порано

присијети писам могао. Путујући преко путова
 тек мало искрчени, по непорављени, пребио се
 један рукавац. Шта ћени сад, помислим, како ће
 се даље ићи? Ни от куд помоћи бити не може.
 По мој кочијани, видећи да сам се забринуо, рекне:
 „Не брини се, господару, сад ћу ја то оправити,“
 пак узме сјекиру на раме, те отиде у близу ле-
 жећу шуму; а Филип мој легне спавати. Ево ти,
 помислим, љеног утјешенија! Срећа, те је љен
 дан, и сунце већ близу полдне: седнем и сам код
 кола, пак се бог зна у каква размисленија упу-
 стим. Како би то и. н. поред све несреће опет
 згодније било, да су оваје села другојачије на-
 ређена, да има у њима ковача и колара. Чинило
 ми се то да је најнужније сада у Србији, јер
 сваког своја пужда тишти и спрам ње на све
 друго лако заборавља, било то како потребно и
 полезно. Међу тим дође мој кочијани из шуме,
 читав растић на рамену носећи, пак овако гово-
 рећи: „Да видиш, господару, шта сам наумио.
 И овај се други рукавац сав изео, оће нас и он
 гдјегод на путу изневјерити, него да читаву осо-
 вину промјеним.“ „Добро; по кам’ ти за то по-
 требни алат, и кад ће то готово бити?“ „Имам
 ја,“ вели, „све, што ми је потребно, и сад ћу
 ја то начинити.“ Извади из торбе сврдло, тесте-
 рицу и маклу, пак се жпво посла лати. Он је
 знао худ своји кола, те је собом попео, што му
 је на путу пужло. И заиста за пол’ сата све је
 било готово, јер окивати није по њеном обичају
 требало. Седнемо дакле и даље путовати станемо.

Ти можеш лако себи преставити каква је ужасна музика била оно шкрипање и цичање осовине, ни намазане а камо ли оковане. Планино сам се да се не запали; но он ме увјераваши, да ће све добро бити, и да они рјетко кад осовину мажу. И запета сретно у манастир пред вече присијемо.

Манастир Боговађа лежи измеђ' планина шумом обрасти. К њему се згодно долази прекрасном и подугачком но змијевидном долином, бистро текућим потоком непресецаном. Церквица јест новосазидана и прилично уређена. Поред ње јесу ћелије од плетера и на један кат начињене, које свега четири собе с кухином имају. Манастир овај има сила церковни скупоцјени утвариј, библиотеку малу; но ове рјеткости ја видити нисам могао, будући је соба, у коју су биле положене, под печатом. Ови исти дана отишао је био настојатељ манастира у Шабац, да се тамо за њека своја преступленија правда; а то је онај Јоаким Кнежеввић, хилендарски некад прогуман, који је у Карловци и у Новом Саду, као што знаш, био и на искупленије робова по Срему и Бачкој милостиње просио, и који је овдје у Србији архимандритом постао и овом манастиру за управитеља био постављен. Ове дакле причине ради нити сам га код куће затекао нити пак, што се овдје памети достојно хранити, видити могао. Отац Партениј намјесник пријми ме љубезно и већу част ноћи проведе са мном у разговору, казивајући ми: како је и под Карађорђем војевао и под Милошем; како је најпре мирским свеште-

ником био, а по смрти своје жене, љепе Анђелије, калуђером постао, због које је с агом њеки, својим снапјом, на Врачару пред српском и турском војском меџан дјелио, сретно одержао и от Карађорђа сребром оковану сабљу и 40 дуката на дар за то пријмио; како и шта је чињено, кад су Србљи под Милошем на оружије устали, како је гдје на боју пролазио и рањен бивао, и откуд се по Србији говори: „Дур, делије, ето Пантелије!“ Ово је сирјеч његово име било пре, нег’ што се покаљуђерио.

Манастир држи земљу и марву, за које своје снахији плаћа на годину главнице 10 гроша или му даје по један пар чизама, и десетак от свакога усејава и плода и марве. Недалеко от манастирске цркве при подножију планине јест источник, који се управ Боговађа зове, и откуд има манастир своје име. Каже се сирјеч да је њеки Мардарије на овом мјесту њекада заспао, у сну бога видно и унутрованије пријмио, да се водом, која ту извире, умије, и да ће се исцјелити. Он то учини и здрав буде. Над извором је љен чардак, начињен иждивенијем Г. Јефрема Обреновића. Сијателњејши је Књаз Милош дао овај манастир пре, него икоји други, после његовог разоренија от Турака у време страдапија 1813. оправити и обдарио га многима скупоцјенима стварма. Но поред свега тога немој ти фрушкогорске манастире или бачке или банатске са српским срањивати: они и огромним по већој части зданијама цркве и ћелија и виутрењим

украшенијем и златним својим приходом много превосходе ове серпске манастире, који су као парохије за њеколико мали наоколо лежећи убоги села.

Ево ти мог данашњег пута; сутра, ако бог да, мислим бити у Ваљеву, от куд ћу ти опет писати. Поздрави ми пријатеље; буди здрав са твојом фамилијом и не заборављај на

твога брата,
Г. М.

НИКОЛА БОРОЈЕВИЋ.

1796.—1872.

ПЈЕСМЕ.

Славносерпски језик.

О премили језик, одавно се слави
Твој слатки
И глатки
И виспрени глас;
Из дубоког чувства и смирене прави
Ти стројиш
И гојиш
Твог суштества крас;
И зато све веће
Јест торжество среће,
Што разгониш мрак,
Јер звезде ти сјају
И утјеху дају,
Да јеси нам слоге и поноса знак.
Твог народа пјесме свак жељно већ поје:
И Немац
Као Сремац
И Енглеz и Гал,
Јер давна красота бесмртне проје
Ту цјева
Као шева
И разгони жал;
Нит' нужда ти јечи,

Чрез туђе да речи
 Изражаваи жар,
 Кад сонственог врела
 Јест сладост ти зрела,
 Као качество духа и природе дар.
 Но цјепу му познај и очи отвори,
 О друже,
 Јер руже
 Је твоје то цвет;
 Све језике учи, ал' твојим говори,
 То жели
 И вели
 Сав наметни свет:
 Као сваки да своје,
 И ти се за твоје
 Не штеди, но дај;
 Све више сведочи
 Да благослов точи
 Твог имена језик као небесни мај.

Серпско коло.

Ајд' у коло, мила серпска
 И остала браћо, с нами
 Тамо, куд нас мисао дерска
 И виспрена жеља мами,
 На висину оне горе,
 Гди далица стере крила,
 Да подрекла свога дворе
 И славјанска краси вила,
 Која дивно коло води
 С девет рајских љепотица

И пјесмице производи
 .Бенше него славуј птица,
 Да јих сваки радо пјева
 И казује брату своме
 Како љепо зора сјева
 Прама сунцу источноме.
 Стецимо се тамо и ми
 Рад' мајчиног барем мјека,
 Да с' и нашег срца пријми
 Правн изглед златног вјека,
 У овако дичном кругу,
 Гди нас сама нарав учи,
 Да свак своме милом другу
 Као аманет препоручи:
 Да се шире на све стране
 Свјета југославјанскога
Из кореног стабла гране,
 Пуне краса пролећнога,
 Не би л' срећом сад већ били,
 Што ћемо тек онда бити,
 Кад будемо могли сили
 Свих претсуда одољети,
 У пространом смислу прави
 Рачитељи ума моћи,
 Да достојне нас прослави
 Дан просвјете, кој' ће доћи.

Молитва Светом Николи.

Правило вјери,
 Образ кротости,
 Учитељу благи

Рајеке мудрости,
Рушитељу храбри
Мамних идола,
Угодниче божји,
Свети Никола,
Умудри нам разум
Духом крепости,
Да се сваки држи
Своје дужности,
Утјени нам серце
Вјером истине,
Која чува душу
Да не погине,
Огради нам церкву
Зидом љубави,
Да се брат од брата
Већ не растави.
Да будемо прама
Свакој опсјени
Овог свјета сретни
Оног блажени.

ЈОВАН ХАЦИЈИЋ.

1799. — 1869.

ПЈЕСНЕ ИЗВОРЕ.

I.

Одзив младога српског духа на глас арфе шишатовачке.

У Пешти 13. јануарија 1821.

Quoque vocat, vertamus iter, nec littora longe.

Virgilius, Aeneis l. V. v. 23.

О, ако си ми икада, душе мој,
У слова чувства срца преливао,
Сад ји у гласну прелиј пјесму,
Груди у топле је излиј пјевца
Нам милост. Гледај! Како је младежи
Преслатка пјесма твоја; жар како јој
Пробија лице. Око баца
Тобом јој дане на цјељни: гори.
Већ треска крили, летити готова
Ко мети сходној силама својима;
Препона таму густу свјетом
Ума да разгони, бодро мисли.
Том нам јуначко Милоша име слух
Потреса силно, мишцу те пружа он
Ко пољу там' крвавом, пустом,
Косовом, ах, гдје нам кости леже
Духова снажни; мудрости оклоп је
На груд'ма њему: та ће над Милошем

Узвисит' њега. Тај блистањем
 Жели Стефановим блистат': ума
 Он свјећу пали, вјеру у пренма
 Подрађује, греје. А тај, што тамо на
 Јестество с ведрим челом благи
 Баца взор, њежно ког чувство к' красном
 Са бистрим пуни пламеном, к музама
 Узлетит' стреми с'; крила му слабачка
 Ал' к' земљи теже. Ти га пријми
 Крило под своје, на Парнас носи,
 Љубимче муза, нека се бјелога
 Нагледн свјета; силом са твојом нек
 Сајузи лиром танки глас свој,
 Човечност дива кроз слух у срца
 Јошн млада, гинка : тјело пак с душою нек
 Согласи братски. Поље му Косово
 Укажи претом, вјенце како
 Достојне сјенкама плести ваља
 Дједова храбри, радо га учи ти.
 О, дижи кости јим из пра'. С Муцином,
 Пак с Леонидом здружи; њина
 Утјеха нека ти радост буде.
 Но куд ми, душе, жаром се заносиш?
 Ко дару врати с' пјевчевом. Слађи нам
 Он је, нег' росне капље крину,
 Ружици; нектар пит' цвјетни пчеле
 У јутру купе жељније, срце нег'
 Што наше сиса науке дара твог
 Преслатко млеко. Красног, доброг,
 Истиног ћемо сјемена грејат'
 Тошлотом љубве нашим у пренма;

Нек никну, расту, воћке нек постану,
 Плод нека јим притегне гране.
 Ти пам, о пјевче, у сјенку онда
 Престаре спусти кости; там' почини.
 Радуј се! Позни гледат' ће унуци
 На тебе често, плод кад буду
 Збирали, красили срце, душу.

XXXV.

Куда ћемо? шта ћемо?

Сложно, браћо, на висину,
 Доћи ћемо на чистину:
 Гди се свјетле неба знаци,
 Лију с' красни ума зраци;
 Гди бог трепти у блалости,
 Људма шиље дар радости;
 Вјера, љубов с чувством горн,
 Надежда јим вјенце твори;
 Браћа с' грле, сестре љубе,
 Дјеца спомен оца трубе;
 Брак се свјетли у вјерности,
 Љубов блиста у цјелости;
 Румен стида лице краси,
 Сажалења роса кваси;
 Гди истина смјело ходи
 И са правдом коло води;
 Што је добро, оно с' цјени,
 И у чести лежи сјени;
 Кој' управља, не отима,
 Нит' се властју он надима;
 Воља закон не прелази,

У милости страст налази;
 Завист зуба не помаља
 Нит' с' у крви ближњег ваља;
 Гди свак своје зна и бере
 И закона држи с' мјере.
 Там' Аполон лиру бије,
 И Јупитер пектар пије,
 А грације коло воде,
 Кротке музе глас узводе;
 Тамо, браћо, сунце сија,
 Тамо срећа Србу клија;
 Там' нек вјенац славе краси
 Мила рода главе власи.

XLVI.

Опетъ моя Муза.

Моя Муза цвѣће брала, па се нешто смутила:
 Кадъ є пѣсну гласомъ виѣла, вѣнце роду спле-
 тала,
 Онда горомъ вукъ заурла, ружу паукъ поплетла.
 Иде Муза узверена съ плаховитомъ бесѣдомъ:
 „Како да ми с' пѣсна диже чисто, ясно, удесно,
 „Кадъ урланѣ вуч'є смета, пунех' страхомъ лу-
 гове?
 „Како ли ће нѣжна ружа у вѣицима сјати,
 „Кадъ є мраци научина, 'ватаюћи мушнице?“ —
 Ах! Нецвѣли Музо мила, кадъ є вишња воля то:
 Да у свѣту борба влада, сила сили супротна:
 Сунце сја крозъ облаке, коба 'вата голуба,
 Гуя пузе у травници, гди яганыци скакућу;
 Вепаръ оштри люте зубе, гди Адонистъ пролази:

И осьъ бодѣ сладко воће, врани гачу съ славуѣма.
 Не'ма любви безъ мрзости, безъ зависти врлости;
 Не'ма вѣре безъ невѣре, ни Милоша безъ Вука;
 Ни благости безъ лютине, безъ жалости радости,
 Ни' сладости любка гласа безъ вучіа урланя,
 К'о ни иѣжна зрачна цвѣта безъ икаква палета.
 На у гори есу вуци, на ружици пауци.

Ал' урланѣ престапутѣ, о стѣне се разбити,
 Плаха кнша ударитѣ, научиву сапрати;
 И ружица просипутѣ лѣпша сунцу на угледѣ,
 Као струјомъ што времена добро, красно стало
 есть.

Иѣсна твоя некъ се диже у небесе вышине,
 Гди вучиѣ недопире урлаюћи гласови;
 А ружица сипутѣ лѣпша, зачипитѣ вѣнца сплетѣ:
 Да се Србска рода красн навѣкъ име, слава,
 честь.

NIKOLA TOMAŠIĆ.

1802. — 1874.

ISKRICE.

Iskrica IV.

Nije našeg puka ruho čisto i tanano, ali duša mu je slobodna i u prostoti jaka. Napije se siromah vina i rakije, ali pijanstvo oholosti malodušne, silnoga straha, lažih i novacah gore je i nepoštenije pijanstvo. Nema puk dvore, ali nije ni postelju svoju napunio nečistoćami, nije kuću otacah svojih prodao stranim. Boje je nikada ne imati blaga, neg' blago svoje bacati u dublinu sramote; boje je ne spominjati se djedovah svojih, negoli ime njihovo i greb pogrditi. Nemamo mi uspomenah, koje bi nas razveselile, ali nemamo ni onih, koje bi nas zasramile. Novi život možemo početi, vrata budućnih vremenah nisu nami zatvorena. Pjesme naše pjevaju junačtvo i ljubav, naravni duh u njima živi. Ne znadu zlatna pera onako pisati, kao javorove gusle gude. Ne leži naša vila u velikim postelama, kod gospotskih trpezah ne sjedi; žedna i gladna trči ona kroz gore, i što više trpi, to lepša postane, a glas nezina puniji izlazi iz prsah golih i hlepečih. Nije u našim pjesmam izmišljeno i studeno nepoštenje; mi pjevamo dike i žalosti naše, a ne sramote živinskoga života. Kuće nemamo, ali imamo po-

rodice; otac i mati nisu jošte imena bez značenja. Oni, koji prezire česnosti čovječanskih dušah, onaj je varvar pravi.

Iskrica X.

Gladne bog nasiti dobro, ali i gladan vaļa da kupi dobro svoje; i siromah ima u sebi blago veliko, ima naučnost i predviđjenje, može gledati, može slušati, učiti može i zadržati. I živina uči. Može siromah želiti, što je bolje, može ovo pitati od boga i bratje, može s tvrdom voļom slijediti i napredovati na putu svome. Tko radi svaki dan malo više, nego teška potreba zapovijeda, oni će do malo godinah vidjeti sunce radosti nad sobom sjati. Radimo, vjerujmo, molimo. Jaka vjera uzumnožava čuda, ublaživa duše. Ispraznimo srce od nedostojnih mislih, mislimo i za bližne naše, i s ljubavlju i milosrdjem rasti će veseļe naše. Štedimo u danim obilnosti, imat' ćemo u potrebi za nas i za bratju. Ali oni, koji sve radosti svoje meće u trbuh, stradat' će ka 'no živinče, koje težak proda, a mesar zakoļe.

Iskrica XIX.

Ima i neznanost svoju poniznost dragu, svoju naravnu pamet. Prosta pamet ne vidi u starim ino, neg' ono, što je; ne sniva, ne predviđiva, ne umnožava niti umaļuje što joj pred oči dode. Kako vidi vanka, tako i unutra čuje; kako čuje, tako i govori. Poniznost prava neće da joj bude sve po voļi, neće da svijet bude služitelj uživañah naših; sluša, gleda i razumi više neg' oholost, koja za-

tvora oči, uzdigne glavu, pak ide. Vaša da znanje naše metne mir u dušu a ne rat, da vidjenje ne pomrči čučenje, da glava ne smuti srce, ne ogrči ruke i kesu ne isprazni. Učiti vaša i raditi, učiti i dobiti, učiti i ljubiti. Uči dakle ne samo da dobiješ nego da i jačeлюбиš, i da bratji dobro činiš. Da um tvoj ne bude tvoja trgovina oli taština. Našim mladićim, više nego nauk, umnožiše potrebe teški običaji; više na oblačilo misle, nego na kniženstvo, uče se, a ne zna se rašto. Kad svrhe istinite nema, tadar čovjek basa kako 'no slijepac po dubinam, kako 'no pijan po magli.

Iskrica XXVIII.

Kao ovce, koje leže u jednoj jari, na jednom polu skaču, a ne misle jedna za drugu, ako padne u dubinu, ako lupež je ukrade, ako je čoban proda oli odere ter izjede: tako i mi u jednom mjestu živimo, a što se od bližnjih naših radi, slijepi i nemili ništa ne marimo. Ne vidimo da je milost pram bratji korist naša i potreba neg' dužnost, da ono, što se s nama zgodi, i nas čeka, da rane njihove truju naš zrak. Kao zgrčeni smo sa svim udim našim, kao strešeni od velikoga straha, druge hrabrosti nemamo, nego hrabrost od kamenice, koja se zatvori i stisne u sebi, a ne izlazi nego da se nasiti. Niko ne zna govoriti o tugam bratje svoje, svaki se boji, da gore ne dode. Može glas srca za neko vrijeme nečuven ostati, ali na svrhi u svojoj prostoti dalje dopire neg' topovi, nego grmljavina. Ali mi ne imajući

srca, nemamo ni hrabrosti ľutske. Bliźni smo ti-
jelom, a s duřama strani. Slabi smo, a nećemo
da jedan drugoga uzdrĩimo. Imamo bolest mladih
narodah, a teřku i tuźnu neĵakost starih. Ako ne
s ľudma, govorimo s bogom o tugam nařim; neće
se bog ľutiti na naře molitve, neće nas otjerati
od sebe, nema u ĵega srditosti ni oholosti, niti
straha. Neka bude barem ľubav naře oruźje, nek
bude barem crkva kula nařa.

ЈОАН ПОПОВИЋ.

1806.—1856.

БЕОГРАД НЕКАД И САД.

Дјејство прво.

3.

Неша, Станија, пређашња.

Неша: Ево, мајка, овде ја седим.

Станија (приђе к портрету, па се прекрести):
Помози, боже! дај свако добро и срећу!

Љуба: Хи, хи, хи!

Станија: А што се ти смејеш, што се ја
молим богу?

Љуба: Каква је икона?

Станија: А што?

Љуба: То је портре Велимиров.

Станија: Нисам још видела свеца Велимира.

Љуба: Хи, хи, хи!

Станија: Ама што се смејеш?

Неша: Мани је, мајка. То је Велимир, наш
син; он се дао измоловати.

Станија (гледи у портре): Ден дечко. А
где вам је икона?

Љуба: Иконе немамо.

Неша: Тамо у другој соби.

Станија: Како се све измени овде у Бео-
граду, од кад нисам била!

Неша: Има 28 година.

Станија: Прошло о Ђурђеву дне.

Неша: Е шта ћеш.

Станија: Иза варош-капије беше неко ђубре,
и гробље. А сад —

Неша: Сад су најлепше куће; тако се свет
мења. Него, мајка, мени ваља ићи у дућан; оста-
ни ти с Љубом.

Станија: Иди, иди, да се не гради штета.

Неша (одлази).

Станија: А где су моје аљине?

Љуба: Однеће ћирица у собу; не брини
се, мајка.

Станија (гледя по соби): О, вала богу,
како је намештено! А где су простирке?

Љуба: Сад се простирке не мећу.

Станија: Па како с чарапама?

Љуба: Сад се више у чарапама не пде.

Станија (врти главом): Ко би ти најпре
смео ући с папучама! (Седне на канапе, па ћипи.)
Куку, шта је ово?

Љуба: Шта, мајка?

Станија: Што ме пешто из миндерлука
удари?

Љуба (смеје се): То је канапе на федерима.

Станија: Па што бије?

Љуба: Не бије ништа, него се слегне, да
се боље седн. Ето овако. (Седне.) Да видиш како
је добро; оди само.

Станија (седне): Као у рупи. (Кад Љуба
устане, она се онет тргне.) Аратос ти таквог
седења! (Устане.) Ја не могу ту.

Љуба: А ти седи на столицу. (Отвори врата и виче:) Вучко, донеси кафу за мајку.

Станија (која је седнела): Па како да седим?

Љуба: Па тако.

Станија: Да ми висе ноге?

Љуба: Дешне је тако, него да се човек згрчи.

Станија (тресе главом): Не допада ми се ништа овај адет. Простирке лепо, па седиш, како ти је ћеш.

8.

Пијада (у шениру; кад говори, све маја главом; афектира у изговору, и *ж* изговара као *дебље з*, *ш* као *подмукло с*, *ч* као *ц* и т. д.), пређашње.

Пијада: Добро јутро, Љубо! Цула сам да си досла. Је ли ово мајка? Драго ми је. Како Вам се допада у Београду?

Станија: Како коме, а мене богме рђаво.

Љуба: Седи, Пијада.

Пијада (скине шенир, метне га на кревет, по том седне на кацане и продужи *Станији*): Знате, док се цовек не навикне. Ја кад сам први пут досла у Београд, тако ми се ућинио ружан, не могу Вам исказати. А сад ми је сасвим обичан постао, и цини ми се било би ми зао, кад би опет одавде отисла.

Станија: Мене Београд није ружан, него адет у њега, адет.

Пијада: Имате право; треба јошт много да се поправи. То сваки стран примјети, кад додзе на бал. Али це бити; сваки дан је боље и боље.

Љуба: Мојој мајки не допада се ни ова мода, него оће по старом.

Пијада: Е, молим Вас, свака мода долази из Париза и из Беча, а ту је највеће васпитање. Код нас сваки снајдер дрзи пошине са зурналима, и, кад оцу да правим аљину, имам стабирати.

Станија: А одакле си ти, кјерко?

Пијада: Ја сам се родила у Панцеву. Моја тетка никако ми није дала мира, него да додзем овамо.

Станија: Лепо девојче; никога што ти је покварен језик.

Пијада: Како покварен?

Станија: Тако; говориш: оцу нецу, ђовек.

Пијада: Тако сам се науцила из малена: знате била сам врло размазена. После, кад сам порасла, сви ми казу да ми лепо стоји.

Станија: Како може лепо да стоји, што је ружно?

Љуба: Прођи се, мајка, бога ти! Ти мислиш, свакога можеш да караш као мене.

Пијада: Е, зашто? Није зло, кад старци мало и нејују.

Љуба: Шта ћеш после подне, Пијада?

Пијада: Зато сам и досла. Да пдемо у Топцидер; биче лепо друство.

Љуба: А ја сам опет поручила, да се скупимо, и да пробамо франсе. Враг да га зна, што ми ова игра тако тешко иде. Оћеш ли и ти доћи?

Пијада: Видиш, ако не одемо у Топцидер. Ко ће бити од муски?

Љуба: Биће наш Велимир, господин Милан и млогн од писарског реда.

Пијада: Е доци ту, кад је тако лено друство. Особито ми је мило како Велимир уме да прави комплимент.

Љуба: Е море, Париз! није шала.

Дјејство друго.

5.

Неша, пређашње.

Станија: Фала ти, синко, баш ти фала, што ме доведе у Београд!

Неша: Што је онст, мајка?

Станија: Ама не знаш ко је горе: мушко ли, женско ли. Што говори, што ради, што пева, што чита, само безобразлук.

Неша: Љубо, изиђи мало напоље.

Љуба (изиђе).

Станија: Мало сам спавала. Што да видим, кад дојдем у собу? Седи онај стран момак, па се разговара сас њу.

Неша: Знаш шта је, мајка? Тај исти момак послао ми је човека, и проси Љубу.

Станија: Казала ми је. За то су се и договарали.

Неша: Ја мислим да је дам. Момак је добар, има лену службу; што ћу више? Него да је питаш, оће ли да пође, пак да је дамо.

Станија: Што ћу да је питам? Ако је не даш, сама ће отићи. Не видиш ли да је свет покварен?

Неша: Немој тако, мајка. Ако су мало слободни, опет нису покварени.

Станија: Ама зашто да се не удаје ка девојка: да има образ и да се стиди?

Неша: Сад је тако, па бађава. Него је зови, па јој кажи, да дамо људма одговор. (Одлази.)

Станија: Еј, Нешо, покварише и тебе!

ДАЗОРЈЕ.

Спомен Видова дана.

За вечером Лазар седи,
 Сутра иде Видов дан,
 Погружена њега гледи
 Српске војске смућен став.
 С упаљеном воштаницом
 Над Лазаром гениј стои,
 Скорбним лицем к трону судбе
 Он управља поглед свој.
 „О, уклони, свемогућа,
 Ово од твог народа;
 Није народ, није земља,
 Гди не цвета слобода.“
 Ал' безгласна стоји судба,
 Око ње је ужас, стра,
 Дечанскога крв облива,
 При подножју њеном пра.
 У сузама Душан тоне,

Котрља се страстиј смет,
 С пребијеном воштаницом
 Осветљава гениј кљет.
 С тужним срцем сад ничезне,
 Смртни Српству куца час;
 У пренма сваки носи
 Своје судбе горки клас.
 Вражда сеје љуто семе,
 Вера с' зове невером;
 Вук се диже, Милош пада,
 Милош дика роду свом.
 Бурно свиће Видов дашак,
 Да оправда прошлу поћ;
 Ал' је слаба рука љутска,
 Гди с' противи вина моћ.
 Није л' Рима древног сила
 Полубожна негда била?
 Све раздора сруши власт.
 Лети Србини, лети вољно
 На Косово поље бојно,
 Нагли своју у пронаст.
 Сабље звече,
 Брда јече;
 Крв се лије,
 Срце бије;
 Коњи вриште,
 Мајке ниште,
 А јунака ране тиште.
 Сложно, браћо,
 Србини бије;
 Милош гди је?

Мурат лежи,
 Турчин бежи,
 Србину се срећа смеши,
 Но Вук клети
 Ропством прети;
 Лазар пада,
 Све пропада;
 Ах, надвлада
 Турчин љути,
 Бој ућути.

Српску славу, српску сјајност,
 Српско име, српску знатност,
 Све прогута. Видов дан. —
 Ништ' на земљи постојаног:
 Данас весео, сутра тужан;
 Данас силан, сутра сужан;
 Данас богат, сутра дужан;
 Данас славан, сутра ништ! —
 Дуго Србин ништи
 У невољи тој,
 Ков га ропства тишти,
 Није своме свој.
 Сва Србија тужна
 Један сињи гроб,
 Сии је плачно виче,
 Свуда сужии роб.
 У пезнане земље
 Он прелази стран,
 Да избегне горки
 Ропства вјечна стан.
 Отечество губи,

Сваком туђин свуд;
 Српско чедо доји
 Туђе мајке груд.
 О, смилуј се, вишњи,
 Њев утоли твој,
 Од коначне беде
 Спаси народ мој!
 Тако сва од вопља
 Српска јече поља,
 Ал' је страна смртном
 Вјечна вишњег воља. —
 Време иде, време бежи
 Бујним стремом, бујном хуком,
 Све раздира кивном руком,
 Куд машто смрти тежи.
 Јуче страхан, данас смирен;
 Јуче важац, данас презрен;
 Јуче славан, данас потрен;
 Јуче силян, данас роб! —
 С вишеземног сад престола
 Свој разлива судба глас:
 „Чујте, Србљи, божја помоћ
 Милостиво здравља вас.
 Што је Србим злонатио,
 Причина је себи сам,
 Вражду, раздор и неслогу
 Он обљуби себ' на срам.
 Грех Душана покајан је,
 И што крвин створи Вук,
 Проклество је освешћено,
 Буди, Србе, Србу друг.

Будите се ви, сипови,
 Из дремежа сваки свог,
 Нек вас Србин брат дочека
 Као жељеног брата свог.
 Свет разума почитујте,
 Да познате среће цвет;
 Тек је онде права срећа,
 Гди с' глупости рупи сплет.“
 Тако судба мати рекне,
 Сјајни небу сину зрак;
 Бурни облак и давпашњи
 Разбегну се беда мрак.
 Опет гениј с воштаницом
 Указа се с целом сад,
 И као нови воље божје
 Он осветли рукосад.
 Умиљато насмени се,
 Пак загрли српски род:
 „Вјечно, роде, вјековао,
 Вјечно славом успјевао,
 У свом добру сазревао,
 Купећ' слогe рајски плод!“—
 Радо човек спомиње
 Своје негда јаде,
 Кад му бољег живота
 Дне часови сладе;
 Но корист је спомена,
 Што страдалци гледе,
 Да с' пажљиво чувају
 Од подобне беде.

Епиграми.

1.

Шта ћемо, како ћемо?

Ништа с' друго не чује, нег' шта ћемо, како ћемо?
Зато тако незрело по повинам' како ћемо.

2.

Кинови.

„Ми немамо киноа“, тако кажу људи.
Те јонт' какви имамо, бог нек сваком суди,
Јер по цркви гледајте, гди нам жене стоје,
Наћи ћете киноа различите боје.

3.

На ждѣравца.

Цера једе и пије и гојит' се тражи;
Али, кад га измериш, опет ништ' не важи.

4.

Љубитељ слободе.

Али што је наш Приб родољубац,
То је чудо; стоји као стубац,
Кад слободе проповеда дар:
До јучер је у тамници био,
За злочинства окове носно,
Пак зна да је ропство бједна ствар.

5.

Бесмртни стихови.

„Докле човек не премине, бесмртија нема.“
Тако вели наш Милутин и артију спрема,

Песме пине, које сутра смрти ће подмешти
И тим себи и песнику бесмртије стећи.

6.

Слешац.

Мијат, веле, под старост је очију се лишио.
Чудо! он је целог века свог хораво радио.

7.

Милостива госпођа.

Госпа :

Јеси л' оног отпратио,
Што ту проси, Остоја?

Слуга :

Вољу сам Вам испунио,
Милостива госпођа.

8.

На надрикљиву.

Што се многи несташно твојим књигама' ругају
И такове љубрету равне бити причају,
Нек ти зато, Филипе, не прекида полета,
Јер и књижевне ливаде потребују љубрета.

9.

Mens diviniior.

Како с' господар и слуга од часа распознати дају?
Први бере своје, последњи набирчи тек.

10.

На одацију (по Овсену).

Е одација, тражиш написати вечите оде?
За цело с', веруј ми, намеру постиго ту;

Јер шта? стихови немају твоји ни краја ни конца:
Вјечност нема краја, вјечност ни конца нема.

11.

Читатељ'ма.

О читатељи, чувајте наслов од гдикоји књига,
Без њи јер нећете знат' књиге о чему су те.

12.

Цвеће.

Многе се књиге украшују споља именом „цвеће“;
Ал' изнутра шта је? коприва, коров и штир.

13.

Српском политику.

Све ти знаш шта Русн, шта други дворови мисле;
Само, што сам мислиш, тешко ти бива знати.

14.

Српска слога (1849.).

Српска на српска слога: један ти војводство нште,
Други војводину, трећи војводовину.

—•—•—•—

LUDEVIT GAJ.

1809.—1872.

PRATOPIS.

*

Vsih dobrih domorocev jedna jedina žela je, da se u staro-ilirskih deržavab stanujući Slavenci vu kniževnom jeziku zjedine. Načine vendar, kojimi ovakovo zjedineće spelati bi se moglo, vno-goversne snuju i svetuju. Nekoji štimaju, da bi potrebno bilo, odmah jedno narečje poprijeti i vsim ostalim narinuti, i međ ovemi z vekšinum vsaki svojega sela reč vsim drugim pretpostavlja. Drugi opet sude, da se ze vsih sada opstojećih i navadnih narečjih berže boje jedan kniževni jezik skroji iliti skuje. Pervim odgovarjamo: da knižestvo ne sme biti spodobno povodni; a drugim: da ne sme biti spodobno kovačiji; stalno upućeni, da tak živa kak pisana reč med naravske stvari spada i da anda vu svem poleg narave obdelavati i ravnati se ima.

Narečja naša prispodobiti se mogu z malemi potoki, koji premdar vu glublini jedan zvir imaju, vsaki vendar drugam teče. Tudine su im skopali tečevine tak, da se ne samo ne zestaju, nego dapače da se vsaki drugomu morju približava. Ovi naši potoki, razdruženi buduće, jesu tak mali i plitvi, da komaj čune, a kamo li velike brodove

nositi mogu; a da bi vsi vu jednoj tečevini iliti jednim tečajem tekli, tak bi i največje ladje nositi mogli. Potoki, kak rekli smo, jesu narječja, tečevine pako jesu naši pravopisi, ili, doklam temeļa nimaju, boļe rekuč krivopisi. Iz ove kratke prispodobē kaže nam se dosta očito, šta poleg narave učiniti imamo. Zaisto ništa drugo, nego za vse naše potočece jedno tekališće napraviti i ňe vse polako vu jeden isti tečaj naravnati. Da tak jednoč zjediñeni kak ti jeden izmed velikih četirih slavenskih potokov vu opčinsko slavensko morje največje i mnogoversnum duha i serca robum nakercane brodove nosili budu. Jednaki anda tečaj našim potokom, to jest jeden pravopis našim narječjam je najpotrebneji, Ali sad nastaje veliko pi-taŋe, koj bi način k ovomu cilju najprikladneši bil? I ovdi opet vnogi na svoj melin vodu vleči ne štentaju.

Vu najstareših vremenah naši predi služili su se glagolskimi i cirilskimi slovami, od kojih ovdi govoriti tesnoča prostora ne dopušća. Potlam pako izvolili su prijeti slove latinske, koje k pi-saŋu najprikladneše buduč, kod nas vre vnoga sto-letja potrebuju se. Ali ah, kamo su zapeļale pre-krasne latinske slove naše poštuwane prede, koji vidivši da diačka iliti latinska abeceda nima dosta slov, za obile glasov slavenskoga jezika pisati moči, vsaki drugač i to z vekšinum tuđine nasledujuč' straŋskim načinom slove slagali su. Krajuci. Šta-jerci i Gorotanci ili Korošci bludili su gledeč na nekoje slove poleg nemščine, Dalmatinci poleg

talianščine, a mi poleg stareje mađarščine tak, da zvan vnoĝih sledeće navlastito velike razluke med bliŝnjum bratjum nastale su, najmre :

<i>dalmatinski</i>	<i>horvatski</i>	<i>krajnski</i>
d, dj, gj	d, dy, gy	d, j
l, lj, gl	l, ly	l, lj
n, nj, gn	n, ny	n, nj
c	cz	z
c, cs, ch	ch	zh
s	sz	s
sc	sh	sh
z	z	s
x	s	sh

Ovaj nesloŝnosti kip vnoĝi povekŝali su vu noveŝeh vremenah z kojekakvemi novoskovanemi kvakami, na mesto da su izabrana nekoja pisma starih piscev poiskali i poleg njih, lastovitost latinske abecede zaderŝavŝi, nu razloŝnim naćinom k zjedińeńu opstojećih naćinov prilagodili. Med starinskimi pismi vu znamenitoj kniŝnici Nih Ekscelencije, gospodina biskupa zagrebaćkoga, nahadaju se med ostalemi takova, koja nam obilno dokazuju, da su vre zmed naŝih predev nekoji, najmre pako glasoviti i najvućeneŝi domaći pisec, baron Pavel Vitezović, podŝupan i kraļevski tol-naćnik, jako dober i prikladen pravopis imali, kojega vendar općinskim ućiniti ondaŝne temne okolnosti nisu dopuŝćale. Nam anda nikaj drugo nije treba, nego da taj starinski pravopis pretre-semo, odobrimo i ponovimo.

Starinskoga temeljitog' horvatskog' pravopisa najosebujneša lastovitost stoji vu tom, da se prez povnožanja latinskih slov vsaki vu našem jeziku napervodohadajući posebni glas jednum jedinum slovum piše, to pako jedino z pomoćjum znamen-
nih, koja drugač zoseb nikaj ne znamenuju, biva.

Szudimo, da vre iz ovoga zaradi tesznoche proztora nekuliko krajshega razgovora zverhu pravopiszanya, vszaki iztine y prave znanozti prijately obilno uputyen je, od neporushlyive temelyitozti ztarinzkoga horvatzkoga pravopisza, y da mu neprikladnozt magyarzkoga krivopiszanya, kojim sze szada szlusimo, vre odurna poztati je morala. Onim pako, koji nasz potvarjaju, da mi na porushenye ztarinzstva shetujemo, na mezto odgovora pitanye poztavlyamo, nek' nam povedu, vu chem ztoji ztarinzstvo, jeli vu dobi, — ili vu navadi? Kulike imamo *navade*, koje doizta nisu ztarinzke, a kulike opet ztvari za nove y tudyne dersimo, koje szu negda vu ztarini prave nache bile, — y na mezto kojih szu nam shegavi tudyine szvoje opachnozti narinuli, da nasz med szobum josh bolye razdvoje, ili da nasz szamim nam odtudyiti mogu. Pitamo nadalye, ako magyarzki piszanya nachin za ztarinzki kod nasz dersati sze ima, sto sze pak od onoga pravopiszanya dersati, more, kojega Horvati predtemtoga imali szu, y koji sze josh szada, kak na pochetku nashega razgovora rekli szmo, vu ztarinzkih pismah nahaja.

Zvan korenite temeljitozi, koja sje iz rodbinztva nashega narechja z drugimi Szlovenzkimi narechji, ter iz rodbinztva vszega Szlovenzkoga jezika z drugimi jedne europeanzke korenike jeziki po zadersanyu chiztih korenov pravomu jezikoszlovezu vu szvojoj czeloj zvershenozti kase, zvan ove rekoli temeljitozi nadalye za nash ztarinzki pravopisz vojuje izta polehchicza vu chitanyu y pishanyu. Ar ako doszadashnya magyarschina nekuliko milionov nashih blisnyih bratov vu dolnyem y gornym Ilirju ztanujuchih od nashega szlovztva odbija, y vszu nashu jednokervnu, jednoplemenu oztalu bratju od nashega nyim drugach vugodnoga narechja odvratya, kak bi sje za Boga ufati mogli, da koj ztranyzkoga naroda chlovek ovakove teskoche obladata bude hotel: gde pako szuprotivnim nachinom pravoga Nemeza polag ztaroga horvatskog' nachina za pol'vure dobro chitati y pravo pishati navuchil jeszem.

Poleg zjedinyenoga vszih vuchenih szuda, szme sje kod nasz szamo takov *pravopisz* szvojega imena vrednim nazvati, po kojem sje mi Horvati vucheneshim — nashega Szlavzkoga naroda pukom, ne pako nam vu rodu manye i' vishe ztranyzkim narodom [kakovi szu Taliaj Nemezi ili naj zadnyich azianzke korenike Madya vu jeziku vsze bolje priblisavati budemo mogli Zkupglasznike: *č, ć, š, ž*, imaju nasha jednokervna bratja Poljaci, Chehi y z nyimi Moravci y Slovaczci: a zeztavke: *dj, gj, lj, nj, tj*, pishu jurve dugo vszi nashi jednoplemeni szuszedi vu gornym

y dolnyem Ilirji. Nakuliko pako nash ztarinzki pravopisz, kojega nazopet iz tmine zkopati y vu domovini ponoviti selimo, vszem drugim Szlavom vugoden y povolyen je, to vidimo iz nenavadne vnosine predbrojnikov na: *Kačičev razgovor ugodni naroda Slovinskoga*, kojega z ztaro-horvatzkim pravopiszom g. *Dunder* u Bechu prestampati chini. — Szim josche zpadaju vnogi listi, koje ze vszih ztranih vuchene Szlavie dobivam, y koji vszi zajedno, kakgod y on iz Becha vu Br. 5. Danicze za nash ztarinzki pravopisz zasgano govorechi ochito kasu, da sze prez abecedarszkoga boja — szlositi hochemo. — Poleg ovde zpelyanih temeljov ima sze popraviti knyisicza od horvatzko-szlavenzkoga pravopiszanya vu Budimu l. 1830. vandana.

Odhitimo anda predszude y poprimimo nazad ona, koja nam nekoji mudréshi predyi oztavili szu; ztupimo vu szlogu y budmo u napredak jedni. Korizt bit' che neizmerna. — Odhitimo vu nachinu piszanya nemschinnu, talianschinu y magyarschinu y dersmo sze Szlavzke, nam naravzke ztarine.

STANKO VRAZ.

1810.—1851.

GLASI IZ DUBRAVE ŽEROTINSKE.

Prsten.

Svanu danak bili,
Već zvonar zazvoni,
Tica glas nemili
U bieli grad doni:
„Čuješ, gospo mila,
Šta ti kažem sada:
Ja sam tamo bila,
Gdje sunce zapada.
Vrag uz vruga spava,
Ka 'no brat uz brata,
Jer jih više slava
U kolo ne hvata.
Znaj bo: jučer več
Vojska vojsku smrvi,
Da još danas teče
Potok teške krvi.
Tamo i tvoj vojno
Pogibe hrvajuć',
U smrti dostojno
Tebe spominajuć'.
Evo prsten zlati,
Što mi ga, kad s muke
Poče izdisati,

Da s krvave ruke.
 Misli na negovu
 Ljubav svako vrime,
 Koj' u krajnom slovu
 Zvaše tvoje ime.“
 Gospa prsten gleda,
 Bišeg upoznade.
 Lice joj zabliedi,
 Tielo na tle pade.
 Trikrat kule grada
 Još obleti tica,
 Ali na tlich mlada
 Osta gospojica.
 Trikrat još zapoja,
 Al' zalman se trudi,
 Jerbo se gospoja
 Više ne probudi.

Bura.

Buči, zviždi vihar kroz grede i tram,
 Staro drma sleme, stari drma hram.
 Od smrti barjake noć je razastrla,
 Spasonosne zviezde u svoj dom zaprla.
 Grozovitom rukom od oblaka gromni
 Do oblaka trže Perun nebolomni.
 „Jao nama, muče strahovita groma!
 Jeste li, dječice, svakolika doma?
 Da li se krstite?.. ah molite boga,
 Neka nam sačuva čaku prem dobroga.“
 Prekrstiv se žena djeci kaže tak',
 Kako brzo muña rasine oblak.

„Slušaj, Vanko, slušaj kako bog nas kori,
Jer niedno molitve dobro još ne zbori.

Uzdignimo ruke kutu, gdje je spas,

Gdje je bogorotke namješten obraz,
Ne bi li se smilit' božja mati ktjela,
Vratila nam tatu zdrava i vesela.“

Tako mladanomu bracu Anda zbori;

A majka od brige ovako govori:

„Ta on bi već davno kod kuće bit' mogo;

Ne daj nému tonut' u pogibelj, bogo!“

Za tim opet muña rasine oblak,

Kraj peći pokaže od žene se trak.

Tu je mlada majka, a uza nju sjedi

Petorica drobne dječice u biedi.

Ńim otide otac drvarit' u luge;

Jer sudba ne daje nému sreće druge,

Ka mu već u zipci kaza, puna srdi,

Da će uvijek jesti samo krušac tvrdi.

Gle, opet opsinu kuću naglo bliesk;

„Eno, mamo, tate...“ tada tres-tres-triesk!

Andi rieč prekine, uzdrma vas dom

Padajuć' na zemlju strmoglavce grom.

Dječica zavrishu na vas glas nemilo,

A starij zamuknu, ko da nij' jih bilo,

Te se majka najprije od straha probudi.

„Mili bože,“ reče, „u pomoć mu budi!

Šta si ktjela kazat', Ando ćerco ľuba?“

„Vidila sam ćaćka doći ispod duća.“

„Ta moro bi davno već pred gradom biti;

Vajda bjehu traci, ki jih muña hiti...

Kod kuma je osto, tješite s', tješite!

Sutra, djeco, doć' će, donieti vam pite.“
 Grom prestade ; majka djecu upokoji,
 Da joj usnu svako na posteli svoji;
 Al' ona ne može usnut' ni za čas,
 Vieć ispred nje sjaše suprugov obraz.
 Zapjevaše pietli, te i danak svanu,
 Prenu se iza sna, spremi k poslu ranu :
 Vatre si naloži, sude usporedi ;
 Tim i Anda stane i kroz vrata gleda,
 „Za boga, šta vidim? šta to leži tamo ?
 Brzo pod'te sjemo, brzo, draga mamo!“
 „Vajme, mili bože,“ zavapi majčica
 Od petoro sada drobnih sirotica,
 Za glavu se uhvati, koljena se sruše,
 Jer pod dubom suprug — leži joj bez duše.

Sabla i ruka.

Po Mostaru baš-kovaču
 Jaše Ture dobra stabla.
 „Sakuj de mi sablu more
 Od nakova boļu, jaču,
 Inam mejdan prve zore :
 Dobar junak, dobra sabla.“
 Po Mostaru baš-kovaču
 Jaše Ilir tanka struka.
 „Sakuj de mi sablu prije
 Ni najslabiu ni najjaču.
 Sutra mejdan dielit' mi je :
 Dobar junak, dobra ruka.“
 Zora e lice pomolila,
 Pred Mostarom na poljani

Mejdan diele dva junaka,
 Ko dva risa mlada, čila;
 Jednog kaurka rodi jaka,
 Drugog bula što othrani.
 Dobre koŕe razigraše
 Po tom liepom ravnom poľu.
 Turčin vadi sabľu boľu:
 „Udri, kaure ponositi,
 Neka vide bule naše
 Da ti slavno znaš umriti.“
 „Mahni ti, o Ture, prvo,
 Da vidimo što je boľe:
 Dobra sãbľa l' dobra ruka.“
 Mahne Ture... ko striel iz luka,
 Pade glava na to poľe,
 A za glavom trup ko drvo.
 Po Mostaru niz čaršiju
 Jaše Ilir pjevajući:
 „Dobar junak, dobra ruka.“
 Osta Ture krma vuka
 I gavrana graktajući,
 Ki mu crne oči piju.

RAZLIKE PJESME.

Duga.

Kada putnik zabludi sred luga,
 Pa vas jednom lug zašušti vihom,
 I oluja raspluŕne se širom;
 A on jadan bez koŕa i druga:
 Grozna srce pritisne mu tuga,

Po tmini se obzire s nemirom,
 Dok ti evo sa zlatnim kondirom
 Na nebu se ne pojavi duga.
 Ka 'n' da jestvu bog mu s neba pusti,
 On zablene i jedva odane,
 Te već tuga sa srca mu pane.
 Tako i moj ode jad k' svim biedam,
 I sve bure i oblaci gusti,
 Kad god tebe, ah, tebe zagledam.

[U jeseni.]

Ždral putuje k' toplom jugu — u jeseni,
 A meni je put sjevera — u jeseni.
 Pastier čuva po planini krotka stada,
 Pa se pojuć' vraća kući — u jeseni.
 Vrtlar kupi plod svog znoja zlatne broskve
 I jabukah rumen' voće — u jeseni.
 Što se leti trudio mnogo oko nega,
 Vinogradnik bere grožđe — u jeseni.
 Tako svatko kupi, bere i uživa
 U veselju plod svojih mukah — u jeseni.
 A šta, Stanko, plod je brigah, mukah tvojih?
 Gorko voće — bol i suze — u jeseni.

Naslovica domorotkam

prigodom večernej zabave 20. veljače 1841.

Vrstica.

*Višnji, gospe, gospodične,
 Čestitim vas viencem kruni*

*I želene vaše ispuni,
Jer ste suncu sve prilične.*

A. Čubranović.

Zima s neba progovori:
Sniegom pokri mraz livade,
Nad vodom se mosti grade,
A od rose biser tvori;
Nu gle mjesto, gdje sviet dvori
Pramaleću slike slične,
Pune krase zorolične,
Jer vas cvietom ruže, liera
Kiti na čast tog večera
Višnji, gospe, gospodične.
Blago onom, koj' vas gledi,
Kako meće pod svu vladu
Vaša ljubav čeljad mladu,
Branec' u dvor unić' biedi:
Kako pomna poslie sliedi
Il' pri lanu il' pri vuni,
Da se blagom kuća puni;
Mora priznat', da tu lepost
Blagotvorja svaka krepost
Čestitim vas viencem kruni.
Pijte bježne od radosti,
Kojom vila od mladosti
Vas, o družbo, danas gosti,
Lupko dvoreć', čaše puni,
Svojim kitnim viencem kruni;
Na življena lakom krilu
Čim donosi raskoš milu,

I želene vaše ispuni.
Viek vi bile složne ruke
S nami na čast domovine,
Nek dozrije plod istine,
Nek u želne stignu luke
Blagih trudov' sve odluke;
Jerbo, gospe, gospodične,
Vi možete s krasc lične
Svaki junak da vas gledi,
Ko sunovrat sunce — sliedi,
Jer ste suncu sve prilične.

ПЕТАР ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ.

1813. — 1851.

ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ.

*

Дође Драшко војвода, на се са свијема грли и
целива, па сједе међу њима.

Кнез Роган:

Причај штогод, Драшко, од Млетаках.
Какав народ бјеше на те стране?

Војвода Драшко:

Какав народ, питаш ли, Рогане?
Ка остали, — не бјеху рогати.

Кнез Роган:

Знамо, чоче, нијесу рогати,
Но бјеху ли згодни и богати?

Војвода Драшко:

Бјеше, брате, доста лијенијех,
А грднијех десет пута више,
Од бруке се гледат' не могаху.
Богатијех бјеше поголемо;
Од богаства бјеху полућели,
Ћетпњаху исто као бебе.
Сви нуглови пунаи празновах;
Мучаху се, да им очи прспу,
Да одеру кору леба суха.
Гледао сам, по два међу собом
Ће упрте какву жепетину

Тјелесине мртве и лијене,
 Потегла би по стотину овак,
 Па је носе проз градске улице
 Усред подне тамо и овамо;
 Не боје се чести ни поштењу,
 Тек да стеку, да се камп ране.

Кнез Јанко:

Бјеху ли им какве куће, Драшко?

Војвода Драшко:

Бјеху куће на свијет двота!
 Ама бјеше муке и невоље:
 Тескота их несретња дављаше,
 Смрад велики и тенка запара,
 Те немаху крви у образу.

Вук Мићуновић:

А како те збиља дочекаше?

Војвода Драшко:

Ко м' у зли час дочекива, Вуче?
 Ја нијесам ни позна никога,
 А камо ли да ме ко дочека;
 Но ми она ружна мјешавина
 Не даваше из куће изаћи:
 Свагда граја бјеше око мене,
 Када хођах по граду изаћи,
 Као у нас бијеле неђеље,
 Кад се крену момчад у манкарс.
 Да једнога не би пријатеља,
 Главом сина Зана Грбичића,
 Свога дома већ не ћах гледати,
 Него кости тамо оставити;

А он ме је братски дочекао,
Водно ме свуда по Млеткама.

Вук Мандушић:

А бјеху ли јунаци, војвода?

Војвода Драшко:

Не, божја ти вјера, Мандушићу!
О јунаштву ту не бјеше збора;
Него бјеху к себи домамили,
Домамили, па их похватали,
Јадну напу браћу соколове,
Далматинце и храбре Хрвате;
Па бродове њима напунили,
И тиска их у свијет бпјели,
Те довукуј благо из свијета
И притискај земље и градове.

Сердар Иван:

А судови бјеху ли им прави?

Војвода Драшко:

Бјеху, брате, да те бог сачува!
Мало бољи него у Турчиња.
Бјеше једна кућа преселнка,
У којој се грађаху бродови;
Ту хиљаде бјеху невољниках,
Сви у љута гвожђа попутани,
Те грађаху принципу бродове.
Ту од плача и љуте невоље
Не мили се ујести човјеску.
Једни сужњи бјеху приковани
У путима на веље бродове,
Те возаху по мору бродове;
Ту их љстње горпјаше сунце,

И дављаху кише и времена;
 Не могаху из везе шенути,
 Но ка' панче, кад га за тор свежеш,
 Ту чамају и днeви и ноћи.
 Најгоре им пак бјеху тавнице
 Под дворове, ће дужде стојане;
 У најдубљу јаму, коју знадеш,
 Није горе по у њих стојати:
 Коњ хоћане у њима цркнути,
 Човјек панче ту свезат' не шћане,
 А камо ли чојка несретњег.
 Они људе све тамо везаху
 И дављаху у мрачним избама.
 Сав протрием, да их бог убије!
 Кад помислим за оно страшило.
 Нико жалит' не смије никог,
 А камоли да му што поможе.
 Када виђех витешку невољу,
 Забоље ме срце, проговорих:
 „Што, погани, од људих чините?
 Што јуначки људе не смакнете?
 Што им такве муке ударате?“
 Док Грбичић мени попришапта:
 „Немој такве говорит' ријечи,
 Не смије се овде право зборит';
 Твоја срџа, не разумјеше те“.
 И чујте ме, што вам данас кажем:
 Познао сам на оне тавнице,
 Да су божју грдно преступили,
 И да ће им царство погинути
 И бољима у руке уљести.

Вук Милуновић:

Буди ли се ти тако проричеш,
Мишљаху ли у свијет за кога ?

Војвода Драшко:

Нема тога, ко с' не боји чега,
Да ничега, а 'но свога хлада.
Они страха другога немаху,
До од жбирах и до од шпијунах;
Од њих свако у Млетке дркташе.
Кад два зборе штогод на улицу,
Трчи ухо обрне, те слуша,
Па онај час трчи судницима,
Кажн оно, што они збораху,
И попридај штогод и поглади,
Суд онај час она два ухвати,
Па на муке с њима у галију.
Од тога ти бјеху погинули,
Међу собом вјеру изгубили;
Колике су с краја у крај Млетке,
Ту не бјеше ни једнога чојка,
Један другог који не држаше
За тајнога жбира и шпијуна.
Грбичић се мени кунијаше,
Да су једном жбири и шпијуну
Облагали једнога принципа
Пред сенатом и свијем народом,
И да су му главу откинули
Баш на стубе његова палача.
Како их се други бојат' неће,
Кад могаће облагати дужда!

И дављаху кинпе и времена;
 Не могаху из везе шенути,
 Но ка' панче, кад га за тор свежеш,
 Ту чамају и диеви и ноћи.
 Најгоре им пак бјеху тавнице
 Под дворове, ће дужде стојаше;
 У најдубљу јаму, коју знадеш,
 Није горе но у њих стојати:
 Коњ хоћаше у њима цркнути,
 Човјек панче ту свезат' не шћаше,
 А камо ли чојка несретњег.
 Они људе све тамо везаху
 И дављаху у мрачним избама.
 Сав протрием, да их бог убије!
 Кад помислим за оно страшило.
 Нико жалит' не смије никог,
 А камоли да му што поможе.
 Када виђех витенку невољу,
 Забоље ме срце, проговорих:
 „Што, погани, од људих чините?
 Што јуначки људе не смакнете?
 Што им такве муке ударате?“
 Док Грбичић мени попримашта:
 „Немој такве говорит' ријечи,
 Не смије се овде право зборит';
 Твоја срећа, не разумјеше те“.
 И чујте ме, што вам данас кажем:
 Познао сам на оне тавнице,
 Да су божју грдно преступили,
 И да ће им царство погинути
 И бољима у руке уљести.

Вук Милановић:

Буди ли се ти тако проричеш,
Мишљаху ли у свијет за кога ?

Војвода Драшко:

Нема тога, ко с' не боји чега,
Да ничега, а 'по свога хлада.
Они страха другога немаху,
До од жбирах и до од шпијунах;
Од њих свако у Млетке дркташе.
Кад два зборе штогод на улицу,
Тречи ухо обрне, те слуша,
Па онај час трчи судницима,
Кажу оно, што они збораху,
И попридај штогод и поглади,
Суд онај час она два ухвати,
Па на муке с њима у галију.
Од тога ти бјеху погинули,
Међу собом вјеру изгубили;
Колике су с краја у крај Млетке,
Ту не бјеше ни једнога чојка,
Један другог који не држаше
За тајнога жбира и шпијуна.
Грбичић се мени кунујаше,
Да су једном жбири и шпијуни
Облагали једнога принципа
Пред сенатом и свијем народом,
И да су му главу откинули
Ваш на стубе његова палаца.
Како их се други бојат' неће,
Кад могаше облагати дужда!

Кнез Јанко :

А бјеше ли игре у Млеткама,
Као ово, те се ми играмо ?

Војвода Драшко :

Бјеше игре, али другојаче.
У једну се кућу сакупљаху,
Пошто мркин и пошто вечерај.
Кућа бјеше сила од свијета,
Ужди у њој хиљаду свијећах;
По зиду јој свуд бјеху пањеге,
Цијеле се нануни народа,
Тако исто и кућа остала;
Свуд могаше из зида виђети,
Бе вираху, ка миши из ги'језда.
Док се једна подиже завјеса,
Трећи дно од куће отвори:
Боже драги, ту да видиш чуда!
Ту измиле некаквога пука,
То ни у сан никад доћ' не може;
Сви шарени као дивље мачке;
Док их стаде по кући кривања,
Бе ко бјеше, занљаска рукама,
Имах мртав паднут' од смијеха.
Мало стаде, они отидоше,
А за њима други изидоше;
Такве бруке, таквијех грдилах
Нигђе нико јошт видио није:
Носише им по од кварта бјеху,
Истрептили очи као тенци,
А зинули ка курјаци гладни,
А дрвене ноге насадили,

На пјаху као на кључеве;
 Облачили прње и јачине,
 Усред подне да га човјек сретне.
 Сва би му се коса најежила.
 Докле неко, да му бог поможе,
 Из онијех нањегах завика:
 „Бјесж', народе, е изгоре кућа!“
 Боже драги, да ту бруку видиш!
 Стаде јека, клепет и ломјава,
 Стаде писка, капе попадале,
 Стотина их испод ногах оста;
 Све се наби, да кркнут' не може,
 Као стока, кад је звјерад гоне.
 Те ми опет сјутрадан на игру;
 Кад у кућу ниђе нико нема,
 Но је пуста кућа затворена.
 И јошт ћу ви једну шалу причат',
 А знам чисто вјероват' нећете:
 Видно сам људе у Млеткама,
 Ће на коноп скачу и играју.

Кнез Роган:

То не може бит' истина, Драшко,
 Него су ти очи замаштали.

Војвода Драшко:

Не знам ништа, но сам их гледао;
 И сам мислим, да је маштаније.

Обрад:

А да што је него маштаније?
 Ја сам чуо од једнога ђеда,
 У Боку су једни доходили
 Из Талије или откуд друго.

На наш пазар исти излазили,
 На викинули цијелу народу:
 „Погледајте онога кокота!“
 Кад погледај онога кокота,
 Али шљеме за ногу потеже,
 Кад онај час није него сламка!
 Другом викни: „Послушај, народе,
 Свак ће сада грозд у руку имат’,
 Грозду ћете бритве припијети,
 Ал’ чувајте, да вас јад не цађе,
 Немој који грозда окинути!“
 Докле свако за по грозд ухвати,
 Припијеше бритве гроздовима;
 Кад виђеше чудо невиђено,
 Сваки себе за нос дохватио,
 Догна бритву до својега носа!
 Докле трећи саврх зида викни:
 „Чуј, народе, не потопите се!“
 У то рикни низ пазар ријека;
 Или било мушко или женско,
 Свак, да гази, уздигни хаљине;
 Кад ни воде ни од воде трага,
 Но свак дига у пазар хаљине
 И кренуо, ка да воду гази!
 Кад виђели е их погрдише,
 Скочи народ, и би их побили,
 Но утеци у Котор Латини.
 То играње исто је овакво,
 Што на коноп играју, војвода.

Вук Милуновић:

Појаху ли уз гусле лијено?

Војвода Драшко:

Какве гусле и какву несрећу;
Ту за гусле ни збора не бјеше!

Вук Микиновић:

А да за сву игру без гусалах
Ја ти не бих пару турску дао.
Бе се гусле у кућу не чују,
Ту је мртва и кућа и људи.

Сердар Радоња:

За сваку те раду питаємо;
А гледа ли принципа, војвода?

Војвода Драшко:

Гледах, брате, као тебе сада.

Сердар Радоња:

А бјеше ли какав, аманат ти?

Војвода Драшко:

Бјеше човјек те од средње руке;
Да не бјеше под оним именом,
Не шћаше се бојат' од урока.

Сердар Радоња:

Како ли се зваше, војвода?

Војвода Драшко:

Валперо, и већ не знам како.

Сердар Иван:

Пита ли те што за ове краје?

Војвода Драшко:

Пита, брате, не знам ни сам како.
Ја пздох пред њим с Грбичићем,
Поклоних се, како ми рекоше;
Пут мене се поосмјехну принцип,
Распита ме за наше крајеве,

И шах рећи, љуби Црногорце.
 Јер спомену све редом бојеве.
 Ђе су наши помогли Млеткама.
 На послјед поче ђетињити;
 Запита ме за наше сусједи,
 За Бошњаке и за Арбанасе;
 „Кад ухвате,“ каже, „Црногорца,
 Било жива ал' мртва у руке,
 Хоће ли га изјест', што ли раде?“
 „Ђе изјести, ако бога знадеш!
 Ка ће човјек изјести човјека?“
 „Ма сам чуо,“ онет ми говори,
 Један народ тамо змије једе.“
 „Какве змије, честити принципе?
 А гадно је на пут погледати;
 Све се длаке најеже човјеку.“

Кнез Јанко:

Ја мним те је дочека лијено?

Војвода Драшко:

Не лијено, него прелијено.
 Обећа ми и што му не исках;
 И помислих, кад од њега пођох:
 Благо мени јутрос и довијек,
 Ево среће за све Црногорце!
 Дајбуди ћу повест' доста праха,
 Да с' имају чим бити с Турцима.
 Кад послјед све оно измиња,
 Ка да ништа ни зборено није,
 И посад му не бих вјеровао,
 Млијско је, да рече, бијело.

Роган :

А како те рањаху, војвода?
Бјеху ли им лијена јестива?

Војвода Драшко :

Ту не бјеше јела изван леба;
Но донеси некакве преслачке,
По три уре лпжи, докле ручај.
Два дијела ту бијаше пука,
Јоште младп, а обезубили,
Све лижући оне посластице.
Од жеље се сад наједох меса.

Вук Мићуновић :

Фала богу, јест велико чудо!
Видите ли овде у Котору
Баш овога Совру провидура
И осталу господу млетачку?
Волиј' су ти кокош али јаје.
Него овна али груду сира.
Које чудо могу на годину
Кокошаках они позобати!
Па погину у оно господство,
Сиушти куље, а обриви брке,
А поспп се по глави пенелом,
А брњице ка жене у ушп!
Како тридес'т напуни годинах,
Сваки дође као бабетина,
Од бруке се гледати не може:
Како пођи мало уза стубе,
Ублиједи како рубетина,
А нешто му заиграј под грлом.
Рекао би, они час умрије!

Бадњи вече; владика Данило и игуман Стефан
сједе код огња, а ђаци весели играју по кући и
налажу бадњаке.

Игуман Стефан:

Јесте ли их, ђецо, наложили,
У пријекрст, ка треба, метнули?

Ђаци:

Наложили, ђецо, ка требајује,
Пресули их бијелом шеницом,
А залили црвенијем вином.

Игуман Стефан:

Сад ми дајте једну чашу вина,
Ма доброга и чашу од оке,
Да наздравим старац бадњацима.

Дају му чашу вина; он наздрави бадњацима и
попи је.

Игуман Стефан, чистећи брке:
Бог да прости весела празника!
Донесите, ђецо, оне гусле,
Душа ми их ва истину пиште,
Да пропојем, одавно нијесам.
Не прими ми, боже, за грехоту,
Овако сам старац научио.

Дају му ђаци гусле.

Игуман Стефан поје:

Нема дана без очнога вида,
Нити праве славе без божића!
Славио сам божић у Витлеем,
Славио га у Атонску Гору,

Славио га у свето Кијево;
 Ал' је ова слава одвојила
 Са простотом и са веселошћу.
 Ватра плама боље него игда,
 Прострта је слама испред огња,
 Прекршћени на огњу бадњаци;
 Пушке пучу, врте се пецива,
 Гусле гуде, а кола пјевају;
 С унучађу ђедови играју,
 По три паса врте се у коло,
 Све би река, једногодишњаци,
 Све радошћу дивном паравињено;
 А што ми се највише допада,
 Што свачему треба наздравити!

Владика Данило:

Срећан ли си, игумне Стефане,
 Како те је бог весела дао!

Игуман Стефан:

Млади синко, лијепи владико,
 Само собом поћас је весело,
 А душу сам натопио капљом,
 На се стара игра поврх вина,
 Ка блиједи пламен по ракији.
 То ми каткад старцу буди кости,
 Спомене их на младе године.

Владика Данило:

Љепше ствари нема на свијету,
 Него лице пуно веселости,
 Особено ка што је код тебе
 Са сребрном брадом до појаса,
 Са сребрном косом до појаса.

А лице ти глатко и весело;
То је управ благослов вишињег.

Игуман Стефан:

Ја сам проша сито и решето,
Овај грдни свијет испитао,
Отрови му чашу искашио,
Познао се с гријем животом.
Све, што бива и што може бити,
Мени ништа није непознато;
Што год дође, ја сам му наердан.
Зла под небом што су сваколика,
Човјеку су прђија на земљу.
Ти си млад јонит и невјешт, владико!
Прве каиље из чаше отрови
Најгрче су и најунорније;
О, да знадеш, шта те јоните чека!
Св'јет је овај тираи тирашину,
А камо ли души благородној!
Он је состав паклене неслоге:
У њ ратује душа са тијелом,
У њ ратује море с бреговима,
У њ ратује зима и топлина,
У њ ратују вјетри с вјетровима,
У њ ратује живина с живином,
У њ ратује народ са народом,
У њ ратује човјек са човјеком,
У њ ратују дневи са ноћима,
У њ ратују дуси с небесима.
Т'јело стење под силом душевном,
Колеба се душа у тијелу;
Море стење под силом небесном,

Колесбљу се у мору небеса;
 Волна волпу ужасно попире,
 О бријег се ломе обадвје.
 Никко срећан, а никко довољан;
 Никко миран, а никко спокојан;
 Све се човјек брука са човјеком:
 Гледа мајмун себе у зрцало.

Владика Данило:

Добра ватра, а јошт боље вино;
 Мало си се. ђедо, угријао,
 На пречинићаш свијет на решето.

Игуман Стефан:

Ће си био данас, аманат ти,
 Те си дома тако позно доша?
 Стоја у лов толико нијеси,
 Раније си свагда доходно.
 И ће су ти тјелохранитељи,
 Два Новака*) и барјактар Пима?
 Не био их пуштават' од себе;
 Био дозват', док ти божић прође,
 Два три сина старог Мартина;
 Ере ти се ја све бојим, синко,
 Да ће Турци тебе изгубити.
 Двадес'т тридес'т да ноћас ударе,
 Како ти се кућа осамла,
 Што би шћели, то би учинили.

Владика Данило:

Не бој ми се, ако бог да, ђедо!
 Не мисли се о томе Турцима;

*) Једно Велестовац, а друго Душићанин

Зле су мисли и на њих папале!
 На и да би дошли и стотина,
 Имам овде десетак ђачади,
 У кућу се бисмо затворили,
 Ми се били, а ти би нам пјева!

Игуман Стефан:

Од те пјесне, боже, ме сахрани!
 Тежа би ми била но плакање;
 Плакање је пјесна са сузама!
 Иду да спавају. Дижу се пред зору и иду у
 цркву; свршила се летурђија, излазе.
 Баче прича игумну Стефану пред црквом.

Баче:

Слушај, ђедо, да ти нешто кажем:
 Кад су прва звона зазвонила,
 Дига сам се, да идем у цркву,
 Али јеку нечесову чујем,
 Те ја стрчи брже накрај поља;
 И ако је лијено вријеме,
 Мишљах, скаче вода у понору.
 Кад присједох мало украј поља,
 Али није оно, што ја мишљах,
 Но то брдо накрај поља јечи,
 Како да ће пренут' у облаке.
 Пушке грме, небеса се ломе,
 Фиска стоји младе убојнице.
 Те ја брже боље преко поља;
 Када дођи при Ђинову брду,
 Ал' у брдо није ништа нема,
 Но се пегђе бој крвави бије,
 На одзивом брдо узјечало.

Зле су мисли и на њих напале!
 Па и да би дошли и стотина,
 Имам овде десетак ђачади,
 У кућу се бисмо затворили,
 Ми се били, а ти би нам пјева!

Игуман Стефан:

Од те пјесне, боже, ме сахрани!
 Тежа би ми била но плакање;
 Плакање је пјесна са сузама!

Иду да спавају. Дигу се пред зору и иду у
 цркву; свршила се летурђија, излазе.

Баче прича игумцу Стефану пред црквом.

Баче:

Слушај, ђедо, да ти нешто кажем:
 Кад су прва звона зазвонила,
 Дига сам се, да идем у цркву,
 Али јеку нечесову чујем,
 Те ја стрчи брже накрај поља;
 И ако је лијено вријеме,
 Мишљах, скаче вода у попору.
 Кад присједох мало украј поља,
 Али није оно, што ја мишљах,
 Но то брдо накрај поља јечи,
 Како да ће пренут' у облаке.
 Пушке грме, небеса се ломе,
 Фиска стоји младе убојнике.
 Те ја брже боље преко поља;
 Када дођи при Ђинову брду,
 Ал' у брдо није ништа нема,
 Но се негђе бој крвави бије,
 Па одзивом брдо узјечало.

Игуман Стефан:

Муч', будало, да ли божих није?
Већ је троје појало п'јевацах;
Сада пушке највине пуцају,
А то брдо ка шупља тиквина,
Па гласове хвата од свакуда.
Већ за друго и не треба ништа,
Но понавља оно, што ће чује,
Као једна прекоморска тига.

Баче:

Није, ђедо, тако ми рождества,
Но некакав покољ те велики;
Од милине уру сам слушао!
Дим је црни лега над Бајнице,
Ка најгушћи облак о јесени.

Игуман Стефан:

Хајд' отолси, што којешта дробини?
Дим на Божих, великога чуда!
Како ће се свенародња жертва
Без облаках дима учинити?

Чује се грмљава пушаках низ поље. Појаха владика Данило хата и изиде у поље, кад ето низ поље пет шест стотинах људих; он потрчи коња и брже боље дође међу њи. Они се сви око њега у коло окупи. Видећи владика пет Мартинових, Вука Бориловића и три своје слуге све краве, поче их запитовати.

Владика Данило:

Причајте ми, што је тамо било;
Ал' сте вуци али сте лисце?

Војвода Батрић:

Весели су гласи, господаре,
 Клањамо се богу и божићу!
 Најприђе ти божић честитамо,
 Честитамо божић Горн Црној!
 Ми пет брата, пет Мартиновићах,
 И трп твоје слуге највјерније
 Са соколом Бориловић' Вуком
 Покласмо се синоћ са Турцима.
 У помоћ нам, ко год чу, притече,
 Сакупи се војске као воде.
 И што ћу ти дуљити причање?
 Колико је равнога Цетиња,
 Не утече ока ни свједока,
 Ни да каже како им је било,
 Те под сабљу своју не метнусмо,
 Који ни се не кће покрстити;
 Који ли се поклони божићу,
 Прекрсти се крстом христјанскијем,
 Узесмо га за својега брата.
 Куће турске огњем изгорјесмо,
 Да се не зна ни стана ни трага
 Од невјерна домаћега врага.
 Из Цетиња у Ђеклић пођосмо;
 Ђеклићки се разбјежаше Турци,
 Мало кога од њих посјекосмо,
 Ма њихове куће попалисмо;
 Од мечета и турске џамије
 Направисмо проклету гомилу,
 Нека стоји за уклан народу.

Владика Данило:

Благо мени, моји соколови!
Благо мени, јуначка слободо,
Јутрос си ми дивно воскреснула
Из гробовах наших ђедовах!

ЛЕЖИ ЦАР ШТЕПАН МАЛИ.

Дијелствије друго.

Јављеније шесто.

Долази кафаз од сераскјера и позива их, да к њему
иду. Однесе оба паше и посланици. Код сераскјера
нико није до везир босански.

Беглербег:

Јесте ли се мало разабрали?
Ја сам каза, што мени требаје,
И без шта се повратити нећу
Ни за једно благо на свијету.

Теодосија Мркојевић:

Чеса није, ни цар јест' не може;
Чеса није, може ли се дати?
Даде ли га ико од вијека?
Хоће ли га дати до вијека?

Беглербег:

Може сила, када добро стегне,
Учинити да плаче сушина.

Теодосија Мркојевић:

То је прича народња о Марку,
Али ко би томе вјеровао?

Беглербег:

Слаб вјероват' то не може никад,
Него силан то вјерује чисто,
Пред слом се свашто лако мрви.

Теодосија Мркојевић:

Божја сила свашто смрвит' може,
И добити оно, чеса нејма;
А људске су доста силе слабе
У незнању пробити путове,
За пзнаћи оно, чеса није.

Беглербег:

Калуђере, то ми напомињеш,
Да лажницар међу вама није.
Није мене лако преварити:
Међу вам је, и наћи га хоћу,
Да ћу стати овдје три године;
Све ако ће горе црногорске
Три пут' веће пораст' небесима,
Сакрити га мојој сили неће;
Сва ако ће ова силна војска
У ваше се горе уконати,
Три пута ће друга виша доћи
У походе томе вашем цару;
Велика је воља султанова:
Што бог хоће, оно султан хоће;
Што ли хоће и намисли султан,
Оно свијет и на силу хоће.

Теодосија Мркојевић:

Па да вам се тај човјек и даде,
Какву бисте срећу задобили?

Беглербег:

Ко ме смије о томе ницати?
Но ја хоћу, да ми се предаде.

Теодосија Мркојевић:

Како ће се дати чеса није?

А и да је, предат' ти га неће.
 Све су силе мртве и ништаве
 За онога, који право мисли,
 Те част љуби више него главу.

Беглербег:

То је тако, што ми већ замећеш?
 То си мога најјачије казати,
 Да можете, а дат' га нећете.

Теодосија Мркојевић:

То се знаде, честити валису,
 Да га никад они дати неће,
 Па ко има части и образа,
 Би л' то мога никад захтјевати
 Од народа једног слободнога?

Ражљути се беглербег, почне турски псовати; сви
 љуте комат, нико ни у нос.

Дјејствије треће.

Јављење седмо.

(Доходи један трговац из Будве и доноси кријући
 писмо Шћепану од архимандрита барскога, Де-
 беље. Шћепан, пошто му га кријући прочитају,
 дава исто патријарху, да га на глас прочита. У
 истом га писму именује архимандрит Дебеља
 императором Стјепаном.)

Патријарх (чита писмо, а Шћепан гордо к небу
 гледа):

„Ја поклоник правде и слободе,
 Збиљски царе, и тебе се клањам,
 А владци и светом патрики
 Благослова штем да ми пошљу,

На поздрављам све редом главаре,
 Све лавове и горске вукове.
 Царе срећњи, српскоме народу
 Сад си оно, што ти ја желијаш.
 О, да знадеш, што о теби зборе.
 Све би поја и у вис скакао!
 Плаше те се како грома Турци.
 О, да знадеш, што се ш њима збило,
 Проста њина грдна погнибија,
 Што су од вас тамо изгинули,
 При грдлу и њином ископу,
 Што учини један од другог,
 И од раје што су дочекали.
 Како су ти нагнули бјежати,
 У шпроку Зету увалили,
 Сву су равну Зету похарали,
 Похарали варош Подгорицу,
 У бјежању грдно изгинули:
 На носове потуче их раја,
 Исклала се међу собом војска,
 Исклала се и пољачкала се.
 Ама што је војска румелинска,
 Она ти је листом изгинула;
 Онај ками, што је претекао,
 Све је голо ка прет остапуло,
 Арнаути све јој поскидали.
 Серашћер је у суботу вече
 Добјежао Скадру на Бојани
 Без турбана и без своје капе,
 Марамом се био убрадио.
 Да све кажем, што се догодило,

Шћела би се како струка карта.
 Срећњи царе, да си нама здраво !
 Сад можете мирно починути,
 Натежите жице на гуслима.
 Јошт не знате, што сте урадили.
 Док чујете од вјешта гуслара.
 Већ је доста, да вам не досадим,
 Ал' вас молим, име ми чувајте,
 Кријте ми га, као змија ноге."

Шћепан (смијући се) :

Овај љуби народ и поштење,
 Цео свијет ка у прсте знаде,
 Разуман је и чисто прозира
 Што је чије и што коме иде ;
 Истина је, и угађа сваку:
 Јошт не знамо, што смо учинили.
 Док чујемо од вјешта гуслара.
 Ја га љубим душом и тијелом :
 Волиј бих га сада загрлити
 Него оца, да ми се подигне ;
 Волиј бих га код себе имати,
 Да ми буде савјетна потпора,
 Него круну, најскупљу на св'јету,
 Азијатског великог Монгола.

Патријарх :

Божја воља и божија сила
 Ово мало сачува народа,
 Сачува га и прослави дивно.
 Његова је воља свемогућа ;
 Он укочи силну осовину,
 На којој се дивна свесветија

Окретају као вихѳрови,
 И он свеза зраке са зракама,
 Ка што свеза душе са душама;
 Пред њиме је цео свијет ништа,
 Пред њиме је ништа ствар велика;
 Колико му труда свијет стаде,
 Онолико један трунак мали,
 Што се игра с вјетром до облака.
 Све је пред њим мртво, не креће се,
 А све опет живи до вијека:
 Душа лети горе изнад сунца,
 А прашина лети испод сунца.
 (Опет коло почиње пјевати.)

Прво коло :

На Ситници, води бистрој, крила нам се поломише:
 Поглаваре наше листом ту Купрелић све улови,
 На тврду их вјеру Турци немилосно погубише;
 Ту поклекну храброст горска и слободе сви си-
 нови.

Друго коло :

Турчини пљуском на нас удри, с'јече, вјена, робн,
 пали;
 Природна га злоћа води, а освета гони стара,
 Барварскога свога срца на нас злобу да искали
 И слободе дично име гадном-ногом да замара.

Прво коло :

Писка стоји до небесах, пушка грми, крв се лије,
 Вражја сила мах узела, ништа јој се не опире:
 Хвата робје на стотине, на све стране ужас сије,
 Облаци се мрачног дима над слободном гором
 шире.

Друго коло:

Мрваљевић, витез стари, на мукама живот даде,
 На ватри га су сто робах клети Турци изгореше;
 Мандулић им смртно рањен у рукама соко паде,
 На коцу га рањенога тада Турци зли понеше.

Прво коло:

Јунаци се тад гледају, када на врат муке дођу;
 Најславније тад умрије наш Милпја војевода:
 У цркви се затворити, зовне браћу, да ш њим пођу,
 „Гроб је красан,“ каже, „црква, спомоћник ће
 бит' слобода.“

Друго коло:

Бранише се седам данах девет братах без пре-
 стана,
 Седамдесет и два више барјактара што убише
 Око цркве на све стране, док их изда цебеана;
 Турци олтар превалише, с олтара их све побише.
 (Мнозина плачу од жалости.)

Јављеније девето.

(Трче архиђакон Петар сиваља беглербегова; сав
 га народ гледа, како хитро и вјешто коња јаше.
 Сердар Јово Буранковић метне му свој чибук на
 ливаду; он залети хата и у пајватрепијем трку
 сачне се и уграби чибук са земље; тада га с
 народ поздрави пуцњавом пушаках.)

Шкенан (главарима):

Има сам ја у мојој гвардији
 Коњаниках толике тисуће
 Од свакога краја и народа;
 Татаре сам гледа и Харане,

Киркизе сам гледа и Черкезе.
Јошт мојима очима не виђох
Нигда муње овакве на коњу,
Као момче ово, што сад виђех.

Прото Аврамовић:

Није само он од тога посла,
Него га је бог за свашто дао;
У нашој се земљи нигда није
Оваквога момчета дизало
Ни дивотом ни сваком хитрином;
Управ су му седамнајест љетах,
Више знаде по нас половина;
Паметније мисли и ријечи
Нит' сам чуо нити ћу је чути.
Него пеће ово наше бити;
А ако му бог сачува главу,
Он је срећа овога народа,
Он је рођен, да довијек живи,
Он ће другим бити Скендербегом.

(Долази архидјакон Петар. Шћепан га грли и
оће да му дарује свој дефердар; Петар се смије
и не хоће дара примити.)

Прво коло:

Што Пипере магла крије?
Што л' тонови турски громе?
Што с' око њих пламен вије?
Што л' пушчане јеке ломе?

Друго коло:

Тонал-паша курбан чини,
Соколове да задуши,

Лава робом да учини,
Да порасту муси упи.

Прво коло:

Дим на турску војску иде,
Турска војска грдно бјежи,
Стражња прве већ не виде,
Тисућа их мртви лежи.

Друго коло:

Топаз-паша робом оста,
Пипери га ухватише;
Ту падишиа бруке доста,
А Топаду и јопт више.

IVAN MAŽURANIC.

1813. — 1890.

SMRT SMAIL-AGE ČENGJIĆA.

1.

Agovanje.

Sluge zove Smail-aga
Usred Stolca, kule svoje,
A u zemlji hercegovoj:
„Aj'te amo, sluge moje,
Brdane mi izvedite,
Što 'no sam ih zarobio robjem
Na Morači, vodi hladnoj;
Još Duraka starca k tome,
Što me hrda svjetovaše,
Da ih pustim domu svome,
Jer su, reče, vlašad luta,
Oni će mi odmazditi
Mojom glavom vlaške glave:
Ko da strepi mrki vuče
S planinskoga gladna miša.“
Hitre sluge poslušашe,
Izvedoše tamničare;
Na nogah im teške negve,
A na rukah lisičine.
Kad ih vidje silan aga,
On namaknu gojne vole
I gelate lute rise,

Ter ih turskiem darivao darom:
 Svakom' momku ostar kolac daje,
 Kome kolac,
 Kome li konopac,
 Kome britku palu namjeñuje.
 „Aj'te, krsti, dijeliti dare,
 Što 'no sam vi Turčin pripravio,
 Vam i vašiem Brdom kamenijem;
 Vi bo kako,
 Sva će brda tako.“
 Turčin reče, al' mrijeti
 Za Krstovu vjeru svetu
 Teško nije. tko se za ňu bije.
 Krenu kolac nekoliko puta,
 Zviznu pala nekoliko puta,
 Zadrhtaše ta vješala tanka,
 Al' ne pisnu Crnogorčad mlada,
 Niti pisnu
 Niti zubi škrinu.
 Proz pojanu mrka krvca teknu:
 Niti pisnu
 Niti zubi škrinu.
 Pojana se napuni tjelesah:
 Niti pisnu
 Niti zubi škrinu,
 Već tko zovnu boga velikoga.
 Tko lijepo ime Isusovo,
 Ter se lasno rastadoše s' suncem
 Zatočnici mrijet' naviknuti.
 Riekom krvca pojem teče,
 Turad buji, skrstiv' ruke.

Tko je mlađi, rado gleda
 Na lipovu krstu muke,
 A tko stari, muke iste
 Sam na sebi s vlaške ruke
 Već unapried od stra' ćuti.
 Ľutit aga mrko gleda,
 Gdje se silonr divit' mora,
 Silan arslan gorskom' mišu.
 Tko si junak, osvetit' se ne mo's
 Na junaku dotle, dok ne preda.
 Smaknu Ture toliko junaka,
 Posmica ih. srca ne iskali,
 Što brez straha svi su pred nim pali.
 Boj se onoga, tko je viko
 Bez golema mrijet' jada!
 Videć' aga krepost taku,
 Zazebe ga na dnu srca,
 Ko ledeniem ratom leden
 Šilak dušu da mu dirnu.
 Od tuge li za junaci,
 Što ih silan zaman strati?
 Turčin tuge za krstove ne ima.
 Od straha li, jer se glavi boji?
 Silan aga to sam sebi taji.
 Zar ne vidiš kako radi
 Hrabar junak uspreć' zimu,
 Što mu s one piknie male
 Po svem tielu mrazne vaļa vale?
 Gledaj glavu, put nebesa
 Gdje se oholo hrabro diže;
 Gledaj čelo jasno i oko

Kako bistro pod Ćim sieva;
 Gledaj krepki stas. gdje, svoju
 Znajuć' snagu, ravno stoji:
 Pak mi kaži ima l' koja.
 'Tudier straha i najmaĳa sjena?
 A pak slušaj kako junak zbori,
 I strašljivce kako ostro kori:
 „Vaj, Duraće, starće stari,
 - Kuda 'š sade, kamo li ćeš
 Sad, gdje smakoh gorske miše?
 Il' u goru?
 Brđani su tamo.
 Il' u ravno?
 Na ravno će sići.
 Il' ćeš živjet', da izgubiš glavu?
 Najbolje je bježat' pod oblake.
 Mišad grize, ali po tlih gmiže,
 Sam sur oro pod nebo se diže.
 Peĳite ga na vješala tanka,
 Neka znade
 Što mu strah vaļade.
 A 'Turćina ako još imade
 Ćdjegod koga, ter se vlaha boji,
 Popet' ću ga nebu pod oblake.
 'Tu nek plijen vranom' vranu stoji.“
 Mukom muće ropske sluge,
 Mukom muće. plien svoj grabe.
 „Aman, aman!“ starac pišti,
 A Novica sin mu zaman
 „Aman, aman!“ suzan vrišti.
 Stoji aga. gorsko zviere,

Gvozden stupac, kamen tvrdi.
 Dokle dahnu,
 Rukom mahnu,
 Starac Durak skoro izdahnu.
 „Medet, medet!“ gelať luti
 Već mu i grlo dotle sputi.
 Durak huknu,
 Sve zamuknu.

III.

Četa.

...Stoji mnoštvo razboľeno
 Blagom rieći starca blaga;
 Jagańci su, rek' bi, tihi,
 Što bijahu gorski lavi;
 Taka čuda boľja rijeć pravi.
 Ali među to tko se ukaza
 Pred očima čete krotke,
 Ter sto ruka za sto noľa
 U jedan se časak maša?
 Čudno biće! sto srdaca
 Od nebesa svratit' vriedno,
 I sto voľa što ushtije,
 Sve razorit' ono jedno!
 Novica je krvnik kleti,
 Novica je, pun slobode,
 Gdje k poboľnu stupa krugu,
 Ter, pristupiv starcu bliľe,
 Kreпки ovako glas svoj diľe:
 „Bogom braćo, hrabri Crnogorci,
 Ne maľajte za oruľje svietlo.

Novica sam, al' ne koji prije,
 Jer ne na vas, nego s vami gredem,
 Turskom krvi sad omastit' ruke
 U Turaka dosle što imadoh,
 Nemio mi sve ugrabi Turčin;
 Ne osta mi neg' desnica hrabra,
 I ta odsle crnogorska budi.
 A jer krstu ne podoba junak
 Nego kršten, žudim, krstite me;
 Jer me radit' hitro nuka vrijeme.“

Sto desnica na te rieči
 Oružja se manu ľuta,
 A sto oćiu ko proz rosu
 Mješte sunca dugu vidje.
 Mignu okom starac dobri,
 Moraće mu kapn daše:

„Vjeruj, sinko, u višńega oca,
 I ńegova od vijeka sina,
 I trećega milostiva duha:
 Vjeru vjeruj, spasit' će te vjera!“
 Reće i ľuta poli nevjernika

Pred svjedocim
 Planinam visocim
 I ńih sini

Ćetom u planini.

Tader starac oći podigao,
 Blage oći i bijele ruke,
 Ter je ćetu oprostio grieha.
 Pak je bogom darivati stade:
 Svakom' momku po ćesticu daje
 Tajne piće, hľeba nebeskoga,

Svakom' momku po kaplicu daje
 Tajna pića, vina nebeskoga.
 Žarko sunce divno čudo gleda,
 Gdje slab starac slabe kriepe lude,
 Da im snaga bogu slična bude.
 Kada li ih okriepio starče,
 Sva se družba izljubila redom.
 Stoji četa višneg boga puna,
 Ne ko krvav nož, kiem rana
 Zadaje se smrtna i teška:
 Već ko pero sveto i zlatno,
 Kojiem nebo za unučad poznu
 Djela otaca biježi viteška.
 Žarko sunce za planinu sjede;
 Starac ode, četa dalje grede.

IV.

Harač.

...Aga dobro nedoreče,
 A na dvoru puška gèrmiu
 I Saferu, koji pèrvi
 Na glas agin gotov skoći,
 U noć drugo prosu oko;
 Ter što danas činit ljuti
 Džilit poče,
 Smèrtno zèrno doče.
 „Vlasi, vlasi!“ svudar vika jeknu.
 U to jedan čete dio
 U čadorje naboj sasù.
 „Vlasi, vlasi!“ Turci viču,
 „Konja, konja!“ gèrmi aga.

Dio drugi tada grunù.
 „Vlasi odasvud, puške, nože!“
 „Konja. konja, Haso, konja!“
 Diljke izprazni dio treći:
 I već Hasan vižla bèrži
 Izvede mu dobra konja.
 Posiest aga gdje ga htiede,
 Iz oblaka munja kresnù,
 I vruć purak sa zemljom ga svede.
 Noć je mračna; neznaš tko ga svali,
 Al tu blizu Mirko puške pali.
 Proz noć cèrnu pèrhnu bez tijela
 Hrabra duša, gola, nevesela!
 Pade aga, al' se Turci bore,
 Već što tmina čudit ti se neda,
 Kolika se tu junačtva tvore.
 Od mraka se nerazbire ništa:
 Pa kad sievne oganj sa nebesah
 Il iz puške pouzdanu drugu,
 Često put se kèrst i Turčin nadju
 Na dohvatu noža ljuta,
 Gdje mnijahu, puškomet je puta;
 Ter se gèrle rukam gvozdenijem,
 Ter se ljube kljunom gvozdenijem
 Kèrst i prorok, dok jednoga teče:
 Tolika im mèrznja sèrca peče!
 U odieći noći cèrne
 Prieka u kèrvu smèrt po polju grezne;
 Plahom munjom oči joj se svietle,
 A proz kosti hladan vietar duje:
 Glásom groma grozna podvikuje

Sada „kuku!“ sada „medet, medet!“
 Sad „pomozi, o Isuse blagi!“
 I uzdiše, pišti, ciči, hripi,
 A pak grabi sad kèrste sad Turke,
 Ter im svojieñ ruhom oči veže.
 Tu pogibe uzdan agin éato,
 Mujo, Haso, Omer, Jašar ljuti
 I trideset inijeh Turakah.
 A Bauka spasi noćca mèrkla
 I ostalo, što se još izmaknù.
 Al tko ono pokraj age leži,
 Ter na mèrtva mèrtav gnjevno reži?
 Novica je; ljut ga Hasan smaknù,
 Baš gdie junak k mèrtvu skoči lavu,
 Izmed Turak da mu skine glavu.
 Grad iz cievih smèrtni prestà,
 A navalì grad s nebesah:
 Četa noćna pod čadorje udje.
 Noć je strašna, kèrvi oblita,
 Tamna, cèrna; blago četi sade,
 Gdie već trudna na noćište padè.

ЈОСИФ ПАНЧИЋ.

1814. -- 1888.

КОПАНИК И ЊЕГОВО ПОДГОРЈЕ.

*

...Поглед са *Сухог Рудишта* необично је занимљив и за онога, који на подобним местима не тражи него простран хоризонт, разноликост гледане површине и необичност појединих горских група; за Србина лежи ту отворена огромна књига, у којој су словима, којих никаково време збрисати не може, записани небројени догађаји из прошлости народа српског.

Ако од истока почнемо проматрање света, што око Конаоника лежи, видимо одма близу као испод својих ногу, ниску косу Лепенца, кој се у Јастребац продужава; испод Јастрепца бел се на ланој страни Крушевац, а с десна у питомој Топличкој Долини Прокупље. Пошав даље од Јастрепца ланом границом, која се од Алексинца нешто на север савија, виђамо редом висове, што нас од Нишавачке раздвајају : на десно од Лесковика Љути Врх, Курилово, Коларинцу, Плем и Баре, а иза њих Стару Планину, која се од Расовог Камена и Ивановог Ливаде заподела и која се мал' не уперед са Дунавом Црном Мору пружа. Од Старе Планине спушта се југозападу голетна коса Чудновог изгледа, Суха Планина, која се

стрмо у Нишевачку Долину спушта; пред њом се бели Ниш и Нишава, мало ближе Винча Морава; а даље к југу од прилике онде, где Морава извире, почиње онај горски ланац, који се преко Косова у Шару продужава и који је већ старим Римљанима био познат као међа вода, од којих једне теку на југ Егејском Мору, а друге на север Дунаву. Ако се право југу окренемо, пред нама лежи Стара Србија, испрелетена мрежом од нижих брда, иза којих високо се диже Шара (Scardus), зато тако названа, што се и лети на њој виђају голема платна од снега. Мало даље к западу види се близу изнод Конаоника наш карантин Ранка, преко наше границе бели се Нови Пазар, над њиме виде се Ђурђеви Стубови; а у даљини преко западнога краја од Старе Србије дижу се Комови (Bertiscus), небројене пирамиде од голог камена, највиша ална на Тракијском Полуострву (око 2500 м.), о којој учени свет ништа друго не зна до голог имена. Од Комова спушта се к северу читава поворка од висова и коса, над којима се горостасно диже Дурмитор; а од Дурмитора се пружио посред Босне дугачки горски ланац, који се к Сави полагано снижава и најзад за наша Подрињска Брда замиче.

Остали део хоризонта, већину запада и целу северну страну заузима наша Србија, која нам се с овога узвишенога места представља мал' не равна и готово скроз покривена густом шумом; само гдешто се дижу из тога зеленила мањи или већи чукари, којих вичније око може да распозна:

према западу Студеничка Брда, за тим редом: Одвраћеницу, Јанков Камен, Голију, Василијин Врх, Мучањ и врхове Златибора, Торник и Чвготу, па северозападу Овчар, мало на десно: Рудничку Планину са Острвцом, за њом Венчац, Космај и Авалу; а на особито ведром дану види се, као низак хум, и Фрушка Гора, а испод ње Дунаво, као мали прамени од магле. На северу затварају круг Карпати, који се у Ердељу раздвајају; источна грана пружиља се између Ердеља и Румуније Молдавији, а јужна прелази преко Дунава у нашу земљу и распада се ту у осредње косе и висове, од којих особито падају у очи Омоље, Биљаница, Стол у Крајинској, а највише Ртањ над Алексиначком Бањом.

Пошто би се с Конаоника нагледали свога питомог завичаја, тешко да ћемо одолети срцу, а да се још један пут не осврнемо на жалосни југ, да не погледамо на чудновате Комове и да се не сетимо своје јуначке браће Црногораца, који тамо иза тих чукара станују и који, после крваве борбе и љута спротовања од пет векова, и данас бораве самохрани и притешњени између голих литица и непроходљивих кланаца. Још ће нам дуже застати тужни погледи од овуд Шаревад пространом заравни, кроз коју тече Лаба и Ситница, где се са пустрога славољубља људског пролила толика јуначка, и данас не покајана, крв, и коме се неће на том месту зачети у срцу топла жеља, да једном и тима несрећним крајевима сване дан и да им донесе слободу, мир и просвету...

стрмо у Нишесвачку Долину спушта; пред њом се бели Ниш и Нишава, мало ближе Бинча Морава; а даље к југу од прилике онде, где Морава извире, почиње онај горски ланац, који се преко Косова у Шару продужава и који је већ старим Римљанима био познат као међа вода, од којих једне теку на југ Егејском Мору, а друге на север Дунаву. Ако се право југу окренемо, пред нама лежи Стара Србија, испреплетена мрежом од нижих брда, иза којих високо се диже Шара (Scardus), зато тако названа, што се и лети на њој виђају голема платна од снега. Мало даље к западу види се близу испод Конаоника наш карантин Ранка, преко наше границе бели се Нови Пазар, над њиме виде се Ђурђеви Стубови; а у даљини преко западнога краја од Старе Србије дижу се Комови (Bertiscus), небројене пирамиде од голог камена, највиша ална на Тракијском Полуострву (око 2500 м.), о којој учени свет ништа друго не зна до голог имена. Од Комова спушта се к северу читава поворка од висова и коса, над којима се горостасно диже Дурмитор; а од Дурмитора се пружно посред Босне дугачки горски ланац, који се к Сави полагано снижава и најзад за наша Подрињска Брда замиче.

Остали део хоризонта, већину запада и целу северну страну заузима наша Србија, која нам се с овога узвишенога места представља мал' не равна и готово скроз покривена густом шумом; само гдешто се дижу из тога зеленила мањи или већи чукари, којих вичније око може да распозна:

према западу Студеничка Брда, за тим редом: Одвратеницу, Јанков Камен, Голију, Василијин Врх, Мучањ и врхове Златибора, Торник и Чяготу, на северозападу Овчар, мало на десно: Рудничку Планину са Острвицом, за њом Венчац, Космај и Авалу; а на особито ведром дану види се, као низак хум, и Фрушка Гора, а испод ње Дунаво, као мали прамен од магле. На северу затварају круг Карпати, који се у Ердељу раздвајају; источна грана пружиља се између Ердеља и Румуније Молдавији, а јужна прелази преко Дунава у нашу земљу и распада се ту у осредње косе и висове, од којих особито падају у очи Омоље, Биљаница, Стол у Крајинској, а највише Ртањ над Алексиначком Бањом.

Пошто би се с Конаоника нагледали свога питомог завичаја, тешко да ћемо одолети срцу а да се још један пут не осврнемо на жало југ, да не погледамо на чудновате Комове се не сетимо своје јуначке браће Црног, који тамо иза тих чукара станују и који, у крваве борбе и љута сиротовања од пет век, и данас бораве самохрани и притешњени измеђ, голих дигица и непроходљивих кланаца. Још ће нам дуже застати тужни погледи од овуд Шаре над пространом зарави, кроз коју тече Лаба и Ситница, где се са пустрога славољубља људског пролила толика јуначка, и данас не покајана, крв, и коме се неће на том месту зачети у срцу топла жеља, да једном и тима несрећним крајевима сване дан и да им донесе слободу, мир и просвету...

...*Вегетација* је *Конаоника* и његовог *подгорја* у опште врло бујна; то долази које од јужног положаја и доста велике висине ових места, а највише од небројених вода, које по вечито росним Конаониковим висовима извиру и његове стране обилато патапају. Два су поглавито реда биљних организама, који, у новеће групе сложени, највише у очи падају и тима местима у економном обзиру већу важност дају, а то су *шуме* и *паше*.

Шуме су по нижим странама Конаониковог подгорја састављене из обичног нашег шумског дрвећа (цера, границе, белуга, граба); на средњим висинама, особито у осоју, расте највише буква, помешана гденито са јелом и брезом, ређе са приобором. Где пак буква до већих висина стиже, као на Желину, ту мо'ш видети стогодишње дрвеће, мало што веће од човечјег боја, са стаблом чворноватим, гранама кривудавим и скоцаним од студа и непогодна времена. Где пи буква више напредовати не може, као по странама високог Конаоника, ту расте још једина смрча и то у толиком мноштву, да запрема грдне просторије, које се из далека виде, као црна платна, растрта по јаснијем зеленилу планинских паша.

Од ових су шума само оне, што леже ближе равници, нешто више употребљене од околног света у гориво и грађу; на неколицини су места — у Гвоздачкој Реци, испод Методије и др. — подигнуте врло примитивне стругаонице, које би, поред обилатог материјала и довољне водене снаге,

од лене користи могле бити за нашу земљу, да не би били путови, што с Конаоника воде, по све занемарени; већина пак шума, парочито све оне, што су у већим висинама, леже не употребљене. Туга обузима вештака, који сматра ове перепредне омарс, густим ломом тако испреплетене, да се кроз њих ни на белом дану проћи не може, како ту бескорисно расту и трухну, а који с друге стране зна, да ту наблизу има свакојакних богатих руда, и шта је природније, но да пожели, да се у Конаониково подгорје врати некадашња рударска индустрија, која ће те шуме корисно употребити, а уједно и чувати, да их пожари, који се ту често из несмотрепости појављују, немилнице по тамане.

Друга особита биљна група јесу *паше*. Оне заузимају све врхове високог Конаоника: Сухо Рудините, Једовник, Гобслу, Столове, Жељин, Плочу, и пружају се гдешто доста дубоко у област шума. Особито су важне оне паше, које су покриле високи Конаоник. На 100—200 метара испод Сухог Рудинита смрче престају да расту, и, ако гдешто у заклону и никну семке, којих ветар на све стране разноси, дрво, што израсте, споро напредује, остаје сипско и кржљаво, и пре времена угнине, као свака жива ствар, којој где место није. Где високо дрвеће у житком, алнијеском ваздуху жестини ветрова одолети не може, ту расте још којекакво сипско шибиље, кржљава фења, две феле боровнице, црница, неке жутилице, и то, махом на земљу оборено, шибиље

испреплетено је свакојаким алипјским биљкама, корена врло дугачког, стабла кратког, али густо лиснатог и цвета обично виђеног; и све то биље и раније саставља тако густ и гибак бусен, да се путнику, који туд пролази, чини да хода по земљи, дебелим душецима застртој. Ове стране наше или сувати, као што их планинци зову, са врло густом, вечно зеленом травом и безбројним бистрим водама, које на све стране низ Конаоникове дољаче савиру, јесу садашње највеће богатство Конаоника и његовог подгорја.

Овде се хране небројена стада говеда и оваца, која од Јеремијева дне из целе Србије овамо долазе, а око Параскеве враћају се утовљена својим газдама или се терају ван Србије на светске пијанце као трговачка роба, која нашој земљи лене суме новаца доноси. Испод тих паша, по крајевима омара највише онде, где се какви јачи извор налази, стављене су кад у већим кад у мањим скуповима бачије т. ј. зграде од брвана, даском, дубом или четином покривене и опшачене камењем, кољем или врзином за стоку, која се ту ноћу и на злу времену чува. Чим по Ђурђеву дану настане топлије и постојаније време, из свију се села, што око Конаоника леже, креће стока у ове летње станове. Са стоком долази све, што је у кући на снагу стало; пошто су пак оправљене бачије и торови, већина задруге враћа се у село, да тамо пољске послове врши, а код стоке остаје обично какво старије чељаде из куће са чобанчади и једном редушом, која се, где је

то могуће, сваке недеље мења. Иак док у селу старешина са својом снажипјом дружином поље обрађује и зимницу спрема, станарица прискрбљује у копаоничким бачијама бели смок и друге производе суваћене стоке, од којих ће се један део потрошити у кући, а другим ће се делом подмирити новчани издаци, којих кућа преко године има. У особите дапе: на Св. Методија, Ивањ дан, Илијин дап и др., долази селска младост, да походи бачије, или се скупља око каквог чувеног кладенца — Крчмара, Марише Воде, Методијевог Извора — и, пошто би ту провела дан у свакојаким играма, певању, брању цвећа или боровница, враћа се својим кућама, од којих су најближе 4—5 с. удаљене. Под јесен, пошто су дани окрачали и прве се суснежице указале, још се једном диже из села све, што је снажније, и долази на Копаоник у бачије. Ту се скуп сток, прибере се све оно, што је преко лета бачија привредила, и крће се уз класет угича, лавез многобројних паса и веселу понежку млађег света у жупије зимнице, где ће чобани и ратар у братској заједници уживати плодове лстјега рада и крепити се за нове труде, којих нова година доноси...

ЈОВАН СУБОТИЋ.

1817. — 1886.

КРАЉ ДЕЧАНСКИ.

Прва песма.

Славу слави српски цар Стефане
У биједу у Прпзрену граду,
Слави краљу Светог Арханђела,
Крсно име дома Немањина.
Скупила се свијетла господа,
Светитељи од српске државе,
Светих српских дванаест владика
Са Данилом, главом од владика,
И властели српске краљевине,
Све жупани, велики кнезови
И војводе од српских земаља
С Владиславом од земље Захумске,
Који дозу од Немање вуче,
И Војином од кршна Приморја,
Милим зетом од Србије краља.
Господу је краљу посадио
По госноству и по старешинству;
Надио софре мето сиротињу,
Коју 'но је најпре оденуо
Од свог блага у славу светога.
А сам краљу с госнојом краљицом
Послужује своје миле госте,
Послужује мало и велико

И богато и оно убого
 С једном бригом и с једном љубовљу.
 Тако краљу мисли угодити
 Своем богу и креном имену,
 Који су га тако узвисили,
 Међ' богатим да ј' најбогатији,
 Међ' силнима да је најсилнији,
 Свима да је отац и господар.
 Краљ их части, како с' краљу може:
 Све са сребра и сувога злата,
 С добрим вином, меденом ракијом
 И од сваке руке ђаконијом;
 Служи њима као старијима;
 Нуди госте, да не буду гладни,
 Домаћину ко што се пристоји;
 Разговара своје миле госте,
 Да му буду од срца весели.
 А кад било да се колач сече,
 Устадоше двапаест светитеља
 Са Данилом, својим поглавицом.
 Устадоше сви гости остали,
 Сташе појат' песне светитељу,
 Како каже црква православна.
 Боже мили, да дивне красоте!
 Као да се небо растворило,
 И из неба спуштају се гласи,
 Које поју пречисти анђели
 Своем богу, ког видит' не могу.
 Мрави миле гостима кроз тело,
 И коса им расте на главама,
 А суза се ваља преко лица,

У бојев'ма што су узорана,
 А од тешке сласти и милине!
 Кад је краљу колач пресекао,
 Узео је једну купу вина
 И гостима 'вако ј' наздравно :
 „Да бог живи моје миле госте,
 Да им даде и живот и здравље,
 И у свему срећу и напредак!
 И хвала им на љубови красној,
 Што су данас у мене се нашли,
 Да ми свеца прославит' помогну;
 Много лета и много година
 Празновали своје благе дане!
 Многа лета, на многаја лета!“
 Сад захуји „На многаја лета!“
 Из свих грла, из свакога срца,
 Громке трубе на све стране тресну,
 А и гласна звона загрмише,
 Око двора народ сакупише.
 Опет краљ је купу прехватно :
 „Да бог живи моје миле Србље
 Од Дунава до сињег мора,
 Од највећег па до најмањег,
 Младе, старе, момке и девојке,
 Свештенике, божје угоднике,
 И војнике, што нас од зла бране,
 И ратаре, што нас хлебом хране,
 Свим дај, боже, срећу и напредак!
 Многа лета, на многаја лета!“
 И захуји „На многаја лета!“
 И затрешите убојите трубе

И загрме звона па све стране,
 У три пута, тако бог помаже.
 Онет краљ је купу прехватио:
 „Да бог живи светлог српског краља,
 Српског краља мог сина Душана,
 Који данас на бистрој Бојани
 Слави своје куће светитеља,
 Да му бог да и живот и здравље
 И у свему срећу и напредак,
 Да одмени оца на престолу,
 Да замени своје прадедове,
 Да учини великом Србију,
 Да учини срећном Србадију!
 Многа лета, па многаја лета!“
 Започеше појат' светитељи,
 А уза њих присташе властели
 И прехвати народ на дворишту,
 Грми песма силених јупака,
 Не чују се трубе убојите,
 Не чују се звона громовита.
 Краљу игра срце у недрама,
 На очи му сузе удареше,
 Слушајући славу синовљеву.
 Ал' краљици и неправдо било,
 Лепо јој се чело наоблачи,
 А румен јој образ поцрвени.
 Једва песма крају достигнула,
 Разговору места начинила,
 Ал' пристуна госпођа краљица
 Своме другу, краљу домаћину,
 На потихо њему проговара:

„Светли краљу, драги господару,
 Ти јошт имаш Симеуна сина,
 Не мож' права љубов родитељска
 Једном напит', другог заборавит'.“
 Насмеја се српски цар Стефане,
 На краљници 'вако одговара:
 „Нисам дете ја заборавно.
 Да сам пио купу по љубови,
 Теби, љубо, њу бих наздравно;
 Да сам пио купу по милости,
 Симеуну њу бих наздравно;
 Ал' сам пио купу по дужности,
 Срб је пио од Србије краљу.“
 Сад Данило краљу наздравно,
 Кнез Владислав светлој домаћници,
 Арсеније, владика призренски,
 Симеуну, малом домаћнику,
 И уз сваку срдачну здравицу
 Отпојаше „На многаја лета!“
 На се онда сташе разговарат',
 А весело и из пуног гласа,
 Како 'но се на слави пристоји,
 О старијим дан'ма и делама,
 Дан'ма славе, дел'ма опасности,
 И о мртвим својим пријатељма.

Девета пјсма.

...Носи вале хлађана Бојана,
 Двѣ у њима огледају с' војске,
 Једна отцу, друга сину служи,
 У једној су сѣди родитељи,

А у другој огњени синови.
 Отац сина прѣко воде види,
 Бојно копље у руци му дрхће.
 Сѣдог свога отца син познаје,
 Мач му хоће да падне из руке.
 Мртва пала на војске тишина,
 Циглог није нигдѣ чути гласка.
 Сад се чамац на воду навезе,
 У њему је јунак под оружјем,
 Гола му је сабља у рукама,
 Оклоп каже србског цар Стефана.
 Кад Бојану краљ је пребродно,
 Пред свога је сина отишао
 И овако њему повикао :
 „Вуци сабљу, од Србије краљу,
 Краљ те србски на мејдан позива.
 Колико је широкога свѣта
 И колико у свѣту држава,
 Нигдѣ такве небило прилике,
 Да два краља једне краљевине
 Мејдан дѣле ради старѣшинства.
 Колико је од вѣка бојева
 И колико у њима јунака,
 Никад такве небило прилике,
 Да краљ отац с краљем својим сином
 Мејдан дѣли ради старѣшинства.
 Вуци сабљу, стечи себи славу,
 Какву нико стећи немогао.
 Ево сгодне за тебе прилике,
 Да на отцу покажеш науку,
 Којој те је отац научио,

И прославиш и себе и мене;
 С ученика славе с' учитељи!
 Ево сгодне за тебе прилике,
 Доћ' до жеље па најкраћем путу:
 За круном те мојом жеља вуче,
 Ево главе, с њом је круна твоја;
 Крвљу мислиш сјајност дати круни,
 Отчина је у најбољој цѣни.“
 Обѣ силно удивиле с' војске,
 Кад видеше чудо певнѣно,
 Отац сина гдѣ на бој позива.
 А кад Душан саслушао рѣчи,
 Бритку сабљу од себе одбаци
 И овако стане говорити:
 „Немам сабље за отца коване,
 Имам прси за сабљу отчину!
 Шта сам теби, отче, сагрѣшио,
 Да с' на мене војску подигнуо,
 Ти знат' мораш, мени није знао.
 И досад су гости долазили,
 У бѣлом се Скадру веселили,
 Ти их нишан звао неврѣрама,
 Нит' си на њих војску изводио.
 Зант' си сада тако учинио,
 Ти знат' мораш, мени није знао.
 Што си мени дворе сажегао,
 Ти си зид'о, ти си сажегао,
 Господар си од свога имања,
 Можеш чинит', како ти је драго,
 Ни рѣчи ти преговорит' нећу.
 Што си моју рад пролити крвцу,

До воље ти и то чинит' стоји,
 Дао си је, можеш је узети,
 Нећу тебе словом прекорити.
 Што с' отцeve диг'о на синове,
 То си, отче, Богу сагрѣшио.
 Мора л' бити крви за одкупу,
 Пролиј моју, од ње си господар,
 Ал' поштеди своје пријатеље,
 Себи, отче, ти неломи крила
 И Србији неподсѣцај перја!
 Нек' се вије, на твоју је дпку,
 Ти га носи, па се њим поноси.“
 То изрекне, оклоп с груди сбаци,
 Голе прен мачу отца даде.
 Кад то обѣ угледале војске,
 Из једног су грла повикнуле,
 Да с' Бојана од гласа затрѣсла:
 „Да Бог живи младог нашег краља!“
 Свима мило, а ипкоме тако,
 Као самом србском цар Стефану.
 Мач пламенин од себе бацно,
 На је своме сину притрчао,
 Пред свима је њега загрлио.
 А обадвѣ закликташе војске:
 „Да Бог живи србског цар Стефана!“
 Да с' Бојана од трѣска заплѣсла.
 Син пред отца на колѣно пао,
 Отац руку на главу му дао,
 Од Бога му благослов искао.
 На се обѣ измѣњаше војске,
 Отцевн се грле са синовн,

Рукују се добри пријатељи,
 На све стране радост и весеље,
 Као да су кићени сватови.

ЈАКИТА.

Четврти чин.

Први приказ.

(Леп врт у краљевском двору у Скадру.)
 Краљица *Јакита* дође шећући, у сјајну оправу
 обучена, у мисли задубљена. Сад стане, постоји
 мало, па онда проговори:

Нема ништа! Којим путем поћеш,
 До краја га мораш истерати.
 Насред мора нема пристаништа,
 Усред боја није боравишта.

(Отресе се од мисли.)

Дођох амо, да уживам вече,
 А тамне ми отимљу се мисли.

(Опет се замисли.)

Све пенаде, ко што сам желела:
 Сип ми круну задоби очину,
 Крунослава поклони му руку,
 Победа га својом славом посу:
 Па и опет брига дне трује ми.
 Док ти живе, ми сигурни писмо.

(Отресе се од мисли.)

А, како је зрак чист и пријатан!
 Цвеће сија у најлепшим бојама.
 (Удуби се у мисли.)

Сад би било време најзгодније.
Ова војна, с које сад долази,
Придоби му Зету поносити
И име му прослави у свету.
Уроша је Рашком задобио,
Те сад п том земљом заповеда,
А Рашка је наша права снага.
Сви клонунисе наши противници:
Вукан чека крај свој у тамници,
Доброслав је сенка од човека,
Други нико неће дићи главе.
Зато сад би било најзгодније.

(Отресе се од мисли.)

Ох, какав се то мирис разлива!

(У мислима.)

Та три брата, ти Браниславићи,
Ти не смеду дуго бит' на свету.
С Драгилом ћу и Грубешом лако,
Они седе ко птице у клетки.
За Градињу ваћи ће се рука,
Са Рашком смо добри пријатељи.
Али дете, оно мало дете.
Јесте мао и сасвим нејачак,
Али му је мати Крунослава.
Но што мора бити, бити мора.
Ко зна каква долазе времена.
Најбоље је зато уклонит' их,
Кад најбоље уклонит' се могу.
Али како, како? Ха, овако!
Овако ће најзгодније бити!

(Оде нагло.)

Деветнајести приказ.

Краљ Борђе (уђе нагло) :
Мати, вест нам немилу донеше :
Из тамнице Грубена утече.

Јакинта :

Без издаје то бит' не моглоше.
Није добро.

Кнез Моримир (уђе) :

Нов глас донесоше :
Стриц Грубенин, војвода Гојислав,
Из Драче му са војском долази.

Јакинта (Борђу) :

Нисам ли ти право говорила,
Кад сам рекла да треба хитити ?
Видиш да је урота готова !

Дворанин (уведе гласника) :

Прешао гласник !

Борђе :

Глас лице му каже.

Гласник :

Злу ти, краљу, доносим новину :
Зољко народ одведе Грубенин ;
За краља га људи пзвикаше
И круну му на главу метнуше.

Јакинта :

У бој дакле, на покажи свету
Да краљевску круну твој мач даје.

Пети чин.

Једанајести приказ.

(Шатор кнеза Градиње.)

Урош уђе с једним војводом.

Урош :

Зора пуца, а кнез не устаје :
Постој овде, док га ја пробудим.

Градиња (изиђе с десна) :
Добро јутро !

Урош :

Добро јутро, кнеже !
Ти си ноћас добар сан имао.

Градиња :

Ко окунан снаво сам, синовче,
Ал' и јесам ко наново рођен.
Ти си нешто јако поранно,
Мора да ти што снават' не даде.

Урош :

Сан од мене добар глас понлаши.

Градиња :

Но ?

Урош :

Из града нам послане гласника.

Градиња :

Па шта желе ?

Урош (к војводи) :

Говори, војводо !

Војвода (стуни напред) :

Ако живот ујамчиш посади,
И краља ће и град ти предати.

Градиња :

Никог неће заболети глава.
Ал' откуд та промена у граду?
Та тамо су највернији људи!

Војвода :

Досади се страх вечити сваком!
Па кад синоћ свога духовника,
Ону свету и честиту главу,
У тамницу даде затворити,
Сви викнуше: „Мора бити друга!“

Градиња :

Сама дакле себе упронасти!

Војвода :

Сад што прије гледај у град ући,
Да још какав покор не учини.

Градиња :

Још се неће јарко родит' сунце,
А ја с војском код града ћу бити.
(Нанољу се чује весела граја.)

FRAŃO JUKIC.

1818. — 1857.

PUTOVANJE IZ SARAJEVA U CARIGRAD GODINE 1852. MJESECA SVIBŃA.

[Rogatica.]

...Tako svu noć putovasmo, i s jutrom do-
dosmo u jedno police, gdje je han, i 3 sata broje
dole od Sarajeva. Tude razjašismo. Mene uve-
doše u kafe-ogak, da se ogrijem; tude mi dadoše
kafe. U hanu je bilo dosta kirigija, koji su išli
na pazar u Sarajevo, sir, žito i druge stvari noseći.

Zaptije i čauš odoše hvatati koŃe i probi-
rati koji su bolji. Namjere se na jednoga Sarajliju,
koji je s pet koŃa došo po sijeno; Ńega potje-
raše, da s nami ide s tri koŃa u Rogaticu. De,
Turčin ne da se ni vilami sedlati. „Kakvu Roga-
ticu?“ Dvije mu kubure za pasom zadjevene. Zap-
tija, koji je bio Arnaut, popade mu puške, te s
Ńimi tres o tle. „Jaramaze jedan, što će tebi
puške? Zar ne znaš da ih je zabranjeno nositi
osim nas zaptija svakomu?“ To je bilo pred ha-
nom. U sobi sam bio ja i binbaša, prvi Omer-
pašin adutant, koji je na dva dni kasnije pošao
i tu noć tude prenoćio Eto Serajlije Ńemu na
tužbu, kazujuć' kako ga silom gone i kako mu je
puške oteo, imadući teskeru, da može slobodno
nositi oružje. Binbaša i sam je za svoju službu
trebao tri koŃa, te prije nas pohvatao. Zato mu

kaže da mu se vrnositi ne ima koristi: to je služba carska i plaća se sat groš i 5 para.

Dakle se sad uputismo svi: oni veseli i radosni, a ja tužan i čemeran i već umoran. Putovali smo jednim poljem 1 sat i na ručak doprijesmo u Mokro, koje leži pod samom Romanijom. U Mokrom su tri hana, drugo ništa ne ima; selà se s puta ne vide. Tude malo se odmorivši, i pojedavsi čimbura i kiselice, uputismo se uz Romaniju, koja je iskićena snijegom. To nije dosta; već snijeg i susnežica odmah nas počeo pratiti. Put je kršovit i uzbrdit; sreća što su nam konji bili jaki. Romanija je planina šumom zarasla; ima i pećina. Pokraj sve moje tuge, opet mi je padao na um Grujica Novak, kako je Turke dočikao, i, da je više Grujica bilo u Bosni, ne bi ja sad od Osmanlija praćen bio; ne bi ovakih pustoši, ovakove sirotine bilo.

Dva sata uz goru, a 2 niz goru, i do 4 sata dodemo u Hanić; i tude je han. Pokisli, ozebli, razjašismo. Kad unutra, al' oko velike vatre imado 30 Arnauta; griju se i suše. Nam načiniše mjesta, da se i mi ogrijemo. Ovi Arnauti bili su avant-garda Omer-pašina. Oni su nam pripovijedali kako su porobili Jajce, Jezero, Krajinu, i kako su im barjaktari izginuli. To je meni bilo potezati zube i rane ponavljati i ono slušati, što sam tužan očima gledao. Oni su se vraćali svojim kućam.

Tu se nije moglo noćiti, a vrijeme se je nešto razgalilo, dakle naprijed; još je pet do mraka a četiri do Rogatice, e doći ćemo lasno. Put je

lijep, poje Glasinac kao tepsija ravno. Mulaazim, dohvativši se poja i tuđega koña, udri trkom, dok se koñi ne umoriše, osobito poda mnom. Glasi-načko je poje dugo 2 sata. Sela ni selišta ne ima; sve je sama općenita paša; sela su podaleko od puta. Kad se poje pređe, uniđe se među žito-rodna sela, obilata voćnaci, i sva su turska.

Zaptije morali su nas do Rogatice dopratiti; ali se pobojavši toliko svojih po putu učinjenih nasilja, odmolise se i vratiše u Sarajevo, da pre-dusretnu tužitele. Čauš dakle i komorgija išli su od sela do sela, tražiti koña. Sve bijaše uzaludu; ne nadoše; te tako nogu za nogom jedva u 2 sata noću stignemo u Rogaticu. Il' smo mi il' su koñi gore umoreni, to je mučno bilo znati. Mulaazim prijavi se mudiru da mu pošalje nekoliko zaptija, koji će me čuvati i kod mene spavati. Dok smo mi večerali, došlo ih šest. Ja sam tako bio pao, da su me kao vlašku mladu po dvojica s mjesta na mjesto prenosili. Večerati nisam mogao. Doni-jeli su mi po litre rakije; okusih i ostavih. Svu noć zaspo nisam; noge mi se ukočile bile. Nije sala ležati 2 mjeseca na posteli, svu noć i cio dan na koñu biti; gdje je 12 sati, mi učinismo 18.

Sutra u jutro i ja i mulaazim bili smo u brigi; u hanu ostati nije mogao, a mene ostaviti nije smio. Vratit' se sa mnom ol' bez mene nije bilo moguće. Što je dakle bilo najnemogućnije, to je učinio: nastavismo put Višegrada s ufañem da će mi biti bolje po zdravje.

Rogatica je mala varoš od 150 kuća i 2 ganije; Hristijana ima 10 kuća, ostalo je sve Ture i većinom težaci. Leži u jednoj udolici, kao u kotlu, kod male rijeke Drinače; odstoji od Sarajeva 12, a od Višegrada 8 sati. Ima kadiju i muslima. Kazas spada na sarajevski sangak po novoj uredbi...

[Novi Varoš.]

...Okolo Priboja malušno je polje uz Lim; zato zarana još počesmo se peñati uz brdo, i za 2 sata eto nas kod Bañe. Ovo je zapustjen kaluderski samostan, gotovo cijel i sada. Kod ñeg' su toplice. Po trijemu jelići i borovi rastu: uspomena gorka turskoga barbarstva. Od drumu je pol' sata uđaljeno; a kad je samostan bio, onda je tuda drum vodio, i kaluderi morali su Turke badava doćikati. I sad se jednom tude zbor na godinu kupi, i liturgija drži. Kazivaše mi zaptije kako je to plemenito mjesto. Kraj vrućega izvora ima drugi bistre studene vode. Bašte plemenite sad su šumom zarasle, i otud je ugodan pogled na sve četiri strane.

Na ručak prispjesmo u Kratovo, seoce od 5 kuća i jednoga hana. Hanġija Turćin, čovjek otresit. Prije nas namalo razjašio je mirialaj; on naredi ručak za sve nas: sebe, mulaazima i mene i za naše društvo. Mirialaj je mene dobro poznavo, u kakvoj sam časti kod Omer-paše bio i šta se sa mnom dogodilo, zašto i kud me vode. Ništa ne mañe, premda sam bio sužan, počitao me je i

razgovarao, da se ništa ne bojim, da Omer-paša o meni dobro misli i da će me na bolje mjesto za nekoje vrijeme namjestiti. On je svaki sat gotovo pio i pušio, i poslije odmah meni davo i do sebe sve od tada u napredak na večeri i ručku posadivao. Najmučnije bi mi bilo na njegov kamiš pušiti, jer je bio grudno bolestan. Kako moje društvo tako i drugi po hanovih čudili su se tomu postupanju sa jednim vlahom sužnєм.

Dok se je ručak na tavi pržio, pitam ja hangiju: „Kakva je ovo porušena kamenita zgrada?“ „Eto vidiš što će reći bijesan vlah,“ reče, prigovarajući meni; „dotle je Karadorđe dolazio, te nas popalio. Ovdje je bilo 13 naših turskih kuća; sve je to vlah popalio. Al' nam nije žao na Srbe, već na našu raju, koja je bila pobjesnila gore od njih i mislila bog zna što: al' je bog Turčina stvorio, da vlada, a raju, da je podložna.“

U tom i ručak bi gotov. Ručasmo i napismo se. Mirialaj pita: „Koliko je troška?“ „Devet groša,“ kaže angija. Dade mu bešluk. „To je malo na vas 11; i ja plaćam golemu kiriju na han, i stvari su sve poskupile.“ Mirialaj ni pet ni šest, već za vrat, te šakama, po jednu u leđa, a po dvije u glavu. Hangija se ne brine, što ga izbi, već opet ište; a mirialaj i po drugi put izmlati ga. I htjede i treći put, da ga ja ne umolih: „Vidiš, beg, beg, da je divania; mahni ga se!“ I tako moj hangija skupo plati. Premda je on na me s ponosom gledao i radost ukazivao nad mojom nesrećom, ja sam ga sažalivao, i ne bi rad onaku slobodu da itko uživa.

Preko brda i dolina taj dan stigismo u Novi Varoš licem na Đurđevo hristjansko. Projurismo kroz cijelu čaršiju. Dan bijaše ugodan; Hristjani izašli se šetat'. Žene i djeca svečano obučena po vrtih igrahu se; veseli se i raduje sve naokolo, samo ne ja, tužni sužan'. O, koje žalosne misli parahu mi srce. Hristjani, vidivši me, tužnim pogledom pratijahu me; svakomu, rekao bi, na licu se vidaše sažaleće moje i svoje nesreće, tužnoga doba progonstva hristjaustva. Svakoga opomiñaše na ono doba, kada slavni Karadorđe moradijaše ova mjesta izručiti osveti turskoj. Ah, Karadorđe, moja rano. velika je bila misao tvoja, golema namjera! Sudbina kleta smela te je; a drukčije ne bi mene sad ovuda barbari ovako nemilo gonili, da se na koñu uzdržati ne mogu.

Novi Varoš leži blizu srpske i hercegovačke međe, na 1 sat, u neplodnoj brdovitoj okolini među dva brijega; kroz njea teče nekakva rječica. Turskih kuća ne ima više od 60, hristjanskih biti će 150, uopće dobro stojećih i dobru trgovinu vodećih sa Srbijom i Sarajevom. Okolica ima dosta rogate marhe; i dobar se skorup ovdje kupuje za Sarajevo i dobro plaća...

PETAR PRERADOVIĆ.

1818. — 1872.

PRYENCI.

I.

Cvijeće.

Mrtva ljubav.

Gdje ću tebe, o ljubavi moja,
Sad zakopat', kad si izdahnuła?
U mom srcu nije ti pokoja,
Jer si pokoj sav mu razmetnula.
Da te legnem u zemljicu crnu,
U zemljici ti ne bi sagñila,
Zemska vila dragocjenost tvoju
U kamenće predrago bi zbila.
Da te spustim u duboko more,
U moru se ne bi rastopila,
Morska vila dragocjenost tvoju
U biser bi predragi salila.
Pak bi došli ljudi blagohlepni,
Iz zemlje bi tebe iskopali,
Iz mora bi tebe izvadili,
I po svijetu svuda rasprodali.
A ti idi, nek te uzdisaji
K nebu dignu, tamo zviezdnom budi,
Tamo meni žalosnome sjaji,
Tamo neće dostignut' te ljudi!

II.

Bile.

Zora puca.

(Uoči mladog leta godine 1844. za prvi list
„Zore Dalmatinske.“)

Polnoć prode — što me budi

U to doba iz sna moga?

Žice same zaigrale

Na guslama djeda moga,

Zaigrale iz tihana:

„Zora puca, bit' će dana!“

Polnoć prode — još pokriva

Mir prěblagi dol i goru,

Ali lagan vjetrić šapće

Od istoka k siñem moru,

Šapće slatko iz tihana:

„Zora puca, bit' će dana!“

Polnoć prode — uspavana

Leži morska okolica,

Probudena ali jedna

Od istoka leti ptica,

Pjeva slatko iz tihana:

„Zora puca, bit' će dana!“

Polnoć prode — još u tmìni

Nebo, zemlja jest i voda,

Ali sieva od istoka

Sjajna vila slavskog roda,

Glasi amo iz tihana:

„Zora puca, bit' će dana!“

Zora puca, bit' će dana!
 Okreni se k zlatnom vedru,
 Slavna zemljo dalmatinska:
 Evo Zore u tvom nedru,
 Da otkrije zakopana
 Tvoja blaga — evo dana!

Putnik.

„Bože mili, kud sam zašo!
 Noć me stigla u tuđini,
 Ne znam puta, ne znam staze,
 Svuda goli kamen gaze
 Trudne noge po pustini.
 Još noćaja niesam našo!
 Sjever brije s' snežnog brda,
 A tuđincu siromaku
 Još je veći mrak u mraku,
 Još je tvrda zemlja tvrda.
 Naokolo magla pada,
 Zastrta je mjesečina,
 Ne vidi se zviezdama traga,
 Majko mila, majko draga,
 Da ti vidiš svoga sina!
 Da ti vidiš nega sada,
 Okružena biedom svega,
 Ti bi gorko zaplakala,
 Ruka bi ti zadrhtala
 Od žalosti, grleć' nega!
 Zašto tebe niesam slušo,
 Kad si meni govorila:
 „Ne idi, sinko, od matere.

Koja mekan ležaj stere
 Tebi usred svoga krila.
 Ne idi, sinko, draga dušo,
 Ne idi od krova očinoga:
 Tuda zemlja ima svoje,
 Ne spoznaje jade tvoje,
 Tuda ljubav ljubi svoga! " "
 Govoreć' sa sobom tako,
 Ka kolibi jednoj klima,
 Koju spazi iz nenada
 Umoreni putnik sada,
 I zakuca na vratima.
 Otvarajuć' sve polako,
 Pitajuć' se: „Tko će biti?“
 Glavu pruži jedna stara.
 „Daj uime božjeg dara,
 Bako, meni prenočiti!
 Ne znam gdje sam, kud sam zašo,
 Noć me stigla u tudini,
 Ne znam puta, ne znam staze,
 Svuda goli kamen gaze
 Trudne noge po pustini.
 Drugi noćaj gdje bili našo?
 Sjever brije s' sječnog brda,
 A tudincu siromaku
 Još je veći mrak u mraku,
 Još je tvrda zemlja tvrda.
 Naokolo magla pada,
 Zastrta je mjesečina,
 Ne vidi se zviezdama traga;
 Majko mila, majko draga,

Primi pod krov tudeg sina!“

„Primila bih tebe rada,
Ali vidiš da spavaju
Ovdje sinka tri i kćerice,
Koji cielo majke srce
I svu kuću ispuñaju.“

„Nie daleko već do dana.
Već pozdravlja pievac vile:
Dok zagrije danak boži,
Malo vatre bar naloži,
Da otopim smrzle žile.“

„Vatra mi je zapretana,
Drva nemam skoro ništa,
Ovo malo, što je unutra, --
Trebam mojoj djeci sutra,
Kad se skupe kod ogništa.“

„Za tuđinca ništa nemaš,
Tuda majko, kad te moli;
Tuđe diete tvoje nije!“
Tim mu grozne suze dvije
Niza lice kapnu doli.

„Gdje su ruke tvoje majke
Sad da kupe suze sina?
Gdje koleno, da počine,
Da si teško breme skine?
Gdje je tvoja domovina?“
Ko da su mu grči luti
Timi riečmi srce stisli,
Sav ukočen putnik stoji,
Leden znoj mu čelo znoji
I otimlje mozgu misli.

Ali oči mu uzdignute
 Okrenu se, oj, onamo,
 Gdje od drage domovine
 Svako jutro sunce sine;
 Tamo želim hiti, tamo!
 „Tebi opet duša diše,
 Tebi srce opet bije,
 Domovino, majko sreće!
 K tebi opet sin se kreće,
 Od радости suze lije!
 Primi opet svoje diete,
 Do vieka će tvoje biti,
 Ljubit' tebe svako doba;
 U tvom poļu daj mu groba,
 Tvojim cviećem grob mu kiti!“

NOVE PJESME.

Dio I.

Lako noć!

Sunce zade, mrak proteže
 Po obzoru svoju moć;
 Sanak spušta svoje mreže
 I sve hvata — lako noć!
 Opet jedan danak prode,
 Kao što će i svi proć',
 Dozvati ga nitko ode
 Već ne može — lako noć!
 Dan za danom tako gine,
 Motajuć' nam život proć,

I posljedni dok ne mine,
I smrt reče : lako noć!

Moja lada.

Plovi, plovi, moja lado,
U koi gođer kraj;
Ja ti cilj još ne nado,
Sama cilj si daj.
Kad te je amo već zanesla
Tvoje sudbe moć,
Raspni jadra, pruži vesla,
Plovi dan i noć.
Uzdaj se u vjetra volu
I valova biegi,
U budućnost gledaj bolu,
K nebu digni stieg.

Dio II.

Pet čaša.

Tvojih loza, domovino,
Tvoji sinci piju vino:
Tvojoj žrtvi krvca naša,
Tvojoj sreći prva čaša!
Druga čaša, braćo, sada
Slavnijem nam mrtvim spada,
Da oživi duh njihovi
I u nas se da ponovi!
Treća čaša svim živućim,
Koji uvijek srcem vrućim
Za dom i za narod rade,
Da dug život bog im dade!

A četvrta onoj braći,
Koji vid i razum kraći
Stranputice basat' čini,
Da se vrate k domovini!
Peta čaša svakī svomu,
Što na srcu leži komu,
Bila juba, bilo zlato,
Od boga mu budi dato!

MEDO PUCIĆ.

1821.—1882.

PJESNE.

Narodna pjevačica.

Beč, 1844.

Sred livade, cviećem nakićene,
Porodi me slobodna priroda;
Bistri vazduh, šumice zelene,
Sitna trava i srebrna voda,
Koja svuda zrcalo mi biše,
Prenežno me mladu odojiše.

S niniim glasom glasi moji
Digoše se višnem bogu;
Blagoslov me božji odgoji,
Podade mi kriepost mnogu,
Da narode svojom slasti
Oslobodim od propasti.

Ja jednoga među svih izabra,
U nje se mlađana zalubi:
Licem prosta, iskrena, a hrabra,
Što 'no slavu i slobodu lubi;
Pa od tada srpske s' pjesme ore
Po vrsima od gore do gore.

Lepotu mu od naravi
Svud pokazah ja pomnivo,
Čarobijom od ljubavi
Uluh mu srce živo;

U samoj mu s' duši žice
 Ozivljuju tamburice.
 A kad crni dani napadnuše,
 Nevoja se na nas oborila,
 Za spaseće ljublene mi duše
 Viliću sam pamet naoštrila,
 Dok mu spravih gusle javorove,
 Da nariče junačke jadove.

Hoće na te uspomene
 Igrat' srce u junaka,
 Hoće mislit' da iz sjene
 Markova će čvrsta šaka
 Jopeta se sloboditi,
 Obraz sreće promeniti.

Vjeruj, vjeruj, nevoljniče puče!
 Vjera će ti olakšat' nesreću,
 Prem da vihar bjesni t' oko kuće,
 Prem nebesa smrtne striele meću;
 Vjeruj, vjeruj, nije prazna varka,
 Prosinut' će lice tvoga Marka.

Vi, pjesnici božanstveni,
 Poduprite otu vjeru;
 Svetim duhom nadareni,
 Ostavite tuđu lieru;
 Vi se gusli prihvatite,
 Glas narodu posvetite.

Stari vaši nekud zavedeni
 Gizdom, bleskom tuđe im krasote,
 Stranputice pođu zasliepljeni,
 Ne marćići proste mi lepote,
 Pa na kratko prostriješe krila

I nestade sva njihova sila.
 Ti mudrija mome skutu,
 O mladosti, sad poleti,
 Tvoju pjesmu nadahnutu
 Svoje rodu sad posveti;
 Narod sam ti može pravu
 Vjekovječnu podat' slavu.
 Zelen lovor sred ograde moje
 Mlade grane u visinu tira,
 Slavuj tica među lišćem poje,
 Žubor voda s kladenca izvira,
 U tišini najgušćega hlada
 Ja vas čekam, djevojčica mlada.
 Blago tome, ko god bude
 Lovorikom vjenčo čelo,
 Ko zapusti svjetske nude
 Za pjevanje to veselo,
 Ko te vode napoji se,
 Mene mlade nadivi se!

Pazar.

Dubrovník, 1852.

„Oj pjesniče suludnače, pošto su ti pjesme?“
 „Skupe, sinko, vrlo skupe pjesme su postale;
 Mnogo znoja, mnogo truda one su mi stale,
 Pa svjetina dostojno ih naplatiti ne sme.“
 „Oj pjesniče suludnače, ne brini se za to,
 Babo mi je ostavio nebrojeno zlato:
 Neću dugo goditi se sa tobom, ujače,
 Samo reci, pa ne marim da okrpiš hlače.“
 „Prođ' še, sinko, mojih hlača, prođi se inata!

Drži zlato, za mene se hoće druga plata:
Kad spomenem modrooke ljubav i miline,
Da uzdahneš s' živog srca, suze da t' opline;
Kad pripjevam naših časnih pradjedova slavu,
Da ti krvca uzavrije, da t' napuni glavu;
Kad ti kažem za nevoļu srpske domovine,
Da uskokneš golom sabljom na nie dušmanine.
Škupe, sinko, vrlo skupe postale su pjesme:
Bog ih ne šle, da se pjesmom danguba napita;
Pjesme samo podažižu čuvstva plemenita,
Pa svjetina dostojno ih naplatiti ne sme.“

БРАНКО РАДИЧЕВИЋ.

1824. — 1853.

ПЕСМЕ.

I.

Молитва.

Месец јасни, звезда јато
И сунашце умиљато,
Зору, што нам небо шара,
А и муњу, што га пара,
И ту силну грома буку,
И олује страшну фуку
Ти сатвори, вељи боже;
Ко овако јоште може!
Цвеће љупко и долину,
Стадо, врело и планину,
Тиу реку, силно море,
И под небом орла горе;
И над орлом шарну дугу,
И славуја у том лугу
И још његов глас умиљни
Ти сатвори, боже силни.
Осим другог овде свега
Мене створи из ничега,
Дуом својим ти подуну,
У месекa душу суну;
Па ми, боже, јоште таде
И у душу нешто даде,

Та и моја песма ова.
 И њу мени ти дарова.
 Фала, боже, на дар ови!
 О, помози, благосови,
 Да ми како с права пута
 Душа млада не залута!

Ђачки растанак.

...Оде коло, оде цела луна,
 Ви стојите око мене скупа,
 Све ту соко један до другог,
 Само нема међ' вама једнога.
 Очи вам се грозни суза пуне,
 Оне веле: Арса нама трује;
 Ох без збогом и без опроштаја
 Он се од нас спрома утаја,
 Лоша срећа нама га отрже
 На у црну земљицу га врже,
 И верио ме не остави другу
 Нипита друго, до на срцу тугу.
 Туга јадна само мучи груди,
 Ал' не може мртве да пробуди.
 Зато, браћо, будимо весели,
 Благо оном, ком се дан још бели!
 Гробница је кућница онака,
 Зато мртвим буди земља лака! —
 До Симо, чу ли, драги Симо,
 Зар са сузам' да се опростимо?
 Та заједно дане смо провели,
 На бијасмо свакада весели;
 Истина је, грдне су нам брите

Задавале те проклетe књиге.
 Ал', кад књига понајвише тишта,
 Латисмо се красна шуровишта,
 Или чамац лагани узесмо,
 Па с' на Дунав ладни навезосмо,
 Свукосмо се, па за часак тили
 Поскакасмо у водицу чили,
 Опружисмо ногу и мишицу,
 Прессекосмо воду и матицу,
 Испливасмо преко на обалу,
 Па зачесмо ону дивну шалу:
 Час скакасмо скока јуначкога,
 Час трчасмо што подпела нога,
 Час Дунаву до на дно ронисмо
 И у шапи песка износисмо;
 Играсмо се тако без престанка,
 Без престанка, док трајало данка,
 Па кад беше сунце веће село
 И дан лице посакрио бело,
 Ми у чамац, па све певајући
 Отпидосмо утруђени кући.
 Дивна труда, ох, велике сласти!
 И спомен ће њиов слатко пасти.
 Како сада тако и свакада,
 Симо брате, з богом остај сада! —
 О Јулије, чу ли, драги брате,
 Кад и када ја с' ражљути на те,
 Плацу на те ка 'но огањ живн,
 А мој брате, за то ме не криви;
 Та и оно ведро небо горе
 Тако увек остати не море,

И оно се за часак павуче,
 Бура дуне, громови зауче,
 Да помислиши свијет се распаде;
 Ал' за мало, па свега нестаде,
 Гром умукне, небо се разгали,
 Па се уци пређашњојзи смеје,
 Сунце гране, па грејат' навали,
 Те још леније него пређе греје.
 Тако с' моја мирила љутина,
 И прва се враћала тишина,
 За час оде цела луда врева,
 Брат на брата онет се осмева;
 Па, што било, то и битисало,
 Ни на ум нам више није пало:
 Обојница дивно помиреши
 Латисмо се горе и зелени,
 Пограбисмо пушке, те о рамо,
 Па се вери и тамо и амо.
 Боже мили, да л' веће милине,
 Да ли има што на свету слађе
 Нег' са пушком одат' по планине,
 Па уморан сести у залађе,
 У залађе крај каквога врела,
 Ту отрти тешки зној са чела,
 Латити се беле погачице,
 Присмочити каке печенице,
 Повратити срце гладно, трудно,
 Воде ладне напојити жудно.
 Воду пијеш, а врело жубори,
 А над тобом лина мирисава,
 А славуји свуд поју по гори,

А крај тебе цвестићи и трава!
 Цвеће љупко ми смо млади брали,
 Песме славља убаве слушали:
 Цвеће лежи у артији суво,
 Песме славља ветар је одуво,
 Ал' ми ћемо, као што смо били,
 Један другом свагда бити мили. —
 Где'те, браћо, кроз прозора само,
 Како месец дивно сјаје амо,
 Амо сјаје, на нас погледује,
 Познаницим' својим се радује;
 Ајд'мо на двор, ох ајдемо тамо,
 Јоните једном да га с' нагледамо. —
 Колико смо спрема месечине
 Тако, браћо, ми стајали пута,
 Сећали се прелепе старине,
 Проклињали сад времена љута,
 На се клели поћом и тишином,
 Клели, браћо, богом и истином,
 Ударити тешкој маглуштини,
 Маглуштини тешкој облачини,
 Ударити оној страшној поћи,
 Та лудилу и клестојзи злоћи,
 На пробудит' ону српску зору,
 Зору ону, онај данак бели.
 У дивцоме тако разговору
 До поноћи често смо провели,
 Онда дому сваки, и ја своме;
 Још се моли богу истиноме,
 Да што пређе оде поћна тама,
 Да што пре се посастанем с вама.

Браћо мила, тако с' моли тада,
 Ал' би тео ја друкчије сада,
 Сада мени било би милије
 Да се данак укаже доцније,
 Да са вама могу дуже бити,
 Јер, кад сване, морам одлазити.
 Али веће учестали нетан,
 Ето веће де се зора светан,
 Дан се бели на истоку спрема,
 Мене станка више овде нема.
 Одо, браћо, з богом мени сада,
 З богом, браћо, мож'да за свакада!
 Сећајте се мене друга свога,
 Сећајте се красна доба тога;
 Ох, заклетве оне дивне свете,
 Браћо мила, заборавит' нете,
 Ње с' сећајте увек и свакада,
 Мене млада само кад и када.
 Само онда, кад чашу узмете,
 Па весели до дна испијете,
 Тада само, тада веселога
 Сетите се, браћо, друга свога;
 Каж'те само макар у намети:
 Многу л' с нама он осуши кети!
 То је доста, ја не тражим више, —
 З богом, браћо мила и сувише;
 Били живи, весели и здрави,
 Никада вас ја не заборави!

Пут.

...Пођо онда онет у напреда,
 Па ти једну ливаду угледа,

А по њојзи свуд коприва густа
Нађикала свр човека, пуста,
Чкаљ, бунника, татула, штирина,
И свакаква друга травурина.
Ал' сто ти у једанпут чуда:
Дође човек један од некуда,
Па како се довати ливаде,
Травурице нестајати стаде.
Он имаише нешто иза плећа.
Гледну боље, кад ал' бreme цвећа;
Како дође, а он га донти,
Па цветиће око себе ити:
Амо до три; тамо четир' струка,
У један час окити се лука,
Замприса цела околина;
Боже мили, што ћу од милина!
Де цвет пао, ту се и примно,
Ко је тако чудо још видно?
Па ти даље ја весео гледа,
Како оде човек у напреда,
Како просу семе некаково,
Драги брате, онет чудо ново:
Како пало, семе изникнуло,
Изникнуло, стабло подигнуло,
И још класје, што шеницу носи,
Класје зрело, само да се коси;
Косп, брате, часа не почасп,
Ал' ти, чудни чоче, од куда си?
Он ни речи, само се осмењу,
Па се даље у напредак крену.
Ох у напред, да ти види око,

Стоји брдо до неба високо,
 До вр вршка, красно и зелено,
 А по врју дивно окићено
 Та све оним златним облацима,
 Све златнима и све руменима,
 Како, брате, када сине зора
 Ил' се сунце смири иза гора;
 А уз брдо сјаан свет ту врви,
 Сваки оће да је горе први,
 Свак се пење, жури се и труди,
 Да из близу чуду се начуди.
 Гледну овој, гледну оној страни,
 Свуд се пење, јер ништа не брани;
 Само с' ове а са стране наше
 Ћри и шума на путу стајане,
 Све камењак па до камењака,
 Грм до грма, тријак до тријака,
 Трије грма везало за грма,
 Камен стрми за камена стрма,
 А те, брате, убаве јаворе
 Пљунг притиско одоздо до горе;
 Свуда пљунга, трија и бунке,
 Дешто цвећа, али чемерике —
 Чемер нама био би до века,
 Да се јаду није нашло лека —
 Нит' извора, ни воднице ладне,
 Да се усне понаквасе јадне,
 Ни тичица, ни песама леппи,
 Да уморно срце се укрепи.
 Ох, многи је овуда се веро,
 Док се није јадаи и подеро,

Ал' доп'ро није још ни један
 Тамо горе на висину бедап,
 Де се небо грли са земљицом,
 Диван братац са својом сестрицом.
 Лено, красно, дивно ли је тамо,
 Авај, брате, како ли је амо!
 Из камена стоји сове хука,
 С гране суве кукавица кука;
 Кукај, али према своје главе
 И још главе сеје бућоглаве!
 Ал' сто ти онога човека,
 Де се лати шуме и литица;
 Како дође, на њ'га ука, дрека
 Од јејина и од кукавица,
 Ал' он ништа већ секиру лати,
 На њом десно и лево довати:
 Сада пљушту, сада грму јаку,
 Сада удри опета трњаку;
 Куд погледа, у шта сплан криу,
 Све се сруши о земљицу црну;
 Тешка мишка, а секира љута,
 Крја, руши, крчи дивна пута.
 „Уху, куку!“ дивне тице вичу,
 Ал' све мало по мало измичу.
 Већ дохака грму и трњаку,
 На се крену пустом камењаку;
 Сад још грђа кукњава и ука,
 Он ни бриге, већ вата пијука,
 Диже, спушта, бије, туче, мрска,
 Силни камен на све стране прска,
 Та шта камен! све сама прашина,

С њом се титра под небом ветрина.
 Све већ стене смрска и растури,
 Осим једне, тој се сад пожурн.
 Грдна, брате, беше стена ова,
 А у њојзи грдна рупетина,
 А у руни једна грдна сова,
 А у сове грдна главетина:
 Та док би је бумбар облетно,
 Би се богме доста промучно.
 Чудотвор се амо живо крену,
 Диже пијук, па удари стену;
 Пуче стена, као гром да груну,
 А из стене грдна сова муну:
 Ја помисли да оће да бега,
 Али она управо на њега.
 Путо среће! тек што она сукну,
 А он ти је пијучином фукну;
 Она паде, ветру душу даде,
 Ако душу какову имаде.
 Оде сова, брате, најстарија,
 Најстарија и најглаватија,
 Дика, понос своји другарица,
 А царица свију кукавица.
 Она паде, друге с' уплашише,
 Па на крила лака поскочише:
 „Куку, хуху! о невољо моја!“
 Издирала, па онда куд која!
 Утекоше тичице убаве,
 А нека и, веселе им главе!
 Тек главате што нестаде куге,
 Али у час ето тиче друге,

Једна—друга—баш читаво јато,
 Али јато, брате, умпљато:
 Све славуји са Дрине и Саве,
 Са Неретве воде и Мораве,
 И са Крке, Лима и Цетиње,
 И са мора, оне воде сиње.
 Долстеше, одма понадаше,
 На јаворе дрва поседаше,
 Запевање српску царевину,
 Српску славу, српску госпоштину,
 И јунаке силне на стотине —
 Ал' и друге беше ту милине.
 Кад чудотвор мишку силну крену,
 На удари ту последњу стену,
 Онај део, што пута пречио,
 Оде у пра, побратиме мно;
 Други само пуче, па с' отвори,
 А водица иза њ зажувори,
 Па потече бистра и весела:
 Нигда така ја не виде врела;
 Куд потече, замириса цвеће,
 Ниче цвеће свуд ми по обали;
 Србадијо, нуто дивне среће!
 Амо брже потеци, навали!
 Гле'те, браћо, ту рукотворину,
 Гле'те, браћо, чудо и милину,
 Гле'те, браћо, пута тог згоднога,
 Гле'те тамо цвећа народнога!
 Амо живо цвећу поштајте,
 Па га с' млади пуно накидајте,
 Да вам путем дивно замирише,

Да вам срце за кућом уздише.
 Напред, браћо, ето вам шенице;
 На пут вама дивне брашненице;
 Ето врела, ето воде дивне,
 Да уморио срдашце вам живне;
 Чујте славље, чујте песме оне,
 Кад ви срце у недрима тоне,
 Да вам срце с места живо плане,
 Кад чујете изгубљене дане,
 Кад се песме с јавора заоре,
 Да што Србни учинити море, —
 Пут раскрчен, горе њиме ај'те,
 Ај'те горе, ал' се п сећајте,
 Ко 'но красна пута вам оградн,
 На му руци прионите млади;
 Пољубите ону руку свету,
 Што разагна невољу вам клету.
 Ноћ вам дође са Вука једнога,
 Данак бели, браћо, са другогa:
 Онај мишику у гвожђе вам скова,
 Овај души вериге раскова.
 А ко вели: он то ипје био,
 Бог је тога давно већ убио...

III.

Моје сунце.

На небу ми једно сунце сјаје,
 Дању сјаје, а ноћу залази;
 Ти си, отац, моје друго сунце,
 Које мени никад не залази.
 Некада сам имао јоште једно,

Зрак је његов већ одавно седно:
 Мајци срце у груди не бије,
 Тавна земља њу одавна крије.
 Ти и братац, то је сада све,
 Што 'но оста срцу мом од пре.
 О, моје срце невањем се жарп,
 И теби мисли с тпм да благодари;
 О, не мож' бити, не мож' никад ово,
 Јер слабачко је врло пева слово.
 Твоја добра као сунца свет,
 Моји певн ка мирисни цвет;
 Сунце сјаје, сунце живот шаје,
 Цветак мпри, али ништа даје.

Над млидија умрети.

Лисје жути веће по дрвећу,
 Лисје жуто доле веће пада,
 Зеленога више ја никада
 Видет' нећу.

Глава клоцу, лице потавнило,
 Боловање око ми попило,
 Рука ломна, тело измождено,
 А клеца ми слабачко колено:
 Дође доба,

Да идем у гроба.

З богом, житку, мој прелени савче,
 З богом, зоро, з богом, бели данче,
 З богом, свете, некадањи рају,
 Ја сад морам другом ићи крају.
 О, да те тако ја не љубља жарко,
 Још би гледо твоје сунце јарко,
 Слушо грома, слушао олују,

Чудно се твојему славују,
 Твојој реци и твоме извиру —
 Мог живота вир је на увиру.
 О песме моје, јадна сирочади,
 Децо мила моји лета млади,
 Тедо дугу да са неба свучем,
 Дугом шарном да све вас обучем,
 Да накитим сјајнијем звездама,
 Да обасјам сунчаним лучама.
 Дуга била,
 Па се изгубила,
 Звезде сјале,
 Па су и пресјале,
 А сунашце оно огрејало,
 И оно је са неба ми пало;
 Све нестаде, што вам дати сирава,
 У траљама отац вас оставља.

СТЈЕПАН ЉУБИША.

1824. — 1878.

ПРОКЛЕТИ КАК.

II.

Ноторски суд средовјечни.

...Дође ред калуђера и Друшка, да се суде око звона.

Калуђер потражи да суд припуди Друшка, да преда манастиру материну задужбину: „Господо суђе, пани су манастири постали и обдржају се завјетима и задужбинама...“

„И крађом...“ додаде Друшко.

„Не пресијецај!“ опомене га суђа.

А калуђер, као да није ни чуо, настави: „Ево три године, да се преставила Друшкова мати, добра и побожна старица, бог да је прости, пак на смртну часу завјештала два звона Светоме Арханђелу, као што изговара потоње писмо...“

А Друшко: „Које сте ви сами писали и наређивали, кад је она била замијемљела и заковрчила...“

А суђа: „Опет ти вељу да не пресијецаш редовника.“

Калуђер продужи: „Спи јој Друшко, ево га овдје, нијецка се да испуни материну задужбину, него пребације и одмиче, као да ће га сном проћи. Он живи с тога под родитељевијем проклетством,

нак би ми духовници били дужни да му не отпојамо ни прекађујемо; по се све падали да ће доћи при себи и на прави пут, пак га не хћемо одбијати од цркве, ни пред цуком обличити..."

А Друшко: „Јер су ви биле милије просуре и бирови, не црковни закони..."

А суђа: „И трећом ти велим да мучиш!"

Калуђер закључи: „Послало ме браство к вама, који земљи судите..."

А Друшко га онет прекиде: „И калуђерима, ако ће да им господство устраје..."

Суђа се надме и викне: „Друшко, језиком за зубе!"

Калуђер настави: „Да ви сведете руком од суда овога Друшка, да преда манастиру звона, еда би му матери било лакше души, и да слимн са себе клетву родитељску, у коју је унао..."

А Друшко смијући се: „Ако ли га земаљски суд не натјера, да преда звона силимнице, ми ћемо га калуђери по нашијем законима спржити жива, као душу изгубљену и незнабожну, а матер му неписати из читуље мртвачке, као да није била крштена..."

А суђа: „Мучи, умукао!" (пак у себи: „Ако ћу ти ја!) Не шали се барем пред судом, по казуј право, рашта нијеси извршио у три љета материну задужбину, по зановетани и одмичени, као да ће те сиом проћи."

На то ће Друшко озбиљно: „Моја је кућа од памтивијека побожна и богобојазна; о тому су живи свједоци многи пријелози, што висе и

данас о светијем приликама у которској цркви. Ја се нијесам од њих изродно, но красио и пот-помагао своју цркву, у којој сам крштен и вјенчан, и гдје ће ми кости опочинути, ако ми буде од бога суђено. Но, од кад калуђери ударише у махнити вјетар, омрзну ми с њих Свети Михаил (боже ми не униши у гријех!) пак рекох у себи: ако им нећу жље радити, а 'но им барем нећу добре мислити. У старо доба калуђери основаше манастире и подигоше храмове прошњом и по-стом, а данас пуне своју торбу, на, кад им пре-лијева, одлију је братанићима и сестрићнама, а пуку проповиједају мјести слова божјега на-вјесте ђавоље, док га смамише и обезумише, да удари у несвијесни вртолац, а уз то манастири пронадају, цркве гину, а вјера топе. Но, и ако ми није мати оставила та звона Светоме Михаилу, јер је смрт из убаха украде, ја би их исто при-ложио манастиру на славу Арханђелову, који ће ми мјерити душу на терезији, кад гођ буде, и судити питање по ви. Али кад промислим кому ћу их дати и ко ће с њима владати, ударе ми пламови уз плећа, пак задрхтим, као лист на гори, кад га сјевер ошине. Нема већ редовника ста-рога кова: посника, трудољубаца и штедника, да саде и граде, сјетника, миротвораца, да тјеше и туле; по их има саможиваца, да пожигу, драже и на свако зло наведају. Ја се дашмице с пуком мијешам, пак чујем и видим што му ти свети оци у ухо удијевају. Ако смо и једне вјере. ни-

јесмо једне ђуди; ако смо и браћа, нијесмо дружина. Ко ђаволом тикве сади, о главу му се ломе! Не дам звона без муке!“

На то ће калуђер тихо. „Ја нијесам дошао пред ове образе, да се неујем и брукам, него да се судим и разлогу подам. Друшко скаче јеленовијем скоком у лисичијој кожи, као ко је суду и закуницама вјешт, а мени слане ките по образу бију од његова стида. Ако пронадају цркве и манастири, није крив ко их надвара и њихово тражи, но ко им имање притиска, задужбине усетеже, рукодавање потоми. Не жали се Друшко на калуђере, што манастирскијем напуњају своју торбу, но жали, што је не изруче у његову. Не лаје куцо села ради, но себе ради! Такву је соју ђуди Христос гонио бичем из светог Сиона!“

Суђа осуди договорно с дружином:

„Ти, Друшко, нећеш дати звона попу ни дјаку, но богу и цркви, ма их сутрадан калуђери продали. У три године, од кад ти је мати преминула, нијеси се суду пожално, да ти је напаст, и да су калуђери пријеварке записали ту задужбину у ње име, но си сад ударно да се отимаш, пак си то зачео с дебљег краја. Ваља да даш звона до Митрова дне, кад што приступи, из ока ил' из бока, или ће ти суд лицбом продавати добра, да цркву намирн.“

Друшко изађе незрелице, повикујући: „Како право тако здраво!“ а калуђер по за њим тихо и смирено...

V.

Превлака.

...На мијешње Арханђелова днева зовне нови провидник Друшка у сами мрак. Зачуди се Друшко ненадном зваћу у оно доба онђе страхе, а јошт се више удиви, гдје му провидник пружа десницу, да се с њим ручи, и догони му сточић, да уза њ сједне, што би много било, да је владика.

Рече му провидник: „Друшко до данас, а по данас господин Друшко! Ја се радујем с Вами и с Вашијем породом из свега срца. Прекјуче сам овдје стигао из Млетака и, што је рећ', нијесам се још ни ситан напио которске воде, а ево ме, да испуним прву поруку, за коју ме је овдје послала госпоштина мјести онога старца, који што с година што с кратке памети није знао с овом земљом управљати, ни цијенити оне људи, који су честимице прегоријевали животе и крви на славу и дику Светог Марка. Ви, господине, као чоек разборит и искрен, знате добро да ми Млечићи држимо ове невољне крајеве за душу, да ову пренуклу сиротињу не поплешу Турци! Али су сви наши трошци и напори у залуд, јер је турска сила већ одасвуд обухватила. Боже дај да ја будем рђави пророк, али, будите здраво, видјећете: Иван-бег ће дочекати што и Скендер-бег, а синови херцега Шћепана што и Стефан Лазарев! Али, док превлачки калуђери држе кључ Боке, с Верига на Бигову, ми смо Млечићи овдје гости, а незванијема гостима мјесто за вра-

тима! Поздравио Вас дужде и по мени послао Вам књигу грамату, латинијема словима написану, којом је обдарио Вас и Ваш посљедак, до најпотоње капи крви, мастачкијем и которскијем племством, да сте господин за довијека, а поклонно Вам четврти дно превлачке црковине, да га сами бирате, ако прегнете отровати превлачке калуђере, и тако ослободити ову Вашу отаџбину од турског јарма, што они раде да јој га наирте.“

„А како?“ упита Друшко, којему су се већ била почела гријати уха.

„Ево како,“ одговори му провидник, учан тући гвожђе, док је вруће. „Сад, кад сте се тобож помврли с калуђерима, пођите сутра код њих и предајте им звона, па помњиво ухађите гдје кухају јело свену. На сами празник пред објед изручите крадимце у лонац овај прашак, што је у овој мједеној кутији. Отров је тако силна, да мора на пријечац умријети, ко год окуси из тога лонца. Кад будете при обједу, Ви посркајте од чорбе и очебрсите драчу од рибе, да се не би калуђери по чем сјетили, да се Ви тога јела либите. А кад они почну око триезе замирати, а Ви бјежите скрај њих, прождрите укљувак прашка, што је у овој малој дрвеној кутијици, да Вам ризичан ублажи, а викните у вас глас: „Куга!“ Тако ће се скупштина смести и свако бестрва побјећи. Кад се Ви, ако бог да, повратите здраво и весело у Котор, ми ћемо Вас окупати и под затвором држати цијелу недјељу дана, као да се тобож бојимо, да нам кугу не унесете

у град, а послаћемо броде, да оборе манастир, да се куга закопа под оне развале. Кад изађете из затвора, предаћу Вам пред окупљенијем збором властеоскијем књигу и прстен и примити свечано Вашу заклетву!“

Друшкo благодари, прими обје кутије, пренесе их у дућан и затвори под кључем...

ПРИЧАЊА ВУКА ДОЛЧЕВИЋА.

V.

Или каменом о лонац или лонцем о камен, тешко лонцу *свакојакo!*

Негдје о ускресу одједини ти се ја, као да ћу у свате, и шетај као господар човјек из поље, да ми се људи зору и руху диве. Кад дођи подно поља, ал' сто ти чета Брђана, гдје иду да се суде. Пошто ме оком омјере с врх главе до дно нете, помисле да сам од суда или барем при суду, на почну да ме богораде, да им нешто развидим, да се у завади не покољу о ускресу, кад се тобож људи целивају и праштају.

„Шта је, Брђани, зла ви срећа била, ко вас закла?“ питам ја. Посиједамо на око по једној ливади, док један од постаријех поче да прича. „Зло,“ рече, „да горе бит' не може! Пошао ми несретни брат (не била му душа!) да рибџ крапе на удици при самој обали ријеке Мораче под дрвенијем мостом, гдје је риби пајугоднија паша, јер с моста пада вазда по која мрва ниће. Скочиће с моста чок враг, којег не могу од крви помињати, онакви бор на ону лоћнику!). Прсне

дубоко злосретињу ми брату, пријева рикну, а ребра се пресумите; трећи дан изједемо му кољиво²). Па док ми крвник превије нију а прегнџи главу, да му је посијечем за онога брата, или да му га опростим и да се ш њиме поцеливам, не хоће, бог му живу судно, ни да ми се с пута уклања, него се лактима косимо. кад се злом срећом наженемо у уској улици.“

Питах ја сад Новака, чему је с моста скакао, или да му омјери висину, или да хотимице притисне рибара? „Не ја, ни дао бог,“ рече Новак, „при чистој намети скакао хотимице с моста, нити сам се никад скоком играо као остала момчад, него ми бјаше хитња, а преко пустиног моста наринуо да пријеђе никнџи карван. Мост у сак, а на зао пут го без држалице и патарице, а ни пријевојем на окрајцима. Тисне ме у мимогред један наздих³), а ја, колико сам дуг и широк, низ мост као врећа вуне врх чоска рибара, који ме је својом смрћу замијенио, бог му души самоседмом намирно! Волио бих, браћо, тако ми што ведри и облачи⁴), да сам пао на турска џенгела⁵), е ма што ћу сад? Да стрмоглавим низ Орју (Луку⁶), њега већ не бих из гроба дигао! А свакако није ми било на ште руке⁷), по ме и данас кости поболијевају од слома, као да ме је ко шибацима изврхо. Те ти ми у манастир калуђеру, да нас суди. Скупе се свештеници и старјешине сеоске и пађу ме залуду права као воштани дублијер пред иконом. Сви реку из једнога гласа да ја нијесам кривљн, што сам својим

послом преко моста прелазно, од онога, што је под мостом пићарио: у незнању нао и убио.“

„Зло си, крво, урадио да притиснеш права чоска“ осудих ја: „Ко сломом убија, под сломом и гине!“ А сви колици из гласа: „Сребром ти се ковала, а медом примала!“ По одма припитају хоће ли Новаком из Ожиње Хриди¹⁾), да од слома погине? „Не, ни дао бог,“ виклах, „нијесам ја осудио, ни судио бог, да Новак умре од слома, по под сломом!“ „А како?“ припитају Брђани. „Ваштину лако! Сутра по причепићу нека Новак пође да риба под мост на оном истом мјесту, гдје је пада, а ви, својта убијенога, турите с моста брата му врх Новака, и викните у трипут: „Ко сломом убија, под сломом и гине!““

Кад чу брат убијенога да ће га низ мост турати, викне иза свега гласа: „Не би Новаку било ништа (пала муха на међада!), по бих ја влаштити погинуо, да присветим, док осветим.“ А остали рекну: „*Или каменом о лонац или лонцем о камен, тешко лонцу*“²⁾ И тако оста та ријеч у народу, кад се побије јачи са слабијем. Брђани се дадиу у смијех, пак и поцелпвају, а Новак плати ниће пред душом мртвога а остатку на здравље.

1) трава, што се једе осмочана уљем, сољу и оцтом. 2) варена шеница, којом се мртвијема онијело служи. 3) хат. 4) подружљиво се куне ведром и облаком, а не опом силом, што ведри и облачи, то јест богом. 5) Турци муче Хришћане

овако. Побију велике чавле на једној даски, пак на њих баце с висине мученика, да се набоду, и тако га држе изложена, док скапље. Та се орудија зову *цengelи*. 6) високи каменити врх у Црној Гори. 7) као на ште срце, без ништа. 8) каменито брдо.

VI.

Да јој треба наше слоге, не би нинад нише нашло!

Зеханима умрјо поп од старости, пак се окупила хинорија¹), да се договори, кога ће узети, да јој понује. Неко би хтио попа домаћа, неко стравца, неко удовца на сирочади, а неко дјака, што јомт није летурђије пропојао ни петранља вјешао, док у потоње један зловарни старац проговори: „Ми гпнемо највише са суне; земље мршаве, а воде љети ни да ручник сквасиш, пак нас сваке друге године мори глад. Него хај’те, да тражимо попа, који је при богу, да испроси дажда, кад се небо затвори а облаци прориједо. Ако ли не умоли кише, да му те године не дамо бира ни зрна, а друге да прекинемо погодбу.“ На ту старчеву пристану сви колици; боже помози, кад се сложише барем једном!

Одвоје се тројица, тобож мудрији, да иду по пона; но не пађу ни у Зети ни око ње свештеника, каквога желијаху. Дођу ти они, али и гори. у нас. Намијераше се међу нама млади попић, ва истину доста прикладан, који, не имавши своје хинорије, живукаше о петранљу и рожденику²). Научих га ја, како да се прими зецке

хинорије и како да послужи онијем људима. Кад дошла тројица у попа, кажу му колико дава годином црква осијека, колико ли пук бира, подушна и петранљске, а он да им се потхвати испросити с неба кише, кад присуши. „Хоћу,“ одговори поп, „дићи крсте, кад год хинорија пошаље дванаест домаћина, да ме помоле.“ Ту се у брзо погоде, и поп пође у Зету да понује.

Кад дође земап суши, скупиле се хинорија на Турлика и Урлика³), да одаберу по уговору дванаест домаћина, да похптају у попа, нека диже крсте, с да би проросило. Одабраници пођу у попа и донесу му зецку поруку, а поп, као што га бјах ја научио, упита их, кад жељкују да киша пађе. Један рече: „Ва истину сутра, пије већ чекања ни одмака.“ А други: „Не сутра, за ране божије, ја сутра женим сина, пак ће ми окиспути свати и невјеста.“ Трећи рече: „А 'но преко сутра.“ А четврти: „Не, ако бога знате, главно сам за прексутра мобу, да ми жње рану шеницу, што је пала по земљи.“ Петти рече: „А да у сриједу.“ А шести: „То би ме до краја ископало, јер ће ми тај дан озим бити на гувну, и доћи умолници, да је вршу.“ Никад се сложили, кад да запљушти, пак реку пону: „А ти баш и не дижи крсте, док се љенше не договоримо, кад ћеш.“

Они се не договоре никад, а киша пађе и напоји земљу без крста и молитве, кад јој хора дође и кад сама хће; а поп остаде међу њима мирно и поштено до своје дубоке старости, да им понује и побира бирове и давања. С тога и

остаде у народу ријеч: „Да јој треба наше слоге,
не би никад ките нашло.“

1) жуна, пароксија. 2) књига суђења. 3) Ки-
ликије и Уликије, светитељи, што долазе у пу-
чину лета.

БУРО ДАНИЧИЋ.

1825.—1882.

РАТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК И ПРАВОПИС.

II.

...Коме ово није доста, ево му још.

1) Светић не да да се у спољашњему претварању тврда слова пред меканијем мијењају у мекана, ни да се мекана пред тврдијем мијењају у тврда. А Вук вели да их треба мијењати; и право вели. А за што? Јер ништу закони нашега језика. У читавоме Српскоме језику нема једне ријечи да је против овога закона (*). Та сами и говорите и пишете н. н. *што*, а та је ријеч тако постала само по спољашњему претварању, какагод и *јунаштво*. Коријен јој је *к* (кз), отуда је са додатком *то* постало старо кз-то, а у нас *к-о*, јер је *т* (због бесједнијех органа) испало (**). Тај коријен прелази у средњему роду по изнутрашњему претварању у *ч* (чк), отуда опет с омијем додатком *то* старо чк-то, ч-его, чему и наше *ч-ему*, *ч-ега*, али у именителноме падежу треба онет да дође форматива *то*, а глас тврди

(*) Мени је *б*, *г* н. т. д. тврдо слово, а *и*, *к* н. т. д. мекано.

(**) Или се у гдјскојијем ријечима и предметуло пред *к*, н. н. *сватко*, *нитко* н. т. д.

пред меканијем не може стајати, па се мораде *ч* преврнути у *ш*, и тако нам поста *ш-то*. Тако је у ријечи *јунаштво*; коријен *к* од *јунак* пријеђе најприје по изнутрашњему претварању у *ч* (као и у *јунач-ки*), па кад се *ч* не може одржати пред меканом формативом *тво* (или *ство*), мораде пријећи у *ш*, те тако добијемо *јунаш-тво*. — Сами и говорите и пишете *пчела*, а ту вам је мекано *и* само по спољашњему претварању постало од тврдога *б*, какогод и *Сриче*, *роиче*, какогод и *Сриски*, *враици*, *коици* и. т. д. Добровски у својој Славенској граматичи, на страни 31, §. XXVI, бр. 1, вели: „Pro *пчела apis*, quod editi libri habent, in antiquissimis codicibus *бзчела* legitur. Sonum literae *к* in hac voce servant Carnioli scribendo *buzhela* (читај *бзчела*), aut transpositis literis *к* et *ч* *zhebela* (читај *чбела*).“ Ово свједочи и Миклошић у својој књизи: *Radices linguae Slovenicae veteris dialecti* (у Линцеи 1845) на стр. 6, код коријена *взук-взучати*. Осим тога и у староме Славенском језику глаголи којима коријен излази на *в*, кад се томе коријену у пакл. неопред. додаје *сти*, мијењају *в* пред *с* у *п*, и. п. *граб-ѣ*, *грап-сти*, *дзбѣ*, *дзп-сти*, *скоуб-ѣ*, *скоуп-сти* (*) и. т. д. — Даље. Онај исти коријен *кз*, од којег мало час видјесмо како *чѣ* пред меканијем гласом прелази у мекано *ш*, ево гдје сам пред тврдијем прелази у тврдо *г*. Сви и го-

(*) Види ове ријечи у поменутој Миклошићевој књизи.

ворите и пишете гдје са г, а томе је слову само по спољашњему претварању туна мјесто, какаог и слову д у *вршидба*, *женидба*, или слову ж у *задужбина* и. т. д. Ево шта вели Добровски (Instit. ling. Slav. стр. 34): „Pro гдѣ veteres codices кдѣ legunt, et recte quidem spectato vocis etymo, quod et Bohemi faciunt. Est enim adverbium кдѣ *ubi*, ex interrogativo к et дѣ compositum.“ Исто тако пишете од кад: *свагда*, *нигда*, *изгда* и. т. д. — Сви и говорите и пишете *здрав*, а то је само по спољашњему претварању какаог *збор*, *збити*, *згода*, *зрада*, какаог *прозба*, *гозба* и. т. д.; јер је та ријеч сложена из с и *драв*. Ево шта вели Добровски (Instit. ling. Slav. стр. 33): „зѣк *hic*, et здрак *sanus* in omnibus libris nunc obvia sunt. Veteres tamen etymologiam respicientes с constanter servant: сѣ, сдравъ, сздравие, *sanitas*.“ А Миклошић (Rad. ling. Slov. стр. 24) код коријена драк пише: „сздравъ *ŭyŭz* *sanus*. Cod. ostrom. et assem. Marc. 16. 18. Luc. 15. 27. In libris recentioribus здравъ.“ — Не видите ли ту закона?

2) Светић вели да не треба гдјекоја слова у писању изостављати „*која се у говору између други истискују, те се преко њи као гласомъ прелазу, и тако имъ се правога гласа нечује*“ (Утук III. стр. 32. 2). А Вук вели да треба; јер пишу закони нашега језика. Та не пишете ли и сами од *погибох* (Је *погибе* славни кнеже Лазо) *погинути* без б? Не пишете ли од *укидох*, *скидох* (Посред нас *укиде* га с гласа — *скиде* барјак

те опаса на се) *укинути*, *скинути* без *д*? Не пишете ли од *загртох* (Па *загрте* какаганима скуте) *загнути* без *т*? Не пишете ли од *ирскох* (*Прште* куна, а *ирште* и глава) *ирснути* без *к*? Не пишете ли од *свискох* (*свиште* од једа) *свиснути* без *к*? Не пишете ли *окренути* без *т* од *окретох* (*Окрете* га пољем Сењанскијем)? Не пишете ли *сврнути* од *свртати* без *т*? Не пишете ли *тонути* од *тоштити* без *и*? Не пишете ли *венути* без *д* од старог *вад* (нжти), као што је и данас у Пољака *wiednać*, у Словака *vjadnuť*, у Чеха *wadnouti*? Не пишете ли *брунути* се без *г* од *бруга*? и. т. д. — Не пишете ли сви (*) *трска*, *песница*, *слама*, *масло* без *т* послије *с*? Не пишете ли *обећати*, *обрунути*, *облак*, *област* без *в* послије *б*? Не пишете ли *протисли* без *к* послије *с*, а није ли то од *протискао* (као и *изникао*, *кли*)? Не пишете ли *стисли*, *стисло* без *к* од мушкога *стискао* (од *стиснути*)? За што у глаголима у спрезању избацујете слова, а у именима у склањању и срањивању не ћете? — Па осим свега овога, а осим Славенскога *уираженије* мјесто *иуираздиеніе* (Српски *исиражени* мјесто *исираздиен*), не пишете ли сви *болешљив*? а није ли ту ријечи *болест* највише додат слог *љив* (или *јив*), пак пред тијем слогом испало *т* (због бесједнијех органа), те се чак *с* пред *љ* по спољашњему претварању претворило у *и*? — Не

(*) Осим Василија Лазича. Он би рад и овдје да се држи коријена.

пишете ли сви *вршњак*? а није ли ту иснало *т* (због бесједнијех органа), пред слогом *њак*, те чак *с* пред *њ* по спољашњему претварању прешло у *ш*? — Не видите ли ту закона?

III.

...5) Ја рекох још у почетку да је у језикословноме Утуку III. пуно грдиње да се једва може разазнати гласно. Светић грди Вука! Грди га, јер не зна шта је Вук у Српској књижевности. Вук није живљео нити живи за свој вијек, него за вијек други што настаје; за то га његов вијек и не разумје, за то га вијек његов прогоњаше. Али ѿ мїра бисте били, мїрз убш ског акбилз бы: пкоже ѿ мїра нѣсте, но азз избрахз вы ѿ мїра, сего ради ненавидитз касз мїрз (Јован XV, 19). Наонако би било, кад би тако остало па свагда. Наонако би било по нас и по нашу књижевност, кад би сви онако мјерили Вукове заслуге како их Светић мјери. Онда би нам јамачно ваљало ићи к Нијемцима да нам очи отворе, да нам туђини кажу шта у своме двору пмамо. Али, хвала Богу, има и Срба који са свијем друкчије мисле (*).

(*) Кад сам ово писао, ја сам мислио на неке пријатеље и познанике своје; но како се обрадовах кад ми послѣ неколико дана допаде Љетопис (1846. IV), те видјех како ондје пише о свему овоме, — у Љетопису који је дослѣ био највећи непријатељ Вуку и слијени противник! Ондје у чланку „*Нѣке черте изз цовѣст-*

— Ја бих рекао да је Вук самијем правомислом много учинио пред цијелом Европом; а остале његове заслуге, рекао бих, толико су веће од ове колико је већа душа од тијела, колико је претежније тијело од одијела. Народна књижевност! Ово је данас велика мисао за којом сва Славенска племена листом пристају. Онај данас у Славена љенше пише који простије пише. Зато је народну књижевност, за то просто писање од потребе прост народни језик. Вук нам је казао и управо научно нас које је Србима тај прости народни језик; Вук једини ево већ тридесет година тај језик брани, чисту пишеницу од кукоља тријеби. Та пишеница пије *добри* са *и*, нити је кукољ *добрий* са *ий*, као што Светић изврће; него је пишеница у свијем Вуковијем дјелима. Овдје нам се ваља сјетити само рјечника. У Вуковоме рјечнику наћи ћемо не само свакој рјечи прави глас и изговор и право значење, него ако је човјек по духу човјек, а дух човјечиј ако

нице Србскогъ књижества,“ на страни 121 стоји овако: „Еданъ селянинъ, кои е само сеоске школе свршио, морао е црквенославенскій езикъ изъ књижества србскогъ изтиснути; другій селянинъ, кои равнымъ начиномъ никакве велике школе учио нје, имао е србскій езикъ као књижевный утврдити, тај, управо рећи, *као какаву неизвану земљу одкрити.*“ — Јован је Суботић цијелијем омијем чланком (крај у Лето. 1847. 1) освјетлао образ свему народу нашему.

се онет само или бар понајвише у језику показује, тамо ћеш васколики Српски дух, тамо ћеш Србина васколикога као у огледалу видјети. А ту силу Вуковоме рјечнику дају оне етнографске и археолошке приче уз ријечи, које управо показују живот Српски, снагу народа Српскога у духу и у срцу, и које га дијеле од другијех народа. „Вукъ первый поималъ,“ вели Срезневски, „что Словарь языка долженъ быть не однимъ дополненіемъ къ его грамматикѣ, а полнымъ пособіемъ для изученія всѣхъ элементовъ образованности народа въ ся мѣстномъ развитіи, и что если составитель Словаря обязанъ объяснить каждое слово, то тѣмъ болѣе долженъ заботиться о вѣрномъ объясненіи словъ, по своему значенію принадлежащихъ только народу, котораго языкъ онъ описываетъ“ (Московскій литературный и учебный сборникъ 1846, стр. 357). И опет на другоме мјесту: „Какъ не жалѣть что образецъ, представленный Караджичемъ, до сихъ поръ остается безъ подражанія“ (Журналъ, министерства народнаго просвѣщенія 1842. Генварь. Отдѣленіе IV. стр. 13). — Кукољ пак шта је ето се може видјети и из те Вукове књиге на коју се Утук III. подигао. И когод није рад кукоља сијати по народу своме, нека чита ту књижицу и нека је учи, био књижевник или не.

По у данашња времена ријетко може ко постати књижевник, а да не изгуби много од своје народности, особито у нас Срба, — па и с ову и с ону страну Саве. Тога ради су нам за на-

родну књижевност, од велике потребе и од ненеказане користи народне цјесме и друге народне умотворине. Овдје већ не гледаш духа на огледало, не гледаш слике његове, него њега сама; не казује ти га други, него ти он сам збори, он се сам с тобом разговара. У народнијем умотворинама видиш како срце народу куца, куда ли му мисли полијећу, на учини шта му ваља бесједити и с које стране, ако хоћеш да те слуша, ако хоћеш да будеш народан књижевник. Народне су умотворине сјеме: из тога сјемена треба да нам никне књижевност; то ће само бити права књижевност. Вук нам је тијем сјеменом љиву посијао: он је народне умотворине сваке струке први почео купити, он их је једини највјерније скупио, и највјерније их свијету предао. Ово смо ваљда кадри признати, кад и други Славени узимају Вука у томе послу за углед. „Въ этомъ отношеніи Вукъ остается образцемъ и дѣятельности и умѣнья,“ вели Срезневски (Московскій сборникъ 1846, стр. 359); а Шафарик је још 1833 у *Časopis-u, Českého Museum* (IV. стр. 448 и 449) казао: „W samém skutku paně Wukova sbírka srbských písní gest posavad ve svém oboru jedina, o níž s jistotou twrditi se může, že nic ginorodého a podvrženého, mimo pauhe čisté, samorostlé národní písně, w sobě neobsahuje, což w též mjíře o nižádné jiné podobné sbírce... chwaliti se nemůže.“

И тако је дакле у нас Срба ону Славенску мисао Вук покренуо, Вук је у нас народној књи-

жевности темељ ударио: добро је сјеме бацио по Српскијем срцима, из којег ће — ако да Бог — бити сваке среће и благослова!

Осим свега овога народне наше умотворине имају и другу цијену. Ту цијену ваља најприје познати, пак ћемо онда познати и онога који нам их је, тако да речем, од пронасти сачувао. Срезневски, учени онај Рус што је прије неколике године о трошковима цара својега путовао по Славенскијем земљама да се приправи за професора Славенске књижевности, те је и наше крајеве прошао, па нише с тога пута своје старјешини, министру народне просвјете, и тужи му се како се највише Славенскијех списатеља забављају онијем што се сачувало у књигама и рукописима и већ не ће пронасти, него само „подлежити ученому разбору,“ а врло их мало траже да купе оно што у народу још живи, али се од нове цивилизације све више и више губи, па најпослије вели: *„Много ли Караджичей насчитати можно въ цѣлой Европѣ, не только между Славянами?“* Т. ј. „Може ли се много Караџића набројити у цијелој Европи, не само међу Славенима?“ (Журнал министер. нар. просв. 1841. Августъ. Отдѣл. IV. стр. 11).

Овдје није мјесто да се цијене дјела Вукова; историја ће Српске књижевности њих оцијенити, а ја сам хтио само за некоја казати колико их ја цијепим. Ако Светић за све ово ништа не ће да зна, па ни Срезневскоме ни Шафарику, који обојица и њега врло добро познају, не ће

да вјерује, онда ја не могу друго мислити него да је Светићу жао што ови људи и њега не хвале. Али, по Богу! шта је он учинио? Чим ће он да се и упореди с Вуком? Његови су послови већ и у нас ђачки послови, а камо ли пред ученијем Славенскијем свијетом! а камо ли пред Европом! —

Штогод рекох, не рекох ништа никоме за љубав, нити што коме уз пркос; него рекох, што овако мислим, и што сам за све ово тврдо увјерен. Ако сам у чему погријешно, врло би ми мило било да ме ко исправи.

НОВИ СРПСКИ БУКВАР.

*

...Из овога што је досадије казано мислим да се може јасно видјети колико је новијем букваром учињено првога добра које би требало од њега да имамо. Сад да видимо је ли нови буквар тако уређен да дјеца могу из њега што прије научити читати. По гдјечему што је напријед речено не треба нико да помисли да се о овом не може говорити: оно што се из буквара може научити читати, ми ћемо сад гледати може ли се научити што прије и би ли се могло што прије научити кад онијех мана не би било.

Има буквара који су тако уређени да дијете како позна које слово одмах чита ријечи од онијех слова које познаје, н. п. дијете најприје научи изговорити слово *о*, по том позна *к*, па одмах чита ријечи: *ко*, *око*, по том научи изговорити

слово *а*, на одмах чита не само поменуће двије ријечи него и *ока, ако, као, како, кока*; за тијем позна *е*, на одмах чита *со, ос, саса, коса, соко, оса, каса, косо, кос, сок, сокак, скок*. Сваки може ласно помислити како би се дијете радовало кад би научивши само четири слова већ знало прочитати толике ријечи. Оно би се радовало за то што би одмах видјело плод труда својега, плод велики труда малог, плод који би био много мањи кад би буквар био тако уређен да дијете за оно вријеме за које би могло научити читати цијеле ријечи, научи само слова изговарати. Што који посао задаје више радости, — што се више мили ономе који га ради, то се брже свршује; за то би дјеца учећи читати на овај начин, научила много прије него на онај на који ће учити из новог буквара. У новоме буквару треба дјеца најприје да познаду сва слова, и велика и мала, на ће истом онда почети читати. У буквици његовој има 37 слова; к овоме броју ваља додати најмање још 3 у име великијех слова која се разликују од малијех (*А, Е, Б*; за слова *У, І, Р* рећи ћемо да се ласно могу познати по малијема); дакле у новоме буквару треба дијете да научи 40 слова док почне читати. Колико ће дакле у радњи својој бити без оне радости коју би му читање чинило, кад му најприје ваља познати толика слова! и по томе колико ће му радња бити спорија! Ове старине нема ни у једном новоме буквару у Аустрији који познајем, н. н. у Њемачком, Русинском, Чешком, Пољском,

Српском Латинским словима, Крањском, Влашском. У свима овијем букварима дјеца у велике читају прије него почну познавати велика слова. Кад велика слова н. н. Нијемче, којему много више требају него Српчету, учи у буквару својему истом на стр. 17, а дотле што год чита све му је написано малијем словима, н. н. на стр. 3 „*götes, got*“, за што Српче у својему буквару треба да позна велика слова прије него почне читати? за што да му она сметају да не може читати док и њих не научи? за што је стара ова сметња остала у Српском буквару кад је истиснута из Њемачкога и из свију осталијех који су по Њемачком писани као и он? Истина да се мало нашијех великијех слова разликује од малијех, али за то би још лакше почетак буквару могао бити без њих. — Од ове сметње коју чине велика слова још је већа у новоме буквару Српском друга. Истина, ни нови Њемачки буквар у Аустрији не учи дјецу читати са свијем на онај начин који сам мало прије показао, али се његов начин врло мало разликује од онога. У Њемачком буквару треба дјеца најприје да познаду сва самогласна слова, по том настаје са свијем начин овај: како дијете научи које сугласно слово одмах чита ријечи писане словима која познаје. Ја не видим доста узрока за што би онај који је рад научити читати требало најприје да научи самогласна слова, али је истина да би начин поменутога Њемачког буквара веома био zgodан за Српски буквар: кад узмемо да Српски језик

има само пет гласова којима се слова зову самогласна: а, е, и, о, у (осим р), онда би за Српски буквар између поменутих два начина била само та разлика што би дјеца прије него почну читати требало по једноме само два три слова да науче више него по другоме; кад још помислимо да су гласови поменутијех самогласнијех слова у Српском језику са свијем чисти, да их је с тога сваки наполе ласно изговарати, и да за то сами собом нијесу без мислине за дјецу, и сврх тога да је сваки и ријеч (на још нека и дјеци врло мила), онда мислим да би свако могао пристати да у Српскоме буквару буду најприје самогласна слова, желимо како му драго да дјеца што прије почну читати. Али се ово може допустити само за поменутијех пет слова, јер ако би буквар и био писан буквицом која има *и, њ, ђ, е, ю, я*, опет ови дуплици и назови-самогласна слова не би требало да стоје прије читања, као што стоје у новоме буквару, јер би већ много било кад дјеца не би почела читати ријечи док не би и њих научила. На њих би могао доћи ред да их дјеца познаду и у ријечима читају пошто на поменути начин познаду или сва сугласна слова или неколико њих. Али у новоме Српском буквару не стоје прије читања само самогласна слова, на број 12, осим великијех, него и сугласна, на послѣје свију њих опет настаје онај начин који у Њемачкоме настаје одмах послѣје самогласнијех; у њему се дакле послѣје чланка 5 и 6 на стр. 3, у којима су стављена

сва сугласна слова, узима да дјеца још не познају оввијех слова, него да треба у потоњим чланцима да их уче тако да како које науче одмах читају ријечи са онијем сугласнијем словима која науче. Нијесу ли дакле помислила два чланка са свијем непотребна? Нијесу ли они сметња већ за то што су непотребни, — сметња то већа што је у њима више слова (свега 25 осим великијех и заграђенијех) која ће дјеца учити прије него почну читати? Не треба мислити да ће дјеца имати какву корист од оввијех чланака, ако и јесу непотребни, ако и јесу сметња. Какву ће имати дијете корист што ће у њима познати н. н. слово *и*? Познавши га у чланку 5 на стр. 3 не ће ли га са свијем заборавити докле дође до чланка 25 на стр. 14, гдје ће га онет наћи? Не ће ли му га онда ваљати онет на ново учити?..

*

...Сваки народ треба да чува свој језик. За то у свакој књижи треба језик да је чист, а највише у буквару, јер се њим најлакше може народу језик искварити. Буквар треба да прочита свако дијете, тако га чита сав народ, па кад друга зла могу из буквара у народ пријећи и најлакше га покварити, те се тога ради толико пази да у буквару нема таковијех зала, како не би могао и рђав језик из буквара пријећи у народ, како не би могао буквар најлакше народу језик искварити? Да видимо дакле какав је језик у новом буквару Српском.

Зна ли који Србини шта је *штавољ* (на стр. 18) и *враса* (19)? (Може бити да су ово какве погрешне мјесто *штавал* и *врџа*.) Хоће ли које дијете погодити шта је на стр. 16 „*љоце*“? (ово може бити да је 3 лице мн. сад. вр. од *љошати*; али за што је баш то лице употребљено, те ваља нагађати шта је?) Које ће дијете разумјети шта је *маса* и *союз*? Зар је Српски језик тако сиромашан да се њим не може ни буквар написати? Па још гдје стоје ове ријечи! Прва у чл. 19. на стр. 11, гдје дјеца треба да науче читати *с*, а друга у чл. 30 на стр. 16, гдје уче читати *з*. У овоме пошљедњему чланку стоји и *рабъ*. Тако у чл. 24 на стр. 13, и у чл. 17 на стр. 9, гдје дјеца треба да науче читати *и* и *п*, стоји *чадо* и *па-гу-ба*. Зар нам и за овај посао требају туђе ријечи? Зар без ријечи *маса* и *союз* и *пагуба* не би могла дјеца научити читати *с*, *з* и *п*? Зар дјеца не би научила читати кад би мјесто ријечи *рабъ* стајало *робъ*, или кад би мјесто туђега *чада* стајало српско *чедо*? За ријеч „*прави*“ већ је казано да јој није мјеста у Српском буквару. На стр. 20, гдје дјеца уче читати по два сугласна слова, стоји „*жрети*“ и „*зданіе*“. Зар се ни то не може научити без туђијех ријечи? Ако Срби немају ријечи из којијех би дјеца научила како се читају слогови *жре* и *зда*, онда и не треба то дјеца да уче у Српском буквару, као што не треба да уче ни *пра*. Шта ли ће *иоцъ* у Српском буквару (стр. 17); зар ни без њега дјеца не могу научити да се *з* не чита? — Добра су дјеца Српска и до

сад добијала дарове па хвалећи се дружиници својој нијесу говорила да су што „у награду“ добила. Зар није и Станко у буквару на стр. 31 могао без „награде“ рећи да је добио књижицу с иконицама за то што се добро учио? — Српска су дјеца и до сад чинила љубав једно другоме и једно друго хвалила за то, па нијесу говорила да чине „услуге“ нити да су „услужна“. Зар без овијех ријечи није и буквар на стр. 39—40 могао похвалити Милоја? — Српска су се дјеца и до сад бојала да им родитељи не дознаду кад би што скривила, па нијесу говорила да ће их родитељи „казнити.“ Зар без ове ријечи није могао и Радоица у буквару на стр. 27 казати за што није рад да му мајка дозна да је јео зеленијех шљива? И до сад дјеци Српској за гдјекоју кривицу није ништа бивало, пак се није говорило да су „избављена *отъ казни*.“ Зар се ово није могло и у буквару на стр. 38 казати за Стану без ове ријечи? — Зар се у причама које читају букварици мора казати да какав свештеник није био ни канелан ни администратор, него баш „*парохъ*“ (стр. 29, 33)? — Зар се дјеци не може описати љето не рекавши „*насуштный хлѣбъ*“ (стр. 47)? колико ће Срба који су изучили све школе а камо ли буквараца знати шта је ово? — Колико се и како у нашијем народнијем пјесмама опијева гора каква је и у љето и у зиму, па у њима нема „*безлистныхъ* грана.“ Зар се не може и у буквару без ове ријечи (стр. 48) описати зима? — Кад имамо *животињу*, *биље* и *прораиће*,

шта ће нам *животна* (стр. 33, 42) и *раствѣнія* (48)? — Кад имамо своју *корист* и *част*, шта ће нам туђа *иолза* (48) и *честь* (58)? Ако ли баш не ћемо да знамо за Српску *част*, зар без туђе ријечи не можемо ни дјецѣ у буквару казати да онога свагда људи поштују који никад не лаже (стр. 58)? — Кад имамо *тежак*, шта ће нам *земљдѣлацъ* (60)? — Код *савјета* и *сијета*, код ријечи *савјетовати* и *сијетовати*, шта ће нам *совѣтъ* (41) и *совѣтовати* (11, 41)? — Код *створења* и прекрасне ријечи *твар* шта ће нам туђе *создање* (45)? — Кад Срби кажу *твораци* и *створитељ*, за што у буквару њихову мјесто овѣјех ријечи да стоји *создатељ* (25)? — Зар Срби ни о томе како се Бог стара за све што је створио не могу говорити без туђе ријечи „*содржавати*“ (25)? — За што се школа у овом буквару свуда зове *училиште*? а кад је из њега избачена школа, како је могао у њему остати *олтаръ* (стр. 63) а и *црква*? Све нам је, хвала Богу, како ваља, само нам се још треба старати да се опростимо ријечи које говори и пише сва Европа. Осим тога ко се не ће насмјјати кад у буквару нађе гдје „мала една дѣвојчица“ каже: „а не могахъ претѣти, да у *училиште* додѣмъ“? Ово је управо: „По што, влаше, кпкоп“? — У новом се буквару ни слова не зову тако него *писмена*. За што помоћу буквара народ да заборавља своје ријечи? Власи у својему буквару (у Бечу 1853) имају „*слова чирліче*“; није ли то баш Богу плакати? ријеч нам се и по ту-

ђинству разноси, а ми не ћемо за њу да знамо! — У буквару овоме свуда стоји *отъ* мјесто *одъ* или *од*, н. н. *отъ нѣга* (30), *отъ нѣихъ* (38), *отъ васъ* (39), *отъ Милоя* (39), *отъ Любице* (37), *отъ радости* (31), *отъ велике кише* (39), *отъ ютра до мрака* (47) итд. Има ли Србѣна, који Српски овако говори? Колико ће одраслијех Срба а камо ли дјецѣ у први мах разумјети ове ријечи: *отвика* (50), *отуни* (40), *отлази* (29), *отломи* (37), *отвела* (36), *отморъ* (43), *отмараюсе* (48), *отморитисѣ* (43)? Ако ово не значи градити Србѣма нов језик, ја не знам шта значи. — У буквару на стр. 59 стоји „*правачникъ*“ и „*оловка*“. По правилу веома доброме, по којему су нови буквари у Аустрији писани, треба неке ствари по имену казати у буквару. Ако која између овѣјех ствари нема имена у Српском језику, за њу треба у буквару начинити нову или употребити туђу. О томе нема сумње, али је ли требало стварима које се у буквару зову *правачникъ* и *оловка* дати ова нова имена? Ако је то требало, зар онда није требало нова имена дати и *предикаоници* и *табли* и *хартѣи* и *креди* и *сандуку* и *орману* и *комори* и *шолѣници* и *иконостасу* и *трапези* и *амвону* и *кандилу* и *ришиди* и *нафѣори* итд. итд. (59—64)? Па кад је н. н. код *огртача* (стр. 59) и код *вука* (61), за које зна сваки Србин, додано да значе „*лиунице*“ и „*курякъ*“, није ли н. н. код ријечи *правачникъ*, коју ће ваља да и учитељ сваки — а камо ли ученик његов — први пут у буквару наћи, ваљало додати шта

значи? А кад је мјесто које туђе ријечи ваљало
градити нову, зар мјесто друге туђе није ваљало
употребити Српску, н. п. *позице* мјесто *маказе*
(59)? — Кад у буквару н. п. на стр. 28 стоји
а пред *о* не само у ријечима *послушао* и *скидао*,
него у *дошао* и *тресао*, за што на стр. 48 стоји
сонце? за што и у овој ријечи не стоји *а* пред *о*?..

ЈАКОВ ИГЊАТОВИЋ.

1825. — 1889.

КРВ ЗА РОД.

VII.

Осман-паша једнако тугује за Дилбер-Атом. Неће му се ни шербет, ни шећерли баклава, већ се мисли и мисли, како би до дивне буле дошао. Сад жали, сад се љути, бесни. Није пала, чувен у свом турском вилајету, па да му буду отму. Зарече се да је мора ма где паћи.

Пошље свуда на све стране, кроз целу Босну у накрет и попреко, у Арбанску и Румелију, у Србију и Срем. Уводе се напразно враћају. Нико не може да наиђе на траг Дилбер-Аићелији и сѝим-башаи.

Осман не зна већ шта да ради. Пита нај-мудрије софте, кадије и мудире, ништа не помаже. Кажу му за неког дервиша у Травнику, Јусуфа, да тај има више намети него први муфтија. Јусуф је био Хришћанин, учио се код грчког патриарха у Стамболу, па је дошао у Босну за калуђера; но завади се са игуманом, па се потурчи.

Осман-паша позове Јусуфа. Јусуф дође. Сад се започе диван.

„Чујем за тебе, дервишу, да имаш ваздан намети. Ако пронађеш нито желим, валах бива срећног љу те учинити.“

„Ја ћу те служити, честити папо, мојом памету, као што срцем пророку служим.“

„Е добро; сад да ти кажем. Моју меслицихануму Дилбер-Ату украли ми. То је била хурија, да би се сам пророк од радости заплакао, што сам ја његов потомак тако срећан. Одвукао је Аран Рецен, ећим-бапа. Чуваре ханумине је влашки изопијао. По свим вилајетима сам је тражио, па нема; не може да се нађе; па, дервишу, то је брука за Осман-пашу! Спери са мене ту бруку, валах ти кажем, срећним ћу те учинити.“

„Хоћу, честити папо. Само ми мораш на свако питање одговорити.“

„Валах хоћу ти казати и кад сам мајку за сису ујео. Прибери само све твоје мудрости, па питај и ради како знаш.“

„Је ли била кад год Хришћанка честита меслици-ханума?“

„Јест; и то перед Сарајева, влашког попа кћи. Ја сам је довео и потурчио; оца сам јој посекао. Питај даље.“

„Је л' то она кћи Поп-Луке Сарајлије?“

„Ма тако је.“

„Је л' Поп-Лука убијен у Раваници, а ханума отуд доведена?“

„Тако је.“

„Је л' она била заручница Војна Радича?“

„Валах, дервишу, видим да си mudar, све то ти боље знаш него ја. Јест, она је била заручница бекрије Радича?“

„Је л' она по свој Босни тражена?“

„Бре пе по Босни, већ по целом царству. Да је у харему надишном, морала би се наћи. Ни тамо је нема.“

„Па је л' по ђаурским манастирима тражена?“

„Валах може бити; питај моје уводе.“

„Сад, честити пашо, ослони се на мене. Ил' ћу је живу ил' мртву наћи; ал' на траг ћу јој наићи јамачно.“

„Дакле сад све знаш, што ти треба?“

„Све; само ми дај бурунџију, да ми мора сваки на руку ићи.“

„Бурунџију ћеш сутра добити, док ћата напише. Сад иди и преправи се.“

Дервиш се поклони и оде. Јусуф је знао у прсте како стоје манастири у Босни. Најпре пропита у Сарајеву за целу Поп-Дукину породицу, и дознаде да је игуман озренски брат Дилбер-Атине матере. То му је већ доста било...

X.

...Сутрадан пред зору, тек што се румен на истоку појавила, све стоји у турском стану спремно за јуриш. Градски бедеми били су већ на три места пробијени, а туда ће сад Турци на јуриш.

Али-паша започе јуриш са азанима. Азани иду као слени, по док су дошли до бедема, већ су били од градских тонова проређени, а кад дође до пушке и јатагана, азани се мртви и ранени низ бедеме у шанцеве попремећали.

Сад онет турски тонови затутише, на мало час онет умукну. Започе се други јуриш под Ашан-пашом, по и по други пут буду узбијени.

Сад долази трећи најстрашнији јуриш под Фазли-паном. Турци падају, али заузимају бедеме. Добов сам дотрчи тамо, да помогне и Турке побаца. Но опет нови Турци наваљују. Покољ је страпан. Мечкеј рањен неће да се повуче натраг с бедема, већ се једнако туче и своје храбри. Турци вичу алах, а Хришћани Исуса у помоћ призивљу. Војно са својом дружином немилостиво Турке обара. Сви се туку као косовски јунаци. Што је год живо у граду, све то трчи на одбрану. Тежаци са буцама Турке обарају. Жене на бедемима врели зејтии на Турке сићају, а Турци опрљени као муве низ бедем падају. Фазли-пана јаничаре на јуриш води, но и они не могу да продру. Фазли-панини чауши узалуд храбре јаничаре, узалуд убијају оне, који се враћају: „Алах нам не да победу,“ вичу јаничари, и повукше се натраг.

Јуриш престане. Турци се повлаче у своје ошконе. Но Војно са малом дружином гони Турке, не да им ни код ошкона мира. Крв му се узмукнула, па не може да престане од сече. Турци од свију страна наваљују. Од друштве му већ многи попадали. Који су још живи, вичу, зову Војна да измакне; Војно ништа не чује, већ се бори. На сваки ударац по један Турчин пада, ал' много је Турака. Наједаред и Војно од рапа и умора на земљу паде и узвикну: „О, сад сам се осветио!“ Турци навали на Војна, по један другом не да да га убију, јер ни један није посебнице победио, па хоће живог јунака да ухвате. Војну клоцу

сабља у руци; Турци га обезоружају и однесу везиру под шатор.

„Ево, честити везиру, живог ти доносимо оног ђаура са белом челенком, који свуда с нашимма сијасета чини,“ повичу јаничари.

„Знам га већ одавно. Тај ђаур више вреди него хиљада других. Уморите га одмах на мукама и то, да ђаури с бедема виде,“ рече љутито Ахмед везир.

Везир је мислио, кад таквог јунака на очиглед Хришћанима умори, заробљеници ће се град лакше предати. Турци Војна рањеног носе на најближи и највиши ошкон, и ту га најпре доле положи. Онда донесу сикире и узвишеноу дрвену справу, на којој се лако сећи може. Хришћани из града гледају, и све виде. Сад му Турци на пању одсекоше руке и ноге. Дружина Војнова са бедема кад то виде, окрену главу од муке, неће више то да гледа. Војно није ни јаукао; стресе се и умре. Тако је Војно Радић крв за род пролио. Турци се једе, што је тако брзо издахнуо, па га злоставе.

Реџен је чуо да је Војно ухваћен, али доцне, већ кад је он погинуо. Реџен оде да види шта ради Анђелија...

ЈЕДНА ЖЕНИЦА.

VI.

Љуба опет има две партије пред очима, и то обадве добре. Једна је у селу П. богата паора кћи, а друга кћи имућна опанчара у вароши Б.

Татијана Скорићева у II. била је фиџа проста девојка, и од својих другарица само се у томе разликовала, што је била најбогатија. Има сесију земље и виноград. Оца нема.

Милева Милеуснићева, кћи Ђоке Милеуснића, опанчара у Б., баш је лепа девојка, и васпитана је, као да је из академије изпила. Има три хиљаде форинти сребра.

Коју ће сад Чекмеџић од ове две? Татијана је богатија, а Милева је васпитанија. Љуба ће најпре да гледа богатију. па, ако не испадне за руком, тек онда васпитаницу.

Татијанина мати рада је кћер удати за каквог ученог, или пак трговца. Љубиног кума отац тутор је те девојке.

Љуба се није дуго мислио. Кода с арђевни већ су готова, па са Чика-Гавром иде у село II., најпре кумовом оцу, па онда девојци.

Кумов отац, Чича-Ђука, тутор и стриц Татијанин, био је честит човек и не би бранио, да му синовица за каква трговца пође. Договор се с Љубом и Чика-Гавром, па поруче Татијаниној матери, да буде спремна; доћи ће ђувегија са проводацијом.

Татијанина мати брзо се спреми и каже кћери, да не иде никуд, доћи ће ђувегија, трговац из вароши. Татијана се насмеши, слегне рамени, па каже: „Добро, само имам напољу мало посла.“

Није дуго трајало, сто ђувегије са проводацијом и тутором. Но нема Татијане.

„Седите само, сад ће она доћи,“ рекне мати.

Седну, мало чекају, девојке још нема. Донесу вино, пију; већ сат ту, а девојке нема. Љуба постаде немиран, неће да губи време, рад је девојку што пре да види.

Мати виче слугу, слуга дође.

„Иди, Лазо, брже по Татијану; тражи је, па одма да дође.“

„Татијана је отишла у трешње,“ рече Лаза.

„Па ништа, одма прежи, па иди по њу.“

„Татијана неће доћи.“

„Зашто неће?“

„Ја знам, зашто.“

„Та реци.“

„Мене мрзи пред овим господарима да кажем.“

„Та реци слободно пред нама, неће ти ништа бити,“ упадне Чика-Гавра.

„Е, кад баш хоћете, казаћу вам. Татијана ми је рекла, пре нег’ што ће у трешње отићи, да је ве чекате, неће доћи, јер је чула, да јој из вароши доводе неког грка Ђувесију. А она каже да ви по што за њишту поћи неће; пре ће, вели, за мене поћи.“

„Да, када би то до ње стајало, за кога она хоће, ја знам, она би пошла и за Гргура Дртића сина, који са оцем заједно ништа нема; ал’ то не иде?“ рече мало ражљућена мати.

„Да, када би ми њу питали! Што ми овде свршимо, оно мора бити,“ рече татор као ни бригеша.

„Одмах иди по њу!“ викне мати.

„Молим вас, маните се тог посла. Кад је она знала, да ћу ја овамо доћи, па је отишла у трешње, то је знак, да нема васпитања. А треба да зна да сам ја честан господар и трговац, па да се још презирати дам. Не, то бити неће! За то с богом, нећу овде ни минут остати; она пак за себе тражи, а ја ћу за себе. Док је момака, хвала богу, биће девојака!“

Љуба ово љутило искаже, па га нико више задржати не може. Бадава је тутор говорио, да он девојку не слуша, да је она проста, да слушати мора, а Љуба ће је научити, Љуба неће ништа да зна. Он такву невоспитану девојку, вели, не може узети. Дигну се и оду.

Добро је учинио Љуба, што је отишао, јер Татијана, како је кући дошла, ни осолити се не да. Каже, пре би у бунар скочила, него што би за њишту пошла...

VIII.

...Чика-Гавра и Чекмеџијић путују. Чика-Гавра је имао нешто мало у глави, али се на коли мало испавао, па је опет као и пре.

„Шта је, Љубо, јеси л' се ти испавао?“

„Нисам могао од мисли да заспим.“

„А јесам ли ја дуго спавао?“

„Тако један сат.“

„Па кажи ми, како ти се тамо код те удовице допада?“

„Никако. Кад сам био с њом у сали, па једанпут је љинила као поамна, и више је нисам видео.“

„Дакле нема ништа?“

„Ни разговора.“

„А зашто?“

„Прво, ја њу нећу, а друго, она мене неће; а и није за мене; њој да је какав барон. Шта мислите, Чика-Гавро, баш да пође за мене, шта би ја с њом радио? Гди би клавир и та канабета помећао? Па ко би тој моде настачио? Ваљда са они њени осам хиљада шнајна? Шта је то? Па неће ништа да ради; руке су јој бледе као у мртваца. А чуо сам да се такве ни саме очешљати не знају, него и за то плаћају. Па онда, та не би хтела за тезгом стајати.“

„Та већ то је најмање. Кад би твоја жена била, морала би; ја би њој већ фантазију истерао!“

„А ако опет не би хтела, а она би се развенчала, па би пропало и моје и њено. Нећу — нећу!“

„Па добро, нико те не тера; ал' тек ниш се кајао, што си дошао; бар си се с попл фрајлом забављао!“

„Марим ја? Волео бих, да није тако попл и високоучена. Кад бих имао тако учену жену, ја бих мислио да имам финкала за жену. Ја не знам зашто дају сиромашне девојке у институт. Онде се науче баронском животу, па кад дођу кући, а оне се збуне, не знају живити, као што се код куће живи. Барони не долазе, да их узму, јер барони и баронски мираз траже, а не неколико хиљада шнајна. Таква фрајла треба да има толико, да сама од свога новца може држати слугу, које

и каруце. Е сад, кад је барон неће, како ће је газда човек узети, кад цео њен мипраз мора за две године на њу потрошити, па кад нестане, а она дес' развенчај се! Зато се слабо и удаје таква фрајла, јер нема за њу младожење. Богат и велики господин неће њу, а она онет неће малог. Ја, кад би имао кћер, воспитао бих је по свом реду, да може и за мањег човека поћи.“

„Ал' кажу да се у институту тако изуче, да после никад пропасти не може. Кад су изучене, у нужди могу и учитељке бити.“

„Све је то лено; евала учитељкама! Ал' воспитати се баронски, па спасти на учитељку! Да сам ја женска, волео бих да су ме за запатлијиницу воспитали.“

„Мани се тога, Љубо. Сад ти мени кажи како сам се ја онде владао?“

„Добро; Ви сте онде добро познати.“

„Јесам ли имао мало више у глави?“

„Јесте, ал' се није баш јако познавало.“

„Ал' Макри нисам се ништ' замерио?“

„Ни пајмање; све се церекала, кад сте јој шапутали.“

„Та знам, мора да ме волс, кад ме је још девојком добро гледала. Мора она још моја бити!“

„О том, Чика-Гавро, немојте рачун водити; она се с Вама само титра.“

„Није баш ни тако. Знам ја њу; ђаво је она: само се чини тако, да ме лакше улови. Та можеш мислити, кад ти већ казати морам, кад ме је девојком волела, како не би као удовица?“

„То је давно било. Уз то нисте је узели, што је сирота била; сад је богата, сад она друге тражи; видим ја!“

„Остави ти то мени, стари сам ја врабац! Само то хоћу да знам — дакле није се на мени јако познавало?“

„Онако — како да Вам кажем — у полак сте били.“

„Ал' сам се наметно разговарао?“

„Смешно; али нисте цандрљиви били.“

„Све ће добро бити.“

Стигоше већ у О. Љуба каже Чика-Гаври да ником ништа не говори, да се што не прочује...

БОГОБОЈ АТАНАЦКОВИЋ.

1826. — 1858.

ДВА ИДОЛА.

IV.

Нада.

„Шат и мене моје сунце дође,
Шат и мене данак не мимође.“

Б. Р.

Освању недеља, крaспи дапак. Младен устаде пре зоре; радујући се срећи, која тај дан на њега чека, не бијаше му могуће наслађавати се сном. После се молио богу; то је тако добро и пуно утехе, богу се поверити, кад се човеку на срцу стешча. За тим се стаде облачити; у оделу свом учинио је најбољи избор; што му је од свега одела најбоље и најприкладније било, то је на себе удрио.

А кад бијаше обучен чисто, укусно, али просто, онда се баци у једне опште каруце — fiакре — и тако довезе се до обиталишта Иванове невесте. Ту бијаше већ скупа много господског света, врло изабрана дружба.

После мало времена господски сватови подигоше се светој цркви, где се Иван са својом невестом венча по обичају православне цркве. После венчања врате се сви невестиној кући, где и је велика част чекала.

Дан је за госте прошао као обично у српским сватовима — весело. А за Младена?

Намером и пажњом његовог друга Ивана и овог младе невесте један се мали круг оцеппо од великог сватовског круга у једну собицу за себе. У овом кругу беу две три поносите госпе; с овима Ружа и њена мајка. Млада домаћица доведе и Младена у овај круг.

Дружбена забава и разговор овог круга беше доста ладан. Тако је у сваком кругу, где се назп на степен, који у животу заузима овај или онај у дружини, и где се регуле етикета преко мере држе. Нешто живости донела беше млада домаћица у овај круг са својом шалом.

Ружа сеђаше према Младену; али као да се никад нису ни видели, тако се мало пријатељски њим владала. Једанпут тек, кад се реч повела о његовом дугом боловању и о његовој бледоћи, она му рече али сасвим немарљивим гласом: „Бледоћа добро стоји на беломе лицу.“ Каквим је гласом ово изрекла, човек би од сваког другог за подсмеј морао примити; али, који је Ружу познавао, онај је знао да Ружа у свом животу ником толико ласкања није рекла, колико сад Младену у ово неколико речи.

Што се мајке Ружице тиче, она је надокнадила ладноћу своје кћери са уљудним, пријатељским и скоро поверитељним разговором са Младеном. Шта више допусти му и узме од њега обећање, да ће и поодити у њеном обиталишту.

И тако се уопште на овај дан није могао ни Младен тужити, јер овај дан он осети наду боље будућности.

XI.

С. Томашна пропаст.

« Или грми, ил' се земља тресе? »

« Паде тама од неба до земље ;

Није тама од бога сазлана,

Већ од брза праха и олова. »

С. Н. II.

Наши људи у војвоству мисле да би српска војска јамачно заузела била Суботицу, само да није оклевала, већем одма, чим је Сомбором овладала, да је на Суботицу ударала. Ја не знам је ли тако, а баш то толико и не спада у ову приповетку; али то знам, да су Маџари врло јаки били у Суботици, кад се наши с њима побрше; а и то знам, да им је врло мило било, што не бсу Србијанци у нашој војсци. Ја не знам ни је ли било паметно, што наши ударау на Суботицу са мало војске противу целе дољноземске маџарске војске; али то знам, да је врло велика несрећа за Србе била, што су под Суботицом изгубили мегдан; јер, као што реко, од Суботице се наши започеше јадн.

Пре суботичке битке Маџари су од Србаља љуто зазирали, бојали су се Србијанаца као живе ватре и почеше губити сву надежду, да ће са Србима на крај изаћи. Кад су Срби Сомбором овладали, у Маџаре је такм стра ушао, да су

сви бегали и селили се из војводства, који су им икад најмање што скривили.

Да Србљи нису изгубили битку под Суботицом, да им није пропао жуја и други топови, Маџари не би смели ићи у Бачку; а, како су се пре тога љуто онекли на С. Томашу, нема тога на свету, који би ји на С. Томаш могао повести. Али после суботичке битке, кад се разгласало да нема Србијанаца у нашој војсци, орабре се тако, да су се одважили и на С. Томаш ударити. Но пре, него што су силом ударили на С. Томаш, хтедохе га преваром или митом задобити.

Моје лепе читатељке се можда још опомињу из првог свеска, како је Ружа приновила Младену, да се у собама њенога мужа маџарска господа скупљају, да имају много благо, које обећавају оном, ко изда С. Томаш. То је све тако и било; али у Срба не могуће паћи издајцу. У С. Томашу је свако готов био на смрт, а на издајство нико ни за које благо овога света.

Кад Маџарима ни новац ни превара не изађе за руком, а они почеше обећавати и претити. Перцел, који је Маџаре на С. Томаш водио, оправди књигоношу с књигом, у којој поздрављаше Србе и мољаше и, да се лепо предаду, па ће и он чувати и бранити од сваког зла; па, ако усхтеду војевати уз њега, обдариће и боље него макоји цар; даће свима светло оружје и господско руво, даће им чест и достојанство; осим тога поделиће међу њима небројено благо. А ако

се противе и за 24 сата се не предаду, он ће ударити силом на С. Томаш, па га огњем поцалити и тако га разрушити, да му се не зна ни места; а што се год живо нађе, поклати, па још ни детету у утроби материној неће опростити.

Кад вође ову књигу проучише и видоше, шта им књига каже, они се мало престрашише, али не ради себе, него ради силнога народа, који се из целе околине овамо слегао био са својима женама и својом децом. Они знађау, да је непријатељ врло јак, и да С. Томаш лако може пасти, па им жао бијаше, да такав поштен и честит народ у лудо и без обране гине; јер велика овога бијаше без оружја. Гдекоји официри, који су јамачно знали да С. Томаш мора пасти, световау народ, да купи све своје, па да остави С. Томаш и спасе себе. Али народ из једног гласа повиче: „Ми ћемо ту остати и шаком и батином се бранити до последње капи крви. Ако се ви бојите, а ви идите, ми вам не кратимо; али пушке и топа нећете са собом носити.“

Маџари, видивши да се Србљи неће хтети предавати, ударе на С. Томаш, да га силом отму. То је било 2. априла 1849. године око 8 сати у јутру. Време је љуто било; ветар је беснио и прашицу дизао до неба; човек би рекао: небо се ражљутило или зато, што су се Маџари онет усудили ударати на С. Томаш, где су толико пути сломијени били, или зато, што су Србљи С. Томаш оставили на мало војске, која је зло оружана била. У С. Томашу није било велики то-

нова, није било ни другог оружја у изобиљству. Српска је снага била у одважности, постојанству и јогуњству, што чини јунаке. А да је још доста оружја и цебане било, било би муке за Маџаре, ма да су они и имали многу војску, најбоље топове из царевих градова.

Кад Маџари нападну на С. Томаш, они то учинише са две стране. Једни пођу са великим топовима на врбански шанец, у коме је био Боснић са целим батаљоном Граничара и нешто мало својевољаца; а ови дивно дочекаше непријатеља. Маџари јуришаше, Срби ји пустише својима шанчевима до једног пушкомета, па онда просуше међу њи живу ватру. Који је видео како Срби згодно пушком гађају, онај зна шта се овде с Маџаром догодило. Маџари трипут јуришаше на врбански шанец, али увек им бијаше лоша срећа. Они не могу ближе к шанцу, него што пушка носи, док овамо Срби опале из својих пушака, па почине од њи русвај.

Али док су се наши у врбанском шанцу тако јуначки и сретно држали, дотле у другом шанцу, који се зване варадинска капија, наши уђе среће бијау. У томе шанцу беу две кумпаније Граничара, подоста С. Томашана и остали слободњака, сами јунаци бољи од бољег, жива ватра и огњени змајеви; а међу њима Стефановић, Пријаворац и други народни официри, за којима би војска у пакао пошла, а камо ли не би у ватру и обрану тако милога места, као што је нашим С. Томаш био.

Дивно се показала та шака људи, кад Маџари удареше с великом силом из грдни топова. Све, што човек с јунаштвом учинити може, Срби починише; ал' бадава, сила бога не моли. А каква је била сила у Маџара према нашему шапцу, где беу само два трифунтаника топа. На још томе и та несрећа, што је ветар нашимма пра у очи сипао, наше је здраво бунила, а Маџарима толико служила, да су око 9 сати продрли. С. Томаш паде.

Маџари, бесни од радости, секоме, палише и рушише, кад у један ма од врбашке капије земља се затутњи. „Непријатељ, непријатељ! У ред!“ повикаше вође. „Непријатељ се још држи у врбанском шапцу!“ новиче један улак, који је запенушен на коњу дошао. Војска стапе у ред и пође врбанском шапцу, да дође за леђа Боснићевој војсци.

ЉУБОМИР НЕНАДОВИЋ.

1826. — 1893.

ПЕСМЕ.

Општа кућа.

Просуло се вино из Маркове чаше,
Те нам порумени све брегове наше,
И у свако срце, што се српско зове,
Ули нову снагу и надежде нове.
То не било вино из Маркове чаше,
Већ румена зора, буди земље наше:
Устајте, устајте, свима зора свиће,
Сви на посо хај'те, сваком посла биће.
Та општа је кућа, што се сада гради,
Највећи, најмањи, нека на њој ради.
Нек не жали нико живота, имања,
Да нам кућа наша не буде најмања,
Већ да у њој могу сви заједно стати,
Сви, које год роди права српска мати.
Да нам кућа буде велика и јака,
Као што су куће осталих јунака.
На своме огњишту да се Србini греје,
А не да се грчи под туђе стреје.
Устајте, устајте, и стари и млади,
Та општа се кућа општински и гради.

Записи.

Б.

Без бриге живети велика је срећа,
Без бриге умрети то је јоште већа.

Без користи своје само свећа двори:
Другом служи, светли, а свој восак гори.

Беспослен, досадаи и мени и теби,
А највише он је досадаи сам себи.

Бирај добре људе, с кима посла имаш;
Бирај добре књиге, које ћеш да читаш.

Благо си га теби, ти пливаш у срећи:
Кад си на штупама, мислиш да си већи.

Бој се опасности, докле дошла није;
А кад једном дође, јуначки сретни је.

Боље је најмање учинити штогод,
Нег' да те за часак понижава когод.

Боље сам да радиш од зоре до ноћи,
Него ли да чекаш ти туђе помоћи.

Боље ти је људске слабости трпети,
Него се на сваке лудости љутити.

Боље ти је уста кључем затворити,
Него празне речи само говорити.

Буди горд са гордим а скроман са скромним,
Ал' са свима буди истинит и јасан;
И свет ће ти онда у данима твојим
Бити добар, мно, радостан и красан.

Буди као шкољка при часу смртноме,
Која даје бисер баш крвнику своме.

Буди свагда вредан ти у стварма твојим,
Па ће ти све друго ићи путем својим.

Буди свагда мудар, јер минут безуман
Каткад за сав живот доста, да си тужан.

О.

Од јунака не мо'ш пачинити роба,
Јунак се не боји тамнице ни гроба.

Одрасто си дивно, снага ти је јака,
Већи си и јачи од Краљевић-Марка,
Очи су ти крупне, доброга си здравља,
Глас ти силно звони, кад се годе јавља.
На празне забаве ништа те не буди,
Ко философ прави озбиљне си ћуди,
Широке ти прси, леђа су ти права,
Ход ти је господски, а врат ка у лава;
Чело ти велико, глава пуна мозга,
Поврх свега тога стоје ти — два рога.

Озбиљни су људи лудорије сити,
С тог у сваком друштву немој пајац бити.

О, кажи пам најсрећнијег,
Што по овом свету ходи.
„Најсрећниј' је онај само,
Који умре, кад се роди.“

Онај, који људе и живот разуме,
У сваком случају владати се уме.

Онај нема право добру се надати,
Који није хтео добро се владати.

Онамо, онамо иза брда они
Једно звоно звони;
То су гласи старе царевине наше,
Што негда бејаше.
Призрсп Србе зове и старе и младе,
Да сви слошке раде.

О ти, јарко сунце, о светлости чиста,
Што се ко божанство на висини блиста,
Помози ти људма до истине доћи,
Умном васкрсењу кроз све сумње проћи.

Откуда је да си ти свагда радостан?
„Отуда, што писам зао и пакостан.“

Очајање ј' људма непријатељ опак,
Уздисај не може растерати облак.

Мору.

Каква бих лепшег имао посла на овом брегу,
Него крај тебе ту да седим мирно сам.
Гледам те, гледам, и опет гледам толико време,
И јоште нисам сит; тако си чудно ти.
Чини ми с' да си писана књига на сто језика;
Толико читам ја у сваком валу твојем.

Шта нису твоје обале лене до сад гледале,
 Од када стојни ту у том кориту свом;
 Пусти и страшне негда су оне у огњу биле,
 Ветар се ширно сам као најстариј' бог.
 Из свега срца поздрављам тебе, плаховито море,
 Чини ми с' да си ти на свету други свет.
 Валови твоји говоре са мном језиком чудним,
 Они ми трче сви, ја их поздрављам све;
 За један часак они се роде, прозборе нешто,
 Па их нестане ту — умру ка свака твар.

Шетња једнога стенографа по вашару.

II.

„Ходи амо, муштеријо!
 Ходи, лена руха ко ће?
 Куд год идеш, нећеш наћи
 Овакове јевтиниће.
 Ево руха свакојака,
 За одрасла и за дете;
 Ко год хоће да с' одене
 Од врх главе па до нете.
 Ево канут добар, јевтин,
 Од те робе бољу што ћеш?
 За лето је он начинен,
 И зими га носит' можеш.
 Управо је кројен за те,
 Обуци га, зашто не би?
 У пола га цене дајем,
 Ником другом, само теби.
 Рукави су, велики, кратки,
 А већ нема мане друге;

Рукави су, брајко, добри,
 Но су твоје руке дуге.
 Панталоне? гледај чудо!
 Три године да те служе;
 А ако их ретко носим,
 Трајаће ти јоште дуже.
 Гледај само ову робу,
 Где како се пресијава!
 Подерати не може се,
 Стоји као кожа права.
 Избелеће? ко то рече?
 Тај ми само назар квари;
 Ево види, имаш очи,
 Ти разумеш ове ствари.

XII.

„Устав’те се мало, људи,
 Прођите се брига;
 Устав’те се, да видите,
 Ево лепих књига:
 Ево саовинка,
 Ево рожданика,
 Ево песмарица,
 Ево лекарица,
 И вечитог сво
 Правог каледара;
 Купујте, не жал’те
 За просвету нара.
 У књигама стоји мудрост,
 У њима се свашта нађе,
 Прави пут нам оне кажу,

Ко их чита, тај не зађе.
 Тражиш књигу Доситеја?
 Имам, како немам?
 Кад је читам, чини ми се
 Да о рају сневам.
 Ено тамо она мала
 С плавим корицама:
 То је књига Доситеја
 С малим песмицама.
 Име тражиш? зар још не знаш!
 Ниси распитиво;
 Доситеј се на књигама
 Није потписиво.

Непослушко.

„Даље, Симо, даље, бежи од те свеће!“
 Али Сима неће:
 Већ прстима близу пламен додирује,
 Неће да мирује.
 Најпосле одозго он свој длан наднесе,
 Врло опече се.
 Па је онда плако, уздиго и вико,
 Ал' не мари нико.
 „Што ниси слушао ти, малим враже,
 Оно, што ти с' каже.“

ПИСМА.

Из Швајцарске.

II.

...Како сам дошао овде, у Донауешинген,
 одмах сам похитао, да видим оно место, где из-

вире Дунав. Због тога сам највише овде и свратио. Донаусингген мала је варошица, има лепу цркву. На дну вароши има лепа башта, и у тој башти велики двор некаквог кнеза. Одмах при уласку у ту башту има једно место, лепим наслоном ограђено; то је место палик на велику кацу, округло је и дубоко с два човека; донекле само има вода. Свуд је наоколо лепо озидано. Оздо, мало по мало, вода кључа; једва се примети да по где који клобук од воде изиђе на површину. Ето, то ти је извор оног великог Дунава, што тамо код нас онако силно тече и задире обале нашег отачаства. Ето, то ти је онај Дунав, што онако страховито хучи кроз Бердап, што топи Беч, Пешту и долине бачке и банатске. Ето нас у колевци тог великог јунака, с којим се Европа поноси, и о коме се Немци, Словени и Мађари препиру, коме народу припада. Немци кажу: „Дунав је наш, јер међ’ нама извире.“ Мађари веле: „Није, него наш, јер у највећој снази кроз нас тече.“ Словени кажу то исто, и придају још: да међ’ њима утиче у море. Можда ће доћи кадгод и такво срећно и просвећено време, да ће се ова три непријатељска народа међ’ собом тући, само да виде чиј је Дунав. — Приповедају овде за једног Мађара, који је желео Пешту и Будим спојити у једну варош, да је дошао овамо и зајазно извор Дунава, па повикао: „Ала ће се у Пешти зачудити, кад Дунав на једанпут пресуши!“ — Вода је на овом извору бистра и добра. На једној мотки има

утврђена дрвена куна, којом путници захватају воду, те се напију за спомена. Захватајући воду, да се умијемо и сити напијемо, замутили смо цео извор; зато, ако вам Дунав тамо мутан дође, немојте се чудити, томе смо ми криви. — Овај извор одмах испод вароши утиче у реку, што се зове Бреге, и одатле наниже носи име Дунава. Ту недалеко утиче с десне стране и река Бригах, и у овом малом извору губи своје име. Одавде па до свог ушћа у море спусти се Дунав преко две хиљаде стопа низ брдо.

Ја седнем покрај овога знаменитог извора. Гледао сам непрестано како вода тихо, полагано и неприметно пзвире; гледао сам, мислио сам, и морао сам и нехотице насмејати се, кад се ономенем како се овај бунар зове. Сто сам пута у себи помислио: то је дакле онај велики Дунав! — При оваким предметима може човек постати философ и преко своје воље. Гледећи овај извор Дунава, чинило ми се да гледам у колевци Великога Карла или цара Наполеона, који су Европу освојили. То је слика великих војвода. Шта Дунав може лепше преставити, него живот једног таквог војводе? Дунав при извору мален је, слаб, може га свако дете прескочити; помоћу других река, које у његовој слави своје име губе, постаје велики и јак. Тако и човек, који се у ратовима прослави, подигао се туђом помоћу и туђим животима. Кад би Дунаву одузео све реке, које се у њега сливају и које се другим именом зову, он не би нигде већи био, него што је овде при

извору. Кад би Цезару и Ханибалу одузели јунаштва њихових војника, они би остали мала и незнатна створења.

Видео сам Дунав у његовој сили и снази; видео сам га овде у колевци: још ми остаје жеља да видим његов гроб, његово ушће у Црно Море. Од извора до ушћа Дунав, рачунајући и његова кривудања, пређе осам стотина сати дужине. — С богом, писао бих ти још, али крчмар отвори врата и прекиде ми писање својим крупним гласом: „Ако заповедате, ручак је готов!“

О Црногорцима.

VIII.

...У Црној Гори нема никакве несовке. Нико неће на своја уста изговорити какву грдну или срамотну реч. Још једанпут велим: нико. Кад се когод наљути и млађе своје кара, највише рећи ће: „На јаде ти Ђурђев дан дошао! — Ђаво ти вечеру позобао! — На зло ти сутрашње јутро освањало!“ То је све. Друге несовке нема. Нигда не сам видео Црногорца, да илане у јарости. Сваки надјуначи и свлада свој гњев. Кад се двојица споречкају, онда највећма бирају речи, шта ће један другом казати. Ако се мало оштрије почну препирати, онда они, што их слушају, повичу: „Нека, нека! некате, људи!“ (доста, не дирајте, оставите); и то није никаква увреда за оне, којима се говори. На прву такву опомену одмах се препирка прекине, и други се разговор почне. Рећи коме: „Ћути!“ нигда се не чује;

то би и у шалц била увреда. Сам кнез Данило, кад хоћаше коме прекинути реч, говораше: „Нека, нека, чоче!“ — У свој Европи нема земље, где је међ’ простим људма толика учтивост и пристојност, као у Црној Гори. Нигда нисам видео да се међ’ собом свађају и грде; а ни двоје деце нисам видео да се побију. Црногорци су врло учтиви и образни према свакоме, јер од свакога очекују да такав буде и према њима. У Црној Гори немате коме рећи ружне речи, јер је нико својим понашањем не заслужи; не смете је ни коме рећи, јер је неће нико отрпети; не смете је казати ни псету ни ветру ни киши, јер вређате и најпростијег Црногорца, ако вас чује.

Приметно сам да гдекоји путници (Словени, Југословени), образовани људи, кад се забораве и по својој навики уз реч штогод неуљудно рекну, или нешто двосмислено причају, Црногорци један по један дигну се, и полако из друштва оду. Кад се удаде, они ману главом и један другом рекну: „Бога ми су као прави Лацмани!“ Више ништа неће о томе говорити, нићи ће коме причати, јер би морао оне исте речи, од којих је из друштва утекао, повторити, а он неће ни пред ким на своја уста да их изговори. — Један из Приморја беше дотерао вино на Цетиње, па, кад је хтео скинути товар, очени га коњ, а он испито гдно онсова. Неки Цетињани, што су га чули, почну га корети; а он скиде кану и рече: „Опростите, људи, а бог добро зна да ја нијесам Црногорац.“ — С речима: „Ладмани ка Лад-

манин!“ они могу не само да покуде него кашто и да похвале изванце (туђоземце). Кад виде нешто рђаво, непристојно, ветрењасто па странцу, они ће рећи: „Лацманин ка Лацманин.“ Исто тако, кад виде да је неки странац venit у каквом послу, да је добар мајстор, да је нешто лепо и добро начинио, хвалећи га и чудећи се тој његовој работи, онет ће рећи: „Лацманин ка Лацманин.“ Такав смисао имају и оне речи, кад кажу: „Црногорац ка Црногорац.“ Сама та реч: Лацманин, долази од имена: Латинин. Први и једини цивилизовани суседи Црне Горе били су Латини, Венецијанци. По томе све што је европско звали су лацманско. Црногорац за европско одело каже: лацманске хаљине, као што ће се поред Саве и доњег Дунава рећи: немачке хаљине, а на истоку и у неким немачким крајевима говоре: француске хаљине. Црногорци те хаљине такође називају: талијанско рухо, или: уске хаљине. А кад с подсмејом, љутњом или у шали спомену оне, што носе те хаљине, они ће кашто рећи: ускогаће. — Једно вече шетали смо кроз цетињске улице, и чујемо из далека велику вику и свађу у једној малој крчми. Ја пођох брже и рекох: „Идем да видим како се свађају Црногорци.“ Један сердар ухвати ме за руку и повика: „Ходи да се опкладимо у барило вина, да су то неке ускогаће, а нијесу Црногорци!“ — Кад ближе дођемо и завримо у крчму, а оно све сами марагуни (столари, тишлери) седе, пију и свађају се; ни једнога Црногорца не беше међу њима. Црногорци и сви Приморци

како своје широке чакшире, тако и талијанске уске панталоне, зову : гаће. — Има и једна шаљива песма, која каже : „Који носп гаће на тираће,* тај не вели нигда „Добро јутро!“ но „Бон Ђорно!“ па и то ријетко.“ — Црногорци су сви добро одевени : и, кад су највеће врућине, ни једнога не можете видети у кошуљи и у доњим белим гаћама. Он тако неће ни пред своју кућу у селу да изађе. Није обичај. Свако најспромићније дете има своју доламицу и чакшире; то све саме жене од беле вуне опреду и изаткају. У некојим крајевима носе и кошуље од вуне. Највећа им је вештина, да извезу женску кошуљу по недрима и рукавима. Струке од црне вуне знају особито лепо начинити. Једну добру струку не можете испод десет талира купити. И људи и жене и деца носе их. Без струке неће се маћи од своје куће. Црна струка додикује црногорским белим хаљинама лепше него икакав други огртач. Кад видите према себи Црногорца са својом струком на високој стени, чини вам се да је то орао са својим дугим крилима. — Девице и њихова деца по селима цело лето проведу боси; у Црној Гори нећете никог видети да иде бос. Носе опанке, које сами праве.

За ових последњих двадесет година неколико пута долазио сам на Цетиње, а дванут провео сам у Црној Гори по читаву годину дана; био

* Раменице, хозентрози, од талијанског *tirabrache*.

сам на славама, свадбама, на пазарима, у логорима, на саборима, и нигда нисам видео пијана ни полупијана Црногорца. Они пију и веселе се, али сваки зна колико му је доста; ни капи једне неће сувине попити, ма колико да га нудите. Такво уздржање међ' простим људма не може се у другим земљама наћи. Они шалећи се кажу: „Вино је мали бог, али је опет милостивијег срца него велики бог: кад мали бог (вино) узме човеку намет, он му опет поврати; а велики бог, кад узме човеку намет, неће више нигда да му је поврати.“ Међу Црногорцима велико је поверење. То је једина земља у Европи, где се не пишу облигације, и, као што су ми казивали, још није било случаја, да је когод на суду одрицао свој дуг. „Уже веже коње и волове, а поштена ријеч витезове.“ Тако они веле, и по тим речма управљају се...

X.

Читали сте, слушали сте, веровали сте да жене у Црној Гори живе као робови, и да све тешке кућевне и пољске послове само оне раде. И ја сам то и читао и слушао, али се нисам уверио. Сваком приликом мотрио сам да видим колико је то истина, и могу поуздано казати да Црногорке и у кући и у пољу не раде никакве друге послове, него оне исте, што их селске жене у целом свету раде. То ћете ми лако веровати, кад сами себе запитате: који су то послови, што су притисли црногорску чељад? У земљи, где нема никакве индустрије, где нема великих њива и

ливада, ту не може бити ни великих послова; нико се не би толико радовао да их има, колико Црногорци; али нема их. Таква им је земља. Њихове мале џиве могу за неколико дана узорати и засејати; кад дође време, могу их за неколико дана окопати; у јесен за четири пет дана оберу летину, ископају кромпире и затрпају их у пор (тран). У свему томе пољском раду, поред обичних кућевних послова, помажу и жене; а то бива и у Немачкој или у Француској. Зимом сви заједно гледе оно мало стокe и доносе дрва, те се греју. Сад упоредите с њима женску чељад ма које европске државе, где и старо и младо, зими и лети, дању и ноћу, непрестано раде, и опет у сиротињи живе. Црногорци, кад има да се што ради и заради, прилежни су. Хиљадама иду на све стране света; они то не беже од посла, него иду у далеке земље, да траже и нађу себи посла; и сваки од њих за годину дана пошаље својој кући у Црну Гору по седамдесет до сто талира, што је од своје зараде уштедео. У Црној Гори није велика пореза и лакше се покупи него и у једној држави. За време кнеза Данила десно сам се у сенату, кад се један жалио, што је на његовог неког суседа разрезан већи дапак него на њега; он свој говор заврши са овим речма: „Шта сам ја грђи од њега, да он више плаћа него ја?“

Странци, што су по свету разнели да жене у Црној Гори живе у великом терету, а људи да ништа не раде, путујући између Котора и

Цетиња сретали су гомиле жена и девојака, које на леђима носе трговачку робу, или бремене дрва, кромпира, сувог меса, рибе, на пазар. А све мупи-карце, што су путем срели, видели су да нипита не носе; по томе држали су и писали да они ништа не раде. — Истина је да ни један Црногорац, ни дете од десет година, осем војених ствари, неће ни најмање штогод да упрти и да носи. Није обичај за појасом оружје, а на леђима бремене. Кад су у страном свету, они обично раде сваки посао, од кога се може штогод заслужити.

Само оне жене, које живе близу пута, што води из Котора преко Цетиња на Рпјеку, преносе за умерену цену свакојаку робу, и тако заслуже новаца. По њима путници, који не иду даље од Цетиња, а такви су готово сви, мисле да свака Црногорка читав свој живот проведе под тешким бременом на својим плећима. Кад се ратује, жене и девојке носе својим војницима рану и преобуку. До овога последњег рата свагда су могле за један дан и отићи и вратити се. Сада морале су носити даље од Никшића и од Бара. То је једини посао, што њихове другарице у просвећеним државама не раде.

Жене у Црној Гори никако не стоје тако рђаво, као што се разносило. Човек је војник и гост у кући, а жена је домаћин; због тога на њих и пада већа брига и већи посао. Оне знају да кућа не стоји на земљи него на жени. Неуморно раде све послове. Њихови мужеви знају

их потпуно поштовати и уважавати; нико неће у својој кући штогод наредити, а да о том и својој жени не јави и с њоме се не договори. Жена управља кућевним пословима. Црногорке су озбиљне, разборите, вредне, оштре и разговорне. Ни једне прекорне речи нико им не сме рећи. Пре ће Црногорац прећутати и отрпети какву неповољну реч, него Црногорка. Жене, које рађају јунаке, нису робови ни у кући, ни на путу, ни на суду. Оне се свуда поносите и јуначки држе. На своје оскудно стање нигда се не туже. Ако их когод сажаљева, оне смешећи се одговоре: „А кад нам је боље од Косова било?“ — Жене у Црној Гори у сваком погледу имају лена права. То су старински обичаји, који се држе као писани закони; писаних права може се рећи и да нема. Свака жена, кад остане удова и хоће да се преуда, или у случају да се распусти с мужем, добије из мужевље куће свој извештај део, и то се зове остојбина. Осем тога жене имају свој особац, што су саме стекле или донеле. Ако је то у новцу, оне дају под интерес и с тим саме управљају; муж јој се ништа не меша. То је њено. При смрти она то завешта и остави коме хоће. Чувени правник Богинић казивао ми је да је у Црној Гори више него игде нашао уобичајених права. Он је прилежно испитивао какви су обичаји при различитим правним случајевима. Сам један сердар, који не зна ни читати ни писати, одговорио му је на две хиљаде његових правних питања.

Богитић се чудно, како му сваки јасно и отсечно на свако питање одговара, и како сваки уме да брани оно, што му каже. Суђење је јавно; више него јавно, јер и они, што дођу да гледе и да слушају, могу по гдешто рећи и објаснити.

Као Црногорци тако и Црногорке љубе своју земљу и независност. Оне говоре о прошлости српској, као да је свака читала историју. Са поуздањем надају се бољој будућности. Та надежда за четри стотине година није се могла у њиховом срцу угасити. Кад се с њима разговарате, чини вам се да је косовска битка јуче била. Оне поштују и цене свој народ мимо све друге народе. Ко је од бога благословен, тај се родио у српској народности. Ко није од те народности, то је грдов лацмански. Тако оне мисле. Једног топлог јесењег дана изашао сам пешке у шетњу до близу Добрског Села, и на једном камену поред пута седео сам у ладу. Био сам у немачким хаљинама, са сламнатим шениром на глави. Уз брдо дођоше три младе и лепе девојке; свака је носила котарицу грозђа и смокава. Биле су лепо по црногорском начину обучене. Све три седоше на камење према мени, да се одморе. После кратког ћутања једна од њих рече ми: „Јеси ли ти лијечник?“ „Нисам,“ одговорих јој ја. „Сједиш ли на Цетињу?“ „Седим.“ „А потежеш ли што од Црне Горе?“ упита ме она друга. „Не потежем ништа; ја путујем о свом трошку, ја сам Лацманин?“ „Нијеси ли пе дао бог, него лијечи Срб као и

ми," рече она прва смејући се. „Ја сам Француз, прави Лацманин!" опет рекох ја. „А што се грдиш, кад те није бог наградио?" повика она трећа и донесе ми два лена грозда. Кад сам јој хтео платити то грожђе, она не хтеде никако примити. „На пазару," рече смејући се, „продајемо, а путем поклањамо.“

Ни једна Црногорка није туђава и бојажљива. Свака се разговара са странцем као са најбољим својим познаником. Њихови разговори имају бистрине и природне досетљивости. Пређашњих година путујући, запитах једну девојку: „Могу ли ја с коњем доћи оним кућама?" А она се насмеја, па рече: „Можеш, ако ти Свети Ђорђе позајми свога коња.“ — Пред Котором на пазару слушао сам међ' Црногорцима овај разговор. Један Црногорац рече: „Бога ми, осем овога голог јунаштва ништа друго немамо!" „Имамо, бога ми, образа, колико икоји краљ на овом свијету!" одговори му други. А једна Црногорка настави: „Ти си се јадан загледао у лацманске велике куће; а и онај што има сто бродова на мору, не једе са двије ојнице; а кад му дође мријети, мисли да вас бијели свијет с њим умире, тако му је жао.“ У даљем томе разговору друга једна Црногорка весело викну: „Црногорска сиромаштина надживљела је млетачко богаство!" — У Црној Гори није никоме мило кад се поведе разговор о сиромаштини. „А шта нам мањка (недостаје)?" одмах ће когод рећи. У једном таквом разговору шалећи се рече једна Црногорка: „Шта ћемо

ми? они, што кују новце, направе их округле, па се са ових брда онет сви скотрљају у њихове равнице.“ На то друга настави: „Богатство пролази, а јунаштво спомиње се.“ — При некој прилици рече један странац шалећи се: „Ова земља нема воде, нема траве, нема дрва; кога ђавола браните?“ „Све је тако,“ одговори му Црногорка, али онет нам је сваки овај камен мио, као да је позлаћен“...

FRAŃO RAČKI.

1829.—1894.

POKRET NA SLAVENSKOM JUGU KONCEM XIV. I POČETKOM XV.
STOLJEĆA.

I.

Vanjska politika kralja Ljudevita I. osobito naprama Srbiji, Bosni i Mletačkoj. Borba za Dalmaciju i Hrvatsku.

...Na taj je način jaka država Stjepana Dušana koju godinu poslije njegove smrti, razciepana i razdieljena, nesložna i razrovana, visila o milosti turskoga padiše. Tiem je država srbska prestala biti onom ujedinjujućom silom, okô koje bi se zaokupile ostale balkanske zemlje. Knez je Lazar jedva nekako pribrao u svoje ruke državnu vlast; ali ni ona nebijaše dosta snažna odoljeti ni nutrnjim razmiricam ni vanjskoj pogibelji. U tih dakle okolnostih držao se ban bosanski Stjepan Tvrdko pozvanim, da uvedši u Bošni mir i red, preuzme predavanja kuće Nemanjićeve; pak da se on, pokle srbski knez plaćanjem dankâ postade odvisan od nevjernika, stavi na čelo novim državnim kombinacijam na balkanskom poluotoku, na slavenskom jugu. Stjepan se dakle Tvrdko dadè izmedju god. 1375 i 78, po svoj prilici 1376, vjenčati kraljevskim viencem i prozva se ne samo „кРАЉ БОСНѢ“ nego „въ христа бога кРАЉЪ СРѢБЛАЕМЪ И БОСНѢ И ПОМОРОШЬ И ЗАПАДНИИХЪ СТРАНАМЪ.“ Čujmo

samoga Tvrdka, kakovo znamenovanje dadè on sám svojoj krunitbi. U znamenitoj povelji¹ podieljenoj dne 10. travnja 1378 Dubrovniku piše Stjepan Tvrdko medj ostalimi ovo: „такоже и мене (христосъ) . . сподоби . . съгъбнѣмъ кѣнцемъ, яко ѡбоимъ владнѹхъстѣмъ исправлѣти ми, прѣвѣе ѡтъ испрѣка къ богодарованнѣмъ намъ земли боснѣ, по томъ же . . наследовати прѣстолю монахъ прѣродитель, господе сръбьскє, за нѣ бо ти бѣхъ мои прѣродителниє къ земльнѣмъ царствѣ царьствовакшиє и на небесное царьство преселѣши се: мене же видѣхъ землю прѣродитель монахъ по нихъ ѡставльшѣхъ и не имѣхъ скоюго пастира, и идохъ къ сръбьскѣю землю желаніє и хотѣхъ крѣпнѣти прѣстолъ родителъ монахъ, и тамо шѣдъшѣхъ ми вѣнчѹанъ бѣхъ богомъ дарованнѣмъ ми кѣнцемъ на краієстѣ прѣродитель монахъ, яко быти ми ѡ христѣ исхъсѣ клаговѣрномъ и богомъ поставленъномъ Стефанъ, краію сръбьлѣмъ и боснѣ и поморію и западнимъ странамъ, и по томъ наѹхъ съ богомъ краієкати и правити прѣстолю сръбьскіє земли желаніє падшѣмъ въздвигнѣти и разоршѣмъ се крѣпнѣти . . .“ Iz ovih znamenitih rieči²

¹ Miklošić: monum. Serb. p. 186—190.

² Isto veli u povelji od 2. prosinca 1382 ovimi riečmi: „и сподобленъ бѣхъ кѣнца и ѹсти и ксѹфетра царьска прѣвѣхъ монахъ родителъ скетыхъ, господе сръбьскє, краієкѣ и царь . .“ Ibid. p. 201.

vidimo: da je Stjepan Tvrdko razlikovao na svojoj glavi dvogubi vienac, bosanski na ime i srbski, i to prvi kano pripadajući si starinom a drugi kano nasliedjeni od svojih praroditelja „gospode srbske“. Na dalje da je on po izumrcu vladajuće kuće Nemanjića u mužkoj lozi t. j. poslije cara Uroša, dakle poslije 2. prosinca 1367, smatrao srbsku državu „bez pastira“, a njezin prijestol izpražnjen, na koga neimadu pravo ni Mrnjavići ni knez Lazar, već on sam, kano potomak Nemanjića po tankoj krvi, proizlazeći naine od Jelisave kćeri srbskoga kralja Stjepana Dragutina. Na dalje da se je on, izvodeć tako svoje pravo na srbski prijestol, dao vjenčati za srbskoga vladaoca u srbskoj zemlji, naine u Mileševu na grobu srbskoga prosvjetitelja sv. Save.¹ Napokon da si on tiem vjenčanjem prisvajao sva prava, ali namitao takodjer sve dužnosti srbskoga vladaoca, imenito odlučio „padša uzdignuti i razorena ukriepiti.“ I sbilja nalazimo u spomenicih, da se kralj Stjepan Tvrdko od tada vladao naprama vanjskim vlastim, s kojima dodje u doticaj, kano srbski vladalac; tako n. p. on je od obćine dubrovačke primao „dohodak srbski“, godišnji naine danak od 2000 perpera, koga je Dubrovnik plaćao srbskim vladaocem na dan sv. Dimitrije. Ovo pravo, odnosno ovu dužnost priznala je i ta slobodna obćina i obrekla, da će ju izpunjavati sve dotle, dok kralj Bosne i Srbije

¹ Sr. Žitie sv. Save od Domentijana. Izd. Daničić. str. 343—4.

„drži i gospoduje . . zemljom primorskom, Trebinjem i Konavljem i Dračevicom.“ Isto je tako mletačka republika priznavala Stjepana Tvrdka za kralja i gospodara Srbije¹, tē ga ovim imenom u buduće nazivala...

IV.

Bosanski kralj Stjepan Tvrdko na čelu hrvatskoga ustanka i jugoslavenskoga pokreta, koga i srbski vladalac knez Lazar podupira. Bosansko-srbsko-hrvatska zajednica očituje se na Kosovu. Stjepan Tvrdko postane gospodarom Dalmacije i Hrvatske i bude jedini predstavnik i zastupnik jugoslavenske neodvislosti državne. Smrt njegova i pomoćnika mu Ivana od Paližne i njezine neposredne posljedice.

...Stjepan je Tvrdko, kako vidimo, bio saveznik kneza Lazara proti Turčinu; njegove su se čete pored srbskih hrabro borile na Kosovu, a poslije bitke, u koliko neizgiboše, sretno se vraću u Bosnu. Tvrdko je smrt silnoga Murada na Kosovu smatrao za takovu pobjedu krsćanstva nad muhamedanstvom, da je pored nje malo ne zaboravio na smrt kneza Lazara i na propast savezne si države. U ovakovu je uzhitu kralj bosanski prijavio zapadu i svojim prijateljem kosovski događaj, može bit ne bez nakane, da jih ohrabri i da tiem proslavi svoje oružje i vojenu silu. Kralj je izmedju ostalih, što znamo, obavijestio florentinsku obćinu u Italiji o „preslavnoj pobjedi, koju

¹ Cf. monum. serb. arch. veneti. Glasnik XII., 71 etc.

mu milost svemožnoga i vječnoga boga, gledajuća iz visine stado zvoje, dade steći.“ Obćina je kroz svoga kancelara Kolucija pismom¹ od 20 listopada 1389 čestitala kralju i izjavila svoju radost: „što je dne 15 mjeseca lipnja ponosit i drzovit Amurat, sljedbenik Muhamedov, koj prisvojivši si silom vlast carsku, nakanio bješe sa lica zemlje izbri- sati kršćanstvo i spasitelja ime, i koji je ludo navalio na granice Bosne, što je taj sultan na polju kosovu („in loco, qui campus turdorum dicitur“) uz nebrojene tisuće svojih vojnika i sa dva svoja sina krvavo poginuo.“ „Sretna kralje- vina Bosna — tako od radosti kliče liepi grad na Arnu — kojoj bi dano tako slavan biti bojak, i toliku djesnicom Krsta izvojevati pobjedu. Sretan je onaj dan, te slavna i štovana uspomena blaže- noga mučenika, u kom je dano nadvladati onoga preokrutnoga neprijatelja! Sretne i presretne mišice onih dvanaest velemoža, koji probivši čopore neprijateljske i deve u okrug sve- zane, mačem otvorivši si put dodjoše do Mu- radova šatora! Sretan i onaj nad osta- limi, koj vodju tolike sile, urinuvši mu mač u grlo i skut, odvažno umori; a sretni sviko- lici, koji kano žrtve ubijenoga vodje nad onom ni- štavom lješinom slavnom mučeničtva smrću život i krv izliše! Ali od svih je vaše veličanstvo najsrećnije, koje posveti toli slavna i nikada nezaboravna pobjeda, i komu je,

¹ Kod Pecza: cod. dipl. hist. epist. P. III, p. 89.

ako pravim Krsta vojnikom i junakom, kó što valja vjerovati, bog pripravi carstvo nebesko, pridržana ona prava i bezkrajna slava“. — Isto je Stjepan Tvrdko prijavio i gradu Trogiru pismom¹ iz Sutjeske dne 1 kolovoza, a sigurno i ostalim obćinam dalmatinskim: „Onoga ohologa vražjega sina i slugu — tako piše kralj — neprijatelja imena Krstova i cieloga roda čovječjega . . nevjernoga naime Amurata, koj si bio pokorio mnoge narode . . i koj bješe već došao s dvjema svojima sinima i sa sljedbenici Turci i naše zemlje uznemiriti u nakani da kašnje navali i na vaše, napokon sraživši se s njimi dne 15 lipnja . . nadvladamo tako, da malo od njih žive iznesoš glave“...

VI.

Poslije smrti Ivana Horvata njegovi politički prijatelji nenalazeći podpore u Stjepana Dabiše mirovaše; ali upotriebivši poraz nikopoljski iznovice se predvodjeni Stjepanom Lackovićem digoše proti Sigismundu a za kralja Ladislava. Krvav sabor u Križevcu.. U našoj domovini opet kratka tišina; Sigismundove osnove kako da slomi hrvatski odpor.

...U takovu položaju naprama inostranstvu ostavi Stjepan Dabiša bosansku državu. Njegovim nasljednikom u Bosni imao bi u smislu djakovač-

¹ Priobći ga Lučić: de regno Dalm. et Croat. lib. V, c. 3. Scienim, da je „die 20 mensis Junii“ prepisačeva pogreška mjesto „die 15 mensis Junii“, kao što se čita i u florentinskom pismu.

koga ugovora biti ugarski kralj Sigismundo. Ali taj uvjet ugovora nije se izpunio, jer ga nije odabrala sviest državne neodvislosti, koja nije bila u Bosni još ugušena, i jer ga ni sam Sigismundo nije u onih okolnostih mogao životnom snagom nadahnuti. U bosanskom plemstvu poslije smrti Stjepana Dabiše oživi sviest državne samostalnosti, koju mu Stjepan Tvrdko bješe u srdce uciepio a koja bješe poslije lipnja 1393, kako nam navedene izjave vojvode Hervoja i Vukmira Semkovića svjedoče, dobrano potamnila. Stjepana dakle Dabiše nije inostranac Sigismundo zamienio na bosanskom prijestolju, već Stjepan Ostoja. Ovaj je kralj pravo na bosansko prijestolje izvodio iz krvi i nasljedstva kano potomak prijašnjih bosanskih vladalaca. Evo što sam o tom govori: „mene že videšću zemlju praroditelj mojih po nih ostavljaju a ne imušću svojega pastira, od njihže plemene i az izabran bjeh pomošću božieju i prečiste ego matere vjenčan bjeh bogodarovanim vjencem na kraljestvo, jako biti mi va Hrista boga blagovirnomu i bogom postavljenomu gospodinu kir Stipanu Ostoi kralju Srb-ljem, Bosni i Pomoriju i vsim zapadnim stranam, i po tomže načeh sa bogom kraleovati i praviti priestô kraljestva...“¹ Opet drugdje: „az Stefan Ostoja... spodobljen bjeh kraljestvovati va zemlah roditelj i prarodi-

¹ U listini kod Miklošića: mon. serb. p. 233.

telj naših.“¹ Za tiem: „dajemo viditi vsakomu človiĥu, komu se dostoji, da jegda gospod bog... načini me naslidnika i gospodina va zemlah roditelj i praroditelj moiĥ...“² Ovu krvnu i pravnu svezu izmedju Stjepana Ostoje i njegovih predšastnika priznavali su jasno Dubrovčani: „i hote nas — vele o Stjepanu Ostoji — vlastel i vsu općinu grada Dubrovnika za svoje srčane i v svem počtene prijatelje, kako no smo bili u prve gospode srbske i u bosanske, kako to u jego praroditelja g. kralja Tvrdka i u ime gospode srbske i bosanske... do rečenoga kralja Ostoje...“³ Sam kralj Ostoja zove Stjepana Tvrdka svojim bratom⁴; pa ako ovu rieč i uzmemo ovdje za naslov časti, mislimo ipak da svi ovi navodi svjedoče, da je Stjepan Ostoja bio istoga plemena. koga bijaše Stjepan Dabiša, Stjepan Tvrdko i ban Stjepan t. j. od plemena Kotrmanićeva. Prema tomu bijaše Stjepan Ostoja zakoniti „nasljednik i gospodin u zemljah praroditelja i roditelja svojih“, u državi bosanskoj. Što je Stjepan Ostoja bio Dabiši ili Tvrdku, toga nam

¹ Ibid. p. 235.

² Ibid. p. 254.

³ Ibid. p. 239.

⁴ Ibid. p. 239: „ѡ ѡмѣ ѡста дѣжаниъ братъ краљества ми, кивши сазаного споменѣтиъ господниъ краљъ тврѣтко.“ Str. 236: „како съ давали наишмиъ братъ свето поимкишмиъ господниъ краљу степенѣ тврѣткѣ...“

spomenici nekažu izrično. Ali na jednu okolnost valja ovdje osobitu pozornost svratiti. Poslije kralja Stjepana Dabiše vladaše u Bosni Jelena, koja se pisala „po izvoleniju božju kralica Srblem, Bosne i primorju i zapadnim stranam i k tomu.“¹ Jelena vladaše za svoga sina maloljetnoga Stjepana Ostoja²; a znamo, da se i supruga pokojnoga Dabiše zvala ovim imenom. Dodajmo k tomu još ovo, da se Jelena za svoje vladavine služila pečatom kralja Stjepana Dabiše u javnih državnih izpravah i da ona Stjepana Dabišu u ovih zove svojim „gospodinom“³: onda mislimo da ćemo istinu kazati, reknemo li: da je Stjepan Ostoja bio pravi sin Stjepana Dabiše, te da je on pravom nasljedstva stupio poslije svoga oca na prijestol bosanski a da za njegove maloljetnosti majka mu udova kraljica Jelena upravljala u ime njegovo.⁴

¹ Listina ibid. p. 230.

² Izrično tvrdi Gjone Rastić: *Croniche di Ragusa*. MSC. p. 454.

³ Kod Miklošića op. cit. p. 230: „и за колю скедоубѣх и тврѣгакѣх сѣи покемѣ постависмо печѣть нашегѣ господина краља Стефана Дабисѣ.“

⁴ Nadpis na njezinoj listini u dubrovačkoj pisarni pridodan glasi (ibid): „privilegio de regina Jellena de re Dabissa, feçe, che non sia daçio avanti Stagno a Maslina ni a Slano.“ Ovdje se Jelena „kralica Bosne“ zove (supruga) kralja Dabiše. Osim toga Gjone Rastić izrikom potvrđjava naše nagadjanje. Tim se obara sve što su o rodu

BOGOMILI I PATARENI.

Diel prvi.

Povjest Bogomila i Patarena.

III.

Patareni u Bosni.

...Ali i državni odnošaji, u kojih je Bosna tada stajala, išli su sekti u prilog. Kruna ugarsko hrvatska smatraše Bosnu sveudilj kano zemlju svojoj vrhovnoj vlasti podčinjenu; s toga se ban hrvatski Pavao Šubić, knež bibrirski, navodi u svih spomenicih hrvatskih gospodarom i banom Bosne,¹ prem je ovom zemljom srbski kralj Stjepan Uroš više godina faktično vladao. Stjepanu je dakle iz obzira na ugarsku politiku valjalo snosljivim biti napramt inovjercem u Bosni. Osim toga posao

Stjepana Ostoje kazali bez svakoga dokaza dosadnji povjestnici: Orbini, du Cange, Farlati, Engel, Schimek, Jukić, Majkov itd. Ovaj posljednji, inače najobzirniji, misli, da je Ostoja bio „sin Pavla Hristića od plemena Jablanovića.“ Sr. Istoria srbskog naroda str. 163. Ime mužko **Octor** nije bilo riedko u Bosni (Vidi Daničićev rječnik kod ove rieči).

¹ Knez Pavao se već 16 lipnja 1285 piše „banus Chroatorum et dominus Bosne“ (J. Šafařík: monum. hist. serb. u Glasniku XV, 205). Opet god. 1299, 7 travnja: „Paulus banus Croatiae, Dalmatie et dominus Bosne“ (monum. spectantia histor. Slav. merid. I, 190).

sjedinenja srbske crkve s rimskom, zametnut već god. 1288, stupao je veoma polagano napred. U Srbiji bijaše tada župa katoličkih, kano u Bristovcu, Rudniku, Rogoznu, Trebči i Gračanici; ali tamošnji biskupi istočne crkve bijahu istomu obredu u toliko protivni, da su na onih župah namještali paroke svoga obreda.¹ Nije dakle čudo što Stjepan Uroš još god. 1303 pokazivaše tek volju pristupiti u zajednicu crkvenu.² Ali on nije s druge strane bar onda nadahnut bio neprijateljskim duhom prama rimskoj crkvi, pače nalazimo, da je njezine zavode i hramove obdarivao kano one crkve istočne.³ Iz ovih je istih državnih razloga i obzira srbski vladalac pazio takodjer starješine patarenske. Liep nam primjer ove vjerozakonske snosljivosti daje povelja Stjepana Uroša od 15 ožujka 1305, izdana u gradu Kotoru.⁴ Ova je

¹ Theiner: monum. Hung. I, 408. Ovdje „de Bristonia“ mj. Bristovca, *Бристовица* u rječniku Gj. Daničića.

² Ibid. p. 410.

³ Sr. njegove listine kod Miklošića: monum. serb. p. 57, 67, 71, 73, 77.

⁴ Ibid. p. 67. Ova je listina izdana 1305 god. kako se i u Ljubišinu apografu čita. a ne između 1305—7, kako Miklošić misli; jer je arcibiskup Marin, koj je u njoj podpisan, umro mnogo prije (dudum) 25 ožujka 1307. kojega mu dana imenovan nasljednik Andrija (listina kod Theinera: monum. Slavor. merid. I, 123).

povelja podijeljena samostanu sv. bogorodice u Ratcu, reda sv. Benedikta, u barskoj nadbiskupiji, podijeljena dakle katoličkomu zavodu od vladara istočne crkve. U vieću kraljevu, u kojem je podijeljena, bijahu prisutni rimo-katolički biskupi: barski Marin, i kotorski Dojmo, istočno-pravoslavni zetski Mihail i humski Joan, napokon *ΔΕΔΕ ΜΗΡΟΧΑΝΗ* t. j. biskup patarenski. Stjepan Uroš bio je dakle obkoljen starješinama svih vjeroizpoviesti, kojih je sljedbenika imao u svojoj državi...

Diel drugi.

Vjerozakonska obćina Bogomila i Patarena.

II.

Crkva.

...Bogomili su pravovjerne, koji prijaviše svoj pristup, smatrali „kano pse i svinje“, te jih primali kano nečiste. S toga su jih „najprije očistili“ postom i molitvom, onda krstili; za tiem, kada su malko uznapredovali i savršeniji postali, dali jim „sveto i biser“.¹ Ovo primanje i postepeno usavršenje u Bogomila opisuje se² sljedećim načinom: „Kada se njetko k Bogomilom uteče, najprije propisuju mu vrieme za izpoviest (*εις ἑξομολόγησιν*) i očišćenje (*ἀγνείαν* i neprestanu molitvu (*προσευχήν*). Onda na glavu mu polože evangjelje po Ivanu, i zazivaju svoga sv. duha i pjevaju „Oče naš“. Poslije ovoga obreda (*βάπτισμα*) opet

¹ Euthym. Zygad. c. XLIV.

² Ibid. c. XVI.

mu doznače vrijeme za točniju nastavu (*ἀγωγήν*) i strožije življenje i čistiju molitvu. Onda traže svjedočanstvo, jedu li je on sve to obdržavao i revno vojevao. Ako to muško i žensko potvrdi, onda ga vode na glasovito posvećenje (*ἐπὶ τὴν θρυλλουμένην τελείωσιν*); okrenu ga naime pram iztoku sunca, opet stave mu na glavu evanđjelje, polože nanj muži i žene svoje ruke te pjevaju zahvalnu pjesmu (*εὐχαριστήριος ὕμνος*), što je obavio sve propisano¹. Još se k ovomu obredu dodaje¹: da je dotičnik bio obučen u dugu crnu haljinu poput kaludjera: da su ga, osim što su nad njim molili, udahnuli i namazali od glave do pete. Iz ovoga se izvješća vidi dvoje: prvo da se u Bogomila svaki, koj je htio pristupiti u njihovu obćinu, imao njeko vrijeme pripravljati, da pokaže svoju iskrenu odluku i da se pokaže dostojan njezinim biti članom; za tim drugo, da su u njih bila dva reda članova, od kojih se u prvi stupilo, kada je tko, obavivši onu pripravu, bio primljen, u obćinu propisanim obredom; u drugi su red primani bili članovi obćine savršeniji, t. j. koji su po obćem svjedočanstvu obćine poznavanjem nauke i strožijim životom zaslužili, da jim se podiele više blagodati (*τὸ ἅγιον καὶ τοὺς μαργαρίτας*) vjere i to opet drugim, uzvišenijim obredom. Za pripravu u sljedbu bijaše propisana *ἐξομολόγησις*, *ἀγνεία* i *προσευχή*. Obred se onaj, kojim

¹ U X i XIII anathematismu kod Tollia op. cit. 118.

je pripravnik bio primljen u sljedbu, obćinu, zove *βάπτισμα*, koja se rieč neima uzeti u kršćanskom znamenovanju, jer o vodi ne samo nije kod toga čina bilo spomena, nego je sljedba njezinu porabu, kano tvari, izrično zabacivala. Čin se obavio ne vodom, kano u kršćenju kod katolika jedne i druge crkve, nego knjigom evangjelja; ali pošto je on imao u obćini isto znamenovanje, koje imade kršćenje vodom, njim je naime pripravnik primljen bio u obćinu, to se on per analogiam mogao zvati *βάπτισμα*, baptismus. Onaj drugi obred, kojim je član općine stupio u drugi, savršeniji red, zove se *τελειωσις*...

V.

Svete knjige.

...Ali i glede ovoga izvora odstupila je sljedba od kat. crkve toli u obsegu koli u tumačenju njegovu. Sve su obćine sljedbe bez razlike primile knjige novoga zavjeta, evangjelja i poslanice apostolske. Od staroga zavjeta nisu uzkrćivale priznanja onim izvodom, koji se u novom zavjetu napominju.¹ Tako se i bosanski Pataren u svojoj prepirci o progonstvu² poziva na II Mojs. 20, 13 i na V Mojs. 5, 17; što je katoliku dalo povoda, da ga upita: „odkada vjeruješ prorokom, koji su duhom sv. govorili?“ a Pataren mu od-

¹ Reiner p. 260: „exceptis his tantummodo verbis, quae sunt inducta in novo testamento.“

² Starine I, 117.

govori: „ne možemo inače kazati“. Inače je sljedba stari zavjet zametnula; jer je, kako znamo, držala, da je djavao početnikom i gospodarom staroga zavjeta; s toga da je zakon njini podieljen, i „zakon je grieh; jer nije iz vjere“. O bugarskih se Bogomilih tvrdi¹: da su zavrgli „ЗАКОНЪ ДАНИНЪ ... МОИСЕОВИ“ i da nisu primali „КНИГЪ ПИСАННЫХЪ ПО ПРОРОЦЪХЪ“. Po što se pod zakonom i proroci razumievaju sve knjige staroga zavjeta: to su bugarski Bogomili po tom zavrgli sav stari zavjet². Ovo je i dosljedno nazorom sljedbe o starom zavjetu, kojega je ona u početku jamačno svagdje bez iznimke zavrгла. Ali malo kašnje imala popustiti od ove dosljednosti; te kano što je već u početku pripustila pojedina mjesta, koja se naime navode u novom zavjetu, tako se po malo nije opirala pojedinim odlomkom i čestim staroga zavjeta. U toj su popustljivosti grčki Bogomili daleko posli, koji „zabacivši sve knjige mojsijine i ostale poslije njih pisane primiše saltjer i knjigu 16 proroka“.³ Ove knjige staroga i one novoga zavjeta dieliše Bogomili u sedam knjiga, naime: saltjer (1), šesnaest proroka (2), četiri evangjelja (3. 4. 5. 6.) i poslanice apostolske (7) t. j. posla-

¹ Kozma: Slovo str. 77. Isto u žitiu sv. Ilariona: Starine I, 74.

² Na saltjer kano da se odnose ove rieči Bogomila (Kozma str. 84): „МЪ ДАВИДА НЕ ПОСЛУШАЕМЪ НИ ПРОРОКОВЪ, НЪ САМАГО ЕВАНГЕЛІА; НИ ЖИВЪНЪ ПО МОИСЕОВИ ЗАКОНУ, НЪ ПО АПОСТОЛЬСКУ“.

³ Euthym. Zygad. c. I.

nice, djela i apokalipsu; te kod¹ ovoga se razdie-
ljenja pozivahu na priče salam. 9. 1: „mudrost
sazida sebi kuću i otesa sedam stupova“, razu-
mjevajući pod kućom svoju obćinu a pod stupovi
one knjige sv. pisma. Rieči kod Mat. 3, 4 tuma-
čili su Bogomili o mojsijevu zakonu ovako¹: „dlake
velbljudine jesu zapoviedi mojsijeva zakona, koji
je nečist kano velbljud, jer svojim podanikom
dopušta i meso i ženidbu i prisegu i žrtve i rat
i mnoga tiem podobna: kožan pojas da je sveto
evangjelje, koje je na ovčijih kožah napisano“...

¹ Id. c. XXX.

ЂУРА ЈАКШИЋ.

1832.—1878.

[ЛИРСКЕ ПЕСМЕ.]

Пут у Горњан.

Од Великог Села до самога Ждрела
Ко да ј' вила неки ђилим разастрела
Од зелене траве и свакаке шаре,
Да себи домами уморне бећаре;
Па, доклен ти вила лаког санка бира.
Лађан поток слабе ноге ти испира,
Ветрови ти тихи лени мирис дају,
Заслађене ране горком уздисају.
Са далеког пута уморац сам сео,
Не би л' санка наша, сестан невесео:
Повило се цвеће, полегла је трава,
Али мене синак давно избегава!
Спа се је мисли врзло по памети;
Много ли сам страда, кад се срце сети!
Никад добро јутро, никад добро вече,
Мени поћца лако никад не протече.
У мислима тако уздано сам јако,
А сузе су текле низ образ полако;
Од груди се мојих вечан огањ створи,
Да у њима душа пре рока изгори.
По големом свету млађан се потуцам —
Што громовник нисам, да на судбу пуцам?
Све, што ми је било недраго и драго,

Остављат' сам морo равно подједнако.
 Па где сад почивам, о, да дивна места,
 Лепа и никад није с уресом невеста,
 Извезено цвећем, окићено горам' —
 Ја и ово место оставити морам. —
 Ено већ се крију сјајног сунца зраци,
 Ка западу златни путују облаци,
 Торбицу сам свезо, опанак притего,
 И ја бих са сунцем некуд даље бего;
 Али једно срце, друго судба жели:
 Ја по судби морам, што она придели.
 Видиш оно стење, што се небу пење,
 То је воља судбе, горко придељење! —
 Ко боланог нада небу подигнута
 Подиже се гора од камена љута,
 Боцу диже главу, а коленом клеца,
 Каменито срце Млава јој проседа;
 Зајазит' се не да, мумла, јечи, стење
 И у муци тешкој прождире камење;
 На њу грешну сунце никада не сија,
 Само гром је мразну са уком пробија,
 Пламенита муња опали јој лица,
 Да већма потавни срамна проклетница;
 У нечистом недру вечну клетву скрива,
 За то гдегде грми, и немо почива;
 Благослов је прокло—српски царска дазо—
 Како би јој и бог милости указо. —
 Поред ње ме бујне тврда стаза води;
 Али куда, куда? куд сам оро оди;
 Повише облака и од неба више.
 Јер уместо неба нуст се камен диже.

Не чује се тица, баш никака гласа
 До вечите уке безбожних таласа.
 Не знам даље стазе, ни знам даље пута,
 У 'вакој се гори најлакше залута;
 Ослабеле ноге даље не могу, —
 А и куд ћу даље? даљу тражит' беду? —
 Изнемогло тело сурвало се доле
 Поред неке пусте развалине голе.
 Тврдиња је била некад ово стара,
 Чувала је верно свога господара.
 А данаске шта је развалина ова?
 Постала је гнездо суријех орлова.
 Слушала је негда бојних труба звуке;
 Шта данаске слуша? међеде и вуке.
 Силена је војска овде становала;
 Наместо је војске маховина пала,
 Под маховом леже старе славе знаци:
 Оружје светло, коњи и јунаци.
 Све ту мирно лежи под стеном страхоте,
 Из прашине њине гунтери се коте.
 На њој данас седим и даљину гледим,
 Ваљда гдегод ближе миран кров се диже,
 Или добар пастир стаду следи белом;
 Ал' ништа не беше у околу целом,
 Као да је камен у љутини пуко
 И у пукот своју све живо повуко. —
 Ал' шта се забеле у горскоме мраку?
 То је бела кула на цркви Горњаку;
 Раширила крила лабудова бела,
 Белоћу је снега на себе узела;
 Крст се на њој блиста, сунцу одговара

И по ладној стени златне пруге шара.
 Једно се је звоно с беле куле чуло,
 У моме је срцу трипут одјекнуло:
 Запојане тихо калуђери свети,
 Можете л' ме, поге, бар донде понети?
 Емо ми дворинџа, емо дворских врата,
 Примиће ме у двор страна пензната;
 Одмор ће ми дати, то ми само треба,
 А благослов на нас бог шаље са неба.

(*Горњак* је манастир, задужбина цара Лазара, лежи у дивљем пределу поред Млаве на граници између омољског и млавског среза у пожаревачком округу. *Велико Село* и *Ждрело* места су у истом округу. *Млава* је река, која изнад Жагубице у окр. пожаревачком извире и код Костоца у Дунав утиче. Прича се, да је цар Лазар хтео преко ње разговарати се са неким свецем Григоријем, који је близу Горњака у гори постоио, па, како је Млава онуда текла са великом хуком, да нису могли речи један другом разумети, то је светитељи прокупу, и оно се место данас зове *Тишина*, јер одонда увек ћути тамо Млава.)

Црногорац Црногорки.

Ране моје љуто тиште,
 Мила дивна Црногорко,
 Моје груди помоћ ништу,
 Испаране на бојништу.
 Помоћ, помоћ, Црногорко!
 Потирами ми пушке мале,

Руке су ми малаксале,
 Секућ' Турке, Црногорко.
 А кад паднем горски лаве,
 Моја лена Црногорко,
 Тешке ране и кржаве
 Нек замене турске главе.
 Ох, свети ме, Црногорко,
 Не кукањем и са плачем,
 Већ крвавим љутим мачем:
 У бој, у бој, Црногорко!
 А на дому храни синке,
 Моју паду, Црногорко,
 Оне дивне мушке слике,
 Оне храбре осветнике.
 Храни, негуј, Црногорко,
 И лени наук казуј њима:
 Светити се душманима,
 Моја верна Црногорко.

На Липару.

I. Вече.

Јесте ли ми род, сирочићи мали,
 Или су и вас можда јадни отровали,
 Или вас је слабе прогонио свет,
 На дођосте само, да, кад људе знамо,
 Да се и ми мало боље упознамо,
 У двоневу тужном певајући сет?

Ми смо мале,
 Ал' смо знале,
 Да нас неће
 Нико штети,

Нико смети,

Тако волети

Како ти.

Ћију ћи!

Моје тице лепе, једини другари,

У новоме стану познаници стари,

Срце вам је добро, песма вам је мед;

Али моје срце, али моје груди

Леденом су злобом разбијали људи,

Па се место срца уватио лед.

С белом булом,

Са зумбулом,

Шарен-рајем,

Рајским мајем,

Цвећем, миром,

Са лепиром

Летимо ти ми,

Срца топити.

Ћију ћи!

Моје тице мале, јадни сиротани,

Прошли су ме давно моји лепп данп,

Увело је цвеће, одбегло ме мај:

А на души оста, ко скрхана биљка

Ил' ко тужан мирис увелог босиљка,

Једна тешка рана, тежак уздицај.

II. Поноћ.

Поноћ је...

У црном плашту нема бoгпња.

Слободне душе то је светпња,

То глуво доба, тај црни час.

Ал' какав глас

По тамном крилу неме поноћи,
 Ко грдан талас један једини
 Да се по морској вади пучини?
 Лагано уји, ко да умире,
 Ил' да из црне земље извире.
 Можда то дуси земљи говоре?
 Ил' земља куне своје покорс?
 Ил' небо можда даље путује,
 Да моју клетву више не чује,
 Па звезде плачу, небо тугује,
 Последњи пут се с' земљом рукује?
 Па зар да неба свету нестане?
 Па зар да земљи више не сване?

Зар да остане

Тама?

И од се чује...

Да л' поноћ тако мирно путује?
 Или ваздух тако тихо не гази.
 Ко да са оног света долази?
 Ил' крадом облак иде навине?
 Ил' бољик какав тешко уздише?
 Ил' анђо мелем с неба доноси
 Ил' општру косу, да га покоси?
 Да љубав не иде? да злоба није?
 Можда се краде, да нам попије
 И ову једну чашу радости?
 Ил' можда суза иде жалости,
 Да нас ороси тужна кањлица?
 Или нам мртве враћа земљица?

Врата шкринаше...

О душе! о мила сени!
 О мајко моја! о благо мени!
 Много је дана, много година,
 Много је горких било истина;
 Много ми пута дрхташе груди,
 Много ми срца цепенаше људи,
 Много сам кајо, много грешно,
 И ладном смрћу себе тешио;
 Многу сам горку чашу попио,
 Многи сам комад сузом топио.
 О мајко, мајко! о мила сени!
 Откад те, мајко, нисам видео,
 Нипаква добра нисам видео.
 Ил' можда мислиш: „Та добро му је,
 Кад оно тихо ткање не чује,
 Што наук везе жицом тачаном
 Над оним пашим црним таваном.
 Међу људма си, међу ближињима.“
 Ал' зло је, мајко, бити међ' њима!
 Под руку с' злбом пакост путује,
 С њима се завист братски рукује.
 А лаж се увек онде наводи,
 Где их по свету подлост проводи;
 Ласка их двори, издајство служи,
 А певра се са њима дружи.
 О мајко, мајко, свет је пакостан;
 Живот је, мајко, врло жалостан.

III. Зора.

Петао пева...

Трећи је већ пут песму отпево.

Ал' да му није дала природа
 Глас будилника гора самоћних,
 Крепитећим грлом би ли икада
 Ведро тамо мрке попоћи,
 Слободећ' срце усамљенога?
 Не би никада! не би ни знао!
 У овом луку није имао
 Шарене својте брата старијег,
 Да му искуства умом дозрелим
 Времена поћног тачне рокове
 Подела венито по минутима.
 Самоуче је, сам се учио. —
 Кад са искуства горком течносту
 Ожучен живот хтеде пропасти,
 Скупивши духа снагу последњу,
 Умoran падох у овај луг.
 Дању ми оро кликом рапавим,
 Прокидајући махом дивљијем
 Облака црних густе сводове,
 Подиже души узвишен лет
 И, водећи ме журно за собом,
 Нуди ме силам оним престолом,
 Са којег је некад Јупитер,
 Боговске воље муњом огњеном
 Селене горде пуну утробу
 Раздирућ' гневно, нибао свет.
 Па, ко још није блатом нискости
 Обешчастио душе светињу,
 На силно крило орла дивљијег
 Ослонив снаге љуцку честицу,
 А над земаљским пошени мислима

На престо ступа, ко бивши бог,
 И узев муње давно почившиг
 На ону груду поглед управља,
 Створитељева што је немилост
 Од оног праха, што је звездама
 Са светих ногу прљав отпадо,
 У злокобноме часу створила,
 А да свршенства своје свемоћи
 С несавршенством света доковча.
 Од оног праха влажне прашине
 Показа сунцу прљави створ.

Човек!

Промисле прв...

Подмукло умље — пакосна крв!

ИЗДСКЕ ЛЕСКЕ.

Емил Костовић.

Тане ништи,
 Коњич вршти,
 Рањен виче,
 Гласи мутни.
 Земља тупи,

Непријатељ не измиче. —
 Рањеника страшна мука,
 Стоји ука од јаука;
 Сајужени дим, прашина
 Диже с' тамо до висина;
 Од барута силне ватре
 Све се, све се сво сатре.
 Већ јунаци зуби кољу,
 Борби доби сваки вољу,

А наш бубањ оглашава
 Да је пало доста глава,
 Патраг да се сада ступа.
 Ал' војника стоји лупа,
 Нико, нико патраг неће. —
 Сад душманска једна чета
 Чак овамо проби кста.
 Костовића ту ранише,
 Заслужну му, ах, одбише
 А јуначку десну руку,
 Ком даваше горку муку
 Душманину,
 Кад замачу.

Из рамена крвца лопи,
 Масна крвца земљу тони;
 Емил рањен храбро стаде,
 Јунацима миг он даде,
 Из све снаге силно викну
 И тугарски у мукама цикну:
 „Напред, браћо, сви Мокринци,
 Краљевића храбри синци!
 Осветите живот мој,
 Умалите силаи број
 Душманина
 Наша силна.“

Сваки јунак напред скаче,
 У милоти Емил плаче:
 „Ах, јунаци, све змајеви,
 Браћо моја соколови,
 Мирио ћу вам сад умрети:
 Ваша рука братски ме освети.

Поздрав'те ми стару мајку
 И доброга, ах, бабајку;
 Поздрав'те ми моју милу
 А Милеву, белу вилу,
 Ах, поздрави...

С богом, Јевто брате,
 Нек ти свеци за то плате!“ —
 Тане пишти,
 Коњиц врштити,
 Рањен виче,
 Гласи мутни,
 Земља тутњи,
 Непријатељ већ измиче!

Барјактаровићи.

С богом, мајко, мајко мила!
 Пет стотина кобних лета
 Моја славни прадедови
 У присепку бурног лада,
 Што крвави барјак даје,
 Пролеваху крвицу свету.
 И залуду звер азијска,
 Са ордама бесомучним
 Стремећ' грозно к' барјактару,
 Кроз димовну маглу стреља
 Крст посвећен, барјак свети.
 Још и данас барјак лети
 На срамоту вековима
 По бојишту, по облаку
 Смртог праха и олова.
 Још и данас кроз редове

Многобројних Азијата
 Напред лете храбри тићи
 Барјактаровићи.“
 Плаче мајка стара, тужна;
 Три је сина испратила,
 Погибоше, боже мој.
 Сад мезимца прати мила
 На жртвеник домовни,
 Па га љуби, пак га храбри:
 „Брани, сине, образ свој!“ —
 „С богом, сестро, седе снаго!
 Три су твоја брата пала
 Под барјаком за слободу.
 Али стоји барјак свети,
 Стоји име славно, сјајно,
 Стоје стене црногорске
 Непроходне, непобедне.
 Пак и ја ћу за њих пасти,
 За слободу Горе Црне,
 Под барјаком развијеним
 На бојништу кравоме
 Код три моја лична брата
 У гробницу храбрих тића
 Барјактаровића.“
 Сестра стрепи, али не сме
 За живота жива рећи:
 „Не у крав, не у бој!“
 Бледи, слути тужна млада
 И шапћућ' га опомиње:
 „Иди, иди, брате душо,
 Али чувај живот свој!“ —

„Коња седлај, љубо верна,
 Изнеси ми бојну сабљу,
 Кнез ме зове на бојиште.
 А паднем ли под барјаком,
 Верна љубо, прежали ме;
 Иак, ако ћеш руку дати,
 Јунаку је само подај,
 Кој' ће барјак за слободу
 Кроз кржаве горе вити,
 Кад не буде више тића

Барјактаровића.“

„У бој, друже,“ љуба рече,
 „У бој, дико црногорска!
 А паднеш ли, сунце моје,
 Црногорка уме бити,
 Љуба ће те осветити!“

ИСПРАВЦИ.

На страни	3. у врсти	24. место	водами :	треба водами,
»	»	26. »	»	»
»	»	25. »	свршајем.	свршајем. «
»	»	30. »	»	»
»	»	31. »	створи-	створи
»	»	27. »	Христос	Христос,
»	»	3. »	ćes	ćeš
»	»	1. »	Držic	Držić
»	»	16. »	privarili	privarili
»	»	1. »	Gundulic	Gundulić
»	»	13. »	tjeri :	tjeri.
»	»	14. »	užmeće	uzmeće
»	»	5. »	pcele	pčele
»	»	28. »	nima	nimam
»	»	29. »	genera	genera
»	»	2. »	slavi.	slavi,
»	»	20. »	де.јевајет	до.јевајет
»	»	22. »	подстрекавати	пострекавати
»	»	27. »	Едва	Једва
»	»	13. »	proemia	praemia
»	»	23. »	правом у	правому
»	»	19. »	знам.	знам. «
»	»	20. »	господи	господи,
»	»	15. »	Срби	Срби и
»	»	16. »	дружцијим	дружцијим,
»	»	19. »	било	било,
»	»	9. »	пријми	прими
»	»	11. »	Милош	Милош,
»	»	10. »	наредан	наредан
»	»	3. »	starii	starii
»	»	10. »	руда,	руда ;
»	»	26. »	времена.	времена :
»	»	20. »	слађе	слађе,
»	»	6. »	шербет,	шербет
»	»	31. »	Аман-пашом	Аман-пашом ;
»	»	21. »	Križevcu..	Križevcu.

РЕЧНИК.

А.

абије — одмах.
авар — тврдица.
агранчати — шченати.
адет — обичај.
аер — ваздух.
ајан — месни старешина.
аки — као да.
алиманка — барем.
алкати — гладовати.
алчан — гладан.
анда — дакле.
андаре — ићи.
анкира — лангер, котва.
ар — јер.
арач — данак, порез.
арбор — катарка.
арамзадук — разбојништво.

Б.

багреш — пурпуреш.
бадсѣ — чкаѣ.
базилишк — змија.
банлаћ — посланство.
банло — посланик.
бандур — пандур.
барјак — застава, стег.
барјактар — заставник, стегоноша.
баста — доста, добро.
бастах — посплац, амал.
бездјелица — беспослица.
бездјелствовати — мировати.

бесконечник — бесмртник.
 бижигати — чеиркати, баратати.
 бинбаша — мајор.
 бјегућ — пролазан.
 благовати — ручати.
 благовјејан — побожан.
 благовон — мирисан.
 благодаран — штедар, издашан.
 благодјетељ — добротинац.
 благополучан — срећан.
 блазиги — миловати.
 блудило — маза.
 бо — јер.
 бољши — већи.
 бо-фун — лакрдијаш.
 брагешица — чакшире, гаће.
 бран — битка.
 браноје — војска.
 брашно — храна.
 брго — брзо.
 брцати — прскати.
 буди — кад.
 буке — шумшир.
 бурунгија — претпис.
 бутига — дућан.

В.

в, ва — у.
 вадати — дати.
 ваер — правн.
 вазбранити — забранити.
 ваздигнути — подићи.
 ваздети — подићи.
 ваздремати — задремати.
 вазети — узети.
 вазлешти — лећи.
 вајме — авај!

вакусити — окусити.
 ванезану — изнепада.
 ванети — назити, мотрити.
 ванешњи — спољашњи.
 вангги — викати.
 вапрашати — унитати.
 варвит — лира.
 вае — сав.
 васак — свак.
 васлати — послати.
 васује — узалуд.
 васхотети — хотети.
 ватори — други.
 ведети — знати.
 вежество — знање.
 веле — веома.
 велми — веома.
 велможа — великан.
 велуг — кадина.
 вендар — пак.
 верлост — врлина.
 верни — стих.
 вес — село.
 весма — веома.
 венит — ствар.
 венштати — већати, казнивати.
 вешч — ствар.
 взјати — узети.
 видодостојан — знаменит.
 вија — врат.
 вијек — увек.
 вина — кривица.
 вину — увек.
 вични — вечни.
 владације — област.
 владика — господар.
 владика — властоока.

владичаствије — господарство.
 владичаствовати — господарити.
 влести — ући.
 влети — вући.
 влезати — изненада.
 вногврстан — многоврстан.
 во — у.
 вообразити — уобразивати, замислити.
 возбуди — пробудити се.
 возбуждати — будити.
 возвратити — повратити.
 возможно — могуће.
 возмолвити се — узбупити се.
 вој — војник.
 војински — војнички.
 вокупје — скуна, уједно.
 волновати се — колебати се.
 волат — свод.
 воображеније — уображење, замисао.
 воспјети — певати.
 восрегити — срести.
 восхищеније — усхићај.
 воштарија — гостионица.
 враг — непријатељ.
 врагун — ниједан.
 врие — донста.
 врли — груби, сирови.
 врх — теме.
 врху — врх.
 всегда — свагда.
 всује — узалуд.
 ву — у.

Г.

галантарија — раскош.
 галиот — робијаш.
 гејера — накао.

главити — уговорити, закључити.
 глупина — дубина.
 глама — шала.
 гљуга — чвор.
 говеније — побожност.
 годе — где.
 гој — мир.
 гојно — миро.
 гонезити — побити.
 горе — тешко!
 горница — соба.
 грушт — земља, плац.
 гувернати — управљати, чувати.
 гуса — гусар, разбојник.

Д.

да — него.
 дај — барем.
 дань — данак.
 двари — врата.
 дева — камила.
 дезердитати — лишити наслеђа.
 декрепит — изнемогао.
 дела — ради.
 делиција — забава.
 деља — ради.
 детељ — чин.
 диванија — сулудњак.
 диклица — девојчица.
 дилбер — красан.
 дјетинь — момак, послужитељ.
 доброхоство — пријатељство.
 довоља — довољно.
 докинути — прекратити.
 доколе — докле.
 домаћа — домаћница.
 драче — трије.

древље — негда.
 дреселити — туговати.
 дрэновеније — дрескост.
 дриво — лађа.
 дробан — ситан.
 дузница — туце.
 дундо — стрип, чича.
 дунш — делфин.
 дурак — лудак.
 дураги — трајати.

Љ.

ђавољи — ниједан.
 ђардин — врт, башта.

Е.

евријенски — јеврејски.
 ер — јер.
 есанити — рачунити.

Ж.

жал — песковита обала.
 жапаљ — затон.
 жацав — оштар.
 жбир — жандарм.
 же — а, и.
 жег — гориво.
 жиока — гредица, паузница.
 жушник — парох.
 журчање — жубор.

З.

забрало — бедем.
 забит — заборав.
 забит — полицај.
 задити — забостити.
 зазрегити — засенити.

закиљати — клати.
 заклад — залога.
 закољеније — клањо, убијање.
 законпреступан — неваљао.
 закоспевати — закашњивати.
 замјеран — угледан.
 замњети — загрмети.
 зане — јер.
 зање — јер.
 занељати — заћи.
 заптија — жаңдарм.
 застава — залога.
 заступити — закигити.
 заутрни — сутрашњи.
 захар — шећер, пукар.
 захвалити се — понети се.
 зван — осем.
 згадљив — гаџан.
 згар — озго.
 здвојење — сумња.
 zde — овде.
 зајејати — учинити.
 зело — врло.
 зенути — нићи, проклијати.
 зестајати се — састајати се.
 зјединити — сјединити.
 злед — зло.
 знаменије — знак.
 знобити — снарожити.
 зулум — насиље.

II.

и — он.
 ибо — јер.
 иже — који.
 изети — узети.
 измести — избацити.

VIII

измјенити — издати, изневерити.
изрочап — славан.
инде — другде.
инди — дакле
иногда — другда.
иноплемени — туђински.
искати — тражити.
инастрити — ишарати.
исправити — извршити.
исправљеније — извршење, посао.
испразно — узалуд.
исупути — истргнути.
иштом — тек.

J.

јад — отров.
јадовит — отровац.
јадро — педре, крило.
јазва — рана.
јако — као.
јакоже — као што.
јакост — јачина.
јачина — шарена хаљина.
јегда — када.
једанак — наједаншут, заједно.
језик — народ.
јексод — трошак.
јестество — природа.
јестли — ако.
јестојска — јело.
јетер — који.
јети — узети.
јудол — долина.
јуже — већ.
јупост — младост.
јур — век.
јурве — јамачно, доиста.

K.

кабан — кабаница.
 казал — срез, котар.
 кар — брига.
 карестија — скупоћа, оскудица.
 квар — штета.
 кварат — пед.
 ки — који.
 киш — тело.
 кир — господин.
 кичељивост — охолост, поноситост
 киљнга — писмо.
 коли — колико,
 кољ — колико.
 колеснице — кола.
 колора — јед.
 ком — чим.
 комај — једва.
 комок — угодан, простран.
 комун — општина.
 копак — двор.
 копац — крај.
 кончина — свршетак.
 корабаљ — лађа.
 корта — двор.
 котач — точак.
 кошгуманца — обичај.
 красовати се — красити се.
 крат — пут.
 крепак — јак.
 крзмање — умирење.
 криж — крст.
 кримтељ — хранитељ.
 крух — хлеб.
 крухач — хлеб.
 куље — трбух.
 курјак — вук.

куталац — циментница.
кутао — цимента.

Л.

лазина — оплаза.
лаја — лавез.
ластовитост — лакост.
лешки — пољски.
лијер — крип.
линац — лешивац.
лијечник — лекар.
липати — пестати.
личити — викати, оглашивати.
личњак — нешикр, убрус.
лис — лисац.
лихонство — грамзивост.
лужа — ложа.
лућ — златник.
лунар — ободница, октапод.
луча — зрак.

Љ.

љекар — апотекар.
љемез — притисак.
љес — шума.
љуб — драг.
љубазне — љубазно.
љуби — љубав.
љубим — љубљен.
љуте — тешко.

М.

ма — али.
мао — мали.
маздовазданије — награда.
малапкоинија — меланхолија.
маломоштан — сиромашан.

маска — маэга.
 махач — ленеца.
 маца — повесмо, пармак.
 мирнадај — пуковник.
 мотар — мирођија.
 мелин — млин.
 менштар — мајстор, учитељ.
 меу — међу.
 међњи — гранични.
 мир — зид, дувар.
 мимотеченије — пролазност.
 мјатеж — метеж.
 мјендеок — бадем.
 младац — младић.
 мава — говор.
 млиги — мислиги.
 мниги — мислиги.
 множ — множина.
 мољба — моба.
 морач — мирођија.
 мрва — мало.
 мркијента — стена.
 мудир — градеки управник.
 мужадија — пук.
 мулаазим — поручник.
 мунига — монета, новац.
 муштудук — награда гласнику.

Н.

на — ну, него.
 набдети — опремити.
 набедриница — духовни мач.
 наједине — насамо.
 најети — најмити.
 најмише — највише, особито.
 најмре — наиме.
 нални — огров.

паредан — спреман.
паринјути — наметнути.
паринићи — навалити.
парицати се — звати се.
народоошчество — република.
наследовати — угађати.
наслидовати — угађати.
настојашти — садашњи.
натољевски — анадољски.
находити — напедати.
небог — убог, кукаван.
негли — нека.
недуг — болест.
немаи — пагрда.
неподобан — непристојан.
непрекино — несавладљиво.
непреложно — непромењиво.
непресихајем — непресушан.
нер — него.
нерастлим — неиструо.
несцијена — испоштовање.
нетиј — нећак.
нетом — чим, тек што.
неуведајушти — неувели.
никај — ништа.
ниц — доле.
норма — правило.
прав — нарав, обичај.
нут — ето.

Њ.

њивити — неговати.
њихати — клатити.

О.

обаче — али.
обетованије — обећање.

објети — обузети.
област — власт.
обленгги се — обући се.
обличати — прекорити.
обноштан — покан.
ободница — каменица, октапо.
образ — начин, слика.
обрати — изабрати.
одар — постела.
одлука — одвајање.
одмаздити — осветити, покајати.
озир — обзир.
озлобити — увредити.
окајан — грешан.
окрмљати се — хранити се.
окрет — около.
омара — буквик.
опининони — мишљење.
оплинути — облити.
оплчити се — окомити се.
опхожденије — попашање.
општество — друштво.
опшчи — општи.
орденати — паредити.
оријашки — дивски.
орне — нацрт.
оршу — дела !
осал — магаре, кењац.
осести — опсести, опколити.
отвјепчати — одговорити.
отежати — устезати се.
одлучити се — одвојити се.
отач — очни.
отма — одмах.
отхожденије — одлазак.
офурити — опипнути.
оцестити — очистити се.

очајати се — очајавати.
 очебренути — окусити.
 ошљи — магарећи.

II.

пагањел — пттиглиц.
 пакар — пак.
 памет — евомен.
 пањсга — ложка.
 парати — чинити се.
 парче — комад, печа.
 пациенција — стриљсње.
 паче — па и.
 пепђати — трошити.
 пепцер — прозор.
 петије — појање.
 печалво — жао.
 пешти се — бријути се.
 пикат — утробнице.
 пикња — тачка.
 пита — храна.
 питати — хранили.
 питер — саксија.
 питети се — хранили се.
 пјантати — напустити.
 плав — лађа.
 плазити — пузати, гмизати.
 плаштити се — љутити се.
 плахта — чаршав.
 побој — пораз.
 поболети — пожалити, узбудити се.
 новеленије — заповест.
 повеља — заповест.
 повједјети — приповедати.
 погитити — прогугати.
 погребеније — погреб.
 подвиг — панор.

подвигнути — подићи.
 подлабутити — подухватити.
 подоба — прилика.
 подобати — приликовати.
 подружје — друга, жена.
 пожрети — прогутати.
 појати — узети.
 покли — почем.
 поколи — почем.
 покора — испаштање, кајање.
 покровно — скривено.
 појата — палата.
 појача — палата.
 полег — према.
 полезац — користан.
 полза — корист.
 поливка — чорба.
 подучити — добити.
 помаст — маз.
 помнети — сећати се.
 понезе — пошто.
 понирлив — погружен.
 повошеније — руг, погрда.
 попрјети — прихватити.
 поручница — посредница.
 послед — последица.
 посол — посланик.
 посопствовати — помагати.
 потребити — утапати.
 потребовати — употребљивати.
 похарати — похабати.
 похитити — отети.
 похлена — жеља.
 похрана — депозит.
 почитаније — поштовање.
 почитовати — поштовати.
 почта — пошта.

почти — управо.
 поштење — почаст.
 пошчађеги — поштедети.
 правити — говорити.
 празнов — гоља.
 пратеж — пртљаг, сенап.
 првоје — најпре.
 пребити — пробавити.
 пред — напред.
 предати — презати, страшити се.
 престатељство — заступништво.
 прензбило — преобило.
 прензниха — сувише.
 пређ — предак.
 прекословити — поговарати.
 преластан — лукав, преваран.
 прелетително — лукаво, преварно.
 прем — баш.
 препониције — поћиште.
 преодољеније — побеђивање.
 препјатије — препрека.
 препојасати — опасати.
 пререковати — опорницати.
 преслушати — пречути, неслушати.
 претпријатије — предузеће.
 прешити — журити.
 прибавити — боравити.
 придирати се — прекидати се.
 придобити — победити.
 пријети — примити.
 приклад — пример.
 прикључавати се — догађати се.
 приобрести — задобити.
 присезати — кјети се.
 присан — тесан, близак.
 приснодоба — поређење.
 притежати — држати, имати.

притиоc — дебљина.
 причесник — учесник.
 приша — журба.
 принаcтвије — долазак.
 провати — пробати, огледати.
 прождор — прождрљивост.
 прозирка — визир.
 противу — према.
 проћ — даље.
 прочи — остали.
 проштење — поклоњење.
 пршити — наглити.
 публично — јавно.
 пук — народ.
 пуки — исти.
 пурак — курум, зрно.
 пут — тело.

Р.

раба — робинџа, слушкиња.
 разанcтвије — разлика.
 разве — осем.
 развој — расцеп.
 разура — рушење.
 расужденије — расудак.
 расхитити — разграбити.
 рачитељ — љубитељ.
 резолвати — одлучити.
 ремедија — лек.
 ремета — пустињак.
 репозано — одморно, патенави.
 репозати — одморити се.
 ригати — бљувати.
 риза — хаљина.
 ријети — рећи.
 рити — рећи.
 ровно — могол.

розгва — врѣнка.
 руса — ружа.
 русаг — држава.
 рута — рутвица.
 ручник — пешкир.

С.

сабласт — утвора.
 сабљудитељ — чувар.
 сажењ — хват.
 сај — овај, тај.
 сајуи — горња хаљина.
 сал — посланик.
 свак — шогор.
 санџак — округ, жупанија.
 свасхитити се — понети се.
 сват — сродник, таст.
 сватети се — светлети се.
 сведеније — сазнање.
 сведети — сазнати.
 свет — савет.
 свеудиљ — непрестано.
 свита — материја.
 свјет — савет.
 свјетло — видело.
 сврха — крај.
 себица — сваки дан.
 седмерицеју — седам пута.
 сењал — знак.
 си — будући.
 сидро — котва, лангер.
 сик — овакав.
 сико — овако.
 сикур — сигуран, поуздан.
 сикурисим — најсигурнији, најпоузданији.
 сирјеч — то јест.
 сир — сиромашан.

скапулати — избавити.
 скончати — свршити.
 скорб — скрб, брига.
 скрбно — брижно.
 скрижат — шкрруг.
 скупа — школа.
 скутати — сакрити.
 слити — скинути.
 слобода — подграђе.
 слово — реч.
 словушти — славан.
 смећа — сметња.
 смиљеније — смерност.
 смил — смео.
 смирати — загледати, панишанити.
 смушченије — туга.
 свети — скинути.
 спити — сићи.
 спос — нанос, гомила.
 собег — гозба.
 соврпа — ситно камење.
 собац — собник.
 соперник — супарник.
 состојаније — стање.
 соотвјетан — приличан.
 спенза — тропак.
 сперанца — над.
 спети — успевати, напредовати.
 сила — пећипа.
 спјевати — певати.
 сподобити — удостојити.
 способност — подобност.
 справа — алат, опрема.
 справан — готов.
 спричтати — убројити.
 ставити — поставити.
 ставност — сталност.

стаповит — стамен.
 станција — соба.
 стап — штап, палица.
 статејски — државни.
 стати — постати.
 стежати — имати.
 стеља — талог.
 стењ — стењање.
 стол — престоница.
 сторицеју — сто пута.
 стрављен — очаран.
 страна — област.
 страстотрпац — мученик.
 стренитељ — упропаститељ.
 стрмо — навиже.
 студ — стид.
 сунач — сунчев.
 супостаствовати — противити се.
 сухава — суха смоква.
 схарати — похабати.
 ецијенити — држати, мислити.

Т.

таин — оброк.
 такмо — само.
 тапеа — тепих, килим.
 тач — тако.
 тачију — само.
 тамничар — сукањ.
 ташно — хитно.
 таштити — хитати.
 творница — фабрика.
 тврд — небески свод, фирмамент.
 тежест — тегоба.
 тезоро — благо.
 темпло — храм.
 тенац — вампир.

тена — топал.
 термин — крај.
 тисјанча — тисућа.
 тескера — писмепо.
 тморити — мрштити.
 товјерна — крчма.
 токмо — само.
 толико — само.
 трапити — јурити.
 тратити — трошити.
 траторак — ћурапова креста.
 трес — дрхат.
 тре — виноград.
 труцање — секирање.
 тука — ћурка.
 туцак — просјак.

Т.

киприца — слуга.
 кутјење — осекање.
 кутјети — осекати.

У.

убо — дакле.
 угождати — угађати.
 ужати — служити се, употребљивати.
 уждити — ужећи.
 уже — век.
 уза — веза.
 уздан — узданица.
 уклин — клетва.
 уплив — леп.
 уњигање — мрмљање.
 уњигати — мрмљати.
 ура — час, сахат.
 урок — задатак, дапак.
 урота — завера.

усарнути — насрнути.
успети — заспати.
уставити — основати, подићи.
устремљеније — јурити.
устројити — уредити.
утажити — утишати.
уџање — надање.
учтив — складан.
ушчерб — штета.

Ф.

федер — перо.
фенгати — претворити се.
ферар — фењер.
ферман — указ.
франкати — нападити.
френчак — свеж.
фришко — брзо.
фруштук — доручак.

Х.

хап — гостионица.
хамбар — житница.
ханицја — гостионичар.
хар — захвалност.
харан — захвалац.
хвоја — грана.
хвојка — гранчица.
хипорија — нурија, пароксија.
хип — мах.
хитар — вешт.
хиграц — вештак.
хлаче — чакшире.
ходатајство — заузимање, помоћ.
холмић — брежуљак.
холост — охолост.
хрба — копље.

хридје — стење.
 хрлити — брзати.
 хрло — брзо.
 хгитор — заштитник, тотор.

Ц.

цапца — беснослица, блебетање.
 целов — пољубац.
 цеста — пут.
 цијенити — држати, мислити.
 цијене — јевтино.
 цијећа — због.
 циркул — круг.
 цића — због.
 цкиити — закасинити.
 црепање — црепење.
 цтети — цветати.

Ч.

ч, ча — што.
 чајати — чекати.
 чапча — беснослица, блебетање.
 чарапа — бјечва.
 чапја — чапља.
 част — део, чест.
 чауш — поднаредник.
 чело — крај.
 чемип — јасмин.
 черв — црв.
 ченрес — кипарис.
 чес — срећа.
 чесвина — жбуп.
 чест — срећа, део.
 четрун — цитрон.
 число — број.
 чрез — кроз.
 чртог — шатор.

Ц.

целат — крвник.
 ценера — генерал.
 циль — крии.
 ции — див.

Ш.

шаствије — пут.
 шена — сцена, појава.
 шкољ — стена.
 шкрпиги — шкришати.
 шпамат — пацка.
 шпарлати -- оговарати.
 штенгати — искушивати.
 шгимати — поштовати.
 штурак — цврчак.
 шчастлив — срећан.

... Tyriste! Harozte te c' p'guntis

Васъ ерскій, Мое почитаніе народъ младъ.

каких-то еще

На бере ронга, магистр, ввизи
одо бере река по Керасте

Объездъ реки по Кемант бухте.

Поздравляю с днём рождения. С любовью и уважением
ваша мать Е. П.

утомъ

глаголю

also remain
 without regard to the
 of the year from which the
 Hall is separated by a low wall
 of masonry
 In front of the hall is a large

Сказано сими листы сирота свиря
изъездитъ стору рудо, и изъездитъ кз
Стору — — — — — листъ
III.

Сканды сивы дщны
издери стозу рашо, и мещовны кз
Авд

Cope - 17

100.

уменьш. = 100
и 3429
100

Tyng
Hear
Byrnt
for set
Karrut

W.
Hear

for
Hearmonts

for Hearmonts
2. recd.

Hear

2
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

Hear

Народна библиотека
'РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ'

CO 821.163.41.09

ПРИМЕРИ ИЗ СРПС

ПЕСКОВАЦ

000008942

COBISS o